

วารสาร บัณฑิตสาเกตปริทรรศน์

มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้พุทธศาสนา
เพื่อยกระดับปัญญาและคุณธรรมให้กับสังคม

JGSR Journal of Graduate
Saket Review

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3

กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๗

ISBN 2630 - 0648 (ONLINE)

○○○○

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Journal of วารสาร
Graduate บัณฑิต
Saket สาเกต
Review ปรีถรรศน์
ISSN 2630-0648 (ONLINE)

Vol.9 No.3 September – December 2024

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2567

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3

กันยายน - ธันวาคม 2567

Journal of Graduate Saket Review Vol. 9 No. 3

September – December 2024

จัดทำโดย

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170 โทรศัพท์ 092-746 7383, 081-739 1811

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์

Journal of Graduate Saket Review

ISSN 2630-0648 (ONLINE)

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2567 Vol.9 No.3 September – December 2024

ISSN 2630-0648 (Online)

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการราย 4 เดือน ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม ดำเนินการโดยบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ตอบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลของผู้ส่งบทความ (Double-Blind) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ อย่างเคร่งครัดรวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์

The Journal of Graduate Saket Review is an academic journal published thrice a year (1st issue January-April, 2nd issue May-August, 3rd September-December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students. The Journal focuses on Buddhism, Liberal Arts Political Science and Public Administration and Interdisciplinary of Humanities and Social

Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least three experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of Graduate Saket Review, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of Graduate Saket Review including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of Graduate Saket Review are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **กำหนดออกเผยแพร่**

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน - ธันวาคม

- **อัตราค่าธรรมเนียม**

ตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท

- **เจ้าของ**

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**

Graduate School Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **สำนักงาน**

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170

โทร. 092-746 7383, 081-739 1811

<http://www.roiet.mcu.ac.th>

Email : roietjournal@gmail.com

- **Officer**

Graduate School Roi Et Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University 252 M.4 , Niwet, Thawutburi,

Roi-Et, Thailand, 45170

Tel: 092-746 7383, 081-739 1811

<http://www.roiet.mcu.ac.th>

Email : roietjournal@gmail.com

● ที่ปรึกษา (Advisors)

อธิการบดี	Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	Vice-Rector for Planning and Developmet
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น	Vice-Rector of MCU
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	Dean, Graduate School
คณบดีคณะพุทธศาสตร์	Dean, Faculty of Buddhism
คณบดีคณะสังคมศาสตร์	Dean, Faculty of Social Sciences
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	Director, Buddhist Research Institute
พระครูสุตวรธรรมกิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์,ดร.	Phrakhrusutawarathammakit, Asst.Prof.Dr.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สยามพร พันธไชย	Asst.Prof. Dr.Siamporn Phanthachai
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์	Asst.Prof. Dr.Sukanda Junthavaree

● บรรณาธิการ (Editor)

พระครูวาปีจันทคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. Phrakhruphaladsommai Addhasitdho, Asst.Prof.Dr.

● ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระนัฐวุฒิ สิริจันโท,ดร. Phra Natthawut Siricando, Dr.

● ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร.สนั่น ประเสริฐ Dr.Snan Prasert

● กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

พระครูภานาพัฒนาบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phrakhrubavanapadtanabanthid, Asst. Dr. : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สวนมะไฟ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Asst.Prof.Dr.Phaitoon Suanmafai : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิกุล มีมานะ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Asst.Prof.Dr.Pikel Meemana : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Assoc. Prof. Dr. Rattana Panyapa : Rajabhat Ubon Ratchathani University

รองศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Assoc. Prof. Dr.Homhuan Buarabha : Khon Kaen University

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assoc. Prof. Dr.Sanya Kenaphoom : Mahasarakham University

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assoc. Prof.Dr.Thiraphong Meithaisong : Mahasarakham University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Asst.Prof.Dr.Chalong Phanchan : Mahasarakham University

ดร.สุทธินันท์ ศรีอ่อน : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Dr.Suddhinan Srion : Ubon Ratchathani University

• ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระสุธีรัตนบัณฑิต ,รองศาสตราจารย์ ดร.	คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ
พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศาสตราจารย์ ดร.	คณะสังคมศาสตร์
พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระครูศรีพุทธินันท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระครูสุตวธรรมาภิกข, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
พระมหาโยธิน โยธโก, รองศาสตราจารย์ ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ, ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น
พระพลากร สุ่มงคโ, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง	คณะสังคมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม	คณะสังคมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน	วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
รองศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร	บัณฑิตวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญมี พรรษา	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญชัย อวดศรี	วิทยาเขตขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวิน ทองปั้น	วิทยาเขตขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ วงศ์พรพวิณ	วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. เตือน คำดี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. ยุภาพร ยุภาศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร. สัณญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. ภัคดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. อุดม พิริยะสิงห์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. หอมหวล บั้วระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร. รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. อธิระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา เวียงเสนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันชาติ ชาญวิจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญมี โททำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี ทุมเมฆ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร,ดร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กุสุมา สุ่มมาตร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ชูเกียรติ ผลาผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ดร.ธวัชชัย ดุลยสุจริตกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์เป็นวารสารวิชาการที่ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า รวบรวมองค์ความรู้ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา และพุทธนวัตกรรม

วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ได้ดำเนินการนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นคว้าวิจัยจากหลายกลุ่มสหวิชาการ ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรอง พิจารณ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทรงความรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ ทางกองบรรณาธิการได้ดำเนินงานพัฒนาวารสารอยู่ตลอด ปรับปรุงระบบงานให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันได้พัฒนาสู่การเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 2 ซึ่งฉบับนี้เป็นปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เผยแพร่ระหว่างเดือนกันยายน - ธันวาคม 2567

กองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความที่ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้บทความนั้นได้คุณภาพพร้อมทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนบทความ กองบรรณาธิการขอเชิญผู้สนใจได้ส่งบทความมาตีพิมพ์ที่วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ ตามรายละเอียดที่อยู่ท้ายเล่ม หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวารสารให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทางกองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวาปีจันทคุณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ช
สารบัญ	ช
การพัฒนาสติเพื่อจัดการความเครียด	1
Developing Mindfulness to Manage Stress เจ้าอธิการสมเกียรติ สิริวิฑูมโก (แสนบัวโพธิ์), พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม	
การทำบุญออนไลน์ของพุทธศาสนิกชน	17
The Making Merit Online of Buddhists พระเพ็ชรไทย วชิรปาลี (เพชรรักษา), ธนกร ดรกมลกานต์, พระครูภาวนาพัฒน์บัตติ	
บทบาทสื่อออนไลน์กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัล	29
The Role of Online Media in Strengthening Democracy in Thai Society in the Digital Age พระครูเอกุตตรสถาดิคุณ, พระครูปริยัติวรเมธี, ประเมธ ศรีภิญโญ	
ศึกษาพุทธธรรมกับการสร้างดุลยภาพชีวิต	42
Study Buddhism and Create a Balanced Life พระมหาพุทธพัฒน์ พุทฺธสโร (คำวิมล), พระมหาประทีป อภิวิฑูมโน	
การครองเรือนตามหลักพุทธจริยธรรม	57
Householding according to Buddhist Ethics พระครูสุวรรณขันติคุณ อีสสโร (สายสิงห์), พระครูพิศาลสารบัตติ	
การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์	71
Self-Development according to Buddhist Ethics พระครูบุญกิจจาภิรม กตปุญโญ (สารชุม), บุญส่ง ลินธุ์นอก	
พุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน	81
Buddhism and Buddhist Participation in Community Development พระมหาชัยเดช อธิปัญญา (ปัญญาสุวรรณ), สมเดช นามเกตุ	

- ศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสารานีธรรม** 95
A Guideline Study of Developing the Harmony of Community with the Principles of Saraniyadhamma in Wat Loung Subdistrict, Phonpisai District, Nongkhai Province
เจ้าอธิการสมชัย ปโมทิตโต (ชาวนา), บุญส่ง สิ้นธุ์นอก, พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน
- โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5** 108
The Program of Digital Leadership for School Administrators under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5
ภาณุวัฒน์ อดทน, อีระ รุญเจริญ
- การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัล เพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขต** 127
A Study the Current Status and Desired Conditions of Digital Competencies for Teaching Management Among Teachers Affiliated with the Bueng Kan Primary Educational Service Area Office
ศุภฤกษ์ ศิริทองสุข, พิมพ์พร จารุจิตร
- แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1** 145
Guidelines for the Administration of Student Care and Support Systems in Small Primary Schools under the Office of the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1
นิภารัตน์ แสงสว่าง, พิมพ์พร จารุจิตร
- การพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5** 162
The Development Speaking Skill for English Communication with Provided Simulation Learning for Grade 5 Students
รัตติยาภรณ์ ประเสริฐสังข์, จิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	175
The Development of 4MAT Teaching Approach to Promote Analytical Thinking skills of Mathayom 4 Students	
<i>มาริษา แสงปาก, จิตรารภรณ์ วงศ์คำจันทร์, ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์</i>	
การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู	191
Management of Citizen Complaints at the Damrongtham Center Na Klang District Nong Bua Lamphu Province	
<i>กัญญาภัค ศรีอุตร, ชาญยุทธ หาญชนะ</i>	
การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพ	208
Knowledge Management to Create Innovation for Professional Operational Personnel of Autonomous Universities In the Northeastern Region	
<i>สุภาภรณ์ จงจอหอ, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ</i>	
ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับ นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	219
Success in Bringing Innovation to Develop Operational Personne to Support the Thailand 4.0 Policy in Chaiyaphum Rajabhat University	
<i>สุภาภรณ์ จงจอหอ</i>	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ	229
Factors Affecting the Use of Innovation to Develop the Quality of Community Enterprises in Chaiyaphum Province	
<i>สุภาภรณ์ จงจอหอ</i>	

**การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม เรื่องสิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า 239**

Developing Creative Thinking Skills with Augmented Reality (AR) Technology on Human Rights
for Grade 9 Students at Triamudomsuksanomkiao School

ยุทธพล สะและหมัด

**การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน
สาธารณรัฐประชาชนจีน 252**

Sustainable Strategic Management of Dongfeng Farmers' Paintings in JiLin Province, People's
Republic of China

ตง เหวินฮวา, พิชัย สดภิบาล, เมธาสิทธิ์ อัดดก

**รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 263**

The Development Model for Visionary Leadership of School Administrators under Nakhon
Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4

พรรณีภา พินไธสง, สุรินทร์ ภูสิงห์

การพัฒนาสติเพื่อจัดการความเครียด

Developing Mindfulness to Manage Stress

เจ้าอธิการสมเกียรติ สิริวฑฒโก (แสนบัวโพธิ์)

Chaoathikan Somkriat Siriwatthago (Saenbuapho)

พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม

Phramaha Paitool Siridhammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

E-mail: 6702105013@mcu.ac.th

(Received: August 5, 2024/ Revisec: November 12, 2024/ Accepted: December 28, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอ “การพัฒนาสติเพื่อจัดการความเครียด” ความเครียดเป็นสภาวะที่กดดันบีบคั้นทางร่างกายและจิตใจก่อให้เกิดความเป็นทุกข์ ความเครียดจำแนกออกเป็น 2 ประเภทคือ ความเครียดทางร่างกายและความเครียดทางจิตใจ โดยมีสาเหตุมาจากภายใน คือ จิตใจ และสาเหตุภายนอก คือ สังคม สิ่งแวดล้อม ปัจจัย 4 การทำงาน ภาระหน้าที่ ครอบครัว การปรับตัว และความสัมพันธ์ที่ไม่ดี เป็นต้น สภาพความเครียดของคนในสังคมมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ สิ่งที่เป็นผลกระทบภายนอก และสภาพภายใน คือ จิตใจ จริตนิสัย ส่วนปัญหาที่เกิดจากความเครียดจำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ปัญหาความเครียดทางร่างกาย คือ ความเครียดที่มีผลต่อร่างกาย เช่น ประสาท หัวใจ เป็นต้น 2) ปัญหาความเครียดทางอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ซึมเศร้า ท้อแท้ ก้าวร้าว เกลี้ยวกราด นอนไม่หลับ เป็นต้น 3) ปัญหาความเครียดทางจิตใจ เช่น คิดในทางร้าย คิดกังวลล่วงหน้า โกรธง่าย เป็นต้น 4) ปัญหาความเครียดทางพฤติกรรม เช่น มีพฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมสุ่มเสี่ยง เช่น กินยาระงับประสาทเป็นประจำ เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดนั้น แก้ด้วยการฝึกสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การฝึกสติในรูปของการฝึกลมหายใจ ฝึกสติกับอิริยาบถหลักอิริยาบถย่อย ฝึกสติด้วยการพิจารณาสิ่งปฏิกุศล พิจารณาธาตุในร่างกาย 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การฝึกสติกำหนดความรู้สึกว่าความเครียดเป็นเพียงอาการที่ปรากฏ ไม่ใช่เราเป็นผู้เครียด 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การฝึกสติกำหนดรู้ลักษณะของจิต เมื่อความเครียดเกิดในจิตก็กำหนดรู้ลักษณะของความเครียด ไม่ใช่จิตหรือเราเป็นผู้เครียด 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การฝึกให้จิตใคร่ครวญความเครียดในฐานะที่เป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา, ความเครียดก็เป็นเพียงสภาวะธรรม ไม่ใช่เราเป็นผู้เครียด เมื่อฝึกสติตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 แล้ว จะสามารถแก้ปัญหาความเครียดได้

คำสำคัญ : การพัฒนาสติ; ความเครียด; สังคมปัจจุบัน

Abstract

This academic article presents outcomes were revealed that stress is a state of physical and mental stress that causes suffering. It can be classified into two categories: physical stress and mental stress which originating from inside i.e. mind and external such as society, environment, four requisites, working, obligation, family, adjusting, poor relations, and so forth. The state of stress in society from external environment consisting of something that is the impact of external and internal conditions i.e. mind and behavior. The problems caused by stress are divided into four parts: 1) the physical stress, that is, a stress affects the body such as nerves, cardiovascular, stomach etc. 2) Emotional stress such as anxiety, depression, anger, aggression, insomnia, etc. 3) mental stress such as negative thinking, imagining, short-tempered and so on. And 4) behavior stress, namely, aggressive or risky behavior such as taking sedative routinely, etc.

The troubleshooting guidelines suggest to apply Satipaṭṭhāna IV (setting up of mindfulness), that is, 1) Kāyānupassanāsatipaṭṭhāna is mindfulness as regards breathing practicing with main and sub postures, practicing mindfulness with considering sewage and considering elements in the body, 2) Vedānānupassanāsatipaṭṭhāna is mindfulness as regards feelings that stress is just a symptom that appears not yourself who get stressed, 3) Cittānupassanāsatipaṭṭhāna is mindfulness as regards mental states, when stress occurs, set out the nature of the mental stress, it is not yourself who become stressed, and 4) Dhammānupassanāsatipaṭṭhāna is a practice based on the Dhamma, contemplating mental stress as a Dhamma situation occurred transience, suffering, and soulless. Stress is a Dhamma state, not yourself who suffer from stress. Whenever people practice mindfulness according to Satipaṭṭhāna IV will definitely be able to find the solution for their problems both.

Keywords: Developing mindfulness; The stress; The present society

1. บทนำ

ความเครียดเป็นปัญหาด้านสุขภาพจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน หากความเครียดอยู่ในเกณฑ์ระดับน้อยถึงระดับปานกลางจะส่งผลดีให้กับบุคคลกระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่น แต่ถ้าหากความเครียดอยู่ในระดับมากจะส่งผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ โดยอาจแสดงออกในรูปแบบของอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ บางครั้งไม่สามารถทราบได้ว่าอาการลักษณะอย่างไรเป็นผลพวงมาจากความเครียด ถ้าหากไม่สามารถกำจัดความเครียดได้โดยเร็วหรือไม่สามารถแก้ปัญหาได้ อาจนำไปสู่การเจ็บป่วยทางจิตที่รุนแรง เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวต่อเพื่อนร่วมงาน และขาดงานบ่อย ๆ ได้ ในขณะเดียวกัน หากมีความเครียดน้อยเกินไป บุคคลนั้นก็อาจกลายเป็นคนที่เฉื่อยชาในการทำงาน ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง (กรมสุขภาพจิต, 2548: 21) ทุกเพศทุกวัยมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาโรคเครียดได้ตลอดเวลา เพราะต้องประสบกับสภาพแวดล้อม สภาพสังคม มลภาวะ ทั้งยังได้รับการบีบคั้นจากปัญหาต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วสภาพความเป็นอยู่ยังมีผลต่อระดับความเครียดด้วย เช่น ผู้สูงอายุบางคนต้องอยู่ตามลำพังตลอดเวลา ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมและสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ผู้สูงอายุบางรายต้องประสบกับภาวะบีบคั้น ส่งผลให้สภาวะสุขภาพกายและจิตเสื่อมโทรม จนเกิดเป็นความเครียดเกิดขึ้น หากผู้สูงอายุไม่สามารถจัดการกับปัญหาความเครียดได้ ก็ย่อมส่งผลต่อสภาวะสุขภาพด้วย (วิภากร สิทธิศาสตร์และสุชาติ สนวนุ่ม, 2550: 65)

ปัญหาสุขภาพจิตมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสภาวะของคนในสังคมทุกภาคส่วน มีผลทำให้เกิดความรุนแรงต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ทางด้านจิตใจ ทางร่างกาย ทางสังคม และเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ป่วยภาวะโรคซึมเศร้า และผู้ที่ใช้สารเสพติด รวมไปถึงผู้ที่บกพร่องต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบในครอบครัว ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักมีสัญญาณเตือนที่เราสังเกตได้ก่อนเกิดเหตุ เช่น เริ่มมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปแบบฉับพลัน โกรธง่าย หรืออารมณ์และสติไม่อยู่ โดยในแต่ละปีคนไทยมีการฆ่าตัวตายสำเร็จไม่ต่ำกว่า 3,600 คน หรือ 6 รายต่อหนึ่งแสนคน จากสถิติเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมามีอัตราการฆ่าตัวตายอยู่ที่ 6.07 รายต่อหนึ่งแสนคน สำหรับกรณีที่คนเป็นพ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวตัดสินใจชีวิตทั้งครอบครัวลง เพราะเนื่องจากคิดว่าหากตนเสียชีวิตไปแล้ว คนในครอบครัวที่เหลืออาจดำรงชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ ซึ่งเป็นวิธีการคิดที่ผิด เนื่องจากทุกคนต่างมีสิทธิ์ในการมีชีวิตต่อไป อย่างไรก็ตาม การฆ่าตัวตายในครอบครัวส่วนใหญ่มักเกิดจากการเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ หรืออยู่ในภาวะเครียดเรื้อรังมานาน จนเกิดภาวะท้อแท้สิ้นหวังรุนแรง ถึงขั้นเป็นภาวะซึมเศร้า

สภาพปัญหาดังกล่าว เป็นภาพสะท้อนของความเครียด ซึ่งเป็นปัญหาการขาดสภาวะ เป็นปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งมักจะส่งผลต่อสุขภาพร่างกายด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความบีบคั้นทางสภาพแวดล้อม มลภาวะ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความกดดัน ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ ความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรง และความผิดปกติทางร่างกาย เมื่อสภาวะความเครียดเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งตนเองและผู้อื่น รวมทั้งคนในครอบครัวด้วย ซึ่งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงปัญหาความเครียดที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และหาแนวทางแก้ปัญหาความเครียดให้กับคนในสังคม แต่ก็ยังไม่สามารถ

แก้ปัญหาดังกล่าวได้ ทำให้ความเครียดของคนในสังคมกลายเป็นปัญหาชีวิต เป็นความทุกข์ และเป็นภัยคุกคามต่อชีวิต ซึ่งความทุกข์ที่เกิดจากปัญหาทางด้านจิตใจและอารมณ์ โดยในแต่ละปีรัฐบาลได้สูญเสียงบประมาณและบุคลากรจำนวนมากในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเครียด ซึ่งทุกเพศทุกวัยล้วนมีโอกาสที่จะประสบกับปัญหาความเครียดด้วยกันทั้งนั้น เมื่อมองเข้ามาที่พระพุทธศาสนาพบว่า เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริม พัฒนาและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต “เพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมนำสุขมาให้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/25/35/36) พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วยเพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/25/2/24) พระพุทธศาสนาจึงได้สอนเรื่องกระบวนการฝึกจิตเพื่อแก้ปัญหาชีวิต นอกจากนี้ในสติปัฏฐาน 4 ยังได้กล่าวถึงการฝึกสติเตือนตนหนึ่งว่า “มีสติ กำจัดอภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลกได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/13/2/3) แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการฝึกสติมาก เพราะสติเป็นฐานสำคัญของศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งสามารถนำสติมาใช้ในการแก้ปัญหาความเครียดได้

2. สภาพและปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงความเครียดใน 6 ประเด็นหลัก คือ ความหมายของความเครียด ทางเกิดของความเครียด ประเภทของความเครียด สภาพของความเครียดในสังคมปัจจุบัน ผลกระทบของปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน และสาเหตุของความเครียดในสังคมปัจจุบัน โดยจะได้กล่าวถึงตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายของความเครียด

ความเครียด (Stress) มาจากรากศัพท์ ภาษาลาตินว่า Stringers หมายถึงทำให้แน่นขึ้น (Draw tight) คำนี้ใช้ในศตวรรษที่ 17 อธิบายถึงความยากลำบากหรือความทุกข์ ทรมาน เจ็บปวด ทางสภาพร่างกาย และจิตใจของปัจเจกบุคคล (สวามินี ศรีโพธิ์, 2549: 6) เป็นภาวะของอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจ หรือถูกบีบคั้น กดดัน จนทำให้เกิดความรู้สึกทุกขใจ สับสน โกรธ หรือเสียใจ (กรมสุขภาพจิต, 2541: 9) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสรีระและด้านจิตใจ แม้ว่าภาวะความเครียดดูเหมือนจะมีผลเสียเป็นอย่างมาก แต่บางครั้ง ความเครียดก็เป็นสัญญาณ เพื่อการดำรงชีวิตตามปกติของมนุษย์และเป็นตัวกระตุ้นให้เตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ (อุษา จารุสวัสดิ์, 2541: 28)

ความเครียดเป็นภาวะหนึ่งของระบบชีวิต ที่เกิดกลุ่มอาการเฉพาะขึ้นในร่างกายและจิตใจ มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่คุกคามขัดขวางการทำงาน การเจริญเติบโต ความต้องการของมนุษย์ ทั้งจากภายในและภายนอกร่างกาย เป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย เพื่อต่อต้านการคุกคามนั้น และอธิบายเพิ่มเติมว่าความเครียดเป็นเหตุการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่มีความรู้สึกอ่อนไหว ความเครียดในระดับหนึ่ง

จะทำให้คนเกิดปรับตัว ซึ่งมีความหมายมากกว่าการตอบสนองทางด้านร่างกาย การปรับตัวนี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบ และเป็นสิ่งที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ความเครียดที่มีมากและเกิดผลยาวนาน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สติปัญญา ทักษะคิดและอารมณ์ (ศศิณี ศรีธานี, 2547: 13) แสดงออกมาทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น รู้สึกหงุดหงิด วิตกกังวล ซึมเศร้า นอนไม่หลับ ตัวสั่น ใจสั่น ปวดศีรษะ เป็นต้น (เทพวัลย์ สุชาติ, 2530: 22) มีผลทำให้สภาพทางอารมณ์ของบุคคลที่เบี่ยงเบนไปจากสภาพอารมณ์ปกติ อันเนื่องจากปฏิกิริยาโต้ตอบของร่างกาย ต่อตัวกระตุ้นความเครียด (Stressor) คือ สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ส่งผลให้ร่างกายและจิตใจเกิดภาวะขาดความสมดุลและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเคมีในร่างกายที่อาจจะมีผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพปกติ (นุชรัตน์ สิริประภาวรรณ, 2552: 75)

ดังนั้น ความเครียด จึงเป็นภาวะที่คุกคามร่างกายและจิตใจให้ได้รับแรงบีบคั้นและกดดัน การทำงานของร่างกายผิดปกติ มีผลทำให้ปวดศีรษะ ตัวสั่น หัวใจสั่น นอนไม่หลับ สมองไม่ผ่อนคลาย เครื่องเครียดเจ็บปวด ทรมาน ซึมเศร้า จิตใจวิตกกังวล คับข้องใจ เหนื่อยหน่าย หงุดหงิด ใจฟุ้งซ่าน วุ่นวายใจ ผินความรู้สึกไม่ถูกจริต ใจลอย ขาดสมาธิในการทำงาน เตื่อร้อนใจ โกรธ เกลียด เสียใจ ไม่สบายใจ ไม่เข้มแข็งเบิกบาน การเผชิญกับปัญหา สูญเสียการควบคุมตนเอง โดยรวมแล้วหมายถึงการตกอยู่ในสภาพที่เป็นทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2.2 ประเภทของความเครียด

ความเครียดแบ่งออกเป็น 2 ทาง ใหญ่ๆ คือ 1) ความเครียดทางร่างกาย (Physical stress) หมายถึง เหตุการณ์ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพร่างกาย แบ่งตามระยะเวลาเกิดเป็น 2 ชนิด คือ ความเครียดชนิดเฉียบพลัน (Emergency stress) เป็นสถานการณ์ที่ คุกคามชีวิตที่เกิดขึ้นทันทีทันใด เช่น การได้รับบาดเจ็บ การเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น ความเครียดชนิดต่อเนื่อง (Continuing stress) เป็นสถานการณ์ที่ คุกคามชีวิตที่เกิดขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง เช่น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายในวัยต่าง ๆ การตั้งครรภ์ การเจ็บป่วย หนักพลันหรือเรื้อรัง การจรรยาบรรณตึงเครียด เป็นต้น และ 2) ความเครียดทางจิตใจ (Psychological stress) หมายถึง เหตุการณ์ที่เป็นผลกระทบให้เกิดความคับข้องใจและความขัดแย้งในชีวิต ทำให้เกิดความเครียดด้านจิตใจไว้ (สมฤดี ราชภรณ์อนุกุล, 2547: 11) ที่เห็นว่าความเครียดจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ เครียดทางกายกับความเครียดทางใจ ความเครียดทางกาย ได้แก่ ความเครียดที่เกิดจากตัวกระตุ้นที่กระทำต่อร่างกายไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพ ความร้อน แสง เสียง สารเคมี หรือเกิดจากความต้องการของร่างกายเอง เช่น ความหิว ความต้องการขับถ่าย สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้เกิดความเครียดได้ทั้งสิ้น ส่วนความเครียดทางใจ ได้แก่ ความเครียดที่เกิดจากเรื่องราวที่มากระทบต่อจิตใจ ทำให้เกิดทุกข์ทรมานทางใจ เช่น การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การพบปะหรืออยู่ร่วมกับบุคคลที่เกลียด การที่ต้องทำอะไรฝืนความรู้สึกของตนเอง การถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว การสูญเสียเงินทอง หรือเกียรติยศ เป็นต้น (เกษม ต้นติผลาชีวะ, 2544: 12)

ดังนั้น ความเครียดโดยสรุปจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความเครียดทางด้านร่างกาย คือ การได้รับความกดดันบีบคั้นทางร่างกาย 2) ความเครียดทางด้านจิตใจ คือ การได้รับความกดดันบีบคั้นทางด้านจิตใจ นักจิตวิทยาบางท่านก็แบ่งความเครียดออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ความเครียดระดับต่ำ 2) ความเครียดระดับปานกลาง 3) ความเครียดระดับสูง 4) ความเครียดระดับรุนแรง

3. สภาพปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน

สภาพปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบันจำแนกเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ สภาพปัญหาความเครียด ปฏิกริยาตอบสนองความเครียด และระดับความเครียด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สภาพปัญหาความเครียด

สภาพความเครียด ประกอบด้วย

1) **สภาพความเครียดกับสิ่งแวดล้อม (Environmental factors)** ความไม่แน่นอนเนื่องจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อโครงสร้างองค์กรและบุคลากรภายในองค์กร อาทิเช่น ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ (Economic uncertainty) เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำย่อมส่งผลกระทบต่อองค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังเพิ่มความสับสนเกี่ยวกับความมั่นคงในงานแก่บุคลากรภายในองค์กร นอกจากนี้ ความไม่แน่นอนทางการเมือง (Political uncertainty) ก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่สร้างความสับสนและก่อให้เกิดความตึงเครียดแก่คนในสังคมของประเทศ เช่น การเกิดการประท้วง การเดินขบวน ฯลฯ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดทางด้านเทคโนโลยี (Technological change) ก็เป็นอีกตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคลากรเกิดความเครียดได้ เนื่องจากบุคคลไม่สามารถปรับตัวตามได้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (เจษฎา คุงามมาก, 2555: 10)

2) **สภาพความเครียดกับองค์กร (Organizational factors)** เป็นตัวแปรที่สร้างความกดดันแก่บุคลากร เนื่องจากความต้องการหรือความคาดหวังขององค์กร ความต้องการ (Demands) ที่นี้หมายถึง หน้าที่รับผิดชอบ ความกดดัน ระเบียบข้อบังคับ และรวมถึงความไม่แน่นอน ที่บุคคลต้องเผชิญหรือประสบในสถานที่ทำงาน ได้แก่ ความต้องการของตัวงาน (Task demands) ซึ่งประกอบไปด้วย ลักษณะของงาน เงื่อนไขการทำงาน ลักษณะทางกายภาพของสถานที่ทำงาน ความต้องการด้านบทบาทหน้าที่ (Role demands) เป็นความกดดันที่เกิดขึ้นกับบุคคล เนื่องมาจากหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในองค์กร ความขัดแย้งในบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ การได้รับหน้าที่ความรับผิดชอบที่สูงเกินไป ความคลุมเครือของบทบาทหน้าที่ ล้วนมีส่วนทำให้บุคคลเกิดความเครียดทั้งสิ้น ความต้องการระหว่างบุคคล (Interpersonal Demands) เป็นความกดดันเนื่องมาจากบุคคลอื่นในที่ทำงาน การขาดการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน รวมทั้ง ความสัมพันธ์ที่ย่ำแย่ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน ล้วนส่งผลต่อความเครียดของบุคคลอีกเช่นกัน

3) **สภาพความเครียดส่วนบุคคล (Personal factors)** เป็นตัวแปรที่สร้างความเครียดแก่บุคคลด้วยเหมือนกัน ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับครอบครัว (Family issue) ครอบครัวถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างมาก

ต่อบุคคลบุคคลที่มีปัญหาครอบครัว ย่อมไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ ปัญหาเกี่ยวกับรายได้ส่วนบุคคล (Personal economic problems) ซึ่งปัญหาดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับการเงินรวมทั้งลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล (Inherent personality characteristics) ซึ่งมีส่วนสำคัญที่มีผลต่อการจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นของแต่ละบุคคล

4) สภาพความเครียดกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences)

ความเครียดที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลแต่ละบุคคลนั้น บางครั้งอาจมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาเดียวกัน แต่ปฏิกิริยาการตอบสนองต่อความเครียดของแต่ละบุคคลมักแตกต่างกันออกไป ปัจจัยที่ทำให้บุคคลแต่ละบุคคลมีความอดทนต่อความเครียดที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ได้แก่ การรับรู้ของบุคคล (Perception) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นกับปฏิกิริยาการตอบสนองต่อความเครียดของบุคคล ประสบการณ์การทำงานของบุคคล (Experience) ประสบการณ์ในเชิงลบเกี่ยวกับงานที่บุคคลเคยได้รับหรือเคยประสบมา มักมีผลต่อระดับความเครียดของบุคคล การได้รับการสนับสนุนทางสังคม (Social support) ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์ดังกล่าวล้วนมีผลต่อความเครียดของบุคคลทั้งสิ้น สุนัขท้ายบุคลิกลักษณะของบุคคล (Personality) บุคคลที่มีบุคลิกลักษณะ ชอบแข่งขัน ก้าวร้าว ใจเร็ว ไม่มีความอดทน ไม่พักผ่อน เกร็งรีบ ชอบทำอะไรมากกว่าหนึ่งอย่างในเวลาเดียวกัน บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้ มักมีความเสี่ยงต่อการเกิดความเครียด ซึ่งรวมถึงพวกบ้างาน (Workaholics) ด้วย

นอกจากนี้สภาพความเครียดยังสามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความเครียดที่มาจากปัจจัยภายในและความเครียดที่มาจากปัจจัยภายนอก ดังนี้

1) ความเครียดภายใน (internal stress)

แรงกระตุ้นภายในตัวเองของบุคคลซึ่ง เกิดจากร่างกายเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพหรือสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต (Biological need) เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ความอบอุ่น เป็นต้น เมื่อได้รับการตอบสนองไม่เพียงพอก็อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและพฤติกรรมทางสังคมได้ เช่น กลายเป็นคนโมโหง่าย หงุดหงิด ฉุนเฉียว เป็นต้น ความเครียดทางพัฒนาการ (Developmental stress) เป็นความเครียดที่เกิดในช่วงพัฒนาการของแต่ละวัย เกิดจากเหตุจูงใจทางสังคม (Social motive) หรือความต้องการทางจิตใจ (Psychological need) ได้แก่ ความต้องการความรัก การมีเพื่อน ความยกย่องนับถือ การที่คนเราเติบโตในสังคมที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน ย่อมทำให้แต่ละคนมีความต้องการภายในหรือเหตุจูงใจทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน

2) ความเครียดภายนอก (External stress)

ความเครียดจากสิ่งแวดล้อม (Environment stress) ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยหรือได้รับอันตรายต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดทางจิตใจ เป็นความเครียดที่เกิดจากเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดหวังกว่าจะเกิดขึ้น (Unanticipated stress) เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ สงคราม หรือโรคภัยไข้เจ็บที่ก่อให้เกิดความพิการต่าง ๆ ชื่อเรียกร่องทางสังคม ได้แก่ แบบแผน ประเพณีที่

แตกต่างกัน เมื่อเราไม่สามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคมได้ ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ใจ กระวนกระวายใจ ไม่เป็นตัวของตัวเอง และตกอยู่ในภาวะเคร่งเครียด

3.2 ปฏิกริยาตอบสนองต่อความเครียด

ปฏิกริยาการตอบสนองต่อความเครียดว่า ความเครียดนั้นมีทั้งคุณและโทษ ขึ้นอยู่กับการแปลความหมายของแต่ละบุคคล ศักยภาพของบุคคลสามารถเพิ่มขึ้นได้เมื่อได้รับความเครียด และจะเพิ่มขึ้นจนกว่าจะถึงจุดที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล เรียกว่าจุดดังกล่าวว่า Optimum point ถ้าเลยจุดที่เหมาะสมนี้ไปแล้ว ความเครียดจะทำให้ศักยภาพของบุคคลลดลง เรียกปรากฏการณ์ดังกล่าวว่ากฎของเยิร์กและดอดสัน (The Yerkes-Dodson Law) นั่นคือ ปริมาณความเครียดที่พอเหมาะจะก่อให้เกิดผลดี คือ ช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคล จากกฎดังกล่าวสามารถแบ่งการตอบสนองต่อความเครียดออกได้ 2 แบบ คือ 1) แบบ Eustress เป็นการตอบสนองต่อความเครียดในเชิงบวก นั่นคือ การที่บุคคลได้รับความเครียดในปริมาณที่เหมาะสมจะส่งผลทำให้มีพลัง มีความมุ่งมั่น กระฉับกระเฉง และกระตือรือร้นที่จะประสบความสำเร็จ 2) แบบ Distress เป็นการตอบสนองต่อความเครียดในเชิงลบ นั่นคือ การที่บุคคลได้รับความเครียดมากเกินไปจะส่งผลทำให้หมดพลัง เกิดการเจ็บป่วยทางกายและจิต เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิต โรคเบาหวาน วิตกกังวล ฯลฯ เมื่อมีตัวเร่งความเครียดเกิดขึ้นก็จะเกิดปฏิกริยา 2 ลักษณะ คือ ปฏิกริยาตอบสนองทางด้านร่างกาย และปฏิกริยาตอบสนองทางด้านจิตใจ (เจษฎา คุงามมาก, 2555: 11)

3.3 ระดับของความเครียด

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้แบ่งระดับความเครียด ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1) **ความเครียดระดับต่ำ (Mild stress)** เป็นภาวะที่มีความเครียดอยู่เล็กน้อย พบได้ในชีวิตประจำวัน เป็นความเครียดที่มีสาเหตุมาจากเหตุการณ์เพียงเล็กน้อย หรือสถานการณ์ในการปฏิบัติงานที่เข้ามาคุกคามบุคคลนาน ๆ ครั้ง เช่น พบอุปสรรคในการเดินทางไปทำงาน รอรถประจำทางนาน พลาดนัด อย่างไรก็ตาม ความเครียดชนิดนี้จะสิ้นสุดลงในเวลาอันสั้นเพียงไม่กี่วินาทีหรือไม่ถึงชั่วโมงเท่านั้น และยังช่วยกระตุ้นให้บุคคลตื่นตัวและกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน

2) **ความเครียดระดับกลาง (Middle stress)** เป็นภาวะที่มีความเครียดรุนแรงกว่าชนิดแรก เกิดขึ้นจากสาเหตุหรือสถานการณ์ในการปฏิบัติงานที่เข้ามาคุกคามบุคคลบ่อยครั้ง หรือถูกคุกคามเป็นเวลานานขึ้น เป็นวิกฤตการณ์อย่างหนึ่งในชีวิตที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าจะอยู่ในระหว่างความสำเร็จและความล้มเหลว ไม่อาจแก้ไขหรือปรับตัวได้ในเวลาอันรวดเร็ว อาจเกิดเป็นชั่วโมงหรือหลายชั่วโมงจนกระทั่งเป็นวัน เช่น ความเครียดจากการทำงานหนัก ทำงานมากเกินไป ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ การเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงนัก ระดับความเครียดปานกลางนี้ เป็นระดับที่ร่างกาย และจิตใจตอบสนองโดยการต่อสู้กับความเครียดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ พฤติกรรม อารมณ์ และความนึกคิด มีผลทำให้บุคคลมีการแสดงออกของความเครียด เช่น ปฏิเสธ ก้าวร้าว เจ็บขริมเนื่องจากไม่อาจควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ได้ เพื่อขจัดสาเหตุที่ทำให้เครียด หรือผ่อนคลายความเครียดลง จนกระทั่งการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ กลับเข้าสู่สภาพปกติ

3) ความเครียดระดับรุนแรง (Severe stress) เป็นภาวะที่มีความเครียดอยู่ในระดับที่รุนแรง ความเครียดชนิดนี้จะแสดงอาการอยู่นานเป็นสัปดาห์ เป็นเดือน หรือเป็นปี สาเหตุของความเครียดจะรุนแรง หรือสถานการณ์ในการปฏิบัติงานที่รุนแรง หรือมีหลายสาเหตุร่วมกันเข้ามาคุกคามอย่างต่อเนื่อง เช่น เครียดจากการสูญเสียคู่ครอง การเจ็บป่วยอย่างร้ายแรง การสูญเสียอวัยวะของร่างกาย ล้มเหลวในการทำงาน ซึ่งเป็นผลให้ร่างกายและจิตใจพ่ายแพ้ต่อความเครียด มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างเห็นได้ชัด และหากไม่ได้รับการช่วยเหลือในการเผชิญกับสถานการณ์นั้น ๆ จะทำให้เกิดความเหนื่อยหน่าย และทำให้ไม่สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่คุกคามอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2546: 13)

ดังนั้น ความเครียด (Stress) หมายถึง สภาพของอารมณ์ที่คุกคามร่างกายและจิตใจให้ได้รับแรงบีบคั้นและกดดัน ส่งผลให้ร่างกายและจิตใจเกิดภาวะขาดความสมดุล ความเครียดแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ความเครียดทางด้านร่างกาย และความเครียดทางด้านจิตใจ อันเกิดจากความทุกข์ (ความเครียดในทางลบ) และความสุข (ความเครียดในทางบวก) สาเหตุที่ทำให้เกิดความสุข ความทุกข์ อันนำมาสู่ความเครียดนั้น มีหลายประเภท ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความเครียดจึงมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากภายใน คือ ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากจิตใจที่ได้รับความกดดันบีบคั้น ความคาดหวังที่ไม่ได้รับการสนองตอบ ความเครียดจากความคาดหวัง เป็นต้น ทำให้เป็นปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต ก่อให้เกิดความเครียด 2) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก คือ ความเครียดที่เกิดจากบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก เช่น ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากการประกอบอาชีพ ความเครียดที่มาจากแรงบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ความเครียดที่มาจากการขาดปัจจัย 4 ความเครียดจากการทำงาน ความเครียดจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวหรือสังคม ความเครียดในการดำเนินชีวิต ความเครียดจากการรับผิดชอบภาระหน้าที่ ความเครียดในองค์กร ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากครอบครัว ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น มีมลภาวะมาก ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิต เป็นต้น ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากการปรับตัวไม่ได้ นอกจากนี้ความเครียดยังมีสาเหตุมาจาก 1) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากการถือตัว 2) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากการประกอบอาชีพ 3) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ลดลง 4) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากครอบครัว 5) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากความผิดปกติทางด้านร่างกาย 6) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากความเจ็บป่วย 7) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อม 8) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ 9) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากปัญหาทางเพศ 10) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากใช้งานร่างกายและจิตใจหนักเกินศักยภาพ 11) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากกฎเกณฑ์และการลงโทษ 12) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากความคาดหวัง 13) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งและความรุนแรง 14) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากบุคลิกภาพ และ 15) ความเครียดที่มีสาเหตุมาจากอาชญากรรมและอบายมุข

ความเครียดส่งผลกระทบต่อชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเครียดที่มีผลกระทบต่อร่างกาย เช่น ปัญหาสุขภาพ โรคความดัน กรดในกระเพาะหลังมากผิดปกติ ลำไส้บีบตัว โรคกระเพาะ เสื่อมสมรรถภาพทางกาย ปวดเมื่อยตามร่างกาย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ เหนื่อยง่าย และเหนื่อยหน่าย เป็นต้น 2) ผลกระทบต่ออารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความตื่นเต้น ความโกรธ ความเกลียด ความชิงชัง เหนื่อยหน่าย ซึมเศร้า หงุดหงิด กัดฟัน และเซื่องซึม เป็นต้น 3) ผลกระทบต่อจิตใจ เช่น คิดร้าย คิดขัดแย้ง คิดกังวล ย้ำคิดย้ำทำ หลุดความคิดไม่ได้ ควบคุมความคิดไม่ได้ ความไม่มั่นใจ เป็นต้น 4) ผลกระทบต่อสติปัญญา เช่น คิดอ่านไม่คล่อง มีความจำลดลง มองโลกในแง่ร้าย ตัดสินใจช้า ระลึกช้า คิดใคร่ครวญได้ไม่ลึกซึ้ง คิดแก้ปัญหาไม่ได้ และมีอาการเบลอ เป็นต้น

4. การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบันด้วยสติปัญญา 4

ความเครียดนอกจากจะทำให้เป็นทุกข์แล้วยังบั่นทอนศักยภาพอันดีงามของมนุษย์ด้วย เพราะเมื่อความเครียดเกิดขึ้นมนุษย์ก็จะสูญเสียพลังในการสร้างสรรค์ ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ กระทบต่อร่างกายในรูปของโรคภัยไข้เจ็บ บุคลิกภาพไม่ดี ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมไม่ดีตามมา ดังนั้นเมื่อความเครียดเกิดขึ้นจึงต้องรีบแก้ไขปัญหาก่อนที่ความเครียดจะขยายผลรุกรามกระทบกับชีวิตด้านอื่น ๆ ต่อไป ในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้การฝึกสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียด โดยจะได้นำสติปัญญา 4 มาเป็นฐานในการฝึกสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียด เพราะสติปัญญาเป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติดังต่อไปนี้

4.1 การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดด้วยกายานุปัสสนาสติปัญญา

การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดด้วยกายานุปัสสนาสติปัญญา จำแนกแนวทางฝึกสติออกเป็น 6 วิธี ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาศักยภาพกับอานาปานสติ คือ การฝึกสติกับลมหายใจ

ลมหายใจเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายที่ทำงานตลอดเวลา ง่ายต่อการใช้งาน เป็นได้ทั้งสมณะและวิปัสสนา มีความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ มีคุณต่อชีวิตและสะดวกต่อการใช้งาน ซึ่งสามารถฝึกลมหายใจในชีวิตประจำวันได้ โดยกำหนดรู้ตามลักษณะของลมหายใจ ไม่ต้องปรุงแต่งลมหายใจ กำหนดรู้ตามสภาพที่มันเป็นอยู่ในแต่ละขณะ ขณะใดที่ลมหายใจสั้นก็กำหนดรู้ว่าลมหายใจสั้น แต่ขณะใดที่ลมหายใจยาวก็กำหนดรู้ว่าลมหายใจยาว ลมหายใจมีลักษณะอย่างไรก็กำหนดรู้ตามอาการนั้น ย่อมเป็นสภาพสงบประณีต สดชื่น เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และทำกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็ว การฝึกอานาปานสติจึงทำให้ผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน และเป็น การฝึกให้สภาวะจิตให้อยู่ในปัจจุบัน ปล่อยวางปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตกาล ก็จะทำให้คลายความเครียดลงได้

2) การพัฒนาสติกับอิริยาบถในชีวิตประจำวัน

สามารถพัฒนาสติได้กับทั้งอิริยาบถหลัก คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน รวมทั้งอิริยาบถย่อยกับการเคลื่อนไหวในกิจวัตรประจำวัน โดยฝึกให้จิตรู้เท่าทันอาการต่าง ๆ ทั้งหยาบและละเอียด โดย สักแต่ว่าอาการเคลื่อนไหวเท่านั้น จิตใจก็จะพลัดเพลินไปกับการกำหนดรู้โดยปราศจากความยึดมั่นผูกพัน จิตใจก็จะเบาสบาย ในขณะที่เดียวกันก็จะทำให้ได้ดำเนินชีวิตตามปกติ โดยไม่ต้องแยกการฝึกสติออกมาจากการดำเนินชีวิต

3) การพัฒนาสติกับสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน

สัมปชัญญะเป็นระบบย่อยของการเคลื่อนไหวที่ละเอียดอ่อน โดยฝึกสติอยู่กับการเคลื่อนไหวที่ละเอียดอ่อนอย่างรู้เท่าทัน 1) การเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการก้าวไปข้างหน้า การถอยกลับ การคู้หรือเหยียดแขนหรือขา การเอี้ยวตัว 2) การเหลียวมอง การเห็น การกระทบปริบตา 3) การแหยงหรือเงยหน้า การก้ม 4) การทำความสะอาดร่างกาย การอาบน้ำ แปรงฟุ้ง การเช็ดตัว 5) การนุ่งห่ม การแต่งกาย การแต่งหน้า ทำผม การสวมใส่เสื้อผ้าหรือรองเท้า 6) การแสดงอารมณ์ เช่น การยิ้ม การถอนหายใจ การขมิบปาก 7) การบริโภค เช่น การทาน การดื่ม การเคี้ยว การอ้าปาก การลิ้มรส การกลืน เป็นต้น 8) การขยับถ่าย เช่น ถ่ายหนัก ถ่ายเบา การบ้วนน้ำลาย เป็นต้น 9) การสนทนา 10) การนึกคิด 11) การตื่น 12) การนิ่ง เป็นต้น ซึ่งการฝึกให้มีสติอยู่กับกิจกรรมเหล่านี้ทำให้จิตพลัดเพลินไปกับกิจกรรมในปัจจุบันขณะ ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติที่สามารถผ่อนคลายความความเครียดได้

4) การพัฒนาสติกับการพิจารณาปฏิกุศล

การพัฒนาสติพิจารณาร่างกายว่าเป็นสิ่งที่น่าเกลียด พิจารณาร่างกายว่าเป็นสิ่งที่ไม่สวยงาม พิจารณาอาการของอวัยวะต่าง ๆ ว่าล้วนเป็นของไม่น่าใคร่ พิจารณาอาหารเก่าที่บริโภคเข้าไปว่าถูกแยกส่วนไปเป็นธาตุบำรุงร่างกาย เป็นอาหารของพยาธิและหมู่นอน สะสมเป็นโรคร้ายไข้เจ็บ และส่วนที่ถูกขับถ่ายออกมา อาหารที่บริโภคเข้าไปใหม่ก็มีลักษณะเดียวกัน เป็นต้น การพิจารณาร่างกายเป็นสิ่งปฏิกุศลจะทำให้คลายความยึดมั่นผูกพันในตัวตน ความเครียดที่ส่วนใหญ่มาจากความยึดมั่นในตัวตนจึงสงบลง

5) การพัฒนาสติด้วยการพิจารณาธาตุ

การพัฒนาสติด้วยการพิจารณาความเป็นธาตุที่มีสภาพต่างกัน มารวมกันประกอบกันเข้าเป็นร่างกาย คือ ธาตุดินที่มีลักษณะแข็ง ธาตุน้ำที่มีลักษณะซึมซับและไหลเวียน ธาตุลมที่มีลักษณะพัดไหวขึ้นลง และเข้าออกในร่างกาย ธาตุไฟที่มีลักษณะเป็นไออุ่นหรืออุณหภูมิในร่างกาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบกันเข้ากลายเป็นร่างกาย เมื่อธาตุทั้ง 4 แยกจากกันก็ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ การพิจารณาความเป็นธาตุทำให้เข้าใจส่วนประกอบของชีวิต ตามสภาพความเป็นจริง ไม่ตั้งอยู่คงทนถาวร และไม่สามารถที่จะกำหนดตัวตนของความเครียดได้ ทำให้มองความเครียดเป็นเพียงอาการที่ไม่เที่ยงและเป็นสิ่งเล็กน้อยในชีวิต

6) การพัฒนาสติพิจารณาความตาย

เมื่อคนเรามีความเครียดระดับสูง หลายคนมักเลือกวิธีแก้ปัญหาด้วยการจบชีวิตของตนเอง โดยคิดว่าความตายที่เป็นจุดจบของชีวิตจะเป็นจุดจบของความเครียดด้วย แต่ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เพราะเป็นการสร้างปัญหาให้กับครอบครัวที่อยู่เบื้องหลัง ทั้งยังเป็นการสร้างกรรมชั่วกุศลกรรมของตนเอง เมื่อเครียดจึงควรพิจารณาความตาย ไม่ใช่ทำให้ตนเองตาย การพิจารณาความตายว่าทุกชีวิตจะต้องประสบพบเจออย่างแน่นอน จะเครียดหรือไม่ก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น ความตายเป็นจุดสิ้นสุดชีวิตของแต่ละชาติ แต่ก็ยังจะสืบทอดไปสู่ภพต่อไป ในปัจจุบันจึงควรพิจารณาความตายตั้งแต่หมดลมหายใจจนถึงถูกนำไปเผา มีความเบื่อหน่ายเศร้าหมอง ถูกหมั่นแหมั่นขบขัน ถูกสัตว์ป่ากัดกิน จนอวัยวะกระจายไป จนเหลือแต่กระดูกที่รอวันสลายไปเป็นธาตุต่าง ๆ สุดท้ายก็ไม่หลงเหลืออะไร ทำให้เห็นว่าแม้แต่ร่างกายก็ยังไม่จริงยั่งยืน ความเครียดก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตที่พึ่งจะเกิดขึ้น จึงเป็นสิ่งเล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับชีวิต ซึ่งจะทำให้มองความเครียดเป็นแค่อาการหนึ่งที่เกิดขึ้นขณะหนึ่งของชีวิตเท่านั้น ซึ่งจะทำให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต และจะทำให้ดำเนินชีวิตอย่างผ่อนคลาย

4.2 การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดด้วยเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

เวทนาเป็นคำกลางๆ เมื่อเติมอาการใดเข้าไปก็จะเป็นความรู้สึกของอาการนั้น การแก้ปัญหาความเครียดจึงไม่ควรให้อาการเครียดมาปรุงแต่งเวทนา ซึ่งธรรมชาติของความเครียดจัดเข้าในทุกขเวทนา การฝึกสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดจึงไม่ให้จิตเข้าไปเสพอารมณ์เครียด โดยการใช้สติพิจารณาแค่อาการที่มันเกิดขึ้น ไม่มีเราอยู่ในอาการเครียดนั้น ความเครียดเป็นแค่สิ่งบอกเหตุ เป็นแค่ลักษณะของอารมณ์ในมโนเพียงไป ในทางทุกข์เท่านั้น เมื่ออาการทุกข์เกิดขึ้นก็กำหนดรู้แค่อาการทุกข์เท่านั้น ไม่มีเราในความทุกข์นั้น และความทุกข์นั้นก็ไม่มีเราเข้าไปเป็นเจ้าของ เป็นเพียงอาการทุกข์ที่เป็นผลมาจากความเครียด ความรู้สึกใดเกิดขึ้นให้กำหนดรู้ตามความรู้สึกนั้นโดยไม่ต้องปรุงแต่ง เมื่อความเครียดเกิดขึ้นก็กำหนดเพียงแค่อาการเครียดเท่านั้น ไม่ไปปรุงแต่งความเครียดว่าเป็นของเรา แล้วปล่อยวางอารมณ์นั้น ไปยึดเอาอารมณ์ดีงามมาเป็นอารมณ์แทนความเครียดเป็นอาการทุกข์ แสดงให้รู้สึกว่าคุณภาพความสุขลดลง จึงควรเติมปริมาณความสุขเพิ่มขึ้น หรือให้ความสำคัญกับความเครียดน้อยลง การแก้ปัญหาความเครียดอาจไม่จำเป็นต้องพยายามแก้ที่ตัวความเครียด เพียงแต่ไปเพิ่มอารมณ์ที่ตรงข้ามกับความเครียดให้มากขึ้น ปริมาณและน้ำหนักของความเครียดก็จะลดลง จนถึงหมดไป จากนั้นมายึดดูเบกขาเวทนาเป็นแกนหลักในการรักษาระดับอารมณ์ให้คงที่ ความเครียดก็จะเข้ามาเสียดทานไม่ได้

4.3 การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดด้วยจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการกำหนดรู้ลักษณะอาการของจิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ ในขณะที่มีความเครียดแสดงว่าจิตกำลังได้รับการปรุงแต่งจากอารมณ์บางอย่าง เช่น ความเครียดอาจมาจากโรค ความเครียดอาจมาจากโทษ ความเครียดอาจมาจากโมหะ อาจมาจากจิตหดหู่ จิตฟุ้งวุ่น จิตไม่ตั้งมั่น จิตไม่เป็นสมาธิ เป็นต้น

เมื่อใดที่มีความเครียดแสดงว่าขณะนั้นอาการเครียดมีอิทธิพลเหนือจิต จึงทำให้จิตถูกความเครียดปรุงแต่ง เมื่อจิตถูกปรุงแต่งด้วยอาการใดก็จะแสดงอาการนั้นออกมา เมื่อปล่อยให้ความเครียดปรุงแต่งจิต จิตก็จะเสพออาการเครียดนั้นไปด้วย ข้อปฏิบัติก็คือ ให้มีสติรู้เท่าทันอาการเครียด ไม่ไปยึดมั่นในอาการเครียด กำหนดรู้เพียงอาการเครียดที่จิตเข้าไปรับรู้ ความเครียดเป็นสิ่งที่ถูกรู้ เมื่อความเครียดถูกรู้เท่าทันมันก็มีอานาปาน้อยลง เป็นเพียงอาการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ไม่ปล่อยให้เป็นกระแสสืบต่อไปสู่จิตดวงอื่นต่อไป ซึ่งเป็นการตัดกระแสความเครียดได้ในปัจจุบัน

4.4 การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดด้วยธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

การใช้สติพิจารณาธรรมเพื่อแก้ปัญหาความเครียด จึงควรเลือกเฟ้นว่าความเครียดมีอาการที่แท้จริงเป็นอย่างไร เช่น ความเครียดมาจากนิเวศ 5 มีอาการในลักษณะกามฉันทะ (ความเครียดที่มาจากความหลงใหลในกามคุณ) พยาบาท (ความเครียดมาจากความคิดมุ้งมิ้ง) ถีนมิทธะ (ความเครียดมาจากความหดหู่เชิงซึม) อุทธัจจกุกกุจะ (ความเครียดมาจากความฟุ้งซ่านรำคาญใจ) วิจิกิจฉา (ความเครียดที่มาจากความลังเลสงสัย) ความเครียดที่มาจากกรียัดมั่นในชั้น 5 หรือความเครียดมาจากความยึดมั่นในอายตนะหรือมาจากผัสสะ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาว่าความเครียดมาจากสาเหตุใดก็แก้ที่สาเหตุ นั้น เช่น ความเครียดมาจากชั้น 5 สาเหตุของความเครียดคือความยึดมั่นในชั้น 5 แก้ปัญหาโดยการปล่อยวางอารมณ์ที่ยึดมั่นในชั้น 5 โดยแก้ปัญหาความเครียดตามแนวทางโพชฌงค์ 7 คือ 1) การมีสติตั้งมั่น 2) ธัมมวิจยะ คือ พิจารณาธรรมอันเป็นเครื่องตรัสรู้ หรือธรรมอันเป็นเครื่องผ่อนคลายความยึดมั่น เช่น อสุภกรรมฐาน 3) วิริยะ คือ ความเพียรในการฝึกสติเพื่อผ่อนคลายความเครียด 4) ปีติ คือ การระลึกถึงอารมณ์ที่เป็นกุศล เช่น อนุสสติ ประกอบด้วย “พุทธานุสสติ (การระลึกถึงพระพุทธเจ้า) ธัมมานุสสติ (การระลึกถึงพระธรรม) สังฆานุสสติ (การระลึกถึงพระสงฆ์) สीलानุสสติ (การระลึกถึงศีล) จาคานุสสติ (การระลึกถึงการบริจาค) เทวตานุสสติ (การระลึกถึงเทวดา)” 5) ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) เช่น สปัายะ คือ การอยู่ในที่สบาย มีบุคคลที่สบาย อาหารสบาย และธรรมะสบาย เป็นต้น 6) สมานิ (ความตั้งจิตมั่น) การเพ่งดูจิต การคบคนที่มีสมาธิ จิตน้อมไปในสมาธิ 7) อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/11/327/328)

การพิจารณาธรรมอันเป็นสิ่งที่แก้ปัญหาความเครียด โดยใช้สติพิจารณาโดยความเป็นสภาวะธรรมสังเคราะห์ความเครียดว่าเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะธรรม มีลักษณะยึดอัดขัดเคือง ไม่สบายกายและไม่สบายใจ เป็นสภาวะธรรมที่ถูกรู้ ความเครียดไม่ใช่ตัวเราและไม่ใช่ของเรา เมื่อมีสติรู้เท่าทันอย่างนี้แล้วความเครียดก็ไม่ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์

5. สรุป

การพัฒนาสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดเป็นไปตามแนวทางของมหาสติปัฏฐาน 4 และการนำแนวทางสติปัฏฐาน 4 มาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน แก้ปัญหาตามกระบวนการของอริยสัจ 4 คือ สภาพบปัญหาความเครียดเป็นทุกข์ สาเหตุของความเครียดเป็นสมุทัย ผลจากการแก้ความเครียดเป็นนิโรธ การแก้ปัญหาด้วยสติปัฏฐาน 4 เป็นมรรค โดยการแก้ปัญหาความเครียดควรเป็นไปตามสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียด แก้ที่สาเหตุของความเครียดเป็นหลัก โดยสาเหตุของความเครียดมาจากปัจจัยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ กับปัญหาที่มาจากอกุศลมูล คือ รากเหง้าของอกุศล ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลง นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางความเครียดทางกายภาพด้วย

การแก้ปัญหาความเครียดจึงมีความสัมพันธ์กันทั้งส่วนที่เป็นกายภาพและจิตใจ บางกรณีฝึกจิตให้หายเครียดก่อนแล้วจึงไปจัดการกับปัญหา บางสถานการณ์แยกปัญหาและความเครียดออกจากกัน บางสถานการณ์ใช้การเปลี่ยนอารมณ์ บางสถานการณ์ใช้ความสงบข่มไว้ บางสถานการณ์ใช้ธรรมชาติหรือเสียงเพลงและดนตรีช่วยบำบัด แต่บางสถานการณ์ก็หาวิธีการเพิ่มปริมาณความสุขเข้าไปเพื่อให้ความสุขกินพื้นที่ของความเครียด บางครั้งแก้ด้วยวิธีการการดูจิต การเปลี่ยนอารมณ์ตามแนวทางอนุสติ กลบความเครียดด้วยสมาธิ การทำจิตให้เป็นกลาง ทำจิตให้เป็นกุศล ทำจิตให้นอนคลาย และมีอิสรภาพทางจิต นอกจากนี้ยังพบว่าการแก้ปัญหาความเครียดบางสถานการณ์คือการบริหารกิเลสให้เป็น ทำให้กิเลสอยู่ในการควบคุมของจิต และควรมีการฝึกสติและการใช้สติไปพร้อมกันด้วย

6. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2546). *ความเครียดของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: ปิยอนต์ พับลิชชิง.
- _____. (2541). *คู่มือคลายเครียดด้วยตนเอง*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2548). *ความเครียดของคนไทยการศึกษาระดับชาติปี 2546*. กรุงเทพมหานคร: ปิยอนต์พับลิชชิง.
- _____. (2540). *คู่มือคลายเครียด*. กรุงเทพมหานคร: กรมสุขภาพจิต,
- กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *การสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย สิงหาคม พ.ศ. 2558*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เกษม ต้นติผลาชีวะ. (2544). *การบริหารความเครียดและสุขภาพจิต*. นนทบุรี : สนุกอ่าน.
- เจษฎา คูงามมาก. (2555). *ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาสถิติประยุกต์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เทพวัลย์ สุชาติ. (2530). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเครียดของนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

นุชรัตน์ สิริประภาวรรณ. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการทำงานของผู้พิพากษา ในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *สัมมาสมาธิ สมาธิแบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิภาพร สิทธิศาสตร์ และสุชาดา สนวนุ่ม. (2550). *พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนเขตความรับผิดชอบของสถานีอนามัยบ้านเสาหิน ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. รายงานการวิจัย. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนีพุทธรักษา สถาบันพระบรมราชชนก : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

ศศิณี ศรีขานี. (2547). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท ซีโน-ไทย เอ็นจีเนียร์ริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน)*. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบริหารองค์การและการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สวามินี ศรีโพธิ์. (2549). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของพนักงาน : ศึกษากรณีบริษัทหลักทรัพย์ ไซรัส จำกัด (มหาชน)*. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สมฤดี ราชภรณ์อนุกุล. (2547). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของพนักงาน ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุษา จารุสวัสดิ์. (2541). *จิตวิทยาครอบครัว*. เชียงใหม่ : สันติภาพการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

Department of Mental Health, Ministry of Public Health. (2003). *Stress in Thais*. Bangkok: Beyond Publishing.

_____. (1998). *Self-help stress relief manual*. Bangkok: Thammasat University.

_____. (2005). *Stress in Thais, National Study 2003*. Bangkok: Beyond Publishing.

_____. (1997). *Stress relief manual*. Bangkok: Department of Mental Health.

Khungammak J. (2012). *Work stress of government university lecturers. Master of Science thesis in Applied Statistics*. National Institute of Development Administration.

Labor Statistics Group, Economic and Social Statistics Office, National Statistical Office. (2015). *Survey on Mental Health (Happiness) of Thais. August 2015*. Bangkok: National Statistical Office.

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House.
- Phra Thammavitok (P.A. Payutto). (1999). *Sammāsādhī, Buddhist meditation*. Bangkok: Thammasabha Printing House.
- Suchat T. (1987). *Factors related to stress of medical social workers*. Master of Arts thesis in Medical and Public Health Social Sciences. Graduate School: Mahidol University.
- Siriprapawan N. (2009). *Factors affecting work stress of judges in Bangkok*. Master of Arts thesis in Industrial and Organizational Psychology. Faculty of Liberal Arts: Thammasat University.
- Srichani S. (2004). *Factors affecting work stress of employees of Sino-Thai Engineering and Construction Public Company Limited*. Master of Business Administration in Organizational Administration and Management. Graduate School: Sripatum University.
- Sitthisart W. and Suannum S. (2007). *Health promotion behavior of the elderly in the community under the responsibility of Ban Sao Hin Health Station, Wat Phrik Subdistrict, Mueang District, Phitsanulok Province*. Research report. Boromarajonani College of Nursing, Buddhachinaraj Institute of Nursing: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health.
- Sripo S. (2006). *Factors related to work stress of employees: A case study of Cyrus Securities Public Company Limited*. Master of Public Administration, Public and Private Sector Management Group. Graduate School: College of Public Administration, Burapha University.
- Tantiphachiwa K. (2001). *Stress Management and Mental Health*. Nonthaburi: Sanookan.

การทำบุญออนไลน์ของพุทธศาสนิกชน

The Making Merit Online of Buddhists

พระเพ็ชรไทย วชิรपालิ (เพ็ชรรักษา)

Phra Petchthai Wachirapali (Petcharaksa)

ธนกร ดรกมลกานต์

Tanakorn Donkamonkan

พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต

Phrakhrubhavanapatthanabanthita

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi-Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail. baspatthai@gmail.com

(Received: June 12, 2024/ Revisec: December 19, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำบุญออนไลน์ของพุทธศาสนิกชน พบว่า บุญในความหมายที่เป็นทานคือการให้ อนุเคราะห์ สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยความหวังดี ปราศจากทิฏฐิ ทานมี 2 ประเภทสำคัญคือ อามิสทาน (การให้วัตถุสิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรมะ ความรู้) ลักษณะการให้ทาน เช่น ให้เพราะต้องการบุญ ให้เพราะต้องการชื่อเสียง คนยกย่องนับถือ เป็นต้น รูปแบบการให้ทานในอดีต เช่น ให้แก่คนที่ยากจน เป็นต้น รูปแบบการให้ปัจจุบัน เช่น ถวายแก่พระสงฆ์ที่วัด ถวายแก่พระสงฆ์ที่นิมนต์มารับทานที่บ้านเจ้าภาพ ไถ่ชีวิตโค กระบือ เป็นต้น องค์ประกอบของทาน เช่น มีเจตนาดีทั้งขณะก่อนให้ทาน ขณะให้ทาน และหลังให้ทานแล้ว เป็นต้น อานิสงส์ของทาน เช่น มีชื่อเสียงดั่งใจ มีโภคทรัพย์ ได้ไปสู่สุคติ เป็นต้น การทำบุญในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายหลายรูปแบบ เช่น ให้เพื่อสะเดาะเคราะห์ตามคำทำนายของหมอดู ให้เพื่อต้องการชื่อเสียง ให้เพราะต้องการได้ทิพยสมบัติ เป็นต้น การทำบุญออนไลน์เป็นที่นิยมทำกันในปัจจุบันเพราะมีความสะดวกสบาย เกณฑ์ตัดสินว่าการทำบุญออนไลน์นั้นจะได้บุญหรือได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบการทำบุญ เจตนาของผู้ทำบุญ กิริยาการทำบุญ ที่มาของวัตถุทาน และคุณสมบัติของผู้รับทาน

คำสำคัญ: การทำบุญ; ออนไลน์; พุทธศาสนิกชน

Abstract

This academic article aims to study This academic article aims to study the making merit online. The results of the study found that merit in the sense of alms is giving, helping, helping others with good intentions and good intentions. Merit are 2 types of alms: alms objects (Giving objects) and Dhamma alms (giving Dhamma and knowledge). Characteristics of alms such as giving because you want merit, give because you want fame People praise and respect them, etc. Forms of giving in the past, such as giving to people who come to visit, etc. Present forms of giving, such as giving to monks at the temple. Offered to monks invited to receive alms at the host's house, redeeming the lives of cows, buffaloes, etc. Elements of alms such as having a happy heart before giving alms, while giving alms, and after giving alms, etc. Benefits of alms such as having a good reputation, having wealth, Rest in peace, etc. Making merit today has many purposes, such as giving to ward off misfortune according to fortune tellers' predictions. Give to gain fame Give because you want to receive divine treasures, etc. Making merit online is popular nowadays because it is convenient. The criteria for deciding how much merit or merit online merit making depends on the form of merit making. The intention of the donor Acts of making merit Origin of food items and the characteristics of the recipient.

Keywords: making merit; online; Buddhists

1. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแม้จะเป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่ม คนที่หลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นแต่ความมีน้ำใจ ไฉไล ช่วยเหลือ แบ่งปันก็เป็นลักษณะร่วมของคนในสังคม ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการให้ตามคำสอนพุทธศาสนาในอดีตจนถึงสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อสังคมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความทุกข์ของคนในสังคมที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ความยากจน หรือความเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายจากสื่อต่างๆ ภาพที่จะเห็นตามมาก็คือ คนในสังคมทุกเชื้อชาติศาสนาชวนช่วยที่จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ (ประเวศ วะสี, 2529: 4) สังคมไทยเป็นสังคมที่ถ้อยทีถ้อยอาศัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เพราะวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจะอิงอาศัยหลักธรรมทางศาสนาเป็นหลัก พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่สำคัญเป็นอย่างมากต่อคนในสังคมโดยทั่วไป จนนับได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติเพราะเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น หลักคำสอนทางพุทธศาสนาจะ

มีบทบาทในการกล่อมเกลาจิตใจคนได้เป็นอย่างดีและที่สำคัญคนส่วนมาก เป็นคนที่เสียสละเช่น รู้จักการบริจาทาน เป็นต้น สิ่งนี้จะแสดงความมุ่งหมายของการให้ทาน แต่โดยทั่วไป แล้วจุดมุ่งหมายของการให้ทานในพระพุทธศาสนา คือเพื่อสร้างคุณธรรมที่มีพระสงฆ์เป็นเนื่อานาบุญ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงเคราะห์ผู้รับและขัดเกลาจิตใจผู้ให้ (พระนิติศาสตร์ ญาณิสโร, 2558: 199)

เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงผู้คนทั่วโลกเข้าด้วยกันด้วยการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดนในทุกที่ทุกเวลาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และจากการติดต่อสื่อสารและก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ในฐานะสื่อกลางที่ช่วยในการส่งสารให้กันและกันและสื่อที่ใช้ในฐานะเผยแผ่แนวคิด ข่าวสาร และเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้มนุษยชาติสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งปัจจัยทางด้านสังคมที่ผู้คนต้องเร่งรีบในการใช้ชีวิตหรือปัญหาและข้อจำกัดอื่นๆ ที่ส่งผลให้ไม่มีเวลาเข้าวัดหรือศึกษาธรรมะได้สะดวก ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันจากวิกฤตการณ์ของโรคระบาดโควิด 19 ที่ระบาดเป็นวงกว้างในปัจจุบันที่ส่งผลให้ผู้คนในสังคมต้องเกิดการรักษาระยะห่างซึ่งกันและกันยิ่งส่งผลให้การติดต่อสื่อสารด้วยสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมอย่างแพร่หลายมากขึ้น (พระกฤติธ ธรรมทินโน, 2565: 2)

การสื่อสารออนไลน์มีความสำคัญและจำเป็นมากช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 แม้โควิดจะไม่ระบาดแล้ว แต่ธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเคยสะดวกสบายแล้วก็มักจะติดในความสะดวกสบายนั้น ดังนั้นการสื่อสารออนไลน์ยังเป็นที่ยอมรับอยู่ในปัจจุบันและค่อนข้างครอบคลุมวิถีชีวิตในหลายด้าน รวมทั้งด้านศาสนาด้วย เช่น การทำบุญออนไลน์ รูปแบบของการทำบุญหรือการให้ทานออนไลน์คือการประชาสัมพันธ์ทางเฟซบุ๊ก เป็นต้น การบอกหรือแจ้งบุญโดยการส่งรายละเอียดของงานบุญและเลขที่บัญชีธนาคารหรือคิวอาร์โค้ดเพื่อสแกนจ่ายให้แก่คนรู้จักทางเมสเสจ เป็นต้น เมื่อได้ทราบรายละเอียดแล้วหากคนนั้นมีความสนใจทำบุญและมีความพร้อมในการทำบุญก็จะโอนเงินทำบุญด้วย รูปแบบการทำบุญดังกล่าวนี้มีองค์ประกอบของการทำบุญไม่ครบทุกประการเหมือนการทำบุญตามปกติ เช่น ไม่มีการกรวดน้ำ เป็นต้น ผู้ทำบุญบางคนอาจสงสัยว่าวิธีการทำบุญดังกล่าวนี้จะได้บุญตามเจตนาของผู้ให้หรือไม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาและนำเสนอเกี่ยวกับการทำบุญออนไลน์

2. หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา

การทำบุญในที่นี้หมายถึงการให้ทาน ซึ่งเป็นการใช้ซื้อตามความนิยมหรือความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ดังนั้นผู้เขียนจึงจะได้นิยามความหมายของทานเป็นอันดับแรก ดังนี้

2.1 ความหมายของทาน

คำว่า “ทาน” (ทานะ-,ทานนะ-) เป็นคำนาม มีรากศัพท์มาจากบาลีและสันสกฤต ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การให้ (ให้แก่ชนทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทน

อุปการะ หรือเพื่อการสงเคราะห์ ก็เรียกว่าทานทั้งนั้น แต่ถ้าพูดว่าทำบุญทาน คำว่า “ทาน” นั้นหมายความว่า สงเคราะห์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 339)

ทาน (นป.) วัตถุอันพึงให้

วิ. เทติ เอตถาติ ทานํ. เจตนาเป็นเครื่องอันเขาให้

วิ. ทียติ อเนนาติ ทานํ. การสละ, การให้, การบริจาค

วิ. ทียเตติ ทานํ. ทียยเตติ วา ทานํ. ทานํ วา ทานํ. ทา ทาเย, ยู. การชำระ, ความชำระ, ความสะอาด, ความบริสุทธิ์ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ, 2546: 333)

ทาน แปลว่า การให้, ยกมอบแก่ผู้อื่น, ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา, สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อ ประโยชน์แก่ผู้อื่น, สิ่งที่ให้, ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551: 128)

ทาน แปลว่า การให้ คือ ให้การสงเคราะห์ ให้การอนุเคราะห์ คำว่าสงเคราะห์คือช่วยสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน และทำมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านั้น อีกด้านหนึ่งคือช่วยเหลือการงาน หรือเอาใจเอาสติปัญญาไปช่วยเหลือไม่ว่าจะอยู่ในสถานะ บทบาทอย่างไรก็ตาม เรียกว่าอนุเคราะห์ (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมโม), 2548: 10)

การทำทานคือการสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังจะจุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิตของตน (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, 2548: 2)

คำว่า “ทาน” เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นคำนามแปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ไม่คิดเอาคืนกลับมา กล่าวคือ สามัญแห่งโหวหารว่า ทาน ในทานนั้น มีพรรณนาไว้โดยนิพนธ์ว่า ทียยติ เอตถาติ = ทานํ พัสตุนันญ ไตเลา มีขำน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายยอมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุเพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่า ทาน ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนี้แห่งบุคคลผู้ให้บริจาคเจตนามีไทยธรรม ทาน วัตถุเป็นสหายชื่อว่า ทาน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538: 186)

โดยสรุป ทานคือการให้ การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยสิ่งของเป็นต้น เป็นการให้ด้วยจิตคิดช่วยเหลือเกื้อกูล หวังให้ผู้อื่นได้รับความสะดวกสบายและมีความสุขด้วยการให้ของตนนั้น ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

2.2 จุดมุ่งหมายของการให้ทาน

จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ในการให้ที่ปรากฏในคัมภีร์ที่ขนิยามมี 8 ประการ คือ

- 1) ให้ทานเพราะประสบเข้า
- 2) ให้ทานเพราะกลัว
- 3) ให้ทานเพราะคิดว่า เขาได้ให้แก่เราแล้ว

- 4) ให้ทานเพราะคิดว่า เขาจักให้แก่เรา
- 5) ให้ทานเพราะคิดว่า การให้ทานเป็นการดี
- 5) ให้ทานเพราะคิดว่า เราหุงหากินเองได้ คนเหล่านี้หุงหากินเองไม่ได้การที่เราหุงหากินเองได้ จะไม่ให้ทานแก่คนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้ไม่ควร
- 7) ให้ทานเพราะคิดว่า เมื่อเราให้ทานนี้ กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป
- 8) ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/11/336/345)

การให้ทั้ง 8 ประการนี้ค่อนข้างครอบคลุมมุ่งหมายในการให้พอสมควร โดยการให้เพราะประสบเข้าหมายเอาทั้งที่ประสบปัญหาหกล้างรับบริจาคหรือเรียไรในขณะนั้น ดังนั้นจึงเป็นการให้ทั้งด้วยความเต็มใจ และด้วยความจำใจ, การให้เพราะความกลัว เช่น กลัวว่าคนอื่นจะตำหนิตนเองถ้าไม่ให้, การให้เพราะคิดว่าเขาเคยให้แก่ตนเป็นการให้เพื่อตอบแทนความดีของเขา, การให้เพราะคิดว่าเขาจักให้คืนแก่ตนเป็นการให้แบบมีเงื่อนไขหวังผลตอบแทน จิตไม่บริสุทธิ์, การให้เพื่อให้ตนมีชื่อเสียงดังามเป็นการให้ด้วยความโลภและโมหะ ส่วนการให้เพราะเห็นว่าทานเป็นเรื่องดีงามและให้เพื่อประดับจิต ปรุ้งแต่งจิต เป็นการให้ด้วยจิตเป็นกุศล ถูกต้องตามหลักการให้ทาน

2.3 ประเภทของทาน

ทาน 2 ประเภทสำคัญ เป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย คือ

- 1) อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน
- 2) ธมมทาน การให้ธรรมเป็นทาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 25/98/473)

2.4 ลักษณะการให้ทาน

ลักษณะการให้ทานที่ปรากฏในสัปบุริสทานสูตร 5 ประการ คือ 1) ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา 2) ย่อมให้ทานโดยเคารพ 3) ย่อมให้ทานโดยการสมควร 4) เป็นผู้มั่งคั่งอนุเคราะห์ให้ทาน 5) ย่อมให้ทานไม่กระทบผู้อื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/148/254)

ลักษณะการให้ทานนอกนี้ในสัปบุริสทาน 5 ประการ คือ 1) ให้โดยเคารพ (ให้ด้วยความเต็มใจ) 2) ให้โดยอ่อนน้อม 3) ให้ด้วยมือตนเอง 4) ให้ของที่มิเป็นเดน 5) เห็นผลที่จะมาถึงแล้วจึงให้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/147/244)

ลักษณะการให้ทานของสัตบุรุษ 8 ประการ คือ 1) สัตบุรุษย่อมให้ของสะอาด 2) สัตบุรุษย่อมให้ของที่ประณีต 3) สัตบุรุษย่อมให้ของตามกาล 4) สัตบุรุษย่อมให้ของสมควร เป็นประโยชน์ 5) สัตบุรุษย่อมพิจารณาก่อนแล้วจึงให้ เลือกบุญเขตที่ดี 6) สัตบุรุษย่อมให้เนืองนิตย์ 7) สัตบุรุษเมื่อให้ ทำจิตผ่องใส 8) สัตบุรุษครั้นให้แล้วดีใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/23/37/296-297)

การให้ทานของอสังขวัตถุหรือการให้ทานที่ไม่ถูกต้องในอสังขวัตถุ 5 ประการ คือ 1) ให้ทานโดยไม่เต็มใจ 2) ให้ทานไม่อ่อนน้อม 3) ไม่ให้ทานด้วยมือของตน 4) ให้ทานของที่เป็นเดน 5) ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงแล้วจึงให้ทาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/147/243-244)

2.5 รูปแบบการให้ทาน

รูปแบบการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย 5 ประการ คือ

- 1) ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน
- 2) ให้ทานแก่ผู้ที่เตรียมจะไป
- 3) ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้
- 4) ให้ทานในสมัยที่ข้าวยากมากแพง
- 5) ให้ข้าวใหม่และผลไม้แก่ผู้มีศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

22/36/57)

2.6 องค์ประกอบของการให้ทาน

การให้ทานของบุคคลทั่วไปนั้นถ้าจะสำเร็จผลคือได้รับอานิสงส์ของทานอย่างแท้จริงนั้นผู้ให้ต้องรู้จักวิธีการทำทานอย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา คนทั้งหลายจะให้ทานด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม และสิ่งที่ตนปรารถนานั้นจะสำเร็จผลตามความมุ่งหมายหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทานเป็นสำคัญ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ในทานสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 22/37/487-488) ว่า ด้วยเรื่องแห่งองค์ประกอบของทานมีพระคาถาแสดงไว้ว่า

ทายกก่อนแต่จะให้เป็นผู้มีใจดี กำลังให้ทานอยู่ก็มีจิตเลื่อมใส ครั้นให้แล้วก็มีใจชื่นบาน นี้ เป็นความจริงพร้อมแห่งยัญ (บุญ)

ปฏิคาหกผู้สำรวมประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย คือ ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอัสวะยอมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งการให้

ทายกต้อนรับปฏิคาหกด้วยตนเองถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนี้ย่อมมีผลมาก เพราะตน (ทายกผู้ให้ทาน) และเพราะผู้อื่น (ปฏิคาหก) เป็นบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ มีศรัทธา มีใจพ้นแล้ว บุญยัญอย่างนี้ย่อมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความเปียดเบียนเป็นสุข

พิจารณาจากพระคาถาข้างต้นนี้แล้ว ชี้ให้เห็นองค์ประกอบของทานเป็นเรื่องคุณสมบัติของผู้ให้และผู้รับ คุณสมบัติของทายกคือ ก่อนให้ก็มีใจดี ขณะให้ก็มีจิตเลื่อมใส เมื่อให้แล้วมีจิตใจเบิกบาน มีความยำเกรงในผู้รับ และอุปฐากบำรุง สำหรับคุณสมบัติของปฏิคาหก (ผู้รับ) ต้องมีองค์ 3 คือ เป็นผู้ปราศจากราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือเป็นพระอรหันต์บุคคล (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 22/37/486) ...ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณา 4 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/11/313/295) คือ

1. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก (ผู้รับ)
2. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก
3. ทักษิณาที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฏิคาหก
4. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก และฝ่ายปฏิคาหก

สำหรับองค์ประกอบของทานที่จะมีผลมากพระพุทธองค์ทรงเปรียบกับนาที่ตีเหมือนกับทานที่บุคคลให้แก่สมณพราหมณ์ที่ดี ผู้ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/23/34/290-291) คือ

1. เป็นผู้มีความเห็นชอบ
2. เป็นผู้มีความดำริชอบ
3. เป็นผู้มีใจความเจรจาชอบ
4. เป็นผู้มีใจความกระทำชอบ
5. เป็นผู้มีใจความเลื่องชีพชอบ
6. เป็นผู้มีใจความเพียรชอบ
7. เป็นผู้มีใจความระลึกชอบ
8. เป็นผู้มีใจความตั้งจิตมั่นชอบ

ข้อความข้างต้นเน้นถึงคุณสมบัติของผู้รับ หากผู้รับมีคุณธรรมดังกล่าว เป็นเหตุให้ทานมีอานิสงส์มาก ตรงกันข้ามหากไม่มีคุณธรรมดังกล่าวก็ทำให้มีอานิสงส์น้อยเช่นกัน

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปรียบเทียบให้เห็นเช่นนี้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติของนาที่ตีเหมือนกับสมณพราหมณ์ที่ดีว่าต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ และพระพุทธองค์ยังได้มีพระดำรัสอีกว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/23/34/291)

พืชที่สมบูรณ์ถูกหว่านลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติจะงอกงามได้เพราะไม่มีศัตรูพืช มีความเจริญงอกงาม มีความไพบูลย์ มีผลสมบูรณ์เต็มที่ ฉันทิโก โภชนะที่สมบูรณ์ ที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบูรณ์ก็ฉันทิโกเหมือนกัน ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำไว้นั้นสมบูรณ์แล้ว (พระครูโพธิชยธรรม, 2555: 25-26)

2.7 อานิสงส์การให้ทาน

อานิสงส์ของทานที่ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย 5 ประการ คือ 1) ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก 2) สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน 3) กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป 4) ผู้ให้ทานย่อมไม่เห็นห่างจากธรรมของคฤหัสถ์ 5) ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/35/56)

อานิสงส์ของทานที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย 5 ประการ คือ 1) ทำให้เป็นผู้มีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี และมีบริวาร 2) ทำให้เป็นพระราชาปกครองประเทศและได้รับความสุข 3) ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ 4) ทำให้ได้กัลยาณมิตร ถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ) 5) ทำให้ได้ปฏิสัมภิทา วิโมกข์ สวากขาตธรรม ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/25/11-15/19)

ส่วนธรรมทานมีอันสงส์ดังนี้ 1) ได้เข้าใจธรรม ได้ความเข้าใจในธรรม 2) ได้ความรื่นเริง 3) ได้ความอิมใจ 4) ได้ความสบายกายสบายใจ 5) จิตตั้งมั่นด้วยดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/26/33)

3. รูปแบบการทำบุญและการทำบุญออนไลน์ของพุทธศาสนิกชน

การทำบุญในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายหลายอย่าง รวบรวมได้ดังนี้ ทำบุญแล้วสามารถช่วยลบล้างบาป ความชั่วที่เคยพลาดพลั้งได้ ทำบุญเยอะๆ จะพ้นทุกข์ได้ ทำบุญด้วยหวังว่าพ่อแม่จะได้กินหลังเสียชีวิตแล้ว ทำบุญเพื่อหวังไม่ให้เจ็บป่วย ทำบุญเพื่อหวังยอดกตโลภหรือยอดกตวิโนสือโซเซียล ทำบุญเพื่อต้องการประกาศให้สังคมรับรู้ว่าเป็นคนดีและการยกย่องนับถือ ทำบุญเพื่อหวังได้ไปเกิดเป็นเทวดาหรือนางฟ้าบนสวรรค์ ทำบุญเพื่อหวังได้เกิดเป็นคนสวย คนหล่อในชาติ ทำบุญเพื่อหวังเฮง ร่ำรวย ความเจริญ มีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากทุกข์ภัยไข้เจ็บ มีทายาทสืบสกุล และมีคู่ครอง ทำบุญด้วยความฝืนใจเพราะการถูกเรียไร และเลี้ยงไม่ได้ ทำบุญเพราะมีคนชวนทำ ทำบุญเพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตหรือสะเดาะเคราะห์ตามคำทำนายของหมอดู ทำบุญให้เจ้ากรรมนายเวร ทำบุญเพื่อให้ตนเองมีชีวิตยืนยาว ทำบุญเพื่อให้บุคคลที่ตนเองรักใคร่ชอบพอ มีความสุข ทำบุญกับพระสงฆ์ที่มีอายุมากๆ มีชื่อเสียง หรือมีตำแหน่งสูง เพราะคุณลึงและน่านับถือกว่า ทำบุญกับบุคคลทุกพลภาพ เพื่อหวังให้ตนเองจะได้ไม่ทุกพลภาพ ทำบุญไถ่ชีวิตโคกระบือ แล้วอธิษฐานว่าขอให้ตนเองมีชีวิตที่ดี มีอิสระ สบาย อายุยืน แข็งแรงเหมือนวัวควาย ไม่เจ็บป่วย พร้อมอธิษฐานให้วัวควายนำความเคราะห์ร้ายนี้ออกไปจากตน ทำบุญกับพ่อแม่และผู้มีพระคุณ เพื่อให้ตนเองไม่ถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนอกตัญญู ทำบุญเพื่อความโดดเด่น เช่น นั่งอยู่แถวหน้าเวลาทำบุญกฐิน ทำบุญในวาระพิเศษต่างๆ เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน เพื่อเสริมดวง จะได้เฮงตลอดปี ทำบุญด้วยการงดทานเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต เพราะเชื่อว่าส่งผลให้ไปสู่ นิพพาน ทำบุญโดยการปล่อยสัตว์เป็นคู่ เพื่อจะได้คู่ครอง ทำบุญด้วยทรัพย์สินมากๆ ที่ได้มาจากการเอาเปรียบ ลูกค้าหรือผิดศีล เพราะคิดว่าจะสามารถหักลบกันได้ด้วยการทำบุญนี้ ทำบุญเพราะต้องการได้ของปลูกเสกจาก วัดดัง จะได้เฮงๆ รวยๆ ทำบุญด้วยเงินที่กู้ยืมมาจากผู้อื่น โดยตนเองไม่มีความสามารถที่จะนำเงินไปคืนได้ ทำบุญด้วยอาหารที่จัดเตรียมอย่างพิถีพิถันในภาชนะแก้วคริสตัลที่สวยงามล้ำค่า เพื่อต้องการแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าสิ่งที่ตนนำมาถวายพระมีความพิเศษ ดีกว่าอาหารจานอื่นๆ ทำบุญด้วยทรัพย์สินจำนวนมาก เพื่อต้องการแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเป็นผู้มีฐานะ (วิเชียร ลัทธิพงษ์พันธ์ และปทุมทริกา รวิกุล, 2565: 244-247)

โดยมากการทำบุญเหล่านี้จะทำบุญแบบปกติ (ออนไซต์) แต่ปัจจุบันการทำบุญเหล่านี้หลายอย่าง สามารถทำได้แบบออนไลน์ เพราะการทำบุญออนไลน์มีความสะดวกสบายกว่า บางคนติดธุระ ไม่สะดวก เดินทางไปทำบุญ บางคนต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ดังนั้นจึงเลือกทำบุญออนไลน์ด้วยวิธีโอน ตังค์ทำบุญ หากต้องการใคร่คนอื่นว่าตนผู้มีฐานะ เป็นคนดี หวังความมีชื่อเสียง เมื่อโอนทำบุญแล้วก็จะโพสต์ ในสื่อออนไลน์ ในส่วนของคนบอกบุญที่มีนิสัยขี้อายการแจ้งหรือบอกบุญทางออนไลน์จะทำได้ง่ายกว่า เพราะไม่ต้องอยู่ต่อหน้าคนทำบุญ ทั้งนี้วิธีการบอกบุญออนไลน์ก็มีความสำคัญเหมือนกัน บางคนบอกแบบไม่ใส่ใจใน รายละเอียด เป็นเพียงแจ้งหรือแชร์โพสต์บอกบุญเท่านั้น ไม่ได้เขียนข้อความหรือโทรขอให้คนรู้จักนั้นร่วม

ทำบุญด้วย ในส่วนของคนทำบุญบางคนอาจไม่คิดอะไรมาก บางคนอาจมองว่าไม่ให้ความสำคัญกับเขา อาจทำเพียงครั้งเดียว ครั้งต่อไปอาจไม่ทำบุญด้วย ดังนั้นผู้บอกบุญจึงควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วย

4. วิเคราะห์วิธีการทำบุญออนไลน์ของพุทธศาสนิกชน

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินว่าการทำบุญออนไลน์ได้บุญหรือไม่ หากได้บุญจะได้มากน้อยเพียงใด ในประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 รูปแบบการทำบุญ

รูปแบบการทำบุญออนไลน์มีความแตกต่างจากการทำบุญตามปกติ คือเป็นการโอนเงินทำบุญตั้งที่ได้กล่าวแล้ว ความแตกต่างคือผู้ชวนทำบุญโดยมากหรือเกือบทั้งหมดจะไม่ได้ให้พรเป็นภาษาบาลีด้วยวิธีการสวดให้พรเหมือนกับการให้พรทั่วไป ที่พบโดยมากจะเป็นการให้พรเป็นภาษาไทยหรืออาจให้พรเป็นภาษาบาลีด้วยบทสวดที่นิยมและรู้จักกันดีคือบท “สัพพี” ซึ่งมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะผู้ให้พรมองว่าคนทำบุญไม่เข้าใจภาษาบาลี ดังนั้นจึงนิยมให้พรเป็นภาษาไทยมากกว่า เช่น “ขอให้มีความเจริญในหน้าที่การงาน” “ขอให้มีความสุข ร่ำรวยๆ” เป็นต้น อย่างไรก็ตามเรื่องรูปแบบของการให้พรนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าผู้รับพรมีความรู้สึกคล้ายๆ กัน เพราะมองว่าได้รับความขอบคุณและอวยพรจากผู้ชวนทำบุญ ความแตกต่างกันอีกอย่างหนึ่งคือการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้เปตชน รวมทั้งเจ้ากรรมนายเวรและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งการทำบุญออนไลน์ผู้เขียนเชื่อว่าผู้ทำบุญโดยมากจะไม่มีกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่เปตชน เป็นต้น หากมีคณน้อยและเป็นผู้ที่ใส่ใจในรายละเอียดของการทำบุญจริงๆ ดังนั้นเมื่อไม่มีกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญก็จะเป็นเหตุให้ได้รับบุญเฉพาะผู้ทำบุญหรือให้ทานเท่านั้น เปตชนจะไม่ได้รับส่วนบุญด้วย

อานิสงส์บุญที่ผู้ทำบุญจะได้รับมากหรือน้อยนั้นตัดสินที่เจตนาของผู้ทำบุญและคุณธรรมของปฏิบัติหาคือผู้รับทาน ดังนี้

4.2 เจตนาของผู้ทำบุญ

ผู้ทำบุญต้องมีเจตนาบริสุทธิ์หรือความตั้งใจดี มีใจยินดีทั้งก่อนให้ทาน ขณะให้ทาน และหลังให้ทานแล้ว กล่าวคือ ก่อนให้ทานต้องมีใจยินดีที่ตนจะได้ให้ทาน ขณะให้ทานก็มีใจยินดีว่าตนได้ให้ทาน หลังให้ทานแล้วก็มีใจยินดีว่าตนได้ให้ทานแล้ว ไม่คิดเสียดายทานนั้น แม้จะเป็นการทำบุญออนไลน์หากผู้ทำบุญมีคุณสมบัติดังกล่าวมานี้ก็ได้ผลบุญไม่แตกต่างจากการทำบุญตามปกติ

4.3 กิริยาการทำบุญ

การให้ทานที่จะมีอานิสงส์มากนั้นผู้ให้ต้องให้ด้วยมือตนเอง คือให้เองไม่ได้ใช้ให้คนอื่นให้ ให้ของที่ประณีต คำว่าประณีตในที่นี้ไม่ได้หมายถึงของที่มีราคาแพง แต่เป็นของหรือวัตถุทานที่เตรียมไว้ทำบุญด้วยความตั้งใจ และต้องให้ทานด้วยความเคารพ ไม่ดูหมิ่นทานหรือผู้รับทาน ดังนั้นการทำบุญออนไลน์ก็มีอานิสงส์

มากหากเป็นการทำบุญด้วยตนเองคือโอนทำบุญด้วยตนเอง แต่ประเด็นวัดอุทยานที่ประณีตจะขึ้นอยู่กับกระบวนการบุญให้เตรียมทานของผู้ทำบุญและการทำตามคำขอของผู้รับทานด้วย

4.3 ที่มาของวัดอุทยาน

วัดอุทยานนั้นต้องได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เช่น ไม่ใช่ซื้อมาด้วยทรัพย์ที่หามาได้ด้วยการคดโกงทุจริตผู้อื่น ได้มาจากการทำงานมีจรรยาเป็นต้น แม้จะเป็นการทำบุญออนไลน์หากผู้ทำบุญได้ทรัพย์มาด้วยความถูกต้องก็ได้ผลบุญไม่แตกต่างจากการทำบุญตามปกติ

4.5 คุณสมบัติของผู้รับทาน

คุณสมบัติของผู้รับทานในที่นี้คือความมีคุณธรรมของผู้รับทาน เช่น เป็นผู้ได้อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีความประพฤติเสียหาย ต่างพร้อย เป็นต้น แม้จะเป็นการทำบุญออนไลน์หากมีปฏิกาคหาหรือผู้รับทานมีคุณสมบัติดังกล่าวมานี้ก็ได้ผลบุญไม่แตกต่างจากการทำบุญตามปกติ

5. สรุป

บุญในบทความนี้หมายถึงทาน ซึ่งทานคือการให้ อนุเคราะห์ สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยความหวังดี ทานมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ อามิสทาน และธรรมทาน ลักษณะการให้ทาน เช่น ให้เพราะต้องการทิพยสมบัติ ให้เพราะต้องการชื่อเสียง ให้เพราะเห็นว่าทานเป็นสิ่งที่ดี เป็นต้น รูปแบบการให้ทาน เช่น ให้แก่คนที่มาเยือน ให้แก่คนที่จะเดินทาง เป็นต้น องค์ประกอบของทาน เช่น มีเจตนาดีตั้งก่อนให้ทาน ขณะให้ทาน และหลังให้ทานแล้ว เป็นต้น อาณิสสของทาน เช่น มีชื่อเสียงดีงาม มีโภคทรัพย์ ได้ไปสู่สุคติ เป็นต้น การทำบุญในปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายหลายรูปแบบ เช่น ให้เพื่อสะเดาะเคราะห์ ให้เพื่อต้องการชื่อเสียง ให้เพราะต้องการได้บุญ เป็นต้น การทำบุญออนไลน์เป็นที่นิยมทำกันในปัจจุบันเพราะมีความสะดวกสบาย เกณฑ์ตัดสินว่าการทำบุญออนไลน์นั้นจะได้บุญหรือได้มากน้อยเพียงใดนั้นคือ รูปแบบการให้ทาน เจตนาของผู้ทำบุญ กิริยาการทำบุญ ที่มาของวัดอุทยาน และคุณสมบัติของผู้รับทาน

6. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- พระครูโพธิชยธรรม. (2555). *ศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิงอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประยุทธ์ หลงสมบุญ. (2546). *พจนานุกรมมคส-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2548). *ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
นันทพันธ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (2506). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *พระไตรปิฎกสยามรัฐ ภาษาบาลี*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย.

_____. (2556). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (2548). *วิธีสร้างบุญบารมี*. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์นันทพันธ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2566). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 62. นครปฐม:
วิถัญญานเวศกวัน.

ภาษาอังกฤษ

Longsomboon P. (2003). *Pali-Thai Dictionary*. 2nd ed. Bangkok: Thammasarn Company Limited.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai-language Tripitaka, Mahachula
longkornrajavidyalaya Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Printing House.

_____. (2506). *Pali Tipitaka, Mahachula Tepitaka edition*. Bangkok: Runguangtham Printing
House.

Mahamakut Buddhist University. (2556). *Siamrath Tipitaka, Pali language*. 7th edition. Bangkok:
Mahamakut Buddhist University.

_____. (2556). *Tripitaka and commentary translation*. Mahamakut Buddhist University
edition. 8th edition. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.

Phrappromkunaphon (P.A. Payutto). (2008). *Buddhist Dictionary, Compiled Terminology
Edition*. 11th ed. Bangkok: Chanphen Publishing House.

Phrathammasinghaburacharn (Charan Thitthammo). (2005). *Giving, Morality, Meditation Lead
to Escape from Karma*. Bangkok: Nantaphan Printing House.

Phrakhruphothichayatham. (2012). *A comparative study of giving during the time of the Buddha and giving of the people of Na Leung Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province*. Master of Buddhist Studies Thesis, Major in Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Royal Institute. (2546). *Royal Institute Dictionary*. Bangkok: Nammi Books Publications.

Somdejphramahasamanachao Kromphrayavajirananavaroros. (1995). *Encyclopedia of Buddhism*. 2nd ed., Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Printing House.

Somdejphrayanasangwon, Somdejphrasangharaja Sakonmahasanghapharinayok. (2005). *Methods of creating merit*. Bangkok: Nantaphat Printing House.

Somdejphrabuddhakosajarn. (2023). *Dictionary of Buddhism, Compiled Edition*. 62nd ed. Nakhon Pathom: Wat Yanwaesakwan.

บทบาทสื่อออนไลน์กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัล

The Role of Online Media in Strengthening Democracy

in Thai Society in the Digital Age

พระครูเอกตฺรสารทิกุณ

Phrakhruakutarasatikun

พระครูปริยัติวรมณี

Phrakhru Pariyatiworamethi

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

RoiEt Buddhist college, Mahachulalongkornrajavidyalaya university

ปรเมธ ศรีภิญโญ

Porramet sripinyo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: Pariyatworamathee.thi@mcu.ac.th

(Received: June 10, 2024/ Revisec: December 19, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อออนไลน์กับการเมืองแบบประชาธิปไตย และบทบาทพื้นที่ของสื่อออนไลน์กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย รวมทั้ง สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีผลต่อเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัล พบว่า บทบาทของสื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัล ตลอดจนเป็นปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่อาจส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้มีบทบาทในพื้นที่ของสื่อออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงในรูปแบบต่างๆ และเกิดกระบวนการพัฒนาเสริมสร้างประชาธิปไตยในพื้นที่สังคมไทยยุคดิจิทัลที่สามารถขับเคลื่อนไปสู่การแสวงหาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน ต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทสื่อออนไลน์; การเสริมสร้างประชาธิปไตย; สังคมไทยยุคดิจิทัล

Abstract

This academic article has the objective To study the role of online media in democratic politics. and the role of online media in strengthening democracy in Thai society, including information technology media that has an effect on strengthening democracy in Thai society in the digital age. It was found that the role of online media and information technology is considered a mechanism for driving the development process. To strengthen democracy in Thai society in the digital age as well as various environmental factors that may have both direct and indirect effects. For the benefit of seeking guidelines for using information technology to play a role in the online media area that will be accessible in various formats. And there is a process of developing and strengthening democracy in Thai society in the digital age that can be driven towards finding ways to strengthen democracy in Thai society in a sustainable way.

Keywords: The role of online media; strengthening democracy; Thai society in the digital age

1. บทนำ

การรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อกับการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง หรือความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับการเมือง นั้นนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป ซึ่งในการดำเนินการทางการเมืองการปกครองนั้น “การสื่อสาร” ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวกลางสำคัญที่มีส่วนสนับสนุนให้ระบบการเมืองมีความมั่นคงแข็งแรงได้ สื่อจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่คอยนำเสนอข้อมูลข่าวสารออกไปให้กับประชาชนได้รับรู้ โดยเฉพาะข้อมูลด้านการเมือง (ยุทธพร อิศรชัย, 2544: 31) ส่งผลให้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันไม่ได้ทำหน้าที่เพียงนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชนได้รับทราบอีกต่อไปเท่านั้น หากแต่ยังมีการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่หรือปลูกฝังความคิดความเชื่อทางการเมืองอีกด้วย กระบวนการดังกล่าวถือเป็นความพยายามที่จะใช้สื่อในการชักชวน โน้มน้าวประชาชนให้มีความคิดความเชื่อและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวนับว่าเป็นการสื่อสารไปยังผู้รับสารเพียงด้านเดียวเท่านั้น ซึ่งความเป็นจริงในปัจจุบันหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทุกวันนี้ได้กลายมาเป็นพันธมิตรหรือตัวแปรสำคัญในการสร้างพื้นที่ทางการเมืองของคนทุกกลุ่ม กระบวนการสื่อสารแบบสองทางจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกับผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทิศทางการสื่อสารในลักษณะดังกล่าวจึงกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านสังคมการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ และด้านทัศนคติความคิดเห็นของประชาชนที่มีการเปลี่ยนแปลง

ฉะนั้น บทบาทของสื่อสารทางการเมืองในสังคมยุคปัจจุบัน ประชาชนไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นผู้รับสารฝ่ายเดียวอีกต่อไป เพราะประชาชนสามารถใช้ศักยภาพที่ตนมีในการแสดงออกถึงข้อเรียกร้อง ความต้องการ และความคิดเห็นทางการเมืองต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด ซึ่งเป็นไปตามสิทธิ และเสรีภาพที่เขาพึงมีในบรรยากาศทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตย อันเป็นสังคมเปิดที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการเมือง หรือแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองได้อย่างไม่จำกัด ฉะนั้นหน้าที่ที่สำคัญของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย คือ การที่สื่อต้องเป็นตลาดเสรีทางความคิด โดยที่สื่อต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ สื่อต้องสะท้อนภาพของสังคมอย่างเที่ยงตรงปราศจากอคติ และที่สำคัญสื่อต้องเป็นผู้เฝ้าระวังภัยให้แก่สังคม คือ คอยเฝ้าดูความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับบ้านเมือง (วิภา อุตมฉันท, 2544: 164-171)

ปัจจุบัน ประชาชนโดยทั่วไปต่างมีความกระตือรือร้นที่จะเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และเริ่มสนใจที่จะวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น ในด้านสื่อก็มีพัฒนาการไปด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการมีรายการแนววิเคราะห์วิจารณ์เหตุการณ์บ้านเมืองเกิดขึ้นมากมายตามสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ นิตยสาร วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ (Internet) ทั่วไป โดยสื่อประเภทเหล่านี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์ หรือแสดงความคิดเห็นได้เห็นได้ชัดจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นผ่าน SMS, Facebook, Page ต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเผยแพร่ข่าวสาร และการแสดงออกในความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งมีได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะในวงแคบอีกต่อไป ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารจึงเป็นตัวผลักดันทำให้เกิดช่องทางการสื่อสารที่เป็นอิสระมากกว่าในอดีตนั้น

2. บทบาทของสื่อออนไลน์กับการเมืองแบบประชาธิปไตย

ปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมมาสู่รูปแบบประชาธิปไตย โดยเป็นไปในลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงทรงตะนะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล อันก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และสามารถทำให้ประชาชนดำรงอยู่ในสังคมการเมืองนั้นได้ (พฤทธิสาร ชุมพล, 2540: 181) ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของการถ่ายทอดข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างรัฐบาล ประชาชน รวมถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยใช้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยเฉพาะการส่งผ่านข้อเรียกร้อง และความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาล นโยบาย หรือผลงานของรัฐบาล ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ผู้แทนของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชนไปสู่รัฐบาล และในขณะเดียวกันรัฐบาลมีโอกาสนำเสนอแนะนโยบาย

หรือข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนโดยผ่านช่องทางในการสื่อสารที่หลากหลาย ลักษณะการสื่อสารดังกล่าวเป็นรูปแบบ “การสื่อสารแบบสองทาง” (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2554: 26)

นอกจากนี้ในปัจจุบัน สังคมโลกได้ก้าวเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์ อันเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมต่อกันอย่างไร้พรมแดน หรือเป็นสังคมในลักษณะของการพึ่งพา “เทคโนโลยีดิจิทัล” ที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในยุคนี้ โดยเฉพาะการนำอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้เป็นตัวกลาง หรือเครื่องมือในการเชื่อมต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน ส่งผลให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการติดต่อสื่อสารมากขึ้นรูปแบบดังกล่าวจึงมีลักษณะที่เรียกว่า “สื่อใหม่” หรือ “New Media” ที่ผู้ใช้สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารความคิดเห็น หรือจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างอิสระเสรี นับเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจมากขึ้นในเวทีทางการเมือง และที่สำคัญการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น ไม่จำเป็นต้องแสดงตัวตน ประชาชนจำนวนมากจึงมักใช้ช่องทางการสื่อสารเหล่านี้ในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นกระแสหลัก หรือจะเป็นข้อมูลที่นอกกระแส หรือทวนกระแสก็ได้เช่นเดียวกัน บทบาทของสื่อสารดังกล่าวส่งผลให้เกิดพื้นที่สาธารณะ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามครรลองของสังคมประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม บทบาทของสื่อถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่สื่อใหม่ (New Media) หรือที่เราเข้าใจคือ “สื่อออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ต” ว่ายังคงมีปัญหาอยู่ อันเนื่องมาจากประเด็นพื้นที่สาธารณะสำหรับข้อมูลข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในสื่อประเภทดังกล่าวนั้น แม้ในทางหนึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ แสวงหาพื้นที่การสื่อสารใหม่ โดยไม่รีรอสื่อมวลชนกระแสหลักเดิม ๆ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าสื่อใหม่เหล่านั้นจะเข้ามาแทนที่สื่อกระแสหลักชานานแท้ และดั้งเดิมเสียทีเดียวในแง่ของ “พื้นที่สาธารณะ” นั้น ดังที่อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ กล่าวไว้ว่า การใช้สื่อใหม่ดังกล่าวเหล่านั้น ยังคงเป็นการจำกัดอยู่กับกลุ่มชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นฐานของสื่อหลักอยู่อย่างเดิม นั้นหมายความว่า พื้นที่ในโลกออนไลน์แม้จะเป็นพื้นที่ใหม่ แต่ก็ไม่ใช่พื้นที่สำหรับคนไม่มีปากไม่มีเสียง หรือ Voice of Voiceless หากแต่เป็นพื้นที่ที่สามารถเพิ่มช่องทางการสื่อสารให้กับคนกลุ่มเดิมที่มีความสามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารอื่นอยู่แล้ว (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2554: 26-34) นอกจากนี้ยังพบว่า มีประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่เป็นใจกลางของปัญหาสิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร ซึ่งโลกออนไลน์กำลังเปิดพื้นที่ให้คือ สิทธิในการสื่อสารซึ่งหมายถึง สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นสิทธิที่แม้ว่ารัฐจะยอมรับในหลักการ เช่น มีบทบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีกฎหมายรองรับด้วย คือ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ หากแต่ในทางปฏิบัติ รัฐไม่ได้เปิดให้มีการใช้สิทธิได้จริง ๆ ในหลายเรื่อง โดยเฉพาะบทบาทการสื่อสารกับประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัลแล้วถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ทั้งโดยผ่านแนวทางการโฆษณาประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อน และเป็นตัวเชื่อมโยงองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. ระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นห่วงโซ่เชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับสังคมภายนอก จึงเป็นช่องทางที่ทำให้ปัจเจกสามารถติดต่อสื่อสารกับเพื่อนมนุษย์ได้ ซึ่งช่วยให้สมาชิกภายในสังคมมี

ความสัมพันธ์กันได้ (โดยทางอ้อม) หากสื่อมวลชนทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ ปังเจกก็จะเกิดความรู้สึกเป็นปึกแผ่น มั่นคง มีความสมานฉันท์ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับคนอื่น ในทางกลับกันซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา สื่อมวลชนสามารถปฏิบัติหน้าที่ในทางที่สร้างความรู้สึกโดดเดี่ยว ก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวสังคมให้กับ ปังเจกได้เช่นกัน นอกจากนี้ในฐานะที่สื่อมวลชนเป็นผู้ใช้สื่อในการสร้างวาทกรรมทางสังคมทุกวันทุกเวลา สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลอย่างสูงในการปลุกเร้า และก่อกระแสความรู้สึกต่าง ๆ ให้กับคนในสังคม สื่อจึงมี ประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการกระตุ้นความโกรธ ความเกลียด ความเห็นอกเห็นใจ ความกลัว ความคลั่งไคล้ ความเครียด และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ผ่านเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ ด้วยข้อมูลที่ถูกและผิด สื่อมวลชนกำลัง สร้างค่านิยมปลุกฝังความเชื่อ และทัศนคติต่อโลกและต่อชีวิตให้กับคนในสังคม (วิภา อุตมฉันทน์, 2544: 158-159)

2. ระดับการเมือง กล่าวคือ บทบาทที่สำคัญที่สื่อเป็นใจกลางสำคัญของสื่อมวลชน ก็คือ การสร้างประชาธิปไตยให้กับสังคมไทยยุคดิจิทัลได้เพราะการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย เริ่มเกิดขึ้นพร้อมกับสิ่ง ที่เรียกว่า “พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere)” ซึ่งหมายถึงสถานที่หรือเวทีที่ประชาชนมาพบกันเพื่ออภิปรายโต้เถียงปัญหาต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อชุมชนที่พวกเขาใช้ชีวิตร่วมกัน ในการอภิปรายโต้เถียงปัญหากันนั้น ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะถูกนำมาตีแผ่แลกเปลี่ยนกัน ก่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน และนำมาสู่การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของสาธารณชนในอันดับต่อไป โดย “พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere)” ในสังคมประชาธิปไตยยุคดิจิทัลใหม่นี้ นับว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพราะในสังคมประชาธิปไตยไทยต้องการพลเมืองที่มีความรอบรู้สามารถตัดสินใจปัญหาทางการเมืองได้ด้วยตัวเอง แต่ในสังคมขนาดใหญ่ และมีลักษณะ สลับซับซ้อนอย่างเช่นทุกวันนี้ การที่พลเมืองทุกคนจะมีส่วนร่วมและตัดสินใจในกิจการทุกอย่างด้วยตัวเอง เป็น สิ่งที่ไม่ได้กระบวนกรมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงจำเป็นต้องกระทำผ่านตัวแทน หรือที่เรียกว่า ผู้แทนที่พลเมืองเลือกขึ้นมาให้ทำหน้าที่ทางการเมืองแทนพวกเขา ด้วยเหตุนี้สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่ต้องเปิดพื้นที่ สาธารณะ ใช้พื้นที่สาธารณะเป็นช่องทางให้พลเมืองได้รับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมือง ทุกอย่างเป็นอย่างดี จากนั้นพลเมืองจึงจะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปอภิปรายโต้แย้ง ชั่ง น้ำหนัก ตัดสินใจ และลงมือกระทำการทางการเมืองต่อไปตามวิจรรย์ญาณที่เห็นเหมาะสม (วิภา อุตมฉันทน์, 2544: 158-159)

ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบันบทบาทของสื่อมวลชนกับกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย กำลัง เป็นเรื่องได้รับความเอาใจใส่อย่างกว้างขวาง และที่สำคัญถือเป็นการจุดประกายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง บทบาทของสื่อกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ซึ่งตามแนวทางการพัฒนาหรือการส่งเสริมประชาธิปไตยใน พื้นที่สาธารณะนั้น จะเกิดขึ้นได้และมีประสิทธิภาพก็ต้องอาศัยสื่อกลางคอยให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยได้อย่างตรงไปตรงมามากที่สุด จะต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการเมือง และอิทธิพลทาง เศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ด้วย หากแต่ในทางปฏิบัติจะต้องมีความเป็นอิสระภาพของสื่ออันเป็น อุดมการณ์คติเช่นนั้นหาได้ยาก อาจมีได้บ้างเป็นบางครั้ง แต่ก็รักษาให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ยังคงเรียกร้องให้ผู้มีหน้าที่กำหนดนโยบายสาธารณะทางด้านการสื่อสารต้องพยายามเต็มที่เพื่อทำให้

พื้นที่สาธารณะของสื่อเดินไปให้ถึงอิสรภาพอันเป็นเป้าหมายสุดท้ายให้ได้ ฉะนั้นบทบาทหน้าที่ของสื่อเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัลต้องเข้าถึงทุกระดับของสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียมกัน และไม่ถูกปิดกั้นในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่เป็นจริงแก่ประชาชนได้

3. บทบาทของสื่อออนไลน์กับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคม

เมื่อพิจารณาถึงสื่อออนไลน์ประเภท “สื่อทางเลือก” ซึ่งเป็นสื่อคู่ตรงข้ามที่สวนกระแส และต่อต้านกับสื่อกระแสหลัก เป็นสื่อแนวระนาบที่มีอิสระ สร้างสรรค์ และเป็นสื่อที่เติมเต็มในส่วนที่สื่อกระแสหลักขาดมักเป็นคำที่ถูกกำหนดให้ใช้เรียกครอบคลุมไปตั้งแต่สื่อสิ่งพิมพ์ นับตั้งแต่นิตยสารพวกฮิปปี้ นิตยสารเฉพาะด้านเรื่อยมาจนกระทั่งถึงหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอมุมมองในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองในแง่มุมที่แตกต่าง หรือแม้แต่หนังสือพิมพ์สำหรับชุมชน หรือท้องถิ่น (อนันดา นานา, 2547: 14) สื่อทางเลือกในที่นี้ถือเป็นสื่อที่มีรูปแบบเป็นการสื่อสารสองทางที่มุ่งสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน มุ่งหาความหมายร่วมกัน และมุ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม อันมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ กระบวนการสร้างให้เกิดความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน ซึ่งในที่นี้ผู้ผลิตสื่อหรือผู้รับสื่อก็สามารถที่จะแลกเปลี่ยนสถานะหรือบทบาทระหว่างกันได้ สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาสังคม โดยประชาสังคมเป็นตัวกลางในการมุ่งผลักดัน หรือให้ความสำคัญกับประชาชน ไม่ว่าจะเป็กลุ่มไหน หลากหลายหรือแตกต่าง ให้กลายมาเป็นตัวหลักในการสื่อสาร หรือเป็นฝ่าย Active เป็นผู้กระทำการ (อนันดา นานา, 2547: 14-15) เพราะอย่างที่เราได้กล่าวกันโดยทั่วไปแล้วว่าแต่เดิมนั้น กระบวนการสื่อสารระหว่างกันล้วนมีที่มาจากสื่อกระแสหลักนั้นหมายความว่า ผู้ใดสามารถที่จะยึดกุมระบบการสื่อสารของสังคมเอาไว้ได้ ผู้นั้นย่อมยึดกุมแนวความคิด ความรู้สึก และการกระทำของประชาชนเอาไว้ได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้กลุ่มคนที่ไม่ม่มีอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจ หรือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากกลุ่มกระแสหลักไม่ว่าจะด้วยเงื่อนไขใด ๆ ก็ตาม อาทิ เพศ หรือความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ย่อมถูกกันออกไปจากการใช้เครื่องมือ หรือเนื้อที่ในบริบทการสื่อสารของสังคม

เห็นได้ชัดเจนจากการที่สังคมได้จำกัดพื้นที่ ปิดกั้น ครอบงำ ผูกขาดการสื่อสาร โดยที่กลุ่มคนที่มีอำนาจ และทุนมากสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้ตามความต้องการ โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในสังคมที่ยึดมั่นในระบบคุณค่าทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยค่อนข้างสูง การจะเป็นสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริงได้นั้น “สิทธิ และเสรีภาพ” เป็นเรื่องสำคัญที่ควรตระหนัก เพราะเมื่อไรก็ตามที่สังคมเกิดภาวะชะงักงัน ประชาธิปไตยไร้เสถียรภาพอันก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ หรือความไม่เท่าเทียมที่แห่งนั้นมักเกิดปรากฏการณ์การลุกขึ้นสู้ หรือต่อต้านต่าง ๆ นานาด้วยรูปแบบหลากหลายชนิด ลักษณะดังกล่าวเป็นการยืนยันให้เห็นว่า สังคมกำลังถูกระบบคุณค่าอื่น ๆ เข้ามาแทนที่ “ประชาธิปไตย” ฉะนั้นในระบบการสื่อสารก็เช่นเดียวกัน เมื่อใดก็ตามที่สื่อถูกควบคุม หรือครอบงำโดยอำนาจรัฐ และทุนมากเกินไปจนครอบงำ กัด ย่อมนำมาซึ่งการเกิดปรากฏการณ์การคัดค้าน หรือต่อต้านจากประชาชน

ดังนั้นจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคำจำกัดความของสื่อทางเลือกมักจะถูกเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้ามกับสื่อกระแสหลัก และเป็นการแสดงให้เห็นว่าการสร้างการสื่อสารทางเลือกนั้น มีลักษณะที่พิจารณาได้หลายประการ ได้แก่ การมีเป้าหมาย หรือแรงจูงใจที่ไม่ใช่เพื่อการค้า แต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม และการศึกษา แหล่งเงินทุน โดยส่วนมากนั้นสื่อทางเลือกมักไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน หน่วยการปกครองท้องถิ่น หรือแม้แต่ค่าโฆษณาจากบริษัท หลักในการบริหารจะมีลักษณะแตกต่างจากการบริหารจัดการองค์กรโดยทั่วไป วิธีการทำงานในองค์กรก็มีความแตกต่างกัน สื่อทางเลือกมักวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของสื่อกระแสหลักที่มีความเป็นวิชาชีพ โดยมักจะให้เครือข่ายกลุ่มบุคคลที่สนใจอาสาสมัครเป็นพนักงาน กลุ่มคนระดับล่างโดยทั่วไปจึงเป็นเจ้าของสื่อดังกล่าวมุ่งนำเสนอให้ผู้รับสารได้เห็นถึงเนื้อหาสาระที่มีความแตกต่างกันจากเนื้อหาที่พบได้ทั่วไปในสื่อกระแสหลักลักษณะนี้จึงทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังมักจะเข้ามามีบทบาท หรือมีส่วนร่วมในการควบคุมสื่อ หรือเปิดโอกาสให้ผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือแสดงความคับข้องใจ หรือความต้องการใด ๆ ได้ผู้รับสารโดยทั่วไปของสื่อประเภทดังกล่าวมักมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาว ผู้หญิง หรือคนในชนบท และระดับการแพร่กระจายของสื่อมักมีความหลากหลาย อาจมีทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาคหรือระดับชาติ เป็นต้น ลักษณะของสื่อทางเลือกดังกล่าว

จะเห็นได้แล้วว่าทั้งผู้ผลิตสื่อ ผู้คุม ผู้รับสารล้วนมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ได้มีคุณสมบัติ หรือลักษณะเฉพาะที่ตายตัวเหมือนสื่อกระแสหลักโดยทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นสื่อที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมทางความคิด และเปิดพื้นที่ให้ทุกกลุ่ม ทั้งกลุ่มคนที่มีอำนาจ และกลุ่มคนที่ไม่มีอำนาจ ได้แสดงออกถึงความต้องการที่คับข้องใจ หรือเรื่องใด ๆ ก็ตามที่สื่อกระแสหลักมักไม่ให้ความสำคัญ หรือนำเสนอให้สังคมเห็นถึงความจริง หรือสิ่งที่เรียกว่า “ข้อเท็จจริง” สื่อดังกล่าวจึงเป็นทางออกที่สำคัญที่ทำให้สังคมตระหนัก และให้ความสำคัญกับรูปแบบ หรือคุณค่าในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม การตัดสินใจ หรือการกระทำใด ๆ ก็ตาม ตามระบอบคุณค่าที่ยึดมั่นในประชาธิปไตยที่คำนึงถึงสิทธิ และเสรีภาพเป็นที่ตั้ง ดังนั้นจึงสามารถอนุมานได้ว่า “สื่อทางเลือก” เป็นกระบวนการที่คนใหม่ของการสื่อสาร และสื่อสารมวลชน ที่เกิดจากการเปลี่ยนแนวความคิดจากการสื่อสารทางเดียวจากบนลงล่าง มาสู่เรื่องการสื่อสารในแนวราบ และสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงสื่อได้โดยตรง และกว้างขวางขึ้น โดยปราศจากการควบคุม หรือแทรกแซงจากอำนาจทั้งปวง แต่มีจุดมุ่งหมายในการเสริมพลังของภาคประชาชน ซึ่งเป็นการเผชิญหน้าโดยตรงในการลดทอนพลังกับโครงสร้างการครอบงำทางการสื่อสาร เป็นการเลือกหัวข้อที่แตกต่าง ซึ่งมีลักษณะเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง บอกเล่าความกลัว หรือความฝันในสำนวนวัฒนธรรมของชุมชน (สุภิญญา กลางณรงค์, 2543: 16)

รวมทั้งการมองประชาชนด้วยมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม แทนที่จะมองว่าเป็นผู้รับที่นิ่งเฉย ก็เปลี่ยนมามองจากอีกมุมว่า ผู้รับสาร คือ พลเมืองซึ่งมีสิทธิและอำนาจในการสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กัน มุ่งสร้างความเข้าใจหรือค้นหาความหมายร่วมกัน และมุ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อให้กระบวนการสื่อสารแสดงออกถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ผู้รับสาร และผู้ส่งสารได้สลับบทบาทกัน อันเอื้อประโยชน์

ต่อการพัฒนาประชาสังคมทำให้ประชาชนกลายมาเป็นตัวหลักในการสื่อสารและเป็นฝ่ายกระทำ อันเป็นไปตามสิทธิ และเสรีภาพในระบอบคุณค่าที่เป็นประชาธิปไตยจริง ๆ ซึ่งเท่าที่ผ่านมา “สื่อทางเลือก” มักถูกนิยามในข้อตรงข้ามกับสื่อกระแสหลัก อันเป็นเพราะสื่อกระแสหลักไม่ได้เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการแสดงความคิดเห็นหรือเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงทรรศนะความคิดที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือแสดงทัศนคติที่ไม่เห็นด้วย สื่อทางเลือกจึงเป็นสื่อที่ดำเนินไปในทิศทางที่ตรงข้ามกับสื่อกระแสหลักแต่ในขณะเดียวกัน ค่านิยมแบบนี้ ยังมีจุดอ่อนที่ไม่เป็นอิสระในตัวเองสื่อทางเลือกจึงไม่สามารถมีค่านิยมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของตนได้ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550: 7)

4. ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีผลต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย ยุคดิจิทัล

บทบาทสำคัญของสื่อออนไลน์โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัลเนื่องมาจากการให้ความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยปราศจากการพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลการเสริมสร้างการพัฒนาประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลส่วนใหญ่มีปัจจัยที่สำคัญที่เป็นองค์ประกอบและประเภทต่าง ๆ อย่างเช่น ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยยุคดิจิทัล ซึ่งประกอบไปด้วย ดังนี้

1) **พลเมืองดิจิทัล** กล่าวคือ ที่มีจิตสำนึกแห่งประชาธิปไตย กฎหมายและนโยบายที่มีประสิทธิภาพ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพพลเมืองที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการเสริมสร้างการพัฒนาประชาธิปไตยยุคดิจิทัลบรรลุตามเป้าประสงค์ คือ พลเมืองที่มีทักษะและความรู้ที่หลากหลายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ อย่างไรก็ตามมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันไม่เพียงพอต่อคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่สมบูรณ์ หากแต่บุคคลผู้นั้น จะต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและสังคม เช่น การเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น มีมารยาทและความรับผิดชอบต่อการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลทุกประเภท (Digital Etiquette) อีกทั้งยังต้องตระหนักว่าบุคคลมีโอกาสดำเนินการเข้าถึงและมีศักยภาพใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกันไม่ดูหมิ่นบุคคลผู้ขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีฯ (Karen Mossberger, et al., 2011) นอกจากนี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเป็นพลเมืองดิจิทัล พลเมืองจะต้องมีจิตสำนึกแห่งประชาธิปไตยอีกด้วย เช่น การเคารพหลักการความเสมอภาคและการอดทนต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายและความแตกต่างกันทางอุดมการณ์ทางความคิด

2) **กฎหมายและนโยบาย** กล่าวคือ กฎหมายและนโยบายที่จะสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลนอกจากจะต้องมีส่วนช่วยในการสนับสนุนและไม่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแล้วยังจะต้องมีขีดความสามารถในการส่งเสริมให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในด้านต่าง ๆ ตลอดจนช่วย

เงื่อนไขในการเสริมสร้างพื้นที่ทางการเมืองที่มีความเหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมืองประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้กฎหมายและนโยบายจะต้องมีความเป็นพลวัตสามารถตอบสนองต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

3) เทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวคือ เทคโนโลยีสารสนเทศที่จะสามารถเป็นเครื่องมือและกลไกในการส่งเสริมประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นนอกจากจะต้องมีขีดสมรรถนะรองรับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองประเภทต่างๆ แล้ว ยังต้องมีการวางระบบโครงสร้างเกี่ยวกับเสถียรภาพในการดำเนินการด้วย เช่น การคุ้มครองความปลอดภัยข้อมูลส่วนบุคคล การคัดกรองข้อมูลที่มีลักษณะอ่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ระบบการตรวจสอบและการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ตลอดจนระบบการสื่อสารที่มีขีดสมรรถนะในการรองรับการสื่อสารทางการเมืองหลากหลายรูปแบบจากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการการเสริมสร้างพัฒนาประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ประเทศไทยมีองค์กรที่มีหน้าที่หลักและมีหน้าที่สนับสนุนในการส่งเสริมประชาธิปไตยดิจิทัลอยู่หลายหน่วยงานและหลายภาคส่วน เพื่อให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างพัฒนาประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลเป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ทุกภาคส่วนต้องร่วมคิด ร่วมออกแบบและร่วมปฏิบัติเพื่อแสวงหายุทธวิธีและความร่วมมือที่เป็นเอกภาพทั้งในด้านทิศทางและยุทธศาสตร์ อย่างเช่น

4) สถาบันในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ สถาบันในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นสถาบันที่เป็นตัวแทนของประชาชนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งทางตรงและทางอ้อม จะต้องร่วมกันพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยในรูปแบบใหม่ ๆ ให้มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงานมากกว่า กลไกที่มีอยู่เดิม มีลักษณะยึดโยงกับสถาบันและโครงสร้างองค์กรที่สามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างแท้จริง เช่น การเชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความทันสมัยกับช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบดั้งเดิมเพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้ จะต้องมีการวางระบบการดำเนินงานให้มีความยืดหยุ่นเพื่อส่งเสริมให้การใช้สิทธิของประชาชนเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ

5) ประชาชน สื่อมวลชน และภาคประชาสังคม กล่าวคือ ประชาชน สื่อมวลชน และภาคประชาสังคมต้องแสวงหาวิธีที่เหมาะสมในการขยายพื้นที่ทางการเมืองและเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่เป็นเอกภาพ สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในทุกระดับ นอกจากนี้ สื่อมวลชนและภาคประชาสังคมจะต้องร่วมกันสร้างเครื่องมือในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ประชาชนหลากหลายกลุ่มสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนร่วมกันสนับสนุนให้เกิดการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยดิจิทัลให้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์

6) หน่วยงานราชการ กล่าวคือ หน่วยงานราชการจะต้องปรับกระบวนการทัศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย วางระบบการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องกับการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน

ตลอดจนการปรับทิศทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในแต่ละประเภทด้วย

7) ผู้ให้บริการสื่อดิจิทัล กล่าวคือ ผู้ให้บริการสื่อดิจิทัลจะต้องร่วมกันพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น ระบบการรักษาความปลอดภัยและการตรวจสอบความถูกต้องของการส่งข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพและความทันสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถรองรับการใช้งานของผู้คนหลากหลายกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมกฎหมายและนโยบายที่สามารถขับเคลื่อนให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยดิจิทัลดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานและขั้นตอนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนมีขีดสมรรถนะในการผลักดันให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารและการทำกิจกรรมการเมืองทุกขั้นตอนซึ่งประกอบไปด้วยกระบวนการริเริ่ม วิเคราะห์ ตัดสินใจและติดตามตรวจสอบ นอกจากนี้ กฎหมายและนโยบายดังกล่าวจะต้องมีความ สอดคล้องกับค่านิยมประชาธิปไตยและค่านิยมหลักของผู้คนในสังคม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น รัฐควรสร้างหลักประกันขั้นต่ำเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิประเภทต่าง ๆ ให้สามารถมีผลใช้บังคับได้จริงในทางปฏิบัติ แม้ในสภาวะการณ์ฉุกเฉินหรือสภาวะการณ์พิเศษ ภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องสามารถเข้าถึงสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การสื่อสารและการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้น

5. สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดภายในบทความนี้ อาจกล่าวได้ว่าสื่อออนไลน์นั้นมีความสำคัญในบริบททางสังคมการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย เพราะสื่อทางเลือกออนไลน์สามารถสร้างพื้นที่ในการสื่อสารได้อย่างเป็นอิสระ และความเป็นอิสระทางการสื่อสารในที่นี้ คือ สื่อทางเลือกออนไลน์จะปราศจากการครอบงำของอำนาจรัฐระดับหนึ่ง หรืออำนาจอื่นใด ส่งผลให้การนำเสนอเนื้อหาสามารถเป็นสื่อกลางในการสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นออกมาให้สังคมภายนอกได้รับรู้ สื่อจึงสามารถดำเนินงานตามรูปแบบความเป็นสื่อทางเลือกออนไลน์ได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ สื่อสามารถนำเสนอประเด็นเนื้อหาที่สามารถปฏิเสธหรือท้าทายอำนาจทางการเมืองได้อย่างเปิดเผยมีความเป็นอิสระในวิถิตัด และการนำเสนอในขณะเดียวกันก็สามารถสื่อสารออกมาให้สังคมภายนอกเข้าใจ ยอมรับในความเป็นจริง และร่วมปรับเปลี่ยนมายาคติทางความคิดในการมองกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งด้วยสายตาที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่มากขึ้น

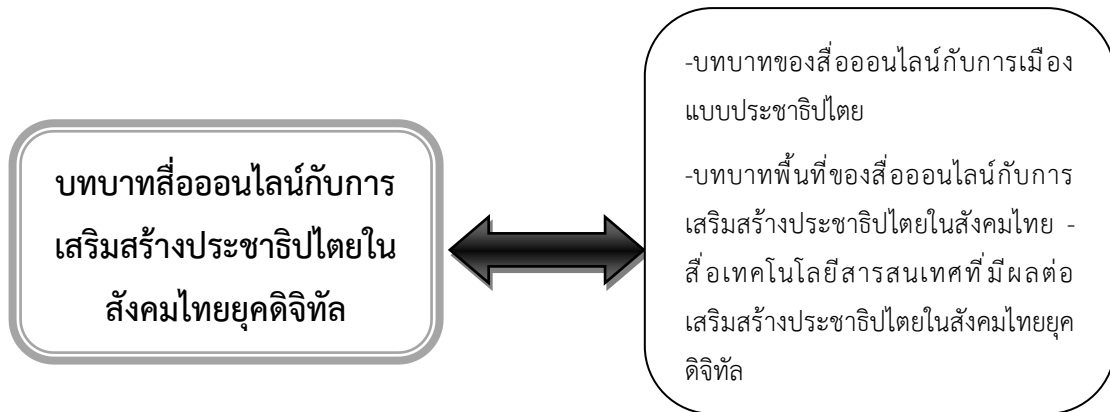
ลักษณะการสร้างพื้นที่ในการสื่อสารผ่านสื่อทางเลือกออนไลน์ที่มีความเป็นอิสระเห็นได้จากการที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการนำเสนอประเด็นเนื้อหาโดยไม่ต้องผ่านการตรวจสอบหรือรายงานความเป็นไปในการนำเสนอเนื้อหาให้กับองค์กรใด ๆ ได้รับรู้ รวมถึงไม่จำเป็นต้องมีใบอนุญาต การนำเสนอเนื้อหาจึง

สามารถนำเสนอประเด็นที่มีความขัดแย้ง หรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำทุกอย่างที่ไม่ยุติธรรม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงได้อิสระ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าพื้นที่ในการสื่อสารของสื่อทางออนไลน์นับเป็นพื้นที่ที่ปราศจากข้อจำกัดใด ๆ ประชาธิปไตย จึงสามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ หรืออย่างน้อยสื่อได้ส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมีความก้าวหน้าและแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เมื่อมีสื่อประเภทนี้เข้ามาเติมเต็มหรือปิดช่องว่างความไม่ชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหาของสื่ออื่น ๆ สื่อจึงเป็นของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และมีเป้าหมายในการสื่อสารเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

การเสริมสร้างพลังทางสังคมนับเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งจะเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของประชาธิปไตยในสังคมยุคดิจิทัล โดยเฉพาะการสร้างพลังทางสังคมและวัฒนธรรมอันจะส่งผลให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนกระบวนการประชาธิปไตย เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าประเทศไทยกำลังตกอยู่ในสภาวะของความขัดแย้งและมีการแบ่งแยกทางสังคมที่ฝังรากลึก สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผู้คนเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ การเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ประชาชนทุกภาคส่วนเกิดความไว้วางใจ ซึ่งกันและกันจะส่งผลให้ประชาธิปไตยไทยเกิดดุลยภาพ เนื่องจากพลังอำนาจจากภาคประชาชนจะหนุนเสริมให้ประชาธิปไตยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ทุกภาคส่วนควรช่วยกันเสริมสร้างกระบวนการทัศน์และความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประชาธิปไตยดิจิทัลด้วยการร่วมกันสนับสนุนให้เกิดการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลให้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ต่อไป

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- พททิสาร ชุมพล. (2540). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธพร อีสระชัย. (2544). *อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์.
- สุภิญญา กลางณรงค์. (2543). *มาตรา 40 กับวาทกรรมการปฏิรูปสื่อ*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภา อุตมฉันท. (2554). *ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม หลักคิด และบทเรียนจากนานาประเทศ*. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนันตา นานา. (2547). *หนังสือทำมือกับการเป็นสื่อทางเลือก*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ. คณะนิเทศศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อและสิทธิการสื่อสารของประชาชนฟิลิปปินส์*. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2554). *สื่อออนไลน์ BORN TO BE DEMOCRACY*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ PRACHATAI BOOKCLUB.

ภาษาอังกฤษ

- Chumphon P. (1997). *Political System: Basic Knowledge*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Issarachai Y. (2001). *The Internet and Thai Politics*. Master's thesis, Department of Political Science. Chulalongkorn University. Faculty of Political Science.
- Karen Mossberger, et al. (2011). *Digital Citizenship : The Internet. Society and Participation*, The MIT Press. London: England.
- Klangnarong S. (2000). *Section 40 and the discourse of media reform*. Master's thesis. Department of Journalism and Mass Communication. Thammasat University.
- Mossberger K., et al. (2011). *Digital Citizenship : The Internet. Society and Participation*. The MIT Press. London: England.
- Nana A. (2004). *Handmade Books and Alternative Media*. Master's Thesis in Journalism and Information. Faculty of Communication Arts: Chulalongkorn University.

Siriyuwasak U. (2007). *Media and Communication Rights of the People of the Philippines*. Bangkok: Kobfai Publishing Project.

Siriyuwasak U. (2011). *Online media BORN TO BE DEMOCRACY*. Bangkok: PRACHATAI BOOKCLUB Publishing.

Utmachan W. (2011). *Media Reform for Society: Principles and Lessons from Various Countries*. Bangkok: Textbook and Academic Documents Project. Department of Mass Communication. Faculty of Communication Arts: Chulalongkorn University.

ศึกษาพุทธธรรมกับการสร้างดุลยภาพชีวิต

Study Buddhism and Create a Balanced Life

พระมหาพุทธพัฒน์ พุทธโร (คำวิมล)

Phramaha Phutthaphat Buddhasaro (Khamwimon)

พระมหาประทีป อภิวฑฒโน

Phamaha Prateep Abhivatdhanon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

Email: 6702105012@mcu.ac.th

(Received: August 20, 2024/ December 13, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้ศึกษาหลักพุทธธรรมกับการสร้างดุลยภาพชีวิต โดยใช้หลักไตรสิกขา บูรณาการกับหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และสัปปายะ 7 ได้ 4 ด้าน คือ (1) ด้านร่างกาย ด้วยอริศีลสิกขา คือ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ เป็นการนำหลักธรรมที่มีผลโดยตรงต่อสุขภาพร่างกาย 4 ประการ คือ สัปปายะ 4 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โภชนะสัปปายะ ฤดูสัปปายะ อริยาบถสัปปายะ (2) ด้านจิตใจ และอารมณ์ อริจิตตสิกขา คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เพื่อการรับรู้ทางอายตนะทั้ง 6 ที่ดี การมีสติ ที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ การสร้างดุลยภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์ จะดูแลสุขภาพจิตใจให้อยู่ในภาวะ ปกติ โดยการให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา (3) ด้านเศรษฐกิจ อธิปัญญาสิกขา คือ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เป็นการสร้างดุลยภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้อง จะมีปัญญาอยู่เป็น ประจำ ทำให้มีสติกำกับกาย และใจในการดำเนินชีวิต ที่ส่งเสริมในด้านที่ 4 (4) ด้านสังคม เป็นการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สงบ ร่มเย็น ไม่เกิดความขัดแย้ง คือ อธิปัญญาสิกขา มาประพฤติ ปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้เกิดความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล มีทัศนคติที่ดีต่อกัน

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การสร้าง; ดุลยภาพ; ชีวิต

Abstract

This academic article Learned the principles of Buddhism and creating balance in life. Using the Threefold Principle Integration with the principles of the Noble Path, the 4 Bhavanas and the 7 Sappanas has 4 aspects: (1) the physical aspect, with the precepts and virtues, namely right speech and right action. and right livelihood It is the introduction of Dhamma principles that have a direct effect on physical health in 4 aspects: 4 sappaya, namely avas sappaya, food sappaya, season sappaya, posture sappaya (2) mental and emotional aspects, adhicittasikkha. They are right mindfulness, right concentration, and right concentration. For good perception of the 6 senses, mindfulness that can control one's emotions. Balancing your mental and emotional life Will take care of mental health to be in a normal state by giving alms, keeping the precepts, praying, listening to Dhamma, and practicing meditation. (3) Economic aspect: Adhipanyasikkha, namely right view and right mindfulness. It creates balance in economic life. When there is a correct opinion You will have wisdom on a regular basis, making you conscious and directing your body. and heart in life that is promoted in the 4th aspect (4), the social aspect, is living together with others can be happy, peaceful, peaceful, without conflict, that is, adipannasikkha. Let's practice physical, speech and mental practices to create kindness. Be generous and supportive and have a good attitude towards one another.

Keywords: Buddhism; creating; balance; life

1. บทนำ

การสร้างดุลยภาพชีวิต เป็นการกำหนดเวลาในการดำเนินชีวิตให้มี สัดส่วนที่ เหมาะสมสำหรับงาน ครอบครัว สังคม และตนเอง ถ้าหากเราสามารถสร้างสมดุลภาพระหว่างวันคือชีวิตกับงานได้ จะช่วยเกิดความอยู่ ดีกินดี มีสุขภาวะในชีวิต ซึ่งจะส่งผลและมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดความสำเร็จ ความมั่นคง และความก้าวหน้าของ องค์กรและสังคมในที่สุด แต่ละความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันมนุษย์เราไม่สามารถที่จะ กำหนดเวลาสำหรับ ครอบครัว สังคม และตนเองได้ ส่วนมากจะยุ่งกับความเร่งรีบของการทำงานเพื่อสร้าง รายได้ให้เกิดความพอเพียงสำหรับการดูแลครอบครัว ซึ่งแน่นอนว่าส่งผลต่อการจัดตารางเวลาของการใช้ชีวิตที่ไม่มีคุณภาพของชีวิตอย่างแน่นอน การสร้างเสริมความเข้มแข็งสมบูรณ์แห่งสุขภาพ การรักษาความสมบูรณ์ แข็งแรงของ ร่างกาย เป็นปัจจัยของเศรษฐกิจที่ดี และสังคมที่มั่นคง เพราะร่างกายที่แข็งแรงจะอำนวยผลให้ สุขภาพจิตใจสมบูรณ์ และเมื่อสุขภาพสมบูรณ์ดีพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจแล้วย่อมมีกำลังทำ ประโยชน์

สร้างสรรค์ เศรษฐกิจและสังคมบ้านเมืองได้เต็มที่ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2522: 278) กระแสโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความก้าวหน้าด้าน วิทยาการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญทำให้โลกอยู่ใน ภาวะไร้พรมแดน และนำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบใหม่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่าง ประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาส และภัยคุกคามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนถาวรของประเทศไทยทางด้านสังคม คนไทยมีโอกาสนในการเลือกรับข่าวสารที่หลากหลายตามรสนิยมของแต่ละคน สามารถที่จะเรียนรู้รับข้อมูลข่าวสารรอบโลกภายในบ้านของตนเองหรือในที่ทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ กระแสวัฒนธรรมและข้อมูลข่าวสารที่ขาดการกลั่นกรองไหลผ่านสื่อในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น ธุรกิจบันเทิง โฆษณา ฯลฯ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมและบริโภคนิยมตลอดจนความพึงพอใจต่าง ๆ ในหมู่คนรุ่นใหม่รวมทั้งการครอบงำทางวัฒนธรรม ที่ส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539: 1) ในแผนพัฒนาฯ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ได้กำหนดเป้าหมายด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สังคมไทยเป็น สังคมที่มีความสุข ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 41) จึงเห็น ได้ว่ารัฐบาลได้มีนโยบายในการส่งเสริมและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามแม้รัฐบาลจะได้ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนไทยและกำหนดเป็นนโยบาย อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แต่ประเทศไทยก็ยังคงประสบปัญหาคนไทยมีปัญหาด้านทัศนคติ ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้คนไม่เคารพสิทธิผู้อื่น และไม่ยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ คนไทยไม่สามารถคัดกรอง และเลือกรับวัฒนธรรมต่างชาติที่เลือนไหลเข้ามาในประเทศไทยผ่านสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทัศนคติและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566: 12)

เมื่อสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมนิยมวัตถุนิยม ผู้คนเห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ มีปัญหาทางจิต มีพฤติกรรมแสดงออกที่รุนแรง ขาดเมตตา ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่าเมตตา ธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก คนไทยยุคใหม่ตกเป็นทาสของประเทศทุนนิยมที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค มาเป็นเหยื่อล่อทำให้มนุษย์เกิดกิเลสอยากมีอยากได้ สนับสนุนให้เกิดค่านิยมบริโภคผ่านสื่อต่าง ๆ โดยปราศจากการควบคุม เมื่ออยากมีอยากได้แล้วไม่มีเงินซื้อก็ประพฤติตนผิดศีลธรรมทั้งต่อตนเองและสังคม เช่น ลักเล็กขโมยน้อย ฉกชิงวิ่งราวเป็นวัน ผู้คนไร้น้ำใจ หมกมุ่นในกามคุณ เป็นที่รวมของสิ่งชั่วร้าย ทางเพศสื่อลามกต่าง ๆ มีสิ่งมอมเมาในรูปแบบการพนัน เสพสิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ ยาบ้า ยาไอซ์ เป็นต้น คนส่วนใหญ่คิดว่าการมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุขจึงวิ่งตามวัตถุ ไขว่คว้าหาหมาบารุงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปก็พยายามดิ้นรนหาหา สิ่งที่มีอยู่แล้วก็พยายามทำให้มีมากกว่าเดิม บางครั้งทำให้เกิดการทุจริตต่อหน้าที่การงาน นอกจากนี้คนไทยยังมีศรัทธาเลือนลอย คนไทยนับถือพุทธศาสนาแต่ส่วนใหญ่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงคนไทยตกอยู่ในสภาพที่หลงไหลในวัตถุมากกว่าสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เดินเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่าอบายมุขได้ง่าย

กว่าการเดินทางเข้าสู่วัดเพื่อบำเพ็ญบุญบำเพ็ญทานบารมีเพื่อให้ชีวิตได้พบกับความสุขความเจริญ (สำนักพัฒนาการ กรมประชาสัมพันธ์, 2560: 33) เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีดุลยภาพในการดำเนินชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องพัฒนาทั้งสุขและทุกข์ที่เป็นธรรมชาติของชีวิต ในยุคที่โลกเต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก มีวัตถุพร้อม มนุษย์เข้าใจผิดว่าวัตถุคือสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการทั้งหมดของชีวิต มนุษย์พยายามพัฒนาวัตถุเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย แต่ไม่ได้พัฒนาทางด้านจิตใจจึงเป็นเหตุให้มนุษย์เสียดุลยภาพของชีวิตและตกอยู่ภายใต้การครอบงำของวัตถุ มนุษย์มีใจเสาะ เปราะบาง อ่อนแอ ทุกข์ได้ง่าย สุขได้ยาก (พระมหาทวี มหาปณฺโณ (ละลง), 2564: 39)

จากเหตุและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นอันตรายต่อชีวิตทรัพย์สินและความผาสุกของคนไทยเป็นอย่างมาก หากไม่ได้รับการแก้ไขอาจจะเพิ่มความ รุนแรงและเป็นปัญหาสังคมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษารื่อง “ศึกษาพุทธธรรมกับการสร้างดุลยภาพชีวิต” เพื่อนำหลักธรรมคำสอนว่าด้วยเรื่องไตรสิกขา และ มัชฌิมาปฏิปทาเป็นแนวทางในการสร้างความมีดุลยภาพชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถ นำไปพัฒนาชีวิต ช่วยเหลือเยียวยาและแก้ไขปัญหาวิตถิชีวิต ยกกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้อยู่ดีมีสุขมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแกร่ง มีดุลยภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนไทยที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดมา อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของคนไทย และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

2. ความหมายและความสำคัญของดุลยภาพชีวิต

ความสมดุล หรือดุลยภาพ ถือว่ามีส่วนสำคัญสำหรับชีวิตทุกชีวิต เมื่ออุบัติขึ้นมาบนโลกนี้ มนุษย์ทุกรูปนามไม่ว่าจะมีความเป็นอยู่หรือมีสถานะอย่างไร ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนมีต้นทุนชีวิตที่เท่าเทียมกัน คือ ต้นทุนในความเป็นคน แต่เมื่อเติบโตขึ้นมีการเรียนรู้ เกิดการสะสมความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นในสภาวะแวดล้อมที่ต่างกันมีผลทำให้คนเรามีต้นทุนชีวิตที่แตกต่างกัน สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียนรู้เป็นสิ่งทีหล่อหลอมให้คนมีต้นทุนชีวิตที่แตกต่างกันไปทั้งในทางที่ดีและไม่ดี การสร้างสมดุลให้กับชีวิตเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขมีคุณภาพหรือมีดุลยภาพชีวิต ที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยทั่วไปคนหรือมนุษย์นั้นคือสิ่งมีชีวิตที่ประกอบไปด้วยร่างกายและ จิตใจหรือในทางพุทธศาสนาใช้คำว่ารูปกับนาม ในการสร้างความสมดุลให้กับชีวิตจึงต้องสร้างความ สมดุลให้เกิดขึ้นทั้งภายในร่างกายและจิตใจ

2.1 ดุลยภาพชีวิตโดยทั่วไป

สรรพสิ่งที่มีอยู่บนโลกนี้ เป็นการสร้างสรรค์ของธรรมชาติทั้งนั้น แม้ว่าจะมีสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกประดิษฐ์ (สร้าง) ขึ้นมาโดยมนุษย์มากมายก็ตามก็เป็นเพียงผลิตขึ้นมาจากพื้นฐานที่มีอยู่ก่อนแล้วใน ธรรมชาติ สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่นั้นเกิดขึ้นตามแผนการตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่มีอะไรที่เป็นความ บังเอิญ ทุกปรากฏการณ์เป็นไปตามที่ควรเป็นสัมพันธ์สืบต่อกัน โยงใยถึงกันหมด มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิด จึงมีอีกสิ่งเกิด เมื่อมีปัจจัยต่อสิ่ง

หนึ่งก็ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องต่อมา ธรรมชาติได้ออกแบบ สรรพสิ่งไว้ละเอียดอ่อนแยบยลลึกซึ้ง รวมทั้งได้กำหนดกฎเกณฑ์ของปฏิกิริยาหรือการปฏิสัมพันธ์ไว้เรียบร้อยทุกขั้นตอน การทำปฏิกิริยาของวัตถุ ธาตุชนิดต่าง ๆ เป็นไปตามกำหนดของธรรมชาติ และ มนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ องค์ประกอบของ ธาตุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในร่างกายมนุษย์จึงเป็น องค์ประกอบของสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ ความเป็นไปของมนุษย์จึงมี ธรรมชาติที่เป็นตัวกำหนดในพื้นฐานให้ มีอายุยืนยาวหรือมีสุขภาพดีหรือไม่ และด้วยความฉลาดของมนุษย์ที่ สามารถเรียนรู้และสั่งสม ประสบการณ์พัฒนาสิ่งต่าง ๆ มาตลอดหลายยุคหลายสมัยแล้วเรียนรู้ที่จะแก้ไขความ บกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตเพื่อจะได้หลุดพ้นจากสิ่ง ที่ธรรมชาติให้มาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้ ได้อย่าง มีความสุขและน่านที่สุด มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตและพัฒนาชีวิตจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ สุขภาพและสามารถดำเนินชีวิตในภาวะปัจจุบันได้ดีขึ้น ในเชิงพฤติกรรมการมีสุขภาพ จึงหมายถึง การมีชีวิตที่ เป็นปกติสุข ระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำกิจกรรม ในชีวิตประจำวันได้ เป็นอย่างดี มีชีวิตที่สร้างสรรค์ หรืออีกนัยหนึ่ง สุขภาพคือ ภาวะสมดุลเป็นปกติ ของระบบสรีระและชีวเคมี ฟิสิกส์ของชีวิต จิตใจและวิญญาณที่สมบูรณ์มีความสุข ปราศจากโรคนั้นเอง (เฉลียว ปิยะชน, 2552: 8)

ดังนั้น ภาวะสมดุลเป็นปกติของชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการมีชีวิต เนื่องจากการมีชีวิต คือ การ ดำเนินชีวิตต่อบนมิติของเวลา ระบบชีวเคมีมีปฏิกิริยากับชีวิตอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดตอน ปฏิกิริยา ทางเคมี เกิดขึ้นในแต่ละเซลล์จำนวนครั้งนับไม่ถ้วนในแต่ละวินาที เพื่อให้อวัยวะต่าง ๆ ทำหน้าที่ เช่น หัวใจสูบฉีด เลือด ไตกรองของเสีย มีการปรับแต่งอาหารที่รับประทานเข้าไปเพื่อใช้เป็นพลังงาน ซ่อมแซมส่วนสึกหรบหรือ บำรุงรักษาให้แต่ละเซลล์มีสถานะอันเหมาะสมเพื่อที่จะมีชีวิตต่อไป หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งว่า ชีวิตจะเป็นอยู่ได้ ก็โดยการรับอาหาร อากาศ รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ เช่น ความร้อนและรังสี ต่าง ๆ จากภายนอกที่มองไม่เห็น นำไป ย่อยปรับแต่งเพื่อใช้เป็นพลังงาน บำรุงรักษาตัวเองและขจัดของเสียออก ขบวนการพื้นฐานเหล่านี้ทำให้มนุษย์ มีชีวิตอยู่ได้และอยู่อย่างมีความสุขหรือไม่ นอกจากนี้

ขบวนการความคิด กรอบความเชื่อ อิทธิพลของสังคม และกระแสอำนาจของธรรมชาติที่กำหนด ความเป็นไปไว้แล้ว ยังช่วยส่งเสริมชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์สามารถเสริมสร้างเกื้อหนุน ให้ดีขึ้นได้ ด้วย นั่นคือ แม้ธรรมชาติได้มีข้อกำหนดไว้แล้วก็ตามซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ มนุษย์ สามารถแก้ไขในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับตนเองได้ เช่น การเลือกอาหารที่รับประทานหรือฝึกกายฝึกจิตใจ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดสุขภาพที่ดี ทำให้ไม่เป็นโรคและมีอายุยืนยาวได้ (เฉลียว ปิยะชน, 2552: 8)

ความสมดุลของชีวิตมีองค์ประกอบพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คือร่างกายและวิญญาณ ก่อนจะ เข้าสู่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น มิติแห่งความสมดุลของชีวิตทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้ จำแนกเป็น 2 กลุ่มคือความสมดุลของร่างกายและวิญญาณ และความสมดุลทางสังคม

ความสมดุลของร่างกายก็คือ การมีโครงสร้างของร่างกาย สุขภาพของร่างกายและ บุคลิกภาพที่ดี เหมาะสมสอดคล้องกัน ความสมดุลของจิตใจ (วิญญาณ) ผู้มีสุขภาพจิตดี ย่อมมีผลมาจากสุขภาพกายที่ดีด้วย หรือคำกล่าวที่ว่า “จิตใจที่แจ่มใส ย่อมอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์” จิตใจที่แจ่มใส มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ

ความสมดุลของปัญญา ความสมดุลของปัญญากระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญามี 3 วิธีคือ 1) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง 2) จิตตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากความคิด 3) ภาวนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิต และกายอย่างขัดแจ้ง

ปัญญา หมายถึง ความฉลาด ในทางจิตวิทยาได้จำแนกความฉลาดของมนุษย์ได้ 8 ด้านที่ เรียกว่า “Multiple Intelligence” หรือ “พหุปัญญา” ซึ่งประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้ (1) ความฉลาดด้านภาษา (linguistic intelligence) (2) ความฉลาดด้านการคำนวณ (logical-mathematical intelligence) (3) ความฉลาดด้านมิติสัมพันธ์ (spatial intelligence) (4) ความฉลาดด้านกายภาพหรือร่างกาย (bodily-kinesthetic intelligence) (5) ความฉลาดด้านดนตรี (musical intelligence) (6) ความฉลาดด้านทักษะสังคม (interpersonal intelligence) (7) ความฉลาดด้านบุคคล (intra-personal intelligence) (8) ความฉลาดด้านธรรมชาติ (naturalist intelligence)

ความสมดุลทางสังคม (society) หรือสังคมมนุษย์ (human society) หมายถึงการที่ มนุษย์ แต่ละบุคคลตั้งแต่ 2 บุคคลขึ้นไปมาอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก มีอาณาเขต หรือบริเวณที่อยู่ อันแน่นอนและนานพอสมควร มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

การรักษาความสมดุลของสังคมในระดับต่าง ๆ มีดังนี้ 1) ความสมดุลของชีวิตและครอบครัว 2) ความสมดุลของชีวิตและเพื่อน 3) ความสมดุลของชีวิตและชุมชน

ดังนั้น ความสมดุลของชีวิตจึงเป็นความสุขและความสำเร็จของแต่ละบุคคลที่ได้บรรลุสู่ เป้าหมายที่บุคคลต้องการ ความสมดุลของชีวิตเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน มนุษย์ไม่สามารถ สร้างความสมดุลของชีวิตตนเองได้จากรูปแบบหรือวิธีการปฏิบัติที่เหมือนกับบุคคลอื่นได้ทั้งหมด แต่ ทั้งนี้มนุษย์ทุกคนมีองค์ประกอบพื้นฐานเหมือนกันคือประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ โดยที่ ร่างกายที่สมดุลจะประกอบด้วย โครงสร้างของร่างกาย สุขภาพ และบุคลิกภาพ ส่วนวิญญาณที่สมดุล เป็นการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญาและอารมณ์หรือจิตใจ ทั้งนี้ทุกคนต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมที่เป็นครอบครัว เพื่อน ชุมชน การรักษาความสมดุลของชีวิตจึงเริ่มจากการสร้างความสมดุลให้ เกิดขึ้นกับตนเองก่อน อันจะนำสู่ความสมดุลของสังคมต่อไป (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2565: ออนไลน์)

สรุปได้ว่า ดุลยภาพชีวิตโดยทั่วไป คือ ความสามารถในการสร้างความสมดุลทางด้าน ร่างกายและจิตวิญญาณ ด้วยการส่งเสริมและสร้างเสริมการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ สร้าง การเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นผู้มีเศรษฐกิจที่ดี สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ชุมชน ได้อย่าง ประสานกลมกลืนและมีความสุขมีดุลยภาพชีวิตที่ดี

2.2 ดุลยภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา

ชีวิตของมนุษย์นั้นกว้างขวางและซับซ้อน เมื่อมองตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลัก ความจริง โดยทั่วไป ชีวิตมนุษย์เป็นการประชุมกันเข้าของส่วนประกอบต่าง ๆ เรียกว่ามีองค์ประกอบ มายมายมาชุมนุม

กันเข้า มาประกอบกันเข้า เป็นสิ่งนั้น ๆ ส่วนประกอบนั้นอาจจะมีมากมายเป็นสิบ เป็นร้อย เป็นพันอย่าง เมื่อมีหลายอย่างมาก็ยังมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มา อยู่ร่วมกันนั้นก็ต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยการทำหน้าที่มาประกอบกันมาเสริมกัน ซึ่งแต่ละอย่างจะต้องทำหน้าที่ของตน ๆ โดยสัมพันธ์กันอย่างพอเหมาะพอดีได้สัดส่วน ซึ่งเรียกว่าหลักแห่งดุลยภาพ ดุลยภาพทางร่างกายทำให้มีสุขภาพดี ชีวิตมนุษย์ที่ทางพระเรียกว่าเป็นรูปนามหรือเป็น ชั้น 5 เกิดจากองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เมื่อส่วนประกอบต่าง ๆ ทำงานได้ ส่วนพอเหมาะพอดีกัน ชีวิตของเราจึงดำเนินไปด้วยดี แต่ถ้าไม่พอเหมาะพอดีกันก็จะเกิดปัญหา ดังนั้น ดุลยภาพจึงมีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ดุลยภาพทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตมีความมั่นคง นอกจากดุลยภาพในเรื่องร่างกายแล้ว ชีวิตมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ด้วยดีจะต้องอาศัยดุลยภาพหลายอย่าง ในการ ดำเนินชีวิตเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ดุลยภาพระหว่างการใช้จ่ายกับรายรับ รายได้กับรายจ่ายจะต้องได้ดุลกัน ถ้ารายได้น้อยแต่จ่ายมากก็ต้องเกิดปัญหาเกิดความบกพร่องชีวิตในด้านเศรษฐกิจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสอุปมาว่าการใช้จ่ายเงินของคนเรา ต้องให้มีภาวะที่เรียกว่า รายได้เหนือรายจ่าย หรือให้ได้ดุลกันในแง่ที่ว่าไม่ลบ คือไม่ให้ติดลบแต่ถ้าบวก ไม่เป็นไรอย่างน้อยก็ไม่ให้ลบและเมื่อเราอยู่ในสังคม ดุลยภาพในทางสังคมในการที่จะมีความสัมพันธ์ ที่ดีกับผู้อื่นไม่ให้เกิดผลเสียไม่ให้เกิดความบกพร่องก็เป็นสิ่งจำเป็นที่เราจะต้องรักษา ถ้าความสัมพันธ์ ในทางสังคมเราเอียงไปเมื่อมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีก็จะเกิดผลเสียแก่การดำเนินชีวิต ทำให้ไม่มี ความก้าวหน้า (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2540: 11)

ชีวิตมนุษย์ไม่ใช่มีเพียงร่างกายอย่างเดียว ชีวิตของมนุษย์มีกายกับใจ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีดุลยภาพของใจด้วยอีกส่วนหนึ่ง ทั้งกายและใจต่างก็ต้องมีภาวะที่เรียกว่า “ดุลยภาพ” ถ้าหากมนุษย์ เสียดุลยภาพทางกายก็จะเกิดโรคทางกาย ถ้าหากเสียดุลยภาพทางจิตใจก็จะมีโรคทางจิตใจ คนเราที่อยู่ในโลกนี้ไม่มีใครพ้นโลกธรรมไปได้ โลกธรรมคือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ มีแปดอย่างแยกเป็นสองด้าน คือ ฝ่ายที่น่าพอใจเรียกว่า อภิวรรณธรรม กับฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ เรียกว่า อนภิวรรณธรรม ฝ่ายที่น่าพอใจก็คือ ได้ลาภ ได้ยศ สรรเสริญ และมีความสุข ฝ่ายที่ไม่น่าพอใจ ก็คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ ดังนั้น การที่เราจะอยู่ในโลกนี้ จึงต้องรู้เท่าทันว่าเป็น ธรรมดาที่เราต้องเจอโลกธรรมเหล่านี้ ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงไปได้โดยสิ้นเชิง ข้อสำคัญคือจะปฏิบัติอย่างไร ถ้าวางตัว ไม่ถูกก็จะเกิดปัญหา การวางตัวถูกต้องก็คือการรักษาดุลยภาพทางด้านจิตใจไว้ ถ้า ไม่รักษาดุลยภาพของจิตใจไว้ให้ได้ ไม่ว่าจะทางดีหรือทางเสีย ก็เสียทั้งคู่ ซึ่งเรียกว่าพุกบยุบ คือ ถ้าทางดีก็พุก ถ้าทางเสียก็ยุบ พอได้ลาภก็พุก พอเสียหรือเสื่อมลาภก็ยุบ พอได้ยศก็พุก พอเสื่อมยศก็ยุบ คนทั่วไป มักจะเป็นอย่างนี้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2540: 11)

นอกจากดุลยภาพทางกายและดุลยภาพทางจิตใจ ในทางพระพุทธศาสนาดุลยภาพที่ ลึกซึ้งลงไปกว่านั้นก็คือ ดุลยภาพแห่งธรรม การปฏิบัติธรรม ต้องมีดุลยภาพ คือ ความพอเหมาะพอดี ถ้าไม่พอเหมาะพอดีก็เกิดโทษ สำหรับคนที่นับถือศาสนาพุทธนั้น คำที่ได้ยินบ่อยก็คือคำว่า ศรัทธา ได้แก่ความเชื่อ ซึ่งต้องมีไว้เป็นหลักสำคัญอันหนึ่ง แต่ในทางพระพุทธศาสนาบอกว่า ศรัทธาที่เป็น คุณธรรมอย่างเดียวไม่พอ จะปล่อยให้ศรัทธาเรื่อยเปื่อยไปไม่ได้ต้องมีดุลยภาพ สิ่งที่จะทำให้เกิดดุลยภาพเข้าคู่กันกับศรัทธา ก็คือ ปัญญา ศรัทธากับ

ปัญญาต้องมีคุณภาพได้สมดุลกัน ศรัทธาเป็นตัวเสริม ช่วยตั้งจุดเริ่มต้นให้ปัญญา ปัญญาก็มาคุมศรัทธาไว้ และอาศัยศรัทธาเป็นตัวชี้้นำทางไปเพื่อให้มีกำลังที่จะศึกษาค้นคว้าได้เต็มที่ ต้องใช้ศรัทธากับปัญญาให้เป็น ดังนั้นจึงต้องมีคุณภาพต้องปรับศรัทธากับ ปัญญาให้สมดุลกัน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2540: 11) อันจะเป็นหนทางสู่ความมีคุณภาพชีวิตและมีความสุขซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการ ดำเนินชีวิต

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ในเรื่อง ทางสายกลางและสมดุลแห่งชีวิต ว่า ทางสายกลาง ในพุทธศาสนานั้นอยู่ตรงกลางระหว่างความไม่ดี 2 ขั้ว หรือระหว่างความสุดโต่ง 2 ทาง ทางซ้ายก็ไม่ นำเอา ทางขวาก็ไม่นำเอา มันแย่งทั้งคู่ ทางที่ถูกต้อง ไม่เอียงไปทางสุดโต่งทั้ง 2 เรียกว่าทางสายกลาง ทางสุดโต่ง 2 ทางอย่างแรกที่พระพุทธองค์เตือนให้ระวังก็คือ อัตถิกลมณานุโยค คือ การบีบคั้นทรมาน ตน หรือการหมกมุ่นในความทุกข์และในการทำตนให้ลำบาก และกามสุขัลลิกานุโยค คือ การหมกมุ่น ในความสุขทางกามหรือสิ่งที่น่าใคร่นำปรารถนา ทั้ง 2 ทางเป็นทางสุดโต่งเพราะนอกจากจะไม่ทำให้พ้นทุกข์แล้ว ยังกลับทำให้เป็นทุกข์มากขึ้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 8) ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลางและเป็นหนทางแห่งความดับทุกข์ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ก็คืออริยมรรคมีองค์ 8

มรรคมีองค์ 8 หรือข้อปฏิบัติที่เริ่มจากสัมมาทิฐิไปจนถึงสัมมาสติ พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นทางสายกลางเพราะเป็นทางที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง เป็นทางที่ถูกต้องตรงจุดมุ่งหมาย หรือตรงเป้า ถ้าเบี่ยงเบนไปจากนั้นไม่ว่าไปทางซ้ายหรือทางขวาก็ไม่ถึงจุดหมาย ทางสายกลางจึง หมายถึงทางที่ถูกต้อง ทางที่นำไปสู่จุดหมายตามต้องการ ทำให้สำเร็จประโยชน์ได้ครบถ้วน ทางสายกลางอันได้แก่มรรคมีองค์ 8 นั้นเป็นทางสายกลางในระดับวิถีชีวิต แต่ก็ยังมีทางสายกลางอีกระดับ หนึ่งซึ่งละเอียดกว่า ได้แก่ทางสายกลางในระดับจิตใจ ทางสายกลางประเภทนี้ไม่ค่อยมีคนพูดถึงส่วน ใหญ่มักจะพูดถึงทางสายกลางที่อยู่ระหว่างทางสุดโต่ง 2 คือ การหมกมุ่นในกามสุข กับการบีบคั้น ทรมานตน ซึ่งเป็นทางสุดโต่งระดับวิถีชีวิต ทางสุดโต่งในระดับจิตใจ ได้แก่ การยินดียินร้าย ยินดี หมายถึงเวลาประสบสิ่งน่าใคร่นำพอใจได้รับความสุขก็เพลิดเพลินกับความสุขนั้น ส่วนยินร้ายก็คือเวลาเจอสิ่งไม่น่าพึงพอใจหรือพลัดพรากสิ่งที่พึงปรารถนาเกิดความทุกข์ขึ้นมาก็จมกับความทุกข์นั้น นี้ คือทางสุดโต่งระดับจิตใจ (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 8)

อริยมรรคมีองค์ 8 จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสติมาคอยกำกับวิถีชีวิต ทำให้วิถีชีวิตอยู่ใน เส้นทางแห่งความดีงาม ชีวิตที่ดีงามคือคำจำกัดความสั้น ๆ ของคำว่าอริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อพิจารณา คุณจะพบว่าสัมมาทั้ง 8 นั้นล้วนเป็นคุณลักษณะของชีวิตที่ดีงาม ถ้าปฏิบัติสัมมาทั้ง 8 ครบก็บังเกิดผล คือชีวิตที่ดีงาม สติเป็นตัวกำกับให้เราไม่ไปข้องแวะอยู่กับทางสุดโต่ง 2 ทางเริ่มตั้งแต่ระดับจิตใจจนถึง ระดับวิถีชีวิต ในระดับจิตใจ สติทำหน้าที่รักษาจิตใจไม่ให้ผลอไผลไปกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น อารมณ์ เหล่านี้ไม่ว่าความโลดโผนใจ ความเศร้าโศกเสียใจ เวลาเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตเสียสมดุลเคลื่อนจากความ ปกติ สติที่รวดเร็วฉับไวจะเตือนเราให้รู้ทันอารมณ์เหล่านั้น และดึงจิตใจให้หลุดจากอารมณ์ดังกล่าว กลับคืนสู่ความปกติ ดังนั้น นอกจากทางสายกลางแล้ว สติยังช่วยให้เราเกิดความสมดุลหรือความ พอเหมาะพอดี ความสมดุลในที่นี้ไม่ได้หมายถึงตรงกลางระหว่างสิ่งดีกับสิ่งไม่ดี แต่หมายถึงความพอดี ระหว่างความดี 2 ประเภท หรือความดีที่เป็นคู่ ๆ เช่นหลักธรรมหมวด

อินทรีย์ 5 หลักธรรมหมวดนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสติในฐานะธรรมที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความดี 2 ประเภท (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 8)

อินทรีย์ 5 ประกอบด้วยธรรมที่จับคู่กันเป็นคู่ ๆ รวม 2 คู่ คู่แรกคือศรัทธากับปัญญา ศรัทธากับปัญญานั้นดีทั้งคู่ แต่ถ้าศรัทธามากเกินไปก็อาจทำให้หมกมุ่นได้ ถ้าศรัทธาในสิ่งที่ดีก็แล้วไป แต่ถ้าศรัทธาในสิ่งไม่ดีก็ทำให้ชีวิตตกต่ำได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีปัญหามาเป็นฐานให้แก่ศรัทธา เพื่อให้เกิดศรัทธาที่ถูกต้อง ในทำนองเดียวกัน ถ้ามีปัญหาแก่กล้าแต่อ่อนศรัทธาก็อาจกลายเป็นคนดี อหังการ ไม่เปิดใจรับฟังคนอื่น อาจทำให้พลาดโอกาสที่จะได้รับรู้สิ่งดีงามจากคนอื่นได้ ความดี หรือ ธรรมอีกคู่ได้แก่ วิริยะกับสมาธิ ถ้ามีวิริยะหรือความขยันมากไปก็พุ่งชานจนนอนไม่หลับก็มี คนที่ขยัน มาก ๆ อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ ถ้าไม่ทำอะไรก็ต้องนั่งคิดวางแผนจะทำโน่นทำนี่ กินก็คิด เดินก็คิด อาบน้ำก็ คิด นั่งสมาธิเดินจงกรมก็ยังคิดอีก ผลก็คือจิตพุ่งชาน นี่เป็นโทษของการมีวิริยะมากแต่ขาดสมาธิ แต่ ในอีกด้านหนึ่งถ้ามีสมาธิมากแต่วิริยะอ่อน ก็ทำให้เป็นคนเฉื่อยชาซึมเซาได้ ธรรมะนั้นแม้จะเป็นสิ่งดี แต่ก็ต้องรู้จักปฏิบัติให้สมดุลพอเหมาะพอดีไม่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง สิ่งที่จะช่วยให้ธรรมะแต่ละคู่มีความสมดุลก็คือสติ ในหมวดอินทรีย์ 5 พระพุทธองค์ให้สติอยู่เดี่ยว ๆ ไม่ไปจับคู่กับใคร พระพุทธองค์ ให้สติมาอยู่ในธรรมหมวดนี้ก็เพื่อให้สติมาสร้างสมดุล ระหว่างศรัทธากับปัญญา และวิริยะกับสมาธิ ทำให้ธรรมะแต่ละคู่อยู่ในความพอดีไม่หนักไปทางใดทางหนึ่ง สติมีความสำคัญสำหรับธรรมหมวดนี้ก็เพราะสติเป็นตัวปรับสมดุลโดยเฉพาะ ทำให้เกิดปกติและความพอดีในทางธรรม ในจิตใจและวิถีชีวิต ดังนั้น จะเห็นได้ว่านอกจากทางสายกลาง ซึ่งเราควรรู้จักและทำให้ได้แล้ว ยังมีสภาวะกลาง ๆ ที่ เรียกว่าความสมดุลหรือความพอเหมาะพอดี แต่ไม่ใช่สภาวะกลาง ๆ ระหว่างความไม่ดี 2 อย่าง หรือระหว่างความดีกับความไม่ดี แต่เป็นสภาวะกลาง ๆ หรือความสมดุลระหว่างความดีที่เป็นคู่ ๆ จึงต้อง แยกแยะให้ดีว่าไม่ใช่ทางสายกลางและไม่ใช่ความกึ่งดีกึ่งไม่ดี แต่เป็นความสมดุลที่เราควรทำให้ได้ศรัทธาหรือความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณา เพื่อให้เกิดกระแสความคิดหรือทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องและเกิดคุณค่าที่แท้จริงแก่บุคคล (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 9)

ฉัตรชุน เปรมาวิน กล่าวว่า ทัศนคติ คือ วิธีคิด ความเชื่อ การให้คุณค่าของบุคคลที่เกิดมา โดยธรรมชาติ หรือความหมายที่มนุษย์มีต่อสิ่งใด ๆ มนุษย์มักมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมไปตามทัศนคติ ของตนเอง ตามใจตนเอง และตามใจสิ่งที่ตัวเองเป็น “ทัศนคติ” จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งทัศนคติต่อธรรมชาติ ทัศนคติต่อ ชีวิตความเป็นอยู่ หรือทัศนคติต่อสุขภาพของตนเองทำให้เกิดความไม่สมดุลของสุขภาพ การจะ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ จึงขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนทัศนคติเดิมของมนุษย์เป็นสำคัญสุขภาพ คือคุณภาพของชีวิตและการดำเนินชีวิต ในช่วงสามศตวรรษที่ผ่านมา มนุษย์ถูก ครอบงำด้วย “ทัศนคติ” ที่เห็นว่ามนุษย์เป็นเครื่องจักร สามารถแยกแยะออกเป็น ส่วน ๆ จิตใจและ ร่างกายก็เป็นคนละส่วนกัน สุขภาพดีก็คือการปราศจากโรค แต่มนุษย์ก็ให้ความสำคัญน้อยมากกับ การศึกษาถึงระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อย ๆ ของชีวิต “ทัศนคติ” เช่นนี้มีส่วนถูกตรงที่ว่า ชีวิตมีการทำงานด้วยกลไกที่คล้ายเครื่องจักรกล แต่จะผิดหากมนุษย์มองว่าชีวิตคือเครื่องจักรกล เพราะข้อเท็จจริงแล้วเครื่องจักรกลถูกสร้างขึ้นมา ในขณะที่ชีวิตเกิดและเติบโตขึ้นมา ซึ่งสองสิ่งนี้

เป็น ข้อพิสูจน์ความแตกต่างระหว่างชีวิตกับเครื่องจักรกลที่ชัดเจนที่สุด ปัจจุบันทัศนะแบบเดิมนี้อาจกำลังถูกโต้แย้งและเริ่มจะถูกบดบังด้วยทัศนะแบบองค์รวมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยา ทัศนะแบบองค์รวมเชื่อว่า ชีวิตคือระบบตั้งแต่ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และ สังคม หน่วยของกระบวนการเชิงระบบที่ มีองค์ประกอบย่อย ๆ อยู่ภายใน ทั้งองค์ประกอบด้านร่างกาย ตั้งแต่ เซลล์ โมเลกุล และอวัยวะต่าง ๆ องค์ประกอบทางจิตใจ คือ ความรู้สึก ความคิด และองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ดิน น้ำ อากาศ ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กัน มีหน้าที่ทำงานประสานสอดคล้องกัน โดยที่ความสัมพันธ์นี้ดำเนินไปด้วยการเคลื่อนไหวที่ไม่หยุดนิ่ง และถูกควบคุมด้วยการจัดระเบียบตัวเอง ที่ พอเหมาะพอดีเรียกว่า "ดุลยภาพของชีวิต"

นอกจากความสัมพันธ์ภายในของระบบชีวิตแล้ว แต่ละชีวิตยังอยู่ในฐานะที่เป็น องค์ประกอบย่อยของระบบใหญ่ มีหน้าที่ทำงานประสานสอดคล้องกับชีวิตอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อม อื่น ๆ อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อสุขภาพทำให้เกิดความสมดุลของภาวะสุขภาพ การจัดระเบียบ ความสัมพันธ์กับชีวิตอื่นหรือสิ่งแวดล้อมอื่นด้วยเช่นกัน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ภายในระบบเป็นทัศนะแบบองค์รวมที่พยายามศึกษาค้นคว้า เพื่อรักษาระบบให้อยู่ในภาวะสมดุล ตลอดไป วันใดที่ระบบชีวิตขาดดุลยภาพ ไม่ว่าจะเกิดจากความผิดปกติขององค์ประกอบส่วนใด ก็จะมีส่งผลกระทบต่อการทำงานของทั้งระบบ ระบบจะพยายามปรับเข้าสู่สภาวะสมดุล โดยการแสดงออกเป็นอาการเจ็บป่วย เช่น อุณหภูมิสูงผิดปกติ หนาวสั่น การปวด บวม ฯลฯ หากร่างกายสามารถปรับให้คืนสู่สภาวะสมดุลได้ สุขภาพก็จะดำรงอยู่ต่อไป ในด้านจิตใจก็เช่นเดียวกัน เมื่อจิตใจได้รับแรงกระทบ ไม่ว่าจะดีใจ เสียใจ เครียด หรือวิตกกังวล หากไม่สามารถควบคุม หรือปรับให้อยู่ในสภาวะปกติได้ จิตใจ ก็จะขาดความสมดุล เป็นเหตุให้เกิดอาการทางจิต หรือโรคจิต ตามแนวคิดแบบองค์รวมนี้ สุขภาพ จึงมิได้หมายถึงการปราศจากโรค แต่หมายถึง สภาวะ ที่ระบบชีวิตสามารถรักษาสมดุลของระบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ไว้ได้ ทั้ง องค์ประกอบด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ภาวะสมดุลเช่นนี้คือ สุขภาวะ หรือการมี สุขภาพที่ดี ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิด "สุขภาพแบบองค์รวม"

การรักษาสุขภาพตามทัศนะแบบองค์รวมนี้ มิได้มีความหมายเพียงแค่การหาสาเหตุของ การเจ็บป่วย หรือโรครักษาให้เจ็บเท่านั้น การดูแลรักษาสุขภาพตามแนวทางสุขภาพแบบองค์รวม เช่น การดูแลรักษาสุขภาพตามแบบของชาวจีน เป้าหมายหลักของทัศนะด้านสุขภาพของชาวจีนคือความ สมดุล ชาวจีนเชื่อว่า ความเจ็บป่วยเป็นผลมาจากการเสียสมดุลของระบบชีวิต อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติ ของสรรพสิ่งรวมทั้งมนุษย์มีแนวโน้มที่จะคืนสู่ภาวะสมดุล การเข้าและออกจากจุดสมดุลจึงถือเป็น กระบวนการตามธรรมชาติ เป็นวัฏจักรของชีวิต การมีสุขภาพดีและการเสื่อมสุขภาพเป็นเรื่อง ธรรมชาติ ความเจ็บป่วยจึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับชีวิตที่ยังดำเนินอยู่ จุดมุ่งหมายของทั้งผู้ป่วย และหมอในการแพทย์จีน คือการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยรวมของแต่ละบุคคลอย่างดีที่สุดเท่าที่ จะเป็นไปได้ ในทัศนะของชาวจีนแต่ละบุคคลมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง แม้กระทั่งการดูแลฟื้นฟูสุขภาพยามเจ็บป่วยซึ่งถึงแม้หมोजำเป็นต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการรักษา แต่ความรับผิดชอบสำคัญอยู่ที่ผู้ป่วย ถือเป็นหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่จะรักษาตนให้มีสุขภาพดี โดย การดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ของสังคม และเอาใจใส่ร่างกายของตนเองให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งทางด้านสรีระ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล และศาสนา...

วิถีแห่งการรักษาคุณภาพของชีวิต หัวใจสำคัญของการรักษาคุณภาพของชีวิต อยู่ที่การ คำนึงถึงความสำคัญของชีวิตอื่น สิ่งแวดล้อมอื่นนอกจากตัวเอง ซึ่งก็คือการลด ละความเห็นแก่ตัวและ ทำความเข้าใจระบบของชีวิตอย่างถูกต้อง วิถีชีวิตที่ลด ละความเห็นแก่ตัวไม่ใช่เรื่องใหม่ หรือแนวคิด ใหม่แต่อย่างใด ทุกศาสนามีหลักคำสอน หลักปฏิบัติ ที่นำไปสู่การลด ละความเห็นแก่ตัว โดยให้ คำนึงถึงเพื่อนมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับทักษะการดำรงชีวิตแบบ องค์กรรวมเป็นอย่ง

พุทธศาสนามีหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม คือ หลักเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา โดยที่ศีลเป็นหลักปฏิบัติแห่งการครองตนด้านร่างกาย สมาธิและปัญญา ช่วยในการพัฒนาจิตใจ ทำให้เข้าใจความจริงของธรรมชาติ เห็นคุณค่าของชีวิตอื่น สิ่งอื่น อันจะ นำไปสู่ความสงบของทุกระบบ สำหรับหลักปฏิบัติเรื่องสุขภาพ พุทธศาสนาถือว่า เกิด แก่ เจ็บ และ ตาย เป็นปกติวิสัยของชีวิต เป็นกฎธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ สิ่งที่ต้องทำคือ การดำรงชีวิตที่ เรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ ดำรงตนให้อยู่ในความไม่ประมาทและมีปัญญาพิจารณาว่าก่อเหตุอย่างนี้จะเกิดผลอย่างไร ยามเจ็บป่วยก็ให้ดูแลรักษาตามสมควรแก่เหตุ มิใช่มุ่งหมายที่จะเอาชนะกฎ ธรรมชาติ (ฉัตรชุน เปรฺนาวิน, [ออนไลน์], 2567)

การสร้างทักษะ วิธีคิดและความเชื่อดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดทักษะคติในทางที่จะทำให้ เกิดกระแสความคิดว่าหากมนุษย์ต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น มนุษย์จะเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้มนุษย์จะต้องมีแนวคิดและความ เชื่อในเรื่องการลด ละ เลิก ความต้องการที่เป็นความเห็นแก่ตัวซึ่งก็คือความโลภ ให้ลดลง ให้มีน้อย ที่สุดหรือไม่มีเลยก็จะเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีงามสร้างสุขที่แท้จริงให้กับชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ได้ทรงพระราชทานไว้แก่ พสกนิกรชาวไทย

คำจำกัดความเศรษฐกิจพอเพียง(sufficiency economy) ตามความหมายที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงให้ไว้แปลว่า ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และไม่ เบียดเบียนผู้อื่น หรือกล่าวย่อ ๆ ก็คือ พอประมาณ และมีเหตุผล ซึ่งคำว่ามีเหตุผลในที่นี้หมายถึงการ มีเหตุผลแบบพุทธ คือ ซื่อตรง ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งต่างกับเหตุผลในเศรษฐศาสตร์ ตะวันตก ซึ่งมีเหตุผลว่าการที่มนุษย์มุ่งที่จะแสวงหาประโยชน์ให้ตนเองเป็นหลักเป็นสิ่งที่ชอบด้วย เหตุผล แต่เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่ความพอประมาณ ความพอสมควรมันมีรากความคิดมาจากคำ สอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ทางสายกลาง”

เป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพุทธเศรษฐศาสตร์ ต้องการที่จะทำให้ระบบทั้งระบบ ดำเนินต่อเนื่องไปในลักษณะที่ยั่งยืน (sustainable) โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์และเข้าถึง ความสุขในระดับชั้นต่าง ๆ โดยเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่นิพพานซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญา ดังนั้น จึงต้องการการบริโภคที่พอประมาณเพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันจะต้องไม่โลภมาก จนเกินไปจนเกิดกิเลส เพราะทำให้ปัญหาไม่เกิด ประเด็นนี้จึงเป็นหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความ พอประมาณหรือทางสายกลาง ซึ่งถ้านำปัญหาไปรวมกับศีลและสมาธิ ก็คือความไม่โลภจนเกินไปและ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นก็จะครบถ้วนตามความหมายของพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะแตกต่าง กันอย่างสิ้นเชิงในความหมายของการสร้าง

ความพึงพอใจสูงสุด (utility maximization) ตามกรอบ ความคิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เพราะมุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์ ให้ความหมายคำว่า อรรถประโยชน์ หรือ utility ในความหมายที่เข้าใจได้ง่ายแบบพุทธก็คือ “กิเลส” การที่เศรษฐศาสตร์ ตะวันตกเน้นอรรถประโยชน์สูงสุดด้วยการมีกิเลสมากที่สุดจึงเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจใน โลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและเป็นเหตุให้โลกทั้งโลกไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ทั้ง ๆ ที่มีการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างทำลายล้างไปเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะปัญหาที่ควรแก้คือ “ความทุกข์” ไม่ใช่ ความยากจน นั่นเอง (อภิชัย พันธเสน, 2558: 541)

การที่แนวคิดตามหลักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ เนื่องจากหลักดังกล่าวมีแนวคิดที่ต้องการสร้างความพึงพอใจสูงสุดซึ่งเป็นการเพิ่ม “กิเลส” ไม่ใช่ความ พยายามในการลด “กิเลส” ในขณะที่ “ความยากจน” มีสาเหตุหลักมาจาก “กิเลส” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนในระดับที่สูงกว่าการขาดแคลนปัจจัย 4 ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ทรมาน คือความ พอดี หรือความพอเพียง การแก้ไขความยากจนที่เหนือระดับความพอเพียงโดยไม่พยายามลด “กิเลส” จึงไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ ส่วนแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีเหตุผลก็เป็นข้อสมมติฐานที่ ไม่ถูกต้อง เพราะในความเป็นจริงมนุษย์เกิดมาพร้อมกับ ความไม่รู้หรือ “อวิชชา” เมื่อมนุษย์สามารถ พัฒนาปัญญาเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ อวิชชาหรือความไม่รู้ก็ค่อย ๆ ลดลง มนุษย์จึงยอมทำทุกอย่างเพื่อ มุ่งประโยชน์ของตัวเอง จากการตั้งข้อสมมติฐานว่ามนุษย์มีเหตุผลซึ่งถึงแม้จะเป็นความจริงแต่ก็ไม่ สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของโลกได้ เพราะปัญหาจะแก้ได้ต่อเมื่อมนุษย์มี เหตุผลอันเกิด จากปัญญา และเป้าหมายสุดท้ายของการมีปัญญาก็ได้เป็นไปเพื่อสร้างอรรถประโยชน์ หรือแม้กระทั่งสวัสดิการ (welfare) แต่เป็นการมีปัญญาเพื่อการมีชีวิตที่ดี (well-being) เศรษฐกิจ พอเพียง (sufficiency economy) ตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงอยู่ใน ความหมายของคำว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์”

ดังนั้น ดุลยภาพชีวิตในความหมายในทางพระพุทธศาสนา จึงเน้นการน้อมนำเอาคำสอน ขององค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ตาม ครรลองครองธรรม ที่ถูกต้อง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขมีดุลยภาพชีวิตที่ดีงาม

จากแนวคิดเกี่ยวกับดุลยภาพชีวิตในความหมายโดยทั่วไปและในมุมมองทาง พระพุทธศาสนาสรุปได้ว่า ดุลยภาพชีวิต หมายถึง ความสมดุลของชีวิตที่ได้จากการนำหลักธรรมคำสอนในทาง พระพุทธศาสนา มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีชีวิตที่ดีใน 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม สรุปได้ดังนี้

3. สรุป

ศึกษาพุทธธรรมกับการสร้างดุลยภาพชีวิต พบว่า พระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีชีวิตที่ดีใน 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

(1) **ด้านร่างกาย** การสร้างดุลยภาพชีวิตด้านร่างกาย กลุ่มบุคคลดังกล่าว จะให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพร่างกายในทุก ๆ ส่วน ตั้งแต่การเลือกรับประทานอาหาร และการออกกำลังกาย โดยยึด หลักธรรม

คำสอนเป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ดำเนินชีวิตในทุกช่วงตอนด้วยสติ คือ รักษาศีล เจริญสมาธิ และปัญญา และนำหลักธรรมที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายมาประยุกต์ ปฏิบัติ เพื่อสร้างควมมีคุณภาพในชีวิต เช่น หลักธรรมที่มีผลโดยตรงต่อสุขภาพร่างกาย 4 ประการ คือ สบายะ 4 ได้แก่ อาวาส (ที่อยู่อาศัย ต้องเป็นที่สบายต่อสุขภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีอากาศ บริสุทธิ์ ไม่มีมลภาวะเป็นพิษ มีอุณหภูมิที่เหมาะสม) โภชนะ (อาหารที่รับประทานต้องเป็นอาหารที่ สบายต่อสุขภาพ อาหารที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าทางโภชนาการ) ฤดู (การดูแลสุขภาพร่างกาย โดยทั่วไปให้เหมาะสมกับสภาพอากาศในแต่ละฤดู) และ อิริยาบถ (ต้องมีการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้สม่ำเสมอ ให้เลือดลมไหลเวียนสะดวก เพื่อให้เกิดความสมดุลในร่างกาย) นอกจากนี้ ก็ใช้วิธีการออกกำลังกายด้วยการ บิณฑบาต กวาดลานวัด เดินจงกรม สำหรับฆราวาสก็จะออกกำลังกายหลากหลายตามความเหมาะสมต่อร่างกายของตน ซึ่งก็จะทำได้มากกว่าพระสงฆ์ สำหรับการ รับประทานอาหารยังมีหลักธรรมอีกข้อหนึ่ง คือ โภชนมัตตัญญูตา คือ การรับประทานอาหารให้พอดี พอประมาณ ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป รับประทานอาหารอย่างมีสติ สำหรับฆราวาสก็ไม่เที่ยวกกลางคืน และรักษาศีล 5

(2) ด้านจิตใจและอารมณ์ การสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์ จะดูแลสุขภาพจิตใจให้อยู่ในภาวะ ปกติ บริสุทธิ์ ด้วยการสั่งสมบุญ ให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา เป็นกิจวัตร พิจารณาหัวข้อธรรมในเรื่องโลกธรรม 8 คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ เป็นประจำเพื่อให้รู้เท่าทันสภาวธรรมที่เป็นธรรมดาที่มนุษย์ต้องเจอ รักษาจิตใจให้สมดุลกับ ร่างกาย เพราะจิตใจที่ผ่องใสย่อมส่งผลถึงร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงได้ รักษาสุขภาพจิตใจด้วยสติ รักษาสติให้อยู่กับกายกับใจอยู่เสมอ ใ้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท เห็นคุณค่าของการรักษาจิตและ อารมณ์ของตนเพราะจุดมุ่งหมายของหลักศีล และ มัชฌิมาปฏิปทา คือ การสร้างความสงบ ปลอดภัย ความสุข และความสมดุลของชีวิต สังคม และโลก รักษาจิตใจและอารมณ์ด้วยการคิดดี พูดดี ทำดี ทำให้จิตใจผ่องใส ระลึกถึงหิริโอตตัปปะ ในทุกช่วงของการดำเนินชีวิตเพื่อให้ดำเนินชีวิตได้ตามทำนอง คลองธรรม มีความละเอียดรอบาปและเกรงกลัวต่อบาป พยายามละบาปอกุศลทั้งปวง

(3) ด้านเศรษฐกิจ การสร้างคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ เมื่อเจริญสติ ศีล สมาธิและปัญญาอยู่เป็นประจำ จึงทำให้มีสติกำกับกายและใจในการดำเนินชีวิต ดังนั้น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ จะต้อง วางแผนการใช้จ่าย โดยอย่างน้อยต้องให้รายรับเพียงพอกับรายจ่าย มีความสันโดษในปัจจุบัน 4 คือ พิจารณาปัจจัย 4 อยู่เป็นประจำ ใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้ะมัดระวัง ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยให้เกินกว่า ความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต นำหลักธรรมว่าด้วย หลักทิวฐธัมมิกัตถธรรม มาใช้ในการรักษาคุณภาพ ด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการหาทรัพย์ เมื่อหามาได้แล้วให้รู้จักเก็บรักษา รู้จักคบบัณฑิตเพื่อเกื้อกูลแก่กิจการงานและทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้แต่พอดีไม่ใช้จ่ายเกินความจำเป็นหรือสรุ่ยสุราย หากเกิดปัญหาที่จะหาวิธีแก้ไขด้วยสติ ด้วยเหตุและผลโดยจะไม่ สร้างปัญหาให้มากขึ้นจะพยายามแก้ไขปัญหาด้วยสติ และปัญญา และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

(4) **ด้านสังคม** การสร้างดุลยภาพชีวิตด้านสังคม เพื่อรักษาสถานะในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สงบ ร่มเย็น ไม่เกิดความขัดแย้ง นอกจากดำเนินชีวิตด้วยการรักษาศีล เจริญ สมาธิภาวนา แล้ว การอยู่ร่วมกันในสังคม จะนำหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ในเรื่องของ การอยู่ร่วมกันอย่างสมัคสมานสามัคคี คือ สาราณียธรรม มาประพฤติปฏิบัติ ตั้งใจทำความดีทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้เกิดความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลกัน มีทัศนคติที่ดีต่อกัน วางต่อเสมอกัน กับ ทุกคน ใช้หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และ สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) และประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการ คือ ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) และทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่น (อุภยัตถะ) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ สมานสามัคคีกัน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกันในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสันติสุข ความสุข ความสงบ ร่มเย็น ขึ้นในสังคม

4. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ฉัตรชนุ เปรฺณาวิน. *วิถีแห่งความสมดุลของสุขภาพ*. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2567, จาก <http://www.thaihealth.or.th/blog/myblog/topic/255/>.

เฉลียว ปิยะชน. (2552). *รู้สู้โรค โมเลกุลเพื่อชีวิต ชีวิตเพื่อสุขภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น: กรุงเทพมหานคร.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2540). *ดุลยภาพ สาระแห่งสุขภาพและความสมบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. สหธรรมิก จำกัด: กรุงเทพมหานคร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2522). *พระบรมราโชวาท*. สถาบันพระปกเกล้า: กรุงเทพมหานคร.

พระไพศาล วิสาโล. (2564). *รุ่งอรุณที่สุคะโต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรีนพรีนซ์ จำกัด: กรุงเทพมหานคร.

พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง). (2564). *ดุลยภาพของชีวิต ในมุมมองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2567). *ทักษะชีวิตเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์*. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2567, จาก www.elfms.ssu.ac.th/narong_an/file.php/1/GHE2205/-3.pptx.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *รายงานประจำปี 2560*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2566 - 2570)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักพัฒนาการ กรมประชาสัมพันธ์. (2560). *ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสัมพันธ์.

อภิชัย พันธเสน. (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

Chatchanu Perunawin. *The Way of Health Balance*. Retrieved on 7 March 2024, from <http://www.thaihealth.or.th/blog/myblog/topic/255/>.

Development Office, Public Relations Department. (2017). *Problems of Current Thai Society*. Bangkok: Public Relations Department.

His Majesty King Bhumibol Adulyadej. (1979). *Royal Advice*. King Prajadhipok's Institute: Bangkok.

National Economic and Social Development Board. (1996). *The 8th National Economic and Social Development Plan (1997-2001)*. National Economic and Social Development Board: Bangkok.

National Economic and Social Development Board. (2018). *Annual Report 2017*. Bangkok: National Economic and Social Development Board.

National Economic and Social Development Board. (2023). *The 12th National Economic and Social Development Plan (2023-2027)*. Bangkok: National Economic and Social Development Board.

Panhasen A. (2015). *Buddhist Economics*. 4th ed. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Company Limited.

Piyachan C. (2009). *Knowing to Fight Disease, Molecules for Life, Healthy Life*. 3rd ed. Tathata Publication Company: Bangkok.

Phra Thammavitok (P.A. Payutto). (1997). *Balance, Essence of Health and Well-being*. 3rd ed. Sahathamnik Company Limited: Bangkok.

Phra Paisal Visalo. (2021). *Dawn at Sukato*. 2nd ed. Green Print Company Limited: Bangkok.

Phramaha Thawi Mahapanyo (Lalong). (2021). *Balance of life from a Buddhist perspective*. Bangkok: National Office of Buddhism.

Suan Sunandha Rajabhat University. (2024). *Life skills for complete humanity*. Retrieved on 7 March 2024, from www.elfms.ssru.ac.th/narong_an/file.php/1/GHE2205/-3.pptx.

การครองเรือนตามหลักพุทธจริยธรรม

Householding according to Buddhist Ethics

พระครูสุวรรณขันติกุล อีสโร (สายสิงห์)

Phrakhru suwankhantikun Itsaro (Saising)

พระครูพิศาลสารบัณฑิต

Phrakru Phisalsarbunthit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

6702105001@mcu.ac.th

(Received: August 9, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอ “การครองเรือนตามหลักพุทธจริยธรรม” หลักพุทธจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมทุกระดับ และฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมที่ได้นำมาใช้ในการครองเรือนอย่างมีความสุข ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ที่ส่งผลต่อความแตกแยกของครอบครัวซึ่งมีสาเหตุมาจาก 1) ปัญหาเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านความประพฤติและสังคม 3) ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจและ 4) ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หลักพุทธจริยธรรมที่นำมาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ดังนี้ 1) ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากรายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่ายนำไปสู่การทะเลาะวิวาทในครอบครัวควรนำหลักสัจจะมาใช้เพื่อสร้างสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่าย 2) ปัญหาด้านความประพฤติและสังคมที่เกิดจากการขบถุหมิ่น การพูดจាក้าวร้าว หยาบคาย ไม่ซื่อตรง นอกใจ ควรใช้ทมะ และขันติในการข่มจิตใจ 3) ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ ที่เกิดจากคู่สมรสที่ไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ขาดเหตุผล ขอบขึงหวง โกรธง่าย ควรนำจาคะ และทมะ มาใช้เพื่อข่มใจและสละความรู้สึกที่ไม่ดีออกไป 4) ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากภาวะการถูกบีบคั้นทางอารมณ์ที่นำไปสู่การทำร้ายร่างกายและทรัพย์สินจนในครอบครัวและมีการอยู่อย่างในที่สุดควรนำหลัก สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ทั้งหมดมาใช้เพื่อสร้างความสุขในการครองเรือน

คำสำคัญ: พุทธจริยธรรม; ฆราวาสธรรม; การครองเรือน

Abstract

This academic article presents “Householding according to Buddhist Ethics”. Buddhist ethics is the principle of conduct for a happy coexistence in society at all levels and the Gharāvāsadhama is a principle that has been applied in holding the house with happiness, consisting of was at the highest level, followed by honesty (Sacca), taming (Dama), patience (Khanti) and generosity (Cāga). The problems of householding in Thai society that lead to family disintegration are caused by : 1) economic problems, 2) behavioral and social problems, 3) emotional and mental problems, and 4) problems of domestic violence. The principles of Buddhist ethics used to analyze household problems in Thai society are as follows: 1) Economic problems, which are caused by income not matching expenses, leading to family quarrels. The principle of truth should be applied to create a balance between income and expenses. 2) Behavioral and social problems caused by contempt, aggressive, rude, dishonest, and unfaithful speech should be controlled by using self-control and patience. 3) Emotional and mental problems caused by emotionally immature spouses, such as being self-centered, unreasonable, jealous, and easily angered, charity and self-control should be used to control the mind and let go of bad feelings. 4) Problems of domestic violence caused by emotional oppression leading to physical and property harm in the family and eventual divorce. All principles of truth, self-control, patience, and charity should be used to create happiness in married life.

Keywords: Buddhist Ethics; Gharāvāsadhama; Householding

1. บทนำ

สภาพสังคมไทยปัจจุบันกับอดีตมีความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน หนึ่งในนั้นคือบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยา และการเป็นพ่อบ้านแม่บ้านที่ต่างไปจากเดิม ในอดีตผู้หญิงไม่ได้เรียนหนังสือ สิ่งที่ต้องเรียนรู้คืองานบ้านงานเรือน ฝ่ายชายเป็นทำงานเลี้ยงครอบครัว การแต่งงานจึงเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับชีวิตผู้หญิงในอดีต แต่ปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไป ผู้หญิงได้เรียนหนังสือและทำงานเลี้ยงตัวเองได้ บางคนเก่งมากได้รับผิดชอบในตำแหน่งและการงานสูง มีรายได้สูง ทำให้ระดับการพึ่งฝ่ายชายน้อยลง เศรษฐกิจปัจจุบันส่งผลให้ต้นทุนการดำรงชีพของแต่ละครอบครัวสูงมาก โดยเฉพาะการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่เป็นเรื่องยากที่จะอยู่ได้ด้วยการทำงานของฝ่ายชายเพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้นในครอบครัวจำนวนมากภรรยาต้องทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัวด้วย และบางครอบครัวฝ่ายหญิงมีความสามารถและมีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวสูง

และโดดเด่นกว่าฝ่ายชาย ซึ่งโอกาสที่ครอบครัวจะเกิดปัญหาความขัดแย้งและความสัมพันธ์เป็นไปได้สูง หากฝ่ายหญิงไม่เข้าใจถึงความเสี่ยงของการเกิดปัญหา และฝ่ายชายไม่สามารถปรับตัวปรับใจยอมรับบทบาทที่เด่นน้อยลงของตนเองได้ สิ่งที่มีมากขึ้นในครอบครัวก็คือ สามีนจะรู้สึกเสียหน้า ด้อยค่าลง อาจจะนำไปสู่ปัญหาการมีภรรยาบ่อย เพื่อที่จะชดเชยความรู้สึกด้อยค่าของตนเอง หรือในบางรายที่ฝ่ายหญิงให้เวลากับงานมากกว่าครอบครัว ฝ่ายชายที่มีความรู้สึกไม่มั่นคงก็อาจจะแวงว่าฝ่ายหญิงอาจกำลังไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นที่มีความสามารถสูงกว่าตน ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทะเลาะเบาะแว้งและหย่าร้างในที่สุด และถ้าเกิดในครอบครัวที่มีลูกแล้วปัญหาก็จะซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับพ่อแม่และระดับลูกๆ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมมีบทบาทในการเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดมาให้มีชีวิตรอด คำว่าครอบครัวหมายถึง กลุ่มบุคคล ประกอบไปด้วยบิดามารดาและบุตร ซึ่งอาจจะสืบสันดานสายโลหิต หรือมาจากการรับเป็นบุตรบุญธรรมได้ (จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2554: 79)

ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สถาบันครอบครัวจะเป็นองค์ประกอบๆหนึ่งแห่งโครงสร้างทางสังคมอย่างมั่นคงได้ ก็อาศัยสมาชิกอันเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของครอบครัว แต่ละคนก็จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจุดเริ่มต้นของครอบครัว คือ การแต่งงานระหว่างชายและหญิง การที่ชายและหญิงแต่งงานกันก็เพราะเหตุปัจจัยหลายด้าน เช่น 1) เกิดจากความรัก และความปรารถนาจะเป็นคู่ครอง ซึ่งกันและกันตลอดชาติ 2) เกิดจากความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันในชาติปัจจุบัน ซึ่งในข้อนี้เกี่ยวข้องกับการอนุเคราะห์สงเคราะห์ช่วยเหลือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการทำความดีของฝ่ายหนึ่ง จนอีกฝ่ายหนึ่งก็เห็นอกเห็นใจยอมรับการเป็นคู่ครอง 3) ผู้ใหญ่จัดให้มีการแต่งงานกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการแต่งงานแบบคลุมถุงชน 4) การแต่งงานโดยการซื้อหรือจ่ายเงินเป็นค่าตัวเจ้าสาวหรือค่าตัวเจ้าบ่าวให้กับพ่อแม่ผู้ปกครองของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย (จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2548: 63)

ครอบครัวที่มีความสุขเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น เข้าใจ พร้อมต่อสู้ปัญหาต่าง ๆ ในยุคสังคมปัจจุบัน สังคมที่ไม่คำตอบสำหรับปัญหา แต่ว่าสถาบันครอบครัวมีคำตอบในทุกปัญหาที่เข้ามาระหว่างสมาชิกครอบครัวเพราะนั่นคือความเข้าใจ ความโล่งใจ ความไว้นื้อเชื่อใจ และเป็นมาตรฐานในการประเมินรับมือกับปัญหาที่สมาชิกในครอบครัวจะเผชิญทำให้บริบทของครอบครัวจะเป็นการต่อสู้ปัญหาด้วยกัน รับผิดชอบด้วยกัน และสามารถยอมรับผลที่ตามมาอย่างเข้าใจ ฉะนั้นจึงควรมีหลักธรรมเป็นหลักความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ขรวาสาธรรม ซึ่งแปลว่าการดำเนินชีวิตประจำวันไปด้วยกัน การปฏิบัติตนต่อกันในชีวิตประจำวันที่ทุกคนควรกระทำต่อกัน "ขรวาสา" แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ ขรวาสาธรรม แปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการคือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ แต่ละประการมีความหมายในแนวปฏิบัติ ดังนี้ 1) สัจจะ สัตย์ซื่อต่อกัน หมายถึง การดำรงมั่นในสัจจะ การมีความจริง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง โดยจะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยึดถือไว้วางใจกัน กล่าวในเชิงปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อตรงต่อคู่ชีวิตของตน ผู้ครองเรือนที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อคู่ครองของตัวเอง มี

ความจริงใจต่อคู่ครอง ไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก หรือประพฤตินอกใจคู่ครอง 2) ทมะ รู้จักข่มจิตของตน คือฝึกตน หมายถึงการรู้จักฝึกฝนตนเอง บังคับควบคุมตนเองได้ หรือการข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตนนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ อุตทน หมายถึง ความอดทน มุ่งหน้าประกอบหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ท้อถอย ขันติในที่นี้ มุ่งในแง่วิริยะ คือเพียรอดทน ไม่หวั่นไหวย่อท้อต่ออุปสรรคแห่งชีวิต 4) จาคะ รู้จักเสียสละ หมายถึง การมีน้ำใจไม่หวงแหนของกินของใช้ต่าง ๆ แม้กับคู่ครองของตน ผู้ครองเรือนที่ดีจะต้องใจกว้าง มีความโอบอ้อมอารีวิีไพเราะต่อคู่ครอง ต่อเพื่อน ตลอดจนญาติ ๆ ของคู่ครองเสมอหน้ากัน เหมือนปฏิบัติต่อตัวเอง ต่อเพื่อน และญาติของตัวเอง

ปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทั่วไป เพราะทุกครอบครัวล้วนมีเหตุที่อาจก่อความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในบ้านได้ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่าง การเลี้ยงลูก ปัญหาสุขภาพ หรือสถานภาพทางการเงิน ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้อาจบานปลายจนกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว อาจทำให้ชีวิตคู่จบลงและส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กได้ด้วย ดังนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในครอบครัว คนในบ้านควรร่วมมือกันจัดการปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ชีวิตคู่ราบรื่น และสมาชิกคนอื่น ๆ ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้สาเหตุส่วนใหญ่ของปัญหาครอบครัว มีปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภาวะเจ็บป่วย หากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กหรือหัวหน้าครอบครัวมีปัญหาสุขภาพหรือป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ก็อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนในครอบครัวและสร้างความกังวลใจไม่น้อย เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาได้ เช่น สถานะทางการเงินของครอบครัว เป็นต้นปัญหาด้านการเงิน ภาวะเศรษฐกิจและการว่างงานอาจทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเกิดความเครียด วิตกกังวล และอาจเผชิญภาวะซึมเศร้าได้ ปัญหาทางการเงินอาจเป็นสาเหตุทำให้พ่อหรือแม่ต้องออกไปหางานทำ จนส่งผลให้เด็กต้องอยู่กันตามลำพังและขาดการดูแลหรืออบรมสั่งสอนอย่างที่ควรจะได้รับ นิสัยและความเคยชินส่วนตัว แม้จะตกลงใช้ชีวิตคู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาแล้ว แต่นิสัยส่วนตัวที่มีมานานนั้นเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ซึ่งอาจทำให้คู่สมรสไม่พอใจนิสัยหรือการกระทำของอีกฝ่ายเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และอาจนำมาสู่ความขัดแย้งได้ ความบกพร่องในการรับผิดชอบหน้าที่ ในยุคปัจจุบัน ผู้หญิงมีบทบาทในการทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย หากผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานบ้านต่าง ๆ หลังเลิกงานก็อาจทำให้รู้สึกเหนื่อย หงุดหงิด และอาจเกิดความขัดแย้งในครอบครัวขึ้นได้ เนื่องจากสามีและภรรยาควรมีความรับผิดชอบในงานบ้านและการดูแลบุตรร่วมกันการนอกใจ การนอกใจเป็นปัญหาที่อาจร้ายแรงจนถึงขั้นทำให้ความสัมพันธ์ของคู่สมรสจบลงและเกิดการหย่าร้างได้ ซึ่งเด็กที่พ่อแม่หย่าร้างกันนั้นอาจรู้สึกขาดความอบอุ่น ขาดการดูแลอบรมที่ดี ขาดที่พึ่งและการชี้แนะให้คำปรึกษา จนอาจทำให้เด็กขาดการควบคุมตนเองและส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ เช่น ดิถยาเสพติด ดิดการพนัน และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เป็นต้นการใช้ความรุนแรง เมื่อขาดการสื่อสารที่ดีและได้รับแรงกดดันจากภายนอกครอบครัว เช่น ภาวะเศรษฐกิจและความเครียด เป็นต้น ก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งและใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวได้ โดยผู้ที่ถูกกระทำมักเป็นเด็กและสตรี ซึ่งเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรงนั้นมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อโตขึ้น มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดิถยาเสพติด ดิดการพนัน และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ การขาดความ

เอาใจใส่และไม่มีเวลาให้กัน ด้วยภาระหน้าที่ของสมาชิกในบ้านแต่ละคน อาจทำให้ไม่มีเวลาพูดคุย สอบถาม สารทุกข์สุกดิบ หรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สาเหตุที่กล่าวมานี้ มักเป็น สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัว

จากปัญหาและเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การครอง เรือนในสังคมไทยตามหลักพุทธจริยธรรมอันเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้รู้และเข้าใจ ในการกระทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตร่วมในสังคมอย่างสงบสุข

2. ลักษณะการครองเรือนในสังคมไทย

ครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาวะการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน ครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตาม กระแส โลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัว ได้เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีการดำเนิน ชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ที่มีต่อกันทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติในอนาคต การครองเรือน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องพยายามใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ก่อปัญหา ให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือสายใยแห่งความรัก ที่เป็นตัวสอดประสาน สมาชิกของครอบครัวให้เกิดความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น สามภรรยาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำ ของครอบครัวจึงมีความสำคัญ ในการดำเนินภารกิจนี้ร่วมกัน พื้นฐานของครอบครัวในระยะแรกก็คือ การอยู่ ร่วมกันของสามภรรยาการเป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามภรรยา เป็นความมั่นคงของสถาบันครอบครัวคู่ สามภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธ์ภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว เพราะถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างสามี และภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน พยายามปรับตัวเข้าหากันมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ตลอดจน รับผิดชอบและแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ร่วมกันย่อมทำให้ครอบครัวนั้นราบรื่นและมั่นคง (สุมัทนา สิ้นสวัสดิ์, 2557: 148)

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอาจแยกกล่าวได้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ของเด็กเองจะมีอิทธิพลต่อจิตใจ ต่อบุคลิกภาพ ต่อการพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กเป็นอันมาก เพราะถ้าเด็กได้อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่มี ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความรักใคร่ปรองดองกัน ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน ปรึกษาหารือกันเมื่อมีปัญหาหรือมีความทุกข์ ร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ของตนช่วยกันอบรมเลี้ยงดู พยายามจัด สิ่งแวดล้อมในบ้านให้ดี ไม่ให้สิ่งใดมากระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็ก จะทำให้เด็กเกิดความสุข มีความอบอุ่น มีที่พึ่ง ไม่รู้สึกว่ตนเองถูกทอดทิ้ง เด็กก็จะมีสุขภาพจิตที่ดี และมีแนวโน้มที่จะประพฤติตัวไปในทางที่ดี

ในการทางตรงกันข้ามถ้าเด็กต้องอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ครอบครัวไม่มีความสงบ บรรยากาศของบ้านไม่น่าอยู่ เด็กก็จะกลายเป็นคนก้าวร้าว ขอบชดคำสั่ง พุดจาหยาบคาย ซึ่ปิด ชอบวิวาท เด็กที่ต้องอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ชอบจุกจิก จู้จี้ ซึ่บ่น ไม่ยอมให้อภัยกันในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เด็กก็จะกลายเป็นคนขาดความมั่นคงทางอารมณ์ หวั่นไหวง่าย ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในครอบครัวที่พ่อแม่ชอบเล่นการพนัน ดื่มสุรา จะทำให้เด็กเลียนแบบได้ง่าย เด็กที่พ่อแม่เลิกร้างแยกทางกันอยู่มักจะประพฤตินเป็นอันธพาลเถร ก้าวร้าว รวมกันเป็นแก๊งค์เป็นหมู่ ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เพื่อเรียกร้องความสนใจและเพื่อหาทางชดเชยสิ่งที่ตนขาดหายไป

2. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็ก บุคคลแรกที่เด็กจะได้พบเห็นในชีวิตก็คือ พ่อแม่เด็กที่จะต้องพึ่งพา พ่อแม่มากในขณะที่ยังเล็กอยู่ พ่อแม่ จะเป็นผู้สนองความต้องการของเด็กแทบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางด้านความรัก ความอบอุ่น การช่วยเหลือเมื่อยามเจ็บป่วยใช้ เสื้อผ้า อาหารเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งสรุปแล้วก็คือ การสนองความต้องการของเด็กทุกอย่างทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเมื่อเด็กโตขึ้นอาจจะพึ่งพาพ่อแม่ น้อยลงไปบ้าง เพราะสามารถที่จะช่วยตัวเองได้บ้างแล้ว จากสิ่งเหล่านี้ ก็พอจะแสดงให้เห็นแล้วว่าพ่อแม่มีความผูกพันกับเด็กเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นความผูกพันทางสายโลหิตหรือโดยทางปฏิบัติ ดังนั้นโดยธรรมชาติของเด็ก เด็กต้องการความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่ไม่น้อยหน้าเพื่อนคนอื่น สำหรับเด็กที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อแม่แต่แม่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร หรือเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบวิธีการบังคับให้อยู่ในระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ของพ่อแม่ ก็จะทำให้เด็กเหล่านี้แสดงพฤติกรรมที่ผิดแผกออกไปอีก เพราะสิ่งที่เขาได้รับไม่ตรงกับธรรมชาติและความต้องการของเด็ก เด็กจะแสดงพฤติกรรมออกในทางที่ขัดต่อการยอมรับของสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียหายแก่เด็กเองและแก่ครอบครัวด้วย เด็กจะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาชีวิต

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพี่น้อง ความสัมพันธ์นี้มักจะมีผลมาจากการปฏิบัติตนของพ่อแม่ต่อลูก ถ้าพ่อแม่เป็นคนไม่ลำเอียงให้ความรักแก่ลูกทุกๆ คนเท่ากัน ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องของเด็กจะเป็นไปโดยราบรื่น การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างพี่น้องจากความอิจฉาริษยากันจะไม่มี ในทางตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่มีความลำเอียงเด็กจะเกิดความน้อยใจต้องการเอาชนะพี่หรือน้องที่พ่อแม่ให้ความสนใจมากกว่า จะเกิดจากการอิจฉาริษยาซึ่งตีชิงเด่นกันระหว่างพี่น้อง ทำให้เป็นผลเสียทาง ด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็กเป็นอันมาก ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายในบ้าน เปื่อที่จะร่วมกับพี่น้องซึ่งอาจเกิดปัญหาตามมาภายหลังได้นอกจากนั้นในบางบ้านจะพบว่า พี่น้องอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ในสนใจซึ่งกันและกันเท่าที่ควร ไม่มีความผูกพันรักใคร่กันเหมือนพี่น้องคู่อื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เด็กได้รับอาจเป็นแรงกดดันให้เด็กต้องแสดงออกดังกล่าวนั้น ซึ่งจะทำให้เด็กมีสุขภาพจิตไม่ดี และแสดงพฤติกรรมที่แปลกๆ ออกมาและความสัมพันธ์ภาพระหว่างพี่น้องที่เป็นแบบเย็นชา จะทำให้เด็กก้าวร้าวและมีปัญหาทางอารมณ์

4. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ภายในครอบครัว สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกันมากระหว่างญาติพี่น้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทจะเห็นได้ชัดเจน คนที่อยู่ในหมู่บ้านหรือ

ละแวกบ้านเดียวกันส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันแทบทั้งสิ้น และแม้กระทั่งภายในบ้านมักจะประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อาอยู่รวมๆ กัน สำหรับครอบครัวที่อยู่ในเมืองลักษณะเช่นนี้จะมีน้อยกว่าในชนบท แต่จะพบบ้างในทางครอบครัวที่เอาปู่ ยา ตา ยายมาช่วยดูแลบุตรหลาน และนอกจากนี้จะมีคนรับใช้หรือคนงานอื่นๆ อีก แล้วแต่ฐานะของครอบครัวซึ่งบุคคลที่กล่าวมามีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก (โฆเซิต ปันเปียมรัชฎ์, 2533: 26)

สภาพและปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลาย การที่สามีและภริยาไม่สามารถทนอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้อีก อาจมีสาเหตุหลายประการที่สำคัญอันจะนำไปสู่ปัญหาครอบครัวแตกร้างและก่อให้เกิดการหย่าร้างได้ตามลำดับ สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่คิดทำมาหากิน เมื่อฐานะทางการเงินไม่มั่นคง คู่สมรสอาจหงุดหงิด ทะเลาะเบาะแว้งกันง่าย ๆ หรือแก้ไขปัญหาด้วยวิธีผิดๆ
2. ปัญหาด้านความประพฤติและสังคม เช่น การชอบดูหมิ่น เยาะเย้ย ประชดประชันก้าวร้าว หยาบคาย ไม่ซื่อตรง นอกใจ ขาดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน ขาดความรับผิดชอบ
3. ปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ หากผู้สมรสไม่บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ เช่น เอาแต่ใจตัวเอง ขาดเหตุผล ชอบหึงหวง โมหโชนเฉียว โกรธง่าย
4. ปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวความรุนแรงในชีวิตคู่นี้ ความซับซ้อน ด้วยมีความแตกต่างตามบริบทในสังคมร่วมด้วย ซึ่งเป็นการหล่อหลอมจากค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งเรียก รูปแบบนี้ว่า “วงล้อของอำนาจ และการควบคุม (Power and control wheel)” ประกอบด้วย การบังคับข่มขู่ การควบคุมโดยใช้สายตา ทำทาง การทำลายสิ่งต่างๆ การบีบคั้นทางอารมณ์ การควบคุมการดำเนินชีวิตของภรรยา การไม่ยอมรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การบีบคั้นในประเด็นของลูก การใช้อิทธิฤทธิ์ และการบีบบังคับ ทางเศรษฐกิจ

สภาพของปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทยเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นบรรพชนหรือฆราวาสแล้ว การที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สนิทสนมกันนั้นก็เป็นเรื่องยาก จึงจำเป็นต้องศึกษาหาสาเหตุของปัญหาในครอบครัวหนึ่งๆ อย่างน้อยเป็นการอยู่ร่วมกันของบุคคล 2 คน ขึ้นไป คือ สามีและภรรยาหรือมากกว่านั้น จากการศึกษาถึงหลักพุทธจริยธรรมและสาเหตุของปัญหาการครองเรือนในสังคมไทยมาแล้ว

3. หลักพุทธจริยธรรมในการครองเรือน

การครองเรือนของคฤหัสถ์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตของคฤหัสถ์ให้มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข และมีความเจริญรุ่งเรืองในการใช้ชีวิตประจำวัน

1. ความสำคัญของพุทธจริยธรรม

พุทธจริยธรรมซึ่งเมื่อแปลตามตัวอักษรแล้วก็คือ จริยธรรมแนวพุทธนั่นเอง อีกนัยหนึ่ง คือ จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้าถึงได้เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุดเพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (Supreme good) เพื่อให้ถึงความดีงามอันสูงสุด (วคิน อินทสระ, 2549 : 34) ด้วยความประพฤติและกิริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยใจความรวมคือ ผู้ได้ตรัสรู้ร้อยสี่ 4 (ธรรมชาติโดยย่อ) ผู้รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) ผู้ตื่นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง (อุปกิเลส) ผู้เบิกบาน (พุทธโธ) คือได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างสมบูรณ์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ในแง่จุดมุ่งหมายของมนุษย์ มนุษย์ได้บัญญัติคำนี้ขึ้นมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารระหว่างกัน โดยได้แปลงคำนี้มาจากคุณค่าอาการของธรรมชาติอีกอย่างหนึ่ง เราจะต้องปฏิบัติหรือแก้ไขตนอย่างไรจึงจะบรรลุซึ่งความดีสูงสุด หรือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติ หัวใจของพุทธจริยศาสตร์พอสรุปได้ว่า จงเว้นชั่ว ทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส (เคเอ็น ชยติลลเก, 2537 : 2)

2. ระดับของพุทธจริยธรรม

พุทธจริยธรรมที่มีระดับขึ้น 3 ระดับ คือ ระดับพัฒนาคน มีหัวข้อธรรมประกอบด้วย ธรรมอันทำให้งาม 2 บุคคลหาได้ยาก 2 ธรรมมีอุปการะมาก 2 พระรัตนตรัย 3 ไตรลักษณ์ 3 อิทธิบาท 4 อริยทรัพย์ 7 และโลกธรรม 8 ระดับพัฒนาครอบครัวมีหัวข้อธรรมประกอบด้วย ฆราวาสธรรม 4 สมชีวิธรรม 4 และสุขของคฤหัสถ์ 4 และระดับพัฒนาสังคมมีหัวข้อธรรมประกอบด้วย ธรรมคุ้มครองโลก 2 สังฆวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ทิศ 6 และทศพิธราชธรรม 10

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พุทธจริยธรรม(Buddhist Ethics) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและกิริยาอาการที่ควรปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานจริยะ ความประพฤติ กิริยาอาการที่ควรประพฤติศาสตร์เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

3. แนวคิดหลักฆราวาสธรรม 4

ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นสูตรที่ต้องท่องจำให้ขึ้นใจ เพื่อให้พร้อมนำออกใช้ได้ทุกเมื่อ ท่านเรียกธรรมนี้ว่า ฆราวาสธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับใช้ในการครองตน ความหมายและประเภทของฆราวาสธรรม ในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีหลักธรรมบทหนึ่ง ท่านเรียกว่า “ฆราวาสธรรม” หมายถึง

ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน มี 4 ประการ คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน 2) ทมะ ความอด กลั้น ช่มใจ 3) ขันติ ความอดทน 4) จาคะ ความเสียสละ ผู้ครองเรือนเมื่อตั้งอยู่ในธรรม 4 ประการนี้ ย่อม ครองเรือนได้อย่างมีความสุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 15/246/354) แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ 2 เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ 1) เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ช่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรัก หรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำตำ จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย 2) เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้วก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำความเพียรเพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจอธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามี สัจจะหรือสัจจอธิษฐาน คือทำให้มัน จริง ๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็ จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ ทมะ หมายถึง บังคับตัวเอง บังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่ยั่วยุ ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายาม บังคับให้ได้ ในการบังคับนั้น ต้องใช้ไหวพริบและความฉลาดเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็ จะขัดขืนยิ่งกว่าช้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง นั้นก็มี 2 วิธีด้วยกันคือ กรรมแรก คือ การปลอบประโลมจิตใจค่อยปลอบโยน กรรมที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้ ทำในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขันติ เมื่อมีทมะแล้ว ยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรือ อื่น ๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปตามสิ่งยั่วยุหรือกิเลส จาคะ หมายถึง บริจาคออกไป สละ สิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไปประบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี ดังนั้น ฆราวาสธรรม คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ นี้เป็น เครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะสร้างสิ่งปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของ ฆราวาสเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการจะบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วย เช่นกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2523: 55)

สรุปความได้ว่า หลักฆราวาสธรรมนี้ แนวปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1. สัจจะ มีความจริงใจมีความจริงใจ ตลอดจนความซื่อตรง ต่อกันและกัน สรุปรวม คือ “ความรับผิดชอบ” เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน 2. ทมะ มีการฝึกตน ฝึกการรู้จักข่มจิตข่มใจตน มีความกระตือรือร้นในการฝึกตน ควบคุม อารมณ์ ช่มใจ ระวังความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน อย่างไม่มีข้อแม้หรือเงื่อนไข เพื่อรักษา ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ 3. ขันติ มีความอดทนต่อธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย อดทนต่อทุกขเวทนาเพราะการเจ็บป่วย อดทนต่อการทำงาน และอดทนต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อรักษาความดีไว้ 4. จาคะ มีความเสียสละสิ่งของ เสียสละความสะดวกสบาย และเสียสละอารมณ์เศร้าหมองไม่ เอามาเก็บฝังใจ โดยความเสียสละนั้น ๆ ต้องตั้งมั่นอยู่ในพื้นฐานของเหตุและผล

4. การครองเรือนตามหลักพุทธจริยธรรม

หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติของสามี ผู้เป็นหัวหน้าของการครองเรือนนั้น จะต้อง มี หลักการปกครองบริหารการครองเรือนเสียก่อนจึงจะสามารถปกครองดูแลสมาชิกของการครองเรือน ได้ ซึ่งได้แก่หลักธรรมนั้นมีชื่อว่า ขรรวาสธรรม 4 หลักธรรมของคู่ชีวิต อันเป็นหลักธรรมที่จะทำให้คู่สมรสมีความ สมดุลอยู่ด้วยกันได้อย่างเหมาะสมหรือสม่ำเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองเรือนด้วยกันอย่างยืนยาว ประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญ 4 ข้อ คือ

1) สัจจะ ความจริงใจ ซื่อตรง ซื่อสัตย์

สัจจะ ความซื่อสัตย์จะทำให้คนรอบข้างไว้วางใจ ไม่เกิด ความระแวงต่อกัน แต่ละคนก็จะตั้งใจทำงานตามหน้าที่ของตนได้เต็มความสามารถ การงานที่ ทำก็จะออกมาดีประสบความสำเร็จ ตามที่ตั้งเอาไว้ไม่เฉพาะความซื่อสัตย์เท่านั้น ที่นำความสำเร็จมาให้ แม้แต่วาจาสัจหรือการพูดความจริงก็นำประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาให้ คนที่มี สัจจะ นอกจากจะบริหารงานประสบความสำเร็จแล้วยังสามารถกลับใจศัตรูให้เป็นมิตรได้ การรักษาสัจจะ นอกจากจะมีผลทำให้ผู้รักษาเป็นที่เคารพนับถือของคนอื่นแล้ว การทำสัจจะกิริยา หรือการตั้งสัจจะอธิษฐานยังทำให้ผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายรอดพ้นจากอันตรายได้ด้วย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2549: 3)

2) ทมะ ระวังอารมณ์ข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว

ทมะ แปลว่า ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้ ก้าวหน้าดีงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ สำหรับหลักธรรมข้อนี้จัดเป็นหลักธรรมควบคุมความรู้สึกทางด้าน อารมณ์ เป็นความข่มใจไม่ให้เป็นคนวู่วาม ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่าความข่มใจ การรู้จักฝึกตนเองให้ข่ม ใจไม่ให้โกรธ อย่ายเป็นคนวู่วามคิดแล้วจึงทำจึงพูดเสมอ เมื่อได้ข่าวอะไรมาจากใครหรือ จากที่ไหน ก็ ต้องคิดทบทวนให้รอบคอบว่ามีความจริงมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ไร้เหตุผลรู้จัก บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ ข่มใจไม่ให้ หลงมัวเมาในสิ่งไม่ดี สิ่งที่จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบสุขขึ้นในการครองเรือน ผู้ครองเรือนที่ดีต้อง สามารถระงับยับยั้งใจตัวเองได้ในทุกกรณีและทุกเหตุการณ์ เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ ถูกใจ ควรให้อภัยแก่กันและกัน ในขณะที่เดียวกันต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่ตนทำลงไปได้อย่างยิ่งขึ้นไป อีก ไม่ว่าจะ เป็นในด้านความประพฤติหรือด้านการทำมาหากินเลี้ยงชีวิตในการครองเรือน สิ่งใดที่เห็น ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ต้องข่มใจที่จะไม่ทำข่มใจที่จะไม่ให้เกิด ข่มใจในสิ่งที่เป็นอบายมุขอันจะนำมาซึ่งความ หายนะสู่การครองเรือน (พระมหาสุชาติ นาถกโร (บวกขุนทด), 2545: 65)

3) ขันติ ความอดทน

ขันติ แปลว่า ความอดทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งอดทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ท้อถอย สำหรับความอดทนข้อนี้จัดเป็นความอดทนอีก ลักษณะหนึ่งที่แตกต่างกันจากหลักธรรมเรื่องความข่มใจ หรือ ทมะ เพราะความอดทนนี้เป็นความอดทน ทางด้านกาย วาจา ที่จะไม่ล่วงกุศล

กรรมบถหรือลวงละเมิดศีลซึ่งจะเป็นเหตุแห่งการทะเลาะเบาะแว้ง ภายในการครองเรือน หรือเป็นความอดทนในเรื่องของการทำมาหากินเพื่อหล่อเลี้ยงสมาชิกภายใน การครองเรือนเพื่อให้ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตและการครองเรือน ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า ความอดทน ต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกับคนอื่น อดทนต่อทุกสิ่ง ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในการครองเรือน อดทนต่อความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงดูบุตร และญาติพี่น้องที่อยู่ในการครองเรือน อดทนต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่สร้างความลำบาก ขัดเคืองให้เกิดขึ้น ทั้งร่างกายและจิตใจ อดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตคู่ ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง สามารถกล้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยจิตใจที่มั่นคง ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ไม่อ่อนแอจะทำให้มีความสุขเกิดขึ้นในการครองเรือนให้ เพราะความสุขย่อมมีแก่บุคคลผู้อดทนเสมอ (พระมหาสุชาติ นาถโกโร (บวชขุนทด), 2545: 66)

4) จาคะ ความเสียสละความสุขส่วนตน

จาคะ คำว่า จาคะ ในที่นี้หมายถึง ความมีจิตใจเผื่อแผ่คือความเสียสละเผื่อแผ่ ซึ่งก็เป็นอีกหลักธรรมประการหนึ่งของมารดาในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของลูก เพราะมารดาที่ รู้จักเสียสละทรัพย์ภายนอกไม่ตระหนี่ในความเป็นอยู่ของการครองเรือน โดยความเผื่อแผ่หรือจาคะนี้ มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ (1) เสียสละทรัพย์ภายนอก (2) เสียสละภายในคืออารมณ์ไม่ดี ได้แก่ อารมณ์คือความโลภ อารมณ์คือความโกรธ และอารมณ์คือความหลง งามาย ไม่รู้สภาพตามความเป็นจริง โดยรายละเอียดมีดังนี้

4.1) เสียสละทรัพย์ภายนอก คือ การจาคะทรัพย์สมบัติภายนอกซึ่งเป็นทรัพย์ที่ไม่สามารถนำไปได้เมื่อตนเองละสังขารไปแล้ว เช่น การช่วยเหลือบุตรธิดา สามี ญาติพี่น้องหรือเสียสละ ทรัพย์เพื่อทำบุญในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งของภรรยา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า จาคะ คือ ความเสียสละเสียสละทรัพย์สินเงินทอง ไม่หวงแหนของกินของใช้ต่างๆ แม้กับคู่ครองของตนเอง เสียสละความสุขส่วนตัวให้กับผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณผู้ที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ผู้ที่ด้อย โอกาส ผู้ที่มีฐานะยากจนลำบากยิ่งกว่าเราอย่าทำตนเป็นคนใจแคบ จงสร้างรั้วด้วยความรักจากคน ข้างเคียง ด้วยการแบ่งปันกันกินเสมอ ต้องเป็นคนใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันในการครองเรือน มีความโอบอ้อมอารีต่อคู่ครองต่อเพื่อนของคู่ครอง ตลอดถึงญาติของ คู่ครองอย่างเสมอหน้ากันเหมือนกับปฏิบัติต่อตนเองต่อเพื่อน และต่อญาติมิตรของตน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/22/165/230)

4.2) เสียสละอารมณ์หรือจาคะอารมณ์ คือ จาคะความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นอารมณ์หรือมลภาวะเป็นพิษทางอารมณ์ สำหรับเรื่องการจาคะอารมณ์นี้ถือได้เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง สำหรับคุณลักษณะแม่บ้านแม่เรือนที่ดี เพราะนอกจากเป็นการควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะอารมณ์เย็นสุขุม ไม่เป็นคนใจร้อนวู่วามแล้ว ยังจะทำให้สามีและลูกรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ในบ้านได้อยู่ใกล้ชิดภรรยาและมารดา อย่างเช่น กรณีของนางอุตตราเป็นตัวอย่าง เราจะเห็นได้ว่า นางอุตตรานั้นเป็นคนที่ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแต่เมื่อมีความจำเป็นต้องไปจำศีลภาวนาที่ วัด แต่ด้วยความเข้าใจภาวะและอารมณ์ของบุรุษเพศจึงได้จ้างวานให้นางสิริมาทำหน้าที่เป็นภรรยา ชั่วคราว แต่เมื่อนางสิริมาได้มาทำหน้าที่

ภรรยาชั่วคราวก็ลืมตัวกลับคิดทำร้ายนางอุตตรา ได้นำน้ำมันที่กำลังเดือดร้อนอยู่นั้นตักกรดใส่นางอุตตรา แต่ด้วยความที่นางอุตตราเป็นคนที่มีใจรักความดีของนางสิริมา ที่ให้นางมีโอกาสได้บำเพ็ญในพระพุทธศาสนาจึงได้ตั้งจิตแผ่เมตตา ไปให้ทันที่ขณะที่กำลังถูกน้ำมันที่เดือดอยู่นั้นราดตัว ด้วยอาณิสสของการเจริญเมตตาด้วยจาคะ อารมณ์ความโกรธนี้เองทำให้น้ำมันที่กำลังราดตัวอยู่นั้น กลายเป็นน้ำธรรมดาไปทันสำหรับเรื่องของ การรู้จักเสียสละอารมณ์ความโกรธแค้น ความอิจฉาริษยา ว่านำมาซึ่งคุณลักษณะของภรรยาที่ดีใน ทศนะพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การครองเรือนไทยล้วนมีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโต ส่วนบุคคลของ บุตรธิดาการให้ความรักความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย การให้เสรีภาพส่วนบุคคล การแนะนำสั่งสอน การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกริยาของผู้อื่น การสร้างสันติสุขภายในบ้าน การสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่การครองเรือนและการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจซึ่งแสดงให้เห็น ถึงลักษณะการครองเรือนไทยได้ว่านิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าการครองเรือนให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโสมีลักษณะเป็นการครองเรือนเดี่ยว โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต และเด็กเป็นที่ยอมรับ ความสนใจของบุคคลในการครองเรือนเป็นต้น ดังนั้นการครองเรือนจึงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งร่างกาย และจิตใจของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งให้กำเนิด ให้การเลี้ยงดูอบรม สั่งสอนการครองเรือนไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการครองเรือนในอดีตหลายประการ โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนก็คือขนาดของการครองเรือนลดลงจากที่เคยมีพระพุทธศาสนา ถือเป็น ศาสนาประจำชาติเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือแต่เมื่อสังคมเปลี่ยน คนเริ่มหันหลังให้พระพุทธศาสนาหลักคำสอน ส่งผลกระทบต่อเด็ก ต่อการครองเรือน ทำให้การครองเรือนอ่อนแอ ลง เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในการครองเรือนไทยไม่มีหลักคิดหลักธรรมในการดำเนิน ชีวิต

5. สรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนา ชีวิตตนเองได้ เป็นธรรมชาติด้านเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เดรัจฉานแล้ว มนุษย์เสียเปรียบ ในเรื่องสัญชาตญาณ การเอาตัวรอดในเรื่องการกินอยู่หลับนอนและการเคลื่อนไหว สัตว์เดรัจฉานไม่ได้ ฝึก หรือแทบไม่ต้องฝึกก็อยู่รอดได้ส่วนมนุษย์ต้องฝึกหัดเรียนรู้ทุกอย่างจึงจะเป็นได้ แต่ข้อเสียเปรียบ ของมนุษย์กลับกลายเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานไม่มีหรือไม่สามารถเป็นได้ กล่าวคือ มนุษย์มีศักยภาพสูงสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้น อริยบุคคลผู้ประเสริฐ เมื่อ สมาชิกทุกคนในการครองเรือนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสุขโดยมีความเข้าใจ และความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละคนได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาท และหน้าที่ของตน ในการครองเรือนตาม หลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างดีเต็มความสามารถ ความเป็นอยู่ และเป็นไปในการ ครองเรือนก็จะมีสุขสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างแน่นนอน เพราะได้ยึด หลักประคองการครองเรือนให้ดำรงตั้งมั่นในทางที่ดีทั้ง 2 ทางได้แก่ หลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้เป็นประเด็นๆ ดังนี้

1) การครองเรือน คือ กลุ่มของบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันทาง สายโลหิตมีความใกล้เคียงกัน และอาศัยในที่เดียวกัน

2) การครองเรือนเป็นสถาบันสังคม หมายถึง สถาบัน สังคมซึ่ง เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตรและแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่าง เพศซึ่ง เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามสังคมนั้นและการครองเรือนมีอยู่หลายประเภท ได้แก่ (1) การครองเรือนที่จัดตามลำดับการก่อตั้งและขนาดของการครองเรือน ได้แก่ การ ครองเรือนเดี่ยว และการครองเรือนขยาย หมายถึง ขยายโดยเน้นชายเป็นหลักและขยายโดยเน้นหญิง เป็นหลัก (2) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามการสืบสายโลหิต แบ่งเป็น 2 ประเภทสืบสาย โลหิต จากทางฝ่ายบิดาและประเภทสืบสายโลหิตจากทางฝ่ายมารดา (3) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามที่อยู่อาศัยของคู่สมรสจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายหญิงการครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายชายและการครองเรือนที่ แยกอาศัยอยู่เป็น เอกเทศหรือการครองเรือนอิสระ (4) การครองเรือนที่จัดแบ่งตามอำนาจของผู้เป็นหัวหน้าการครองเรือนได้แก่การครอง เรือนยกให้ สามีเป็นใหญ่และการครองเรือนที่สามีภรรยาใช้อำนาจเท่าเทียมกัน (5) การครองเรือนที่จัดแบ่งลักษณะของการสมรสเป็นการจัดแบ่งประเภทของการครอง เรือน ตามลักษณะของการร่วมใช้ชีวิตแบบสามีภรรยา แบ่งเป็น 5 คือ การครองเรือนผัวเดียวเมียเดียว การครองเรือนหลายผัวหลายเมีย การครองเรือนหนึ่งชายหลายหญิง การครองเรือนหนึ่งหญิงหลายชาย และการครองเรือนหลายหญิงหลายชาย

6. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2554). *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัทยเกษตรศาสตร์.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ขรวาสธรรม*. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.

พระมหาสุชาติ นาคโร (บวชขุนทด). (2545). *การศึกษาวเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์บุตรและภรรยาในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุ่มทนา สิ้นสวัสดิ์. (2557). ครอบครัว: การจัดการความขัดแย้งของคู่สมรสเพื่อการครองรักอย่างยั่งยืน.

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 40(2), 184-195.

เคเอ็น ชยติลเลเก. (2537). *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

โฆษิต ปิ่นเปี่ยมราษฎร์. (2533). *การพัฒนาประเทศไทย แนวความคิดและทิศทาง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

Buddhadasa Bhikkhu. (1980). *Lay Dharma*. Bangkok: Phranakorn Printing.

Jamnong Adiwatthanasit and others. (2011). *Sociology*. 9th ed. Bangkok: Kasetsart University Press.

Jamnong Adiwatthanasit. (2005). *Sociology in Buddhist Approach*. Bangkok: Kasetsart University Press.

KN Chaiyatileke. (1994). *Buddhist Ethics*. 3rd ed. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Khosit Panpiamrat. (1990). *Development of Thailand: Concepts and Directions*. Bangkok: National Economic and Social Development Board.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya Edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Maha Suchat Nathakaro (Bualukkhuntod). (2002). *A Study and Analysis of the Matter of Supporting Children and Wives in Theravada Buddhism*. Master of Buddhist Studies Thesis, Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Somdej Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto). (2006). *Buddhist Management*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Sumatana Sinsawat. (2014). Family: Managing Marital Conflict for Sustainable Marriage. *Journal of Social Sciences and Humanities*. 40(2), 184-195.

Wasin Inthasara. (2006). *Buddhist Ethics*. 2nd ed. Bangkok: Thammada Publishing House.

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์

Self-Development according to Buddhist Ethics

พระครูบุญกิจจาภิรม กตปุณฺโญ (สารชุม)

Phrakrubhonkitjapirom Kataphonyo (Sarachum)

บุญส่ง สินธุ์นอก

Boonsong Sinthunok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

E-mail: 6702105002@mcu.ac.th

(Received: August 9, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์” นั้นเป็นแนวทางในการพัฒนาทางด้านคุณภาพชีวิตของตนเอง ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ว่าด้วยกฎเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติมนุษย์ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดีและต้องมีการพัฒนาความรู้ที่จะสามารถนำไปลดละหรือกำจัดกิเลสความชั่วทั้งปวง หรือที่เราเรียกว่า เรียนรู้เพื่อทำดีและละความชั่ว ความรู้ที่ต้องไปค้นหาศึกษาคือ เรื่องของความจริงที่เกี่ยวกับตนเอง ศึกษาหลักความรู้ ธรรมชาติและการประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริงโดยการไม่ทำความชั่วทั้งปวงการทำกุศล คือ ความดีให้พร้อมพร้อมการทำจิตของตนเองให้ผ่องแผ้ว เมื่อทำแต่ความดีและผลของความดีนั้น จะส่งผลทำให้เกิดความสุขที่เรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ของการทำความดีนั้น คือความสุขที่เกิดขึ้นทั้งภายใน ที่เราเรียกว่าคุณงามความดี และความสุขที่เกิดภายนอก ที่เราเรียกว่า งามด้วยกิริยาท่าทาง ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้ และความเข้าใจ ดังนั้นการพัฒนาตนเองโดยเริ่มจากการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสำหรับสังคมและสำหรับประเทศชาติ

คำสำคัญ: การพัฒนา; การพัฒนาตนเอง; พุทธจริยศาสตร์

Abstract

The academic article on “Self-Development according to Buddhist Ethics” is a guideline for developing one’s own quality of life according to Buddhist ethics. Buddhist ethics are principles of Buddhism regarding the rules for judging human behavior, such as what is right, what is wrong, what is good, what is bad, and the development of knowledge that can be used to reduce or eliminate all evil defilements, or what we call learning to do good and abandon evil. The knowledge that must be searched for and studied is the truth about oneself, studying the principles of natural knowledge and practicing according to the truth by not doing all evil, doing good, which is doing good, and making one’s own mind pure. When doing only good and the results of that goodness will result in happiness, which is called the phenomenon of doing good, which is happiness that arises both internally, which we call virtue, and externally, which we call beauty in manners, which will give the practitioner knowledge and understanding. Therefore, self-development starts with applying Buddhist ethics in daily life happily, which is the goal for society and the country.

Keywords: development; Buddhist Ethics; Self-development

1. บทนำ

มนุษย์รู้จักคำว่า “การพัฒนา” (Development) แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า จะนำมาใช้นำมาปฏิบัติ ตาม ปัจจุบันมีการเลือกปฏิบัติตามใจชอบ ทั้งที่มึความเห็นแก่ตัว ที่เพิ่มขึ้นด้วย และมักมองเห็นความคิดของ ตัวเองเป็นหลัก ทำแต่เรื่องตนเองถูกใจ มากกว่าเรื่องที่ถูกต้อง ทั้งให้ควมสำคัญทางด้านวัตถุมากกว่า ความสำคัญทางด้านจิตใจ จนกลายเป็นสาเหตุของปัญหาที่ตามมาในทุกๆ วันนี่ หลายครั้งหลายคราว ที่มนุษย์ ไม่สนใจ ย่อหย่อน ปล่อยให้ละเลย มองข้ามอย่างไม่สนใจใยดี จึงเกิดเป็นความคุ่นชิน ทางด้านพฤติกรรมทั้ง ด้านความคิด ด้านการพูด และด้านการกระทำของตัวเอง ส่งผลทำให้ไปในทางที่ไม่เหมาะสม คือไม่เหมาะสมกับ สถานะความเป็นมนุษย์ ทำให้มีการลดทอนคุณค่าชีวิตที่มีความตกต่ำ คุณภาพชีวิตตกลง ต่ำลงจนทำให้จริยธรรม เลือนลาง คุณธรรมจางหาย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงต้องกลับมาทบทวน ค้นหาถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้นคือพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมที่ส่งเสริม และสนับสนุน ทำให้เกิดการพัฒนาร่างกาย ทั้งในด้านการ เรียนรู้ การฝึกฝนตนเอง และนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้นั้น ไปฝึกหัดเพื่อพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับด้าน พื้นฐาน ระดับกลาง และส่งเสริมให้เกิดความดีงามไปถึงในระดับสูงสุด เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างรู้คุณค่าแท้จริง ของชีวิต เห็นคุณค่าทางจิตวิญญาณทั้งมีคุณธรรมภายในจิตใจที่เจริญงอกงาม พร้อมทั้งจะแสดงออกมาสู่ ภายนอกและมีวิธีในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ

ผู้เขียนจึงมองว่า พุทธจริยศาสตร์เป็น “ปรัชญาหรือศาสตร์สาขาหนึ่งที่ศึกษาในเรื่อง การแสวงหาความดีอันสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหากฎเกณฑ์ในการตัดสินใจทางด้านประพฤตินองมนุษย์ว่า สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด สิ่งควรและสิ่งไหนไม่ควรปฏิบัติและพิจารณาถึงปัญหาในเรื่องคุณค่าของทางศีลธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 34) ซึ่งในทางพุทธปรัชญามีแนวความคิดทางด้านจริยศาสตร์ ที่สามารถตอบใจภัยและปัญหาได้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง และสามารถสร้างแรงบันดาลใจในด้านการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเองเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้ทุเลาเบาบางลง จึงได้มีการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาตนเอง พร้อมหลักการแนวทางบูรณาการทางด้านแนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาตนเองผ่านการฝึกหัด การขัดเกลาพฤติกรรมของตัว เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามที่เป็นจริงอันจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมต่อไป

2. พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhit Ethics) เป็นหลักที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ เพื่อที่จะทำให้เป็นมนุษย์เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์แบบ และเป็นหลักในการประพฤติที่จะพยายามหาคำตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไรเพื่อเป็นเป้าหมายของชีวิต ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” เพราะเหตุผลดังกล่าวที่ว่า “พุทธจริยศาสตร์” ได้มีฐานมาจากคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ ด้านจริยธรรม ซึ่งองค์พระศาสดา ได้บัญญัติเพื่อใช้ในการเป็นบรรทัดฐานของมนุษย์ในระดับต้นระดับกลาง ไปจนถึงในระดับขั้นสูงสุด เพื่อทำให้มนุษย์มีวิถี ในการดำเนินชีวิตอันงดงาม トラบเท่าที่จะสามารถพัฒนาไปได้ เพื่อให้พัฒนาที่มีความสมบูรณ์ มีสมอง และมีสติปัญญา และสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่ศึกษา ในด้านอุดมคติของชีวิตหรือความดีสูงสุดที่เรียกว่า Supreme Good เพื่อให้ทราบถึงความดีงามอันสูงสุด โดยหัวใจของพุทธจริยศาสตร์ ได้กล่าวไว้คือ การที่ละเว้นความชั่วทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส (เคเอ็น ชยติลเลเก, 2537: 3)

3. พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักขั้นพื้นฐาน หมายถึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องมีความเรียนรู้ต้องมีความเข้าใจในเบื้องต้น เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ ระดับต้นในการดำรงอยู่ชีวิตประจำวัน ในการทำงาน เพื่อทำให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย ทั้งในบริษัทหรือในองค์กร รวมไปถึงสมาชิกสังคมในรอบๆข้าง ซึ่งในพุทธจริยศาสตร์ในลำดับ ขั้นพื้นฐานที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น กล่าวคือเป็นเรื่องของเบญจศีล เพราะว่าเป็นศีลของคนทั่วไปหรือของฆราวาส ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมทางพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หรือที่เราเรียกว่าหลัก “มนุษยธรรม” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งผลให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ หรือทำให้เกิดความสุข ความเจริญของคนในสังคม ทำให้เป็นบุคคลที่มีความประพฤติ มีสภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย ทั้งวาจา อีกทั้งในธรรมที่มีควบคู่กับเบญจศีลก็คือเบญจธรรม 5 ประการ ควบคู่ กันตามตารางที่เปรียบเทียบดังนี้ (Attaput,1987)

เบญจศีล คือความประพฤติที่ดีงามทั้งทางกาย ทั้งวาจา ในการที่จะรักษากายและรักษาวาจาให้มีความสุขภาพเรียบร้อย การรักษาศีลให้เป็นปกติตามระเบียบวินัย รวมถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่จะละเว้น หรือละ

จากความชั่ว การที่จะควบคุมตัวเองให้ตั้งมั่น มความประพฤติดูในความไม่เบียดเบียนห้าข้อ อันได้แก่ (1) ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการทำร้าย การฆ่า การประทุษร้ายซึ่งกันและกัน (2) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการเอาทรัพย์สินที่เขาไม่ได้ให้มาเป็นของตน การลักทรัพย์ ละเมิดทรัพย์ หรือกรรมสิทธิ์ โดยการทำลายสิ่งของหรือทรัพย์สินของผู้อื่น (3) กามสุมิฉฉาจา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉินในคู่ครองของผู้อื่น โดยละเว้นจากการละเมิดสิ่งของอันเป็นที่รักของผู้อื่น (4) มุสาวาทา เวรมณี คือการงดเว้นจากการพูดโกหก พูดปดเท็จ พูดจาหลอกลวง (5) สุราเมรัยมัชชปมาทัญฐานา เวรมณีคือการละหรืองดจากการดื่มสุรา ของมีเมามาและเมรัยซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากยาเสพติดให้โทษ ศิลห้าข้อนี้ ในส่วนมากเรียกว่า ลิกขาบทห้าข้อ ข้อปฏิบัติที่ใช้ในการฝึกตนบ้าง ธรรมะห้าประการบ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามเช่นนี้ ก็สามารถเป็นผู้ที่มีชื่อได้ว่าเป็นผู้ที่มีศีล คำว่าเบญจศีลนี้ที่มาจากพระไตรปิฎก ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้นอุปทาน รวมไปถึงในชั้นพุทธวงศ์ ต่อมาในชั้นหลังนั้น ได้มีชื่อเรียกเพิ่มว่าเป็น นิจศีลซึ่งเป็นศีลที่คฤหัสถ์ ควรที่จะรักษาเป็นกันประจำ ที่เราเรียกว่าเป็นมนุษยธรรม คือหลักธรรมของมนุษย์ หรือหลักธรรมที่ทำให้มีความเป็นมนุษย์

เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม คือธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรจะมีไว้ประจำใจรวม 5 ข้อ ได้แก่ (1) เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1 (2) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กันกับศีลข้อที่ 2 (3) กามสังวร ความสังวรในกาม คือความสำรวมระวัง รู้จักยับยั้งมีสติควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป รส กลิ่น เสียง และผัสสะ คู่กับศีลข้อที่ 3 (4) มุสาวาทา เวรมณี คือเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง คู่กับศีลข้อที่ 4 (5) สติสัมปชัญญะระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือการฝึกตนเองให้เป็นคนมีสติ ยิ่งความคิดรู้สึกตัว เสมอว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ระวังตนมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5

หลักเกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีลและเบญจธรรมนี้ต้องควบคู่กันไป เพราะเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ไม่ยุ่งยากมากมาย ไม่มีเงื่อนไขสลับซับซ้อน สามารถปฏิบัติได้ทั้งหญิงและชายเหมาะคำหรับทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็ยเยาวชนเด็กเล็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ หัวใจสำคัญของการมีกายสุภาพวาจาที่น่าฟัง ก็เกิดจากการสำรวมระวังกายไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ระงับตนสังวรตนให้อยู่ในครรลองของศีลได้อย่างดีงาม เมื่อมีผู้พบเห็นแล้วทำให้เกิดความน่ารัก เรียบร้อย น่าเลื่อมใสในจริยาทำทาง ส่งให้เกิดความสงบทางกายไม่เดือดร้อนใจ ทำให้ใจได้สงบระงับจากอกุศลได้เร็ว และเป็นพื้นฐานรองรับคุณธรรมชั้นสูงๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป

4. พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง

พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง คือ กุศลกรรมบท 10 หมายถึง การปฏิบัติทางจิตที่ตั้งงาม 10 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่แนะนำให้บุคคลปฏิบัติเพื่อความสุข ความสงบ และความเจริญในชีวิต ทั้งนี้ กุศลกรรมบท 10 แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ กายกรรม วชิกรรม และมโนกรรม ดังนี้

1. กายกรรม (การกระทำทางกาย) 3 ประการ

1.1 ไม่ฆ่าสัตว์: การเว้นจากการฆ่าและทำร้ายชีวิตของสัตว์ทุกชนิด รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้อื่นไม่ฆ่าสัตว์ด้วย

1.2 ไม่ลักทรัพย์: การเว้นจากการขโมยหรือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ถูกต้อง รวมถึงการไม่ส่งเสริมให้ผู้อื่นทำผิดในเรื่องนี้

1.3 ไม่ประพฤติผิดในกาม: การไม่กระทำผิดในเรื่องเพศสัมพันธ์ เช่น ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่น ไม่คบชู้ และไม่ทำลายครอบครัวผู้อื่น

2. วชิกรรม (การกระทำทางวาจา) 4 ประการ

2.1 ไม่พูดเท็จ: การเว้นจากการพูดโกหก หรือพูดเรื่องที่ไม่เป็นความจริง

2.2 ไม่พูดส่อเสียด: การเว้นจากการพูดเพื่อให้อื่นอื่นเข้าใจผิด หรือให้เกิดความขัดแย้ง

2.3 ไม่พูดคำหยาบ: การเว้นจากการพูดคำหยาบ หรือคำที่ไม่สุภาพ

2.4 ไม่พูดเพ้อเจ้อ: การเว้นจากการพูดเรื่องไร้สาระ หรือเรื่องที่ไม่มีความหมาย

3. มโนกรรม (การกระทำทางใจ) 3 ประการ

3.1 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น: การไม่คิดอยากได้ทรัพย์สินหรือสิ่งของของผู้อื่น

3.2 ไม่พยาบาท: การไม่คิดร้ายหรือแค้นใจผู้อื่น รวมถึงการไม่หวังให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์

3.3 เห็นชอบตามคลองธรรม: การมีความเห็นที่ถูกต้องตามธรรมะ คือ เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง

การปฏิบัติตามกุศลกรรมบท 10 นี้เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างชีวิตที่ดี มีความสุขและสงบสุขทั้งในทางโลกและทางธรรม

พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลางนี้จะสูงต่อเนื่องมาจากขั้นต้น หรือขยายความเพิ่มเติมจากขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม ที่เรียกรวมว่าเป็น “มนุษยธรรม” คือ ธรรมที่ทำให้เกิดขึ้น เป็นมนุษย์ และอยู่ในสังคมมนุษย์อย่างมีความสุขพอสมควรแก่ ตามฐานะตำแหน่ง หน้าที่อันมีความชอบธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ในชั้นกลางนั้น ก็จะมีพัฒนาตนเอง ชี้อดลงให้ถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของ กาย-วาจา-ใจ นั้นคือหลักกุศลกรรมบท 10 ประการ หรือเรียกว่า ทางแห่งกุศลกรรมฝ่ายดี ถ้าในทางฝ่ายไม่ดี เรียกว่าอกุศลกรรม ดังตารางตัวอย่างที่ได้เปรียบเทียบ ดังนี้

เป็นการกระทำทางกาย มี 3 เรียกว่า กายกรรม	
1. ปาณาติปาตา คือ การฆ่าสัตว์ กักขัง ทูบตี	1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า ทรมานสัตว์ทุกชนิด
2. อทินนาทาน คือ การลักทรัพย์	2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก ขโมยทรัพย์สิ่งของทุกชนิด
3. กาเมสุมิฉฉาจาร คือ การประพฤตินิโคตในกาม	3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการ ประพฤตินิโคตในกาม
เป็นการกระทำทางวาจา มี 4 เรียกว่า วจีกรรม	
1. มุสาวาทคือ การพูดเท็จ	1. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ
2. ปิสุณาวาจา คือ การพูดคำหยาบ	2. ปิสุณาย วาจา เวรมณี คือ เว้นจากการพูด ส่อเสียด
3. ผรุสวาจา คือ การพูดคำหยาบ 3	3. ผรุสวาย วาจา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดคำ หยาบ
4. สัมผัสปลลาปะ คือ การพูดเพ้อเจ้อ	4. สัมผัสปลลาปะ เวรมณี คือ เว้นจากการพูด เพ้อเจ้อ
เป็นการกระทำทางใจ มี 3 เรียกว่า มโนกรรม	
1. อภิชฌา คือ ความโลภอยากได้ของผู้อื่น	1. อนภิชฌา คือ ไม่มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น
2. พยาบาท คือ การปองร้ายผู้อื่น	2. อพยาบาท คือ ไม่มีการปองร้ายผู้อื่น
3. มิจฉาทิฎฐิ คือ การเห็นผิดจากคลองธรรม	3. สัมมาทิฎฐิ คือ การเห็นชอบตามครรลอง คลองธรรม

สรุปได้ว่า กายกรรม 3 หรือที่เรียกว่า วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 นั้น เป็นสาเหตุให้เกิดแห่งความ
พฤติกรรมที่มีการแสดงออกมาทั้งทางดีและชั่ว ถ้าเป็นฝ่ายดีก็จะมีคุณเจริญ มีความเป็นปกติ มีความเป็น
เอกภาพ รวมไปถึงมีความเป็นเสถียรภาพ ทั้งแก่ตนเอง สังคม กลุ่มชนและมวลชนทั้งหลาย เรียกว่า “เป็นกุศล
กรรมบถ 10” ที่สังคมทั่วทุกภูมิภาคทุกองค์กรกำลังต้องการมาก ๆ แต่ถ้าตรงกันข้ามทั้งหมด เรียกว่า
อกุศลกรรมบถ 10 คำตอบที่จะตอบ ว่าใครจะเป็นฝ่ายกุศล หรืออกุศลขึ้นอยู่กับที่การสร้างจิตค่านึกตรึกตรอง
ใคร่ครวญสนใจใฝ่ทางจริยธรรมมาก น้อยขนาดไหนนั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่เข้าใจหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ จะ
ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความจริงที่ว่าใครทำกรรมอันใดไว้ย่อมจะต้องได้รับผลของกรรมนั้นๆ เมื่อ
เข้าใจตรงกันเช่นนี้ในมนุษยทุกคนย่อม กลัวต่อการทำความชั่วหันมากระทำแต่ความดี จนนำไปสู่การพัฒนา
จิตขั้นต่อไป

5. พุทธจริยศาสตร์ชั้นสูง

หลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูงนี้ เป็นหลักธรรมหรือจริยธรรมที่อยู่ในขั้นปรมาธรรม ประกอบด้วยธรรมที่ปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความหลุดพ้นจากทุกข์ หรือเรียกว่าเป็นธรรมะในระดับที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมชั้นสูงเป็นอริยบุคคลเป็นโลกุตตรธรรมแปลว่า ธรรมที่จะทำให้หลุดพ้นจากโลกแห่งโลกียะหรือโลกแห่งการเวียนว่ายตายเกิดและเกิดในวัฏจักร คือการเกิด – แก่ – เจ็บ-ตาย และเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานในเรื่องของพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูงจึงประกอบด้วยหลักธรรม ดังนี้

อริยสัจ 4 แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงที่ทำให้สำเร็จเป็นอริยบุคคลได้มี 4 อย่างคือ

1. ทุกข์ คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ เป็นสภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ได้ยาก เป็นต้น
2. สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น อันได้แก่ ตัณหาหรือความทะยานอยาก 3 ประการ คือ กามตัณหา (ความอยากในกาม) ภวตัณหา (ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่) และวิภวตัณหา คือ ความไม่อยากเป็นใด ๆ เลย (แต่ต้องเป็น)

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ธรรมที่สามารถดับทุกข์ ได้แก่ การดับตัณหาข้างต้นได้อย่างสิ้นเชิง

4. มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อทำให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 ประการ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ ทำการงานชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ และตั้งใจไว้ชอบ ในอริยสัจ 4 ประการนี้ จัดเป็นเหตุ 2 อย่าง อันได้แก่ สมุทัยและมรรค และจัดเป็นผล 2 อย่าง ได้แก่ทุกข์และนิโรธ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต และได้ทรงตรัสรู้เรื่องทุกข์เป็นลำดับแรก ซึ่งโดยปกติสามัญชนคนทั่วไปต่างก็ได้รับทุกข์และรู้ว่าทุกข์ คือความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ แต่ก็ไม่รู้ว่าทุกข์นั้นมาจากไหน อะไรที่ทำให้เกิดทุกข์กันแน่ จึงก่อให้เกิดระส่ำระสาย ความกระวนกระวายหาความสงบสุขไม่ได้ ซึ่งเมื่อคนไม่รู้จักความจริงของธรรมเขาก็จะนำทุกข์ในธรรมชาตินั้น มาสร้างให้เป็นทุกข์ของตนเอง ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการพัฒนาการศึกษาตามหลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูง ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การค้นพบความจริงของชีวิต ว่าควรดำเนินชีวิตด้วยวิธีอย่างไร และทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับคนที่รู้ความจริงของชีวิตว่า “คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนเอง จนไม่หวาดหวั่นแม้ต่อความตายตรงหน้าก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตัวเองอยู่อย่างดีที่สุดแล้ว และสามารถใช้ชีวิตนั้นก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตนเอง สังคมอย่างคุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่า เป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

จากประเด็นดังกล่าวถ้าผู้สนใจทุกท่านมีการนำแนวคิดหรือหลักการข้างต้นมาใช้ในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ จะทำให้ทุกท่านมีความรู้ความเข้าใจ ความจริงในหลักพุทธจริยศาสตร์ต่อไป

6. แนวคิดการพัฒนามนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการต่าง ๆ ในองค์กร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543: 51) ท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้ คือ ทรัพยากร

มนุษย์เป็นการมองมนุษย์ในฐานะ ที่มนุษย์นั้นเป็นทรัพยากร กล่าวคือ เป็นทุน เป็นปัจจัยในการที่จะสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการพัฒนาคนมนุษย์นั้น มองคนในฐานะเป็นมนุษย์ ความหมายว่า มนุษย์ก็มี ความเป็นมนุษย์ เป็นตัวของเขาเอง ชีวิตของมนุษย์มีจุดมุ่งหมายสำคัญของชีวิตคือ สุขภาพ ความเป็น อิศรภาพ ความดี และความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัว บุคคล และพระเทพโสมถ (ประยูร ธมมจิตโต) (2546) ท่านได้กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า ไตรสิกขา หรือการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งเพราะการศึกษา หมายถึง การที่จะเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่เต็ม บริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งด้านกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้มีจิตใจที่เปี่ยมด้วย สติปัญญาแล้วเกิดความหลุดพ้นทุกข์ และได้พบความสุขสงบ คือสันตินั่นเอง ดังนั้นมนุษย์ที่มีการพัฒนาแล้ว อย่างสมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงผู้ที่บรรลุวิมุตติ คือ มีความอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นถือว่าเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานั้นเอง

สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น หมายถึง กระบวนการสำคัญ ที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ ให้สามารถเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ โดยการใช้ทั้งกลยุทธ์และการใช้ทักษะเพื่อทำให้สามารถพัฒนามนุษย์ให้มี ประสิทธิภาพ รวมไปถึงมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน และมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้มีการพัฒนา ขีดความสามารถ มีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยการใช้วิธีด้าน การฝึกอบรม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมที่จะ เสริมสร้างและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ให้เปลี่ยนเป็น บุคคลที่มีความรู้ มีความสามารถ มี ทักษะ และมีทัศนคติที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงใน การทำงานได้เป็นอย่างดี และนอกจากนั้นสามารถที่จะรับผิดชอบงานที่สูงขึ้นได้ในอนาคต รวมทั้งการเรียนรู้ เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ โดย ได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยม ด้วยปัญญา

7. การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์

การพัฒนาตนเอง (Self-Development) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสมเพื่อสนอง ความต้องการและเป้าหมายของตนเอง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองคาดหวังกับพฤติกรรมตนเอง ได้แก่ การปรับปรุงตน (Self - Improvement) การบริหารตน (Self - Management) และการปรับตน (Self - Modification) รวมถึงการทำให้ตนเองเจริญในด้านการปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อดำรงตนให้ปกติสุข ส่วนการพัฒนาตนเอง ในแง่ของพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง การพัฒนาตนเองในด้าน ร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิต และหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความ เกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

มนุษย์นิยมเป็นแนวคิดทางปรัชญาในศตวรรษที่ 14 มีต้นกำเนิดในประเทศอิตาลีมีทัศนะเกี่ยวกับ ปรัชญาของมนุษย์นิยมว่า ทัศนะที่เน้นคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และถือว่ามนุษย์มีศักยภาพใน การพัฒนาตนเองได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 44) ชีวิตที่ดีในแนวความคิดมนุษย์นิยมเป็นการกล่าวถึงชีวิต หลายมิติ แต่ที่ขาดไม่ได้คือด้านปัญญาและจิตวิญญาณ กล่าวถึงที่สุด ชีวิตที่ดีตามความหมายของมนุษย์นิยม

นั่นก็คือ การพัฒนาศักยภาพ “ทุกด้าน” ของมนุษย์ให้ไปในเชิงคุณภาพและมีการพัฒนาสร้างสรรค์มากที่สุดอันเป็นหนทางไปสู่อิสรภาพ

1. การพัฒนาตนเองมีจุดมุ่งหมาย คือ มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของแนวคิด โดยตั้งต้นจากคำถามที่ว่าธรรมชาติที่แท้ของมนุษย์รวมถึงภารกิจและจุดหมายของชีวิตมนุษย์คืออะไร อันเป็นคำถามทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ ซึ่งแนวคิดนี้หากละเอียดถี่ถ้วนที่สำคัญนี้ทำให้การใช้ชีวิตของมนุษย์อาจเต็มไปด้วยปัญหา ดังนั้น จึงเห็นว่า “เพื่อความรู้ความเข้าใจ” ต้องนำ “ความรู้เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์” การทำความเข้าใจกับแก่นความคิดนี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตนเองของมนุษย์

2. มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แนวคิดมนุษย์นิยมไม่ได้ให้ค่าแต่เพียงชีวิตของมนุษย์เท่านั้น ยังให้คุณค่ากับสรรพสิ่งรอบตัวมนุษย์ด้วยที่ให้ความสำคัญจึงไม่ใช่มีแต่มิติทางกายภาพ แต่เน้นที่หลักเหตุผลให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณที่เน้นเรื่องของจิตใต้สำนึกอีกด้วย

3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกด้าน โดยเฉพาะความคิดและความต้องการให้ไปในเชิงสร้างสรรค์และมีคุณภาพมากขึ้นเพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ การบรรลุอิสรภาพซูมาเกอร์ หมายถึง อิสรภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual Liberation) อย่างนิพพานหรือโมกษะแต่ในความหมายทั่วไปนั้นหมายถึง การยกระดับจิตสำนึกของตนเองเพื่อเข้าถึงคุณค่าของชีวิตทั้งหมดได้

4. สังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาตนเองให้มีแนวความคิดหรือทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อนำตนเองและสังคมให้พ้นวิกฤติจึงเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นไม่ควรไปยึดติดกับหลักการอะไรแต่เพียงอย่างเดียว

แนวความคิดนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในความคิดของอี เอฟ ซูมาเกอร์ นักปรัชญาทางเลือกชาวเยอรมันที่ความคิดทางจริยศาสตร์ของเขานั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์ที่มีภารกิจต้องสร้างสรรค์ศักยภาพของตนเองรวมทั้งสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยซูมาเกอร์นำเสนอรูปแบบอุดมคติของการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่ไปกับการอยู่ดีกินดีทางกายภาพในรูปแบบที่เน้นความพอดีในผลงานอันเป็นที่รู้จักดีของเขา คือ “เล็กแต่น่ารัก” (Small is Beautiful) ความยุติธรรมในที่นี้ แปลงมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ “Equity” โดยนิยามศัพท์ตาม Oxford Advanced Learner’s Dictionary (1995 :388-389, 645) คือ Equity หมายถึง การนำเอาหลักการของความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natura Justice) มาใช้ในสถานการณ์ที่กฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถให้ผลลัพธ์ที่เที่ยงธรรมหรือสมเหตุสมผลได้ในการพัฒนาจริยธรรมของตนเอง

8. สรุป

การพัฒนาตนเองโดยยึดหลักพุทธจริยศาสตร์ ถือเป็น “ปรัชญาชีวิต” รูปแบบหนึ่งที่ช่วยชี้แนะแนวทางให้คุณก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จพร้อม ๆ กับการมีความสุขในการดำเนินชีวิตความสำเร็จในหน้าที่การดำเนินชีวิตที่คุณต้องการนั้นไม่ยาก เพียงคุณเริ่มเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คุณกำลังประสบอยู่เท่านั้นคุณก็สามารถประสบผลสำเร็จใน

หน้าที่การดำเนินชีวิตตามต้องการแล้ว เราเชื่อว่าทุกคนย่อมมีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองที่แตกต่าง กันและทุกรูปแบบ ทุกวิธีการ หากคุณทำด้วยความตั้งใจไม่ว่าจะเจออุปสรรคมากเพียงใด คุณก็สามารถก้าวข้ามปัญหานั้นไปได้อย่างมีสติ และใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังกับการดำเนินชีวิตนั่นเอง

9. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เคออน ชยติเลเก. (2537). *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). *ทศวรรษธรรมที่คืนพระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ภาษาอังกฤษ

Attaput, C. (1987). *Ethics*. 4th ed. Bangkok: Ramkumheang University Press.

K.A. Chaiyatileke. (1994). *Buddhist Ethics*. 3rd ed. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka (Thai Version)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Oxford University Press. (1995). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. England: Oxford University Press.

Royal Institute. (2000). *English-Thai Dictionary of Philosophy*. Bangkok: Royal Institute.

Phra Thammakitok (P.A. Payutto). (2000). *Decades of Dhamma Vision of the Pitaka: Educational Sciences*. Bangkok: Dhammasabha.

พุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน

Buddhism and Buddhist Participation in Community Development

พระมหาชัยเดช อธิปญโญ (ปัญสุวรรณ)

Phramaha Chaiyadech Adhipanyo (Pansuwan)

สมเดช นามเกต

Somdet Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

E-mail: 6702105011@mcu.ac.th

(Received: September 3, 2024/ Revisec: December 13, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้ศึกษา หลักพุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้ผลการศึกษา 5 ด้านดังนี้ (1) การพัฒนาด้านสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 มีความเมตตา ความรัก อยากรช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์มีความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีใจเป็นกลาง มองตามเป็นจริง มีจิตมั่นคง (2) การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยหลักทิริ โอตตปปะ จะทำให้มนุษย์ไม่กล้าทำร้ายกัน ไม่กล้าทำลายธรรมชาติ จะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันปกป้องดูแลกัน แล้วจะนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติ (3) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้วยหลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษา โภคทรัพย์ รู้จักเสวนาคบหาคนดี รู้วิธีการสร้างรายได้และกำหนดรายจ่าย (4) การพัฒนาด้านการปกครอง ด้วยหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ (5) การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ด้วยหลักกัตถัญญุตเวทิตา 1) อาศัยประเพณี 12 เดือนของชุมชน 2) ประสานสัมพันธ์กับลูกหลาน 3) ปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ; การพัฒนาชุมชน

Abstract

This academic article has studied Buddhist principles and Buddhist participation in community development. The results of the study were 5 areas as follows: (1) social development With the 4 Brahmavihāra principles, there is kindness, love, wanting to help others escape suffering, and being joyful and happy. When you see others living happily, having a neutral mind, looking realistic, and having a stable mind. (2) Environmental development with the principles of perfection will make humans not dare to harm each other. Don't dare destroy nature. It will lead to cooperation and cooperation to protect and care for each other. Then it will lead to nature conservation. (3) Economic development With the 4 principles of diligence and diligence. Know how to protect, store, and maintain wealth. Know how to socialize and associate with good people. Know how to generate income and determine expenses (4) Governance development With the ten ten principles of the Dotsapidharat Dhamma (5) Cultural development With the principles of filial piety: 1) Rely on the community's 12-month tradition. 2) Coordinate relationships with children and grandchildren. 3) Conduct yourself consistently.

Keywords: Buddhism; Buddhist participation; community development

1. บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553: 83) หากแต่การพัฒนาที่กำลังเป็นไปอยู่นั้น ต่างอิงกระแสนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก ที่เป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ โดยละเลยการควบคุม และสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและชุมชนฐานราก (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 32) หากแต่เน้นแนวทางการพัฒนาในสังคมทุนนิยม โลกาภิวัตน์ ที่มีการแข่งขันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในด้านผลกำไรเพียงในด้านปัจเจก หรือแม้ในองค์การภาครัฐ ก็วัดผลการพัฒนาประเทศ โดยเน้นเพียงด้านปัจจัยผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP : Gross Domestic Product) เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้สังคมไทยประสบปัญหาสังคมมากมายเนื่องมาจากการวัดผลแห่งการพัฒนาเพียงความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยละเลยการควบคุมและสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และชุมชนฐานราก ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตที่ขาดสมดุลระหว่างวัตถุ กับจิตใจ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2541: 17) อันเนื่องมาจากการพัฒนาแบบขาดความสมดุลและไม่ยั่งยืน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 1518: 19) ปัญหาเหล่านี้ เป็นผลมาจากการที่ภาครัฐ

มองไม่เห็นคุณค่าของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวแล้ว ก็ยังเน้นการพัฒนาแบบรวมศูนย์ในระดับมหภาค (Top-Down Development) ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา ประชาธิปไตย และความยุติธรรม การพัฒนาจึงล้มเหลวในหลายด้าน เป็นการพัฒนาแบบมีฉันทิฐิ ซึ่งนำไปสู่มีฉันทิพัฒนา (ประเวศ วะสี, 2552: 9)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิธีการของการสร้างช่องทางที่ทำให้เรื่องที่แตกต่างกันนี้ สู่การสานเสวนาที่แท้จริง ระหว่างประชาชนที่มีมุมมองต่าง ๆ กันไป จะเป็นวิธีการที่สร้างความมั่นใจว่า มีปฏิสัมพันธ์ที่แท้จริง เกิดขึ้นและสร้างความมั่นใจต่อสาธารณชนว่ามุมมองต่าง ๆ ของประชาชนจะได้รับการนำมาสู่การ พิจารณาด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนจะให้ข้อมูลแก่ผู้มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับความสำคัญที่สัมพันธ์กับสาธารณชนในมุมมองทางเลือกที่มีคุณค่าที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจนั้น ๆ (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2551: 20) จากเหตุผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาพรวมเป็นผลดีการพัฒนาชุมชน ให้เกิดความสามัคคี ผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางในการใช้หลักพุทธธรรม บูรณาการกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อที่จะได้เห็นการสร้างการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านนั้นส่งผลที่ดีทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยการใช้ทั้งแนวคิดทฤษฎีที่เป็นทางโลก และทฤษฎีที่เป็นทางธรรม

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในชุมชน

การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชน หรือชุมชน สามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ใน การกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ มีส่วนในการควบคุม ประเมินผลโครงการต่าง ๆ ดังนั้น ทฤษฎีการมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมนั้น เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ปฏิบัติ เหตุนั้น การโน้มน้าวจิตใจของแต่ละคนให้เห็นด้วยเป็นเรื่อง ยาก จึงต้องอาศัยทฤษฎี เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการกระทำ หลักทฤษฎีมีหลักการต่าง ๆ ดังนี้

อำนาจ อนันตชัย ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า ทฤษฎีในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะช่วย ปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดีขึ้น ทฤษฎีการมีส่วนร่วมมี 4 ประการ คือ

1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (mass persuasion) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาการ ขัดแย้งในการปฏิบัติงาน โดยผู้เกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะความรู้ขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น การเกลี้ยกล่อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนและถ้า การเกลี้ยกล่อมนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ย่อมส่งผลถึงการมีส่วนร่วมในที่สุด

2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการ ทางกายและใจ ถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไป ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การจะ สร้างขวัญให้ดีต้อง

พยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น เมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญ ดีจะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงาน ทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคลและ ขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเรา โดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดี ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

3) ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม ร่วมคือการสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีต่อท้องถิ่น

4) ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theory) คือ การอธิบายถึงลักษณะของความเป็นผู้นำ เพื่อที่จะทำนายและควบคุมความมีประสิทธิภาพของผู้นำ กระบวนทัศน์ในการศึกษาภาวะผู้นำ มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ในระยะแรกให้ความสำคัญกับการศึกษา คุณลักษณะผู้นำ ระยะต่อมาสนใจ พฤติกรรมของผู้นำและผู้นำตามสถานการณ์ ปัจจุบันกระบวนทัศน์ในการศึกษาภาวะผู้นำ ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการผสมผสานแนวคิดเดิม เกิดเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) หรือ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบบูรณาการ (Integrative Leadership Theory) ดังนั้น การแบ่งทฤษฎีภาวะ ผู้นำตามวิวัฒนาการ(Lussier and Achua. 2001 : 16 - 17)

อคิน รพีพัฒน์, 2551:8 ได้ให้ทรรศนะไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) Maslow ได้อธิบายว่า การเกลี้ยกล่อม นั้นหมายถึง การใช้การเขียนหรือคำพูด เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความน่าเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อม นั้นมีประโยชน์ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน (อคิน รพีพัฒน์, 2551: 8) โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตาม หลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก ซึ่งแบ่งได้ทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา(physiological needs) นั้นเป็นความต้องการระดับพื้นฐานของมนุษย์ (Survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการทางด้านความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and Security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือจากการถูกขโมยทรัพย์สินมีค่า หรือความมั่นคงในด้านการทำงาน รวมไปถึงการมีชีวิตที่มีความมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านความรัก และความต้องการที่จะให้สังคมได้รับการยอมรับ

1.4 ความต้องการชื่อเสียงและเกียรติยศ (Self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องจากผู้อื่น ความต้องการทางด้านนี้นั้นเป็นความต้องการที่มีระดับสูงที่เกี่ยวกับความสามารถในตัวเอง ความมั่นใจ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-actualization needs) เป็นความต้องการ ในขั้นสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกๆอย่างตามที่ตนมีความนึกคิด เพื่อจะพัฒนาตัวเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในความต้องการทางด้านนี้ จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการ ทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไป ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การจะ สร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบ การให้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมี ขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคลและขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีสร้างความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วม ร่วมคือ การสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตนเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมภายในชุมชนให้สัมฤทธิ์ผลได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยหลักทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวจิตใจของคนในชุมชนให้คล้อยตาม หรือให้เกิดการ ยอมรับในแนวทางปฏิบัติในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพราะการพัฒนาในแต่ละระดับนั้น ก็เพื่อต้องการ การแก้ไขปัญหา ร่วมสร้างและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในทุก ด้าน การพัฒนาจะได้สมบูรณ์ได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในพื้นที่ เกิดความตระหนัก ร่วมกันแก้ไขปัญหาและความเข้าใจในแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ในบางครั้งการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชนก็เกิดอุปสรรค กล่าวคือ ไม่ให้ความร่วมมือ ดังนั้น แนวทฤษฎี (แรงจูงใจ) จึงเป็นหลักการ ในเชิงจิตวิทยาอีกประเภทหนึ่งที่สามารถกระตุ้นคนในชุมชน ให้เกิดแรงผลักดันเพื่อทำให้ให้เกิดการ กระทำได้ เพื่อทำให้การปฏิบัติงานให้ได้ผลตามเป้าประสงค์นั่นเอง

2. หลักธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนนั้น เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถ นำมาแก้ปัญหาในเชิงจริยธรรม เนื่องจากทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีให้แก่ผู้นำและชุมชน หรือผู้ปกครอง และยังนำไป

ประยุกต์เพื่อใช้ในการบริหารองค์กรต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น องค์กรต่าง ๆ ที่จะประสบ ความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ตัวเองและ องค์กร ทั้งการทำงาน ทางร่างกาย ทางจิตใจ เพิ่มความรู้และความสามารถ พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ ของตนอย่างถูกต้องและชาญฉลาด หลักธรรมที่สำคัญที่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

2.1 หลักธรรมเพื่อพัฒนาด้านสังคม

สังคม คือ การที่มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งมาอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ มีจุดมุ่งหมายบางอย่าง ร่วมกัน ตลอดจนมีการสร้างรูปแบบของพฤติกรรมร่วมกัน แต่บางครั้งก็เกิดมีปัญหาขัดแย้งกันขึ้น อาจ มีสาเหตุหลาย ประการ เช่น ปัญหาด้านส่วนตัว ครอบครัว สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ปัญหาที่สำคัญจะ เป็นเรื่องส่วนบุคคล เพราะเป็นรากฐานของครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนย่อยของสังคมไทยส่วนใหญ่ หลักธรรมที่สามารถนำไป พัฒนาในด้านสังคม คือ พรหมวิหาร 4 คือหลักธรรมของผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีจิตใจยิ่งกว้างใหญ่ เปรียบเสมือนพระ พรหมของทางศาสนาพราหมณ์ มี 4 อย่าง คือ

1) เมตตา คือ ความรักใคร่ หรือความปรารถนาดีอยากให้มีมีความสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำ คุณประโยชน์ให้แก่มนุษย์หรือสัตว์

2) กรุณา คือ ความสงสาร ปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์ และปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนให้กับสัตว์

3) มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใส ประกอบด้วยอารมณ์เบิกบานอยู่ เสมอ และพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงาม

4) อุเบกขาหรือความที่มีใจเป็นกลาง คือการไม่ยึดติดกับความรู้สึกใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นความสุข ความทุกข์ เมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ก็จะรับรู้และยอมรับมันเป็นกลาง ไม่เข้าไปยึดติด เป็นการ มองเห็นความเป็นจริงของสรรพสิ่งอย่างตรงไปตรงมา ไม่หลงไหลในสิ่งที่ เป็นไป

พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยสังกหัตถุเป็นต้น อนึ่ง ใน การที่จะเข้าใจและปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ให้ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557: 126)

ดังนั้นพรหมวิหารมีลักษณะของการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับสังคม หรือเป็นการ กระทำที่ นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน เพราะเมตตาจะทำให้สังคมมีความปรารถนาดี ความ เป็นมิตรต่อกัน กรุณาทำให้คนในสังคมอยากช่วยเหลือกัน มุทิตาทำให้กิจกรรมที่ต่างต่าง ๆ ในสังคม ดำเนินต่อไปอย่าง ราบรื่น มุทิตาเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างสรรค์สิ่งดีงามในสังคม อุเบกขา จะเป็นองค์ธรรม ซึ่งทำให้ กลไกของสังคมนั้นดำเนินไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.2 หลักธรรมเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่อยู่รอบตัวเรามีทั้งส่วนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ดิน น้ำ อากาศ หรือทรัพยากรต่าง ๆ ส่วนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนสาธารณะและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างใกล้ชิด จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สิ่งแวดล้อมทุกชนิดมีผลโดยตรงและโดยทางอ้อม "หลักธรรมอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปกป้อง ค้ำครองโลก ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ คือ ทิริ ได้แก่ ความละอายต่อบาปและโอตตปปะ ได้แก่ ความเกรงกลัวต่อบาป คนเราเมื่อกระทำต่อกัน กระทำต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยปราศจาก ความละอายใจและความเกรงกลัวต่อบาปกรรมที่จะเกิดต่อตนเอง ทำให้การทำลายสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดวิกฤตภาวะโลกร้อน" ดังนั้น ทิริ โอตตปปะ จึงมีส่วนช่วย ยับยั้งพฤติกรรมของมนุษย์ที่ไม่มีความละอายได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิง พฤติกรรมในทางที่ไม่ดี เปลี่ยนมาทำความดีได้ หลักการดังกล่าวมีทรศนะต่าง ๆ ดังนี้

1) ทิริ หมายถึง ความละอายใจตัวเองต่อการทำความชั่ว ต่อการทำความผิดและต่อการประพฤตินุจริตทั้งหลาย ความละอายใจตัวเองที่จะละเว้น ไม่ทำความดีซึ่งควรทำให้เกิดมีในตน เช่น บิดามารดา มีความละอายใจที่จะไม่ดูแลบุตรธิดาของ เช่นนี้เรียกว่ามีทิริ

2) โอตตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหว เมื่อจะทำชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตาม ให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษ หรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำความชั่ว จากการ ประพฤติทุจริตของตน เช่น ตัวเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสีย อิศรภาพ หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังคมรังเกียจ ทำให้สังคมเกิดความไม่ไว้วางใจและในที่สุดก็ เกิดความเดือดให้กับตนเอง เป็นต้น (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2563: 172)

ดังนั้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งเตือนใจในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองโลกให้ รอดปลอดภัย จะทำให้มนุษย์ไม่กล้าทำร้ายกันไม่กล้าทำลายธรรมชาติ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมจะ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันปกป้องดูแลกัน แล้วจะนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดย ธรรมชาตินั้นถ้าหากมนุษย์ไม่เข้าไปทำลายสิ่งต่าง ๆ ก็จะทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ ประเทศชาติก็ จะน่าอยู่เพราะมีสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่าวคือ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต้องอิงอาศัยต่อกันอยู่ตลอดเวลา ถ้า เราไม่รู้จักรักษาสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้เกิดผลร้ายทางธรรมชาติตามมานั่นเอง

2.3. หลักธรรมเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้แก้ความเลื่อมทางศีลธรรม แต่ไม่มองข้ามปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ สอนให้แก้ความชั่วด้วยความดี สอนให้แก้ที่ตัวเองก่อน เพราะปัญหาที่ สำคัญยิ่งในชีวิตมนุษย์ คือ ปัญหาเศรษฐกิจ การใช้จับจ่ายใช้สอยบำบัดความต้องการต่าง ๆ เพราะ จุดประสงค์ของเศรษฐกิจ

นั้น ได้แก่ การพยายามบำบัด หรือสนองความต้องการของมนุษย์ คำสอนที่เป็นหลักเศรษฐกิจในบางครั้งพระพุทธรูปก็จะสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวให้ได้ในทางเศรษฐกิจพยายามยกฐานะของตนให้สูงขึ้นด้วยความขยัน เป็นต้น หลักธรรมที่สามารถนำไปพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ติฎฐัมมิกัตถประโยชน์ 4 หรือสังวัตตนิกธรรม หมายถึง คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็น ประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง หลักการดังกล่าวมีดังนี้

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษาโภคทรัพย์และ ผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย ทำการงานหาทรัพย์โดยถูกต้องตามหลักศีลธรรมและกฎหมายที่กำหนดแล้ว ทรัพย์ สมบัติ เงินทองที่ตนได้มาโดยสุจริตนั้นย่อมเป็นผลที่ดีทำให้ชีวิตประสบสุข

3. กัลยาณมิตรตทา คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ซีก จูงไปในทางเสื่อมเสีย เลี่ยงเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับ ถือและมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคือง หรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

ผลจากการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวก็จะทำให้เกิดมีความสุข ตามหลักธรรมที่เรียกว่า "สุขของคฤหัสถ์ หรือคิหิสุข เรียกได้อีกอย่างว่า "กามโกศิสุข 4" หรือสุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึง ให้ได้สม่าเสมอ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี มีอยู่ 4 ประการ คือ 1. อัตถิสุข ได้แก่ สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความเอิบอิมใจ ว่าตนมีโภค ทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตนและโดยชอบธรรม 2. โภคสุข ได้แก่ สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยงและบำเพ็ญประโยชน์ 3. อนณสุข ได้แก่ สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนเป็นไท ไม่ มีหนี้สินติดค้างใคร 4. อนวัชชสุข ได้แก่ สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจ เอิบอิมใจ ว่าตนมี ความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครๆติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2550: 41)

ดังนั้น ติฎฐัมมิกัตถประโยชน์นั้น มีหลักธรรมที่มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่าง มั่นคง ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่

ส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการ ทำงานและการดำรงชีวิตและยังช่วยลด ปัญหาทางสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.4 หลักธรรมเพื่อพัฒนาด้านการปกครอง

ทศพิธราชธรรม คือ มีคุณธรรมของผู้ปกครอง หรือราชธรรม 10 ประการ เป็นคุณธรรมที่ โบราณ บัณฑิตได้บัญญัติไว้ก่อนสมัยพุทธกาล พระมหากษัตริย์ในอดีต ได้ทรงถือปฏิบัติมาเป็นพระราช จริยาวัตร แม้ บุคคลผู้มีใช้พระเจ้าแผ่นดินก็ควรเจริญรอยตาม โดยนำเอาหลักธรรม 10 ประการนี้ มา ปฏิบัติในการบริหาร การปกครอง เพื่อให้เกิดความสวัสดิ์ในสังคม ตามอุดมการณ์แห่งการปกครอง ยิ่ง ๆขึ้นไป คุณสมบัติของนัก บริหาร หรือนักปกครอง หรือผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ตั้งแต่พระราชามหา กษัตริย์ นักบริหารและนักปกครอง ทั่วไป ทศพิธราชธรรม 10 ประการ หลักการดังกล่าวมีดังนี้

1. ทาน หมายถึง การให้ การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อ ทั้งทางกายและใจ ตลอดจนถึงการบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ เสียสละ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ประชาราษฎร์ทั่วไป
2. ศีล หมายถึง ความประพฤติดีงาม เป็นสุจริตธรรม มีความสงบเรียบร้อย สำรวมกาย วาจาใจ จนเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์
3. ปริจจาคะ หรือการบริจาค หมายถึง การเสียสละความสุข ความสำราญส่วนตัว เพื่อ ประโยชน์สุขของประชาชน ราษฎร์ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
4. อาชชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ความมุ่งมั่นตั้งใจจริง
5. มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน ความสุภาพ และความมีอัธยาศัยนุ่มนวล ไม่ถือตัว ตลอดจนถึงความสง่างาม และท่วงทีอันเป็นที่รักและยำเกรง
6. ตบะ หมายถึง ความเพียร การข่มใจ และความทรงเดชอันเป็นที่มาของพระบรมเดชาานุภาพ
7. อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ ไม่ลุแก่อำนาจ หรือว่า มีความเมตตาเป็นธรรมประจำใจอยู่ เสมอ
8. อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียนกดขี่ ไม่หลงระเริงในอำนาจขาดความกรุณา
9. ขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ทนต่อการทำงานที่ตรากตรำไม่ท้อถอย ไม่ยอมหมัด กำลังใจ และไม่ละทิ้งการงานที่เป็นการบำเพ็ญโดยชอบธรรม
10. อวิโรธนะ หมายถึง การยึดมั่นในธรรม การยึดความเที่ยงธรรม ความถูกต้องเป็นที่ตั้ง (พระ ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน, 2552: 20)

ดังนั้นทศพิธราชธรรม 10 ประการ กล่าวได้ว่า เป็นหลักธรรมของผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำและ ผู้ปกครองรัฐ ตั้งแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนถึงนักปกครองโดยทั่วไป ถือได้ ว่าเป็นธรรมที่สุด

ยอดของนักบริหาร ถ้าบุคคลใดสามารถนำเอาไปใช้ได้ครบทุกข้อ หรือข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งส่วนรวมและส่วนของแต่ละบุคคลและยังเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคล เป็นคนดีทั้งของชาติและคนดีของ สังคมอีกด้วย เช่น ให้ปันช่วยประชาด้วยการบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ โดย มุ่งปกครอง เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์และให้การอนุเคราะห์ให้ประชากรราษฎร ได้รับประโยชน์สุขรักษาความสุจริต เป็นต้น มี อหยาศัยไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถืองค์ มีความ งามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ไม่หลงไหล หมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มี ความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ ไม่มีความเอนเอียง ห้วนไหว เหล่านี้เป็นคุณสมบัติของนัก ปกครองที่ดีนั่นเอง

2.5 หลักธรรมเพื่อพัฒนาด้านวัฒนธรรม

กตัญญูกตเวทิตา หมายถึง ผู้รู้อุปการะ ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการทำความดีของผู้อื่น และ แสดงออก เพื่อเชิดชูความดีนั้น หลักการดังกล่าวมีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาแสดงทรรศนะไว้ อย่างหลากหลาย เช่น ความกตัญญูกตเวทิตาเป็นวัฒนธรรมที่ต้งงาม วัฒนธรรมไทยได้สอดแทรกความ กตัญญูกตเวทิตาไว้เกือบทุกเรื่อง เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การบวช วันขึ้นปีใหม่ วัน สงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น ความกตัญญู กตเวทิตาทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการกระทำ หน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง ความกตัญญู ช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหา สงครามปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ก็จะหมดไป (พระธรรมโกศาจารย์ และ ปัญญานันท์ทิกขุ, 2536: 7) คนไทยส่วนใหญ่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมอยู่ เสมอ วิธีในการดำเนินชีวิตก็ จะสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งหมด กล่าวคือ ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา นั้นเอง หลักการดังกล่าวมีดังนี้

1. อาศัยประเพณี 12 เดือน ได้แก่ "ฮีต 12" ที่ชาวพุทธได้ถือปฏิบัติกันอยู่ แม้ว่าไม่ สามารถไป ครบทุกเดือนก็ตาม ที่ว่าอาศัย คือ การถือปฏิบัติ หรือมีสัญญากับตัวเองว่า หากทางบ้านมี การทำบุญก็จะ อาศัยเทศกาลงานบุญนี้ เป็นเหตุต้องกลับบ้าน นอกจากไปร่วมทำบุญแล้วที่สำคัญคือ การได้ไปดูแล หรือ ปรนนิบัติพ่อแม่ ด้วยการให้ชาน้ำ อาหารการกิน เงินและอื่นๆ ตามสมควร เรียก ได้ว่าเดือนหนึ่งไปร่วม รับประทานอาหารกับพ่อแม่

2. ประสานสัมพันธ์กับลูกหลาน หมายความว่า ก่อนเดินทางไปจะต้องบอกลูกหลาน ผู้อยู่ ใกล้ ทราบและบอกกล่าวกับพ่อแม่และตายายได้ทราบ เวลาไปถึงบ้านก็จะให้ลูกหลานได้ช่วยจัดสิ่งของ เครื่องใช้ ต่าง ๆ ให้ดูดีเพื่อนำไปมอบให้พ่อแม่ ทำแบบนี้เป็นการสร้างความตระหนักได้เป็นอย่างดี

3. ปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ทุกวันนี้คิดอยู่เสมอว่า หากเราไม่ทำแล้วใครจะทำ โดยเฉพาะ บพบาทหน้าที่ ที่ทำอยู่ทุกวันนี้เป็นแรงผลักดัน หรือเป็นแรงกระตุ้นให้ตระหนักอยู่เสมอว่า ต้องปฏิบัติตนให้ เสมอต้นเสมอปลายจนกลายเป็นปกติของชีวิตไปแล้ว มีบางเดือนที่อยู่กับงานไม่มี เวลาไปจะรู้สึกขัดเคืองตัวเอง แต่ได้ให้ลูกหลานที่อยู่ใกล้ได้ทำหน้าที่แทนการที่ให้ลูกหลานทำแทนเรา ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยพัฒนา หรือ สร้างความตระหนักต่อการบำรุงพ่อแม่ได้เป็นอย่างดี (นัยนา นามเข็ม, 2554: 94)

ดังนั้นความกตัญญู เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ กับผู้อื่น และสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มี บิดามารดา ครู อาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่าอื่นอีก เช่น อาศัย ปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยง ชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจ มนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรม ลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดา เป็นต้นให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความ เจริญรุ่งเรืองซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความ กตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติ

3. สรุป

การศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนนั้น เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถ นำองค์ความรู้จากการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวเองก่อนในการสร้างความเข้าใจตนเอง เข้าใจหลักพุทธธรรม เข้าใจสังคม แล้วนำมาแก้ปัญหาในเชิงคุณธรรม จริยธรรม เนื่องจากทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีให้แก่ผู้นำ และ ชุมชน หรือผู้ปกครอง และยังนำไปประยุกต์เพื่อใช้ในการบริหารองค์กรต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น องค์กรต่าง ๆ ที่จะประสบ ความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีหลักธรรมเพื่อเป็นปรัชญา หรือแนวคิดเพื่อที่จะเป็นกรอบกำหนด ทิศทาง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ตัวเอง และองค์กร ทั้งการทำงาน ทางร่างกาย ทาง จิตใจ เพิ่มความรู้และความสามารถ พร้อมทั้งจะปฏิบัติหน้าที่ ของตนอย่างถูกต้องและซื่อสัตย์ หลักธรรมที่ สำคัญที่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน ในการสร้างความสามัคคี ที่ได้รับความสุข คือผลประโยชน์ร่วมกัน

พุทธธรรมกับการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้ผลการศึกษา มี 5 ด้านดังนี้

1. การพัฒนาด้านสังคม ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 1. เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข 2.กรุณา คือ ความสงสาร ต้องการให้ผู้อื่นที่กำลังทุกข์อยู่พ้นจากความทุกข์ 3. มุทิตา คือ มุทิตา คือ ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น 4. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่เป็นสุขหรือทุกข์ เพราะพิจารณาเห็นผลที่สัตว์ได้รับตามกฎแห่งกรรม

2. การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยหลักหิริ โอตตปปะ จะทำให้มนุษย์ไม่กล้าทำร้ายกัน ไม่กล้า ทำลายธรรมชาติ จะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันปกป้องดูแลกัน แล้วจะนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติ หิริ คือ ความละอายแก่ใจในขณะกำลังจะทำชั่ว ทั้งทางกาย วาจา ใจ รู้สึกขยะแหยงใจไม่กล้าทำความชั่ว โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต คิดเห็นภัยที่เกิดจากการทำความชั่ว ธรรมเหล่านี้ท่านเรียกว่า ธรรมสำหรับ คุ่มครองโลก เพราะยอมคุ่มครองโลกให้อยู่กันด้วยความรักสามัคคี ไม่มีความอาฆาตพยาบาทปองร้ายกันและ กัน ทำให้การเป็นอยู่ร่วมกัน มีความสงบสุขร่มเย็น นอกจากนี้ หิริโอตตปปะยังเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งห้ามปราม ไม่ให้กล้าทำความชั่วลงได้ แม้มีโอกาสที่จะกระทำ เมื่อเข้าใจว่าการที่จะทำเป็นความชั่วแล้ว ก็รู้สึกละอาย หวาดหวั่นใจไม่อาจทำลง เพราะถือหิริโอตตปปะเป็นใหญ่ โลกจึงมีความสุขและตั้งอยู่ยั่งยืนสืบมา ดังนั้นผู้ที่ เป็นกัลยาณมิตรจะต้องทำคุณธรรมข้อนี้ให้มีให้เป็นขึ้นมาในใจ เพราะในขณะที่ทำหน้าที่กัลยาณมิตร จะทำให้ เราสามารถพิชิตเป้าหมายได้อย่างงดงาม โดยไม่มีรอยแผลคือบาปอกุศลที่ทำให้หนักถึงแล้วแห่งใจตนเอง

3. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้วยหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 1. อนุฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ 2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เคารรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัย ต่าง ๆ 3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา 4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

4. การพัฒนาด้านการปกครอง ด้วยหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ 1. ทานัง หรือการให้หมายถึงการพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ การทรงเสียสละพระกำลังในการปกครอง แผ่นดิน การพระราชทานพระราชดำริอันก่อให้เกิดสติปัญญาและพัฒนาชาติ การพระราชทานเสรีภาพอันเป็นหัวใจแห่งมนุษย 2. ศีลิ่ง หรือการตั้งและทรงประพฤติพระราชจริยานุวัตร พระกาย พระวาจา ให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครอง อันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางศาสนา อันได้แก่ เบญจศีลมาเสมอ 3. ปริจาคัง หรือการบริจาค อันได้แก่ การที่ทรงสละสิ่งไม่เป็นประโยชน์หรือมีประโยชน์น้อยเพื่อสิ่งที่ดีกว่า คือ เมื่อถึง คราวก็สละได้ แม้พระราชทรัพย์ ตลอดจนพระโลหิต หรือแม้แต่พระชนม์ชีพ เพื่อรักษาธรรมและพระราชอาณาจักรของ พระองค์ 4. อาชชะวัง หรือความซื่อตรง อันได้แก่ การที่ทรงซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง ดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อ พระราชสัมพันธ์มิตร และอาณาประชาราษฎร์ 5. มัทพะวัง หรือทรงเป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยน เคารพในเหตุผลที่ควร ทรงมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อบุคคลที่ เสมอกันและต่ำกว่า 6. ตะบิง หรือความเพียรที่แผดเผาความเกียจคร้าน คือ การที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งพระราชอุตสาหะปฏิบัติพระราช ภารกิจให้เป็นไปด้วยดี โดยปราศจากความเกียจคร้าน 7. อักโกระ หรือความไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่นแม้จะลงโทษผู้ทำผิดก็ตามเหตุผล และสำหรับ พระมหากษัตริย์นั้น ต้องทรงมีพระเมตตาไม่ทรงก่อแค้นผู้ใด ไม่ทรงพระพิโรธโดยเหตุที่ไม่ควร และแม้จะทรงพระพิโรธ ก็ทรงข่มเสียให้สงบได้ 8. อะวีหิสัญจะ คือ ทรงมีพระราชอัธยาศัย กอปรด้วยพระมหากษัตริย์ ไม่ทรงก่อทุกข์หรือเบียดเบียนผู้อื่น ทรงปกครอง ประชาชนตั้งบิดาปกครองบุตร 9. ชันติญจะ คือ การที่ทรงมีพระราชจริยานุวัตร อันอดทนต่อสิ่งทั้งปวง รักษาพระราชหฤทัย และพระอาการ พระกาย พระวาจา ให้เรียบร้อย 10. อะวีโรธะนัง คือ การที่ทรงตั้งอยู่ในขัตติยราชประเพณี ไม่ทรงประพฤติผิดจากพระราชจริยานุวัตร นิติศาสตร์ ราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤติให้คลาดจากความยุติธรรม ทรงอุปถัมภ์ยกย่องคนที่มีความชอบ ทรงบำราบคนที่มีความผิดโดยปราศจากอำนาจอคติ 4 ประการ และไม่ทรงแสดงให้เห็นด้วยพระราชหฤทัยยินดียินร้าย

5. การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ด้วยหลักกตัญญูกตเวทิตา 1. อาศัยประเพณี 12 เดือนของชุมชน 2. ประสานสัมพันธ์กับลูกหลาน 3. ปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย

4. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). *ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

นัยนา นามเข้ม. (2554). *ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิดามารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2552). *กระบวนการคนใหม่ในการพัฒนาประเทศไทย : ท้องถิ่นเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.).

พระชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน. (2552). *ธรรมวาทะ ข้อคิด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2535). *อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพบุ๊คส์ไตร์.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง.

พระธรรมโกศาจารย์ และปัญญานันทภิกขุ. (2536). *กตัญญูทเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2518). *พระบรมราโชวาทพระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพระราชเลขาธิการ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2550). *ธรรมบุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวयरพิมพ์.

_____. (2557). *พุทธธรรมฉบับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2551). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ ศิริภักดิ์ ออฟเซ็ท.

อคิน รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

- Chuaybamrung T. (2011). *Wisdom for Creative Local Development*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- His Majesty King Bhumibol Adulyadej. (2015). *Royal Advice Given at the Graduation Ceremony of Kasetsart University Graduates on Thursday, July 18, 1974*. Bangkok: Office of the Royal Secretary.
- Namkhem N. (2011). *A Study and Analysis of Parent Support According to the Theravada Buddhist Concept*. Master of Buddhist Studies Thesis, Major in Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Chaiwat Thammawattano. (2009). *Dhamma Words, Thoughts*. Bangkok: Liang Chiang Publishing.
- Phra Thep Wethi (Prayut Payutto). (1992). *Udomtham Leads the Consciousness of Thai Society*. 2nd ed. Bangkok: Bangkok Bookstore.
- Phra Thammakittiwong (Thongdee Suratejo). (2005). *Dictionary for Buddhist Studies, Temple Words*. Bangkok: Liang Siang Publishing House.
- Phra Thammakosachan and Panyanantha Bhikkhu. (2013). *Gratitude is a Sign of a Good Person*. Bangkok: Thammasapha.
- Phra Phromkunaphon (P. A. Payutto). (2007). *Life's Charter*. 8th ed. Bangkok: Phim Suay Printing.
- Phra Phromkunaphon (P. A. Payutto). (2014). *Expanded Edition of Buddhism*. 39th ed. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Rapiphat A. (1984). *Community Participation in Rural Development in Thai Social and Cultural Conditions*. Bangkok: Saksopa Printing.
- Wattanasap W., et al. (2008). *Public Participation*. Khon Kaen: Siriphan Offset Printing.
- Wasi P. (2009). *A New Paradigm for Thailand's Development: Strong Locality*. Bangkok: National Health Foundation (NHSO).

ศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม

ในตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

A Guideline Study of Developing the Harmony of Community with the Principles of Saraniyadhamma in Wat Loung Subdistrict, Phonpisai District, Nongkhai Province

เจ้าอธิการสมชัย ปโมทิตโต (ชาวนา)

Chao Athikan Somchai Pamothito (Chaona)

บุญส่ง สิ้นจุนอก

Bunsong Sinnok

พระมหาประทีป อภิวัตตโน

Phra Maha Prateep Aphiwattano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E: mail: 6502205005@mcu.ac.th

(Received: July 28, 2024/ Revisec: December 7, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาสภาพความสามัคคีของชุมชนในตำบลวัดหลวง (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ในตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร แล้ววิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

หลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทช่วยเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกัน อยู่เสมอ ประกอบด้วย 1) เมตตากายกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตามโนกรรม 4) สาธารณโภคิตา 5) สีลสามัญญตา 6) ทิฏฐิสามัญญตา เป็นหลักธรรมที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นด้วย

สภาพความสามัคคีของชุมชนในตำบลวัดหลวง (1) หลักความสามัคคี (2) ประโยชน์ของความสามัคคี (3) ความขัดแย้งกันในชุมชน (4) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (5) โทษของการขาดความสามัคคีในชุมชน และ (6) การสร้างความสามัคคีในชุมชน ยังขาดความสามัคคีใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ขาดการ

พร้อมเพรียงกันทางกาย ไม่ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการงานของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วง (2) ขาดความพร้อมเพรียงกันทางใจ (3) ขาดพลังในการทำงาน (4) ถ้อยทีถ้อยไฉน

แนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสารานิยธรรม ดังนี้ 1) การส่งเสริมความสามัคคีทางกาย คือ (1) เมตตากายกรรม ปรับใช้ด้านกาย ให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) เมตตาวิจิตรกรรม ปรับใช้ด้านวาจา การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม (3) สาธารณโภคี ปรับใช้ด้านเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก (4) สีลสามัญญตา ปรับใช้ด้านประพฤติตนเสมอกัน การประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง 2) การส่งเสริมความสามัคคีทางใจ คือ การใช้หลักเมตตาโมกกรรม การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาความสามัคคี; ชุมชน; หลักสารานิยธรรม

Abstract

This research aims to (1) study the principle of Saraniya Dharma in Theravada Buddhism, (2) study the state of community unity in Wat Luang Sub-district, (3) study the guidelines for developing community unity with the principle of Saraniya Dharma in Wat Luang Sub-district, Phon Phisai District, Nong Khai Province. This research is qualitative by studying document data and analyzing data from interviews with 25 key informants.

The research results found that:

The principle of Saraniya Dharma in Theravada Buddhism is a principle that will always create good feelings towards each other. It consists of 1. Metta-kaya-kamma, 2. Metta-vaci-kamma, 3. Metta-manokamma, 4. Sa-tha-ra-bhokita, 5. Sila-samanyata, and 6. Ditthi-samanyata. These are principles that the community uses as a tool to create unity.

The state of community unity in Wat Luang Sub-district: (1) Principle of unity, (2) Benefits of unity, (3) Conflict in the community, (4) Resolving conflicts in the community, (5) Disadvantages of lack of unity in the community, and (6) Creating unity in the community. There is still a lack of unity in 4 areas: (1) lack of physical harmony, not helping to support and promote the group's work to be completed (2) lack of mental harmony (3) lack of energy in working (4) holding on to conceit

The guidelines for developing community unity with the Saraniya Dhamma principles are as follows: 1) Promoting physical unity: (1) Metta-kaya-kamma, adjusting the

physical aspect, showing respect both in public and in private (2) Metta-vachi-kamma, adjusting the verbal aspect, speaking only good things (3) Satha-tha-bhoki, adjusting the aspect of generosity and sharing, not taking sides (4) Sila-samanyata, adjusting the aspect of equal conduct, behaving and living in society correctly 2) Promoting mental unity: using the principle of Metta-manokamma, adjusting opinions to each other, respecting and accepting the opinions of others.

Keywords: Guidelines for developing unity; community; The principles of the Dhamma

1. บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์มีการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นหมวดหมู่มิได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงคนเดียวตามลำพังแต่อย่างใด เนื่องจากมนุษย์ต้องทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและแต่ละชีวิตต่างก็ต้องการที่จะเสริมสร้างความสุข ความมั่นใจ และความปลอดภัยให้กับตนเองอยู่เสมอสังคมจึงเป็นแหล่งรวมศูนย์ทางความคิด ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา เพื่อแสวงหาคำตอบทุก ๆ อย่างให้กับตนเองสังคมในทุกระดับชั้นเป็นแหล่งรวมคนหลาย ๆ คนเข้าด้วยกันซึ่งในจำนวนผู้คนเหล่านั้น แต่ละคนต่างก็มีชีวิต มีจิตวิญญาณมีความรู้สึกนึกคิด และมีจุดหมายปลายทางที่แตกต่างกันออกไป และด้วยเหตุนี้เองบางครั้ง จึงทำให้สังคมต้องเกิดปัญหาหรือมีความสับสนวุ่นวายขึ้น อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านความคิดของแต่ละคน ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่สังคมมีปัญหาขึ้นจะเป็นด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปได้ ก็หาเป็นใครที่ไหนไม่หากแต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุก ๆ คนนั่นเองที่จะต้องสามัคคีร่วมใจกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมของตนเองให้ดีและมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นความสามัคคีจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จทั้งปวงความสามัคคีจึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คนควรที่จะตระหนักเอาใจใส่ (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน และวิธาน สุชีวคุปต์, 2538)

อย่างไรก็ตามมนุษย์จำเป็นต้องมีการพัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุดที่สุดในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมไว้ 6 ประการในหมวดธรรมที่เรียกว่า “สาราณียธรรม 6” ประกอบด้วย 1) เมตตากรรม คือ การกระทำต่อกันด้วยเมตตา การแสดงกิริยาอาการที่สุภาพต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ให้ความช่วยเหลือกันไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน 2) เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปราณีต่อกันทางวาจา การช่วยบอกแจ้งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี มีวาจาสุภาพให้ความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตาโมกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม หมู่คณะเดียวกัน มีจิตคิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มองกันแต่ในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัย ในกันและกัน 4) ส

ธารณโภคี คือ การเอื้อเพื่อแบ่งปันต่อกันและกัน การแสดงความเอื้อเพื่อโอบอ้อมอารีด้วยการแบ่งปัน แจกจ่าย ลาภผล สิ่งที่ดีมาได้มาโดยชอบธรรมให้ทุกคนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน 5) สีสสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีศีล ความประพฤติเสมอกันกับบุคคลอื่นการประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม เคารพกติกา ระเบียบของสังคมไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ ความเป็นผู้มีทิฏฐิหรือความเห็นเสมอกัน การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น กล่าวคือ ยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มาก แม้จะไม่ถูกใจก็ตาม ยึดหลักอุดมคติแห่งความดีงามหรือมีจุดมุ่งหมายสูงสุดอันเดียวกัน ซึ่งมีความหมายว่าหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วยหากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมทั้ง 6 ประการ ไปใช้อยู่ตลอดเวลา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/8/274/368)

ดังนั้น การอยู่ร่วมกันของชุมชนจำเป็นต้องนำหลักธรรมของศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้สังคม ชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขจัดป้องกันปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหรือมีขึ้นได้ในสังคมปัจจุบัน หากสังคมไม่มีภูมิป้องกันที่ดี นั่นก็คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรมและภูมิป้องกันที่ว่านี้ ได้แก่ คำสอนเรื่องสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันให้มีความสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินใช้ทองมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้แต่การการมีส่วนร่วมช่วยกันพัฒนาสังคม ก็นับว่า เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ บุคคลที่ปรารถนาจะให้สังคม ชุมชน ของตนเองนั้นมีความสุขนั้น ทำได้ไม่ยากเลย มันอยู่ที่ความความคิด ความรู้สึก และหัวใจของเราเอง เท่านั้น ที่จะสั่งให้ตัวเองลงมือทำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2547) อย่างไรก็ตามประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่า ชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย มีความสามัคคีในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมพัฒนาวัด กิจกรรมพัฒนาโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน และกิจกรรมอนุรักษ์ผืนป่าของชุมชน มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญในกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนร่วมกันด้วยความสามัคคี โดยผู้วิจัยเห็นว่า หลักสาราณียธรรม ที่เป็นหลักพุทธธรรม อันเป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฏฐิเพื่อศานติสุขของคนในชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ด้วยหลักสาราณียธรรม คือหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยการสอนให้คนมีความเสมอภาคและเสรีภาพ ไม่ได้บังคับให้เชื่อ สอนให้คนใช้เหตุผล สอนให้สังคมเกิดความสามัคคีกันและรวมกลุ่ม สอนให้คนประพฤติดีมีศีลธรรม หลักสาราณียธรรม เป็นธรรมที่ส่งเสริมความพร้อมเพรียงความสมัครสมานสามัคคีของหมู่คณะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการของประชาธิปไตย หลักธรรมแห่งสาราณียธรรม 6 ประการ คือ 1) จะทำอะไรก็ทำต่อกันด้วยเมตตา 2) จะพูดอะไรก็พูดต่อกันด้วยเมตตา 3) จะคิดอะไรก็คิดต่อกันด้วยเมตตา 4) ได้มาแบ่งกัน กินใช้ 5) ตั้งอยู่ในความประพฤติเสมอกัน 6) มีความเสมอกันโดยทิฏฐิ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย ถ้าประชาชนไม่ยึดถือหลักการแห่งประชาธิปไตยร่วมกันก็ถึงอวสาน เพราะฉะนั้น สมาชิกทุกคนจึงต้องมีอุดมการณ์และมีหลักการร่วมกัน (พระมหาอุดม สารเมธี, 2550)

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ในตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย” เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธทางสังคม เพื่อส่งเสริมความสามัคคี สร้างสันติสุขในการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในสังคม และพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นปึกแผ่นในชุมชนอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้า อันจะเป็นประโยชน์ต่อวัด บ้าน ชุมชนในพื้นที่ ที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นประจำทุกเดือน การใช้แนวทางการสร้างความสามัคคี การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ จะเป็นประโยชน์โดยมากต่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพความสามัคคีของชุมชนในตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ในตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาในเชิงเอกสาร ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งการใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ ดังนี้ 1. การศึกษาในเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากหนังสือ ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นงานวิชาการ บทความวิชาการสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงการนำหลักสาราณียธรรมไปส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย 3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลที่เป็นกระต่าย หนังสือยินยอมในการให้สัมภาษณ์ ภาพถ่าย และการบันทึกวีดิโอ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลได้ในพื้นที่ ตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย จำนวน 25 รูป/คน ประกอบไปด้วย 1. พระสงฆ์ใน

ตำบลวัดหลวง จำนวน 3 รูป 2. ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวัดหลวง จำนวน 6 คน 3. ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน 4. ข้าราชการครู จำนวน 3 คน 5. ประชาชนในตำบลวัดหลวง จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะวิจัยโดยการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) แล้วร่างแบบสัมภาษณ์
- 2) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเที่ยงตรง
- 4) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขให้มีความถูกต้องของเนื้อหาตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา
- 5) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน
- 6) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
- 7) นำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์ลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายตามที่ระบุ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
- 8) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการเก็บข้อมูล มาแยกข้อมูลในแต่ละประเด็นสำคัญ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539
- 2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากหนังสือ ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นงานวิชาการ บทความวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเอกสารที่แสดงให้เห็นถึงการใช้หลักสารานิยธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย

3) ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 รูป/คน

4) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 รูป/คน จำนวน 25 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

5) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาจำนวน 25 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวก และง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้ม เพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ 1. ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์ 2. ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้น แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา 3. เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

4. ผลการวิจัย

หลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ ประกอบด้วย 1. เมตตาทายกรรม 2. เมตตาวจีกรรม 3. เมตตาโมโนกรรม 4. สาธารณโภคิตา 5. สีสสามัญญุตตา 6. ทิฏฐีสามัญญุตตา เป็นหลักธรรมที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นด้วย

สภาพความสามัคคีของชุมชนในตำบลวัดหลวง (1) หลักความสามัคคี (2) ประโยชน์ของความสามัคคี (3) ความขัดแย้งกันในชุมชน (4) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (5) โทษของการขาดความสามัคคีในชุมชน และ (6) การสร้างความสามัคคีในชุมชน ยังขาดความสามัคคีใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ขาดการพร้อมเพรียงกันทางกาย ไม่ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการทำงานของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วง (2) ขาดความพร้อมเพรียงกันทางใจ (3) ขาดพลังในการทำงาน (4) ถือทิฏฐิมานะ

แนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ดังนี้ 1) การส่งเสริมความสามัคคีทางกาย คือ (1) เมตตาทายกรรม ปรับใช้ด้านกาย ให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) เมตตาวจีกรรม ปรับใช้ด้านวาจา การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม (3) สาธารณโภคิตา ปรับใช้ด้านเอื้อเพื่อแบ่งปัน ไม่แบ่งพรรคแบ่ง

พวก (4) สีสสามัญญตา ปรับใช้ด้านประพฤติตนเสมอกัน การประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง 2) การส่งเสริมความสามัคคีทางใจ คือ การใช้หลักเมตตาโมกกรรม การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น

5. อภิปรายผล

หลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ ประกอบด้วย 1) เมตตาภาวกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตาโมกกรรม 4) สาธารณโภคิตา 5) สีสสามัญญตา 6) ทิฏฐีสสามัญญตา เป็นหลักธรรมที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมพงษ์ อานนโท (สุทธวิวัฒนา) (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมของชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติ 6 ประการ ที่ได้สอดแทรกแนวคิดที่สำคัญเอาไว้ภายในอยู่ 3 อย่าง คือ 1) การเป็นผู้มีเมตตาที่เน้นในการแสดงความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข โดยการแผ่เมตตาจิต คิดและทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม 2) การเป็นผู้มีศีลรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยตั้งอยู่ในความดีมีระเบียบวินัยไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และ 3) ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฏฐิ อันเกิดได้จากการมีกัลยาณมิตรที่ดีและการพิจารณาอย่างถูกวิธีจากโยนิโสมนสิการ จนก่อให้เกิดเป็นความสามัคคีกันของหมู่คณะ ความเชื่อและความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ที่มีต่อชาวพุทธในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ในเขตตำบลเองได้มีการปฏิบัติบุญประเพณีฮีต 12 สืบทอดมาช้านาน จะถูกขับเคลื่อนด้วยพระสงฆ์ ตลอดทั้งปราชญ์ชาวบ้าน กิจกรรมที่เกิดจากงานบุญในประเพณีฮีต 12 ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันปฏิบัติจะคอยเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมให้เกิดขึ้นได้โดยงานบุญที่ต้องอาศัยการเตรียมการจะส่งเสริม เมตตาภาวกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตาโมกกรรม

สภาพความสามัคคีของชุมชนในตำบลวัดหลวง (1) หลักความสามัคคี (2) ประโยชน์ของความสามัคคี (3) ความขัดแย้งกันในชุมชน (4) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (5) โทษของการขาดความสามัคคีในชุมชน และ (6) การสร้างความสามัคคีในชุมชน ยังขาดความสามัคคีใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ขาดการพร้อมเพรียงกันทางกาย ไม่ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการทำงานของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วง (2) ขาดความพร้อมเพรียงกันทางใจ (3) ขาดพลังในการทำงาน (4) ถ้อยทีถ้อยอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมโภชน์ สุวรรณรัตน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัย พบว่า 1) การสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบชุมชนมีแนวทางการสร้างความสามัคคี 4 แนว ได้แก่ การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ การประกอบอาชีพและขยายเครือข่ายการประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มตามธรรมชาติของชุมชนตามความสนใจและกิจกรรมทางสังคม การสืบสานประเพณี วัฒนธรรม 2) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่ชาวบ้านใช้ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มากที่สุด คือ หลักสาราณียธรรม รองลงมาคือ หลักอปริ

หวนนิยธรรม หลักสัปปุริสธรรม และ หลักสังคหวัตถุตามลำดับ หลักธรรมที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพมากที่สุด คือ หลักสาราณียธรรม รองลงมาคือ หลักสัปปุริสธรรม หลักอภิธานิยธรรม และสุดท้ายคือ หลักสังคหวัตถุ หลักธรรมที่มีความสำคัญกับการรวมกลุ่ม อันดับแรก คือ หลักสาราณียธรรม รองลงมาคือ หลักอภิธานิยธรรม หลักสัปปุริสธรรม และสุดท้ายคือ หลักสังคหวัตถุ หลักธรรมที่มีความสำคัญกับการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี อันดับหนึ่ง คือ หลักสาราณียธรรม รองลงมาคือ หลักอภิธานิยธรรม หลักสัปปุริสธรรม และหลักสังคหวัตถุตามลำดับ 3) การบูรณาการการสร้างสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม หมู่บ้านทั้งสิบหมู่บ้านไม่ได้เลือกและไม่ได้เน้นหลักธรรมใด หลักธรรมหนึ่งในการสร้างความสามัคคีแต่การสร้างสามัคคีของหมู่บ้านนั้น ขึ้นกับกิจกรรมแต่ละกิจกรรมของชาวบ้าน ซึ่งหมู่บ้านได้เลือกใช้รูปแบบการสร้างสามัคคีแบบบูรณาการหลักธรรมแต่ละหลักธรรมมาผสมผสานกันตามความเหมาะสมของกิจกรรมและกลุ่มคนที่มาร่วมกิจกรรมนั้น ๆ 4) แนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “รูปแบบการสร้างสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม” เรียกว่า MMMSH Model คือ มีเมตตากรุณาต่อกัน (Mercy) มีการพบปะสังสรรค์พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง (Meeting)

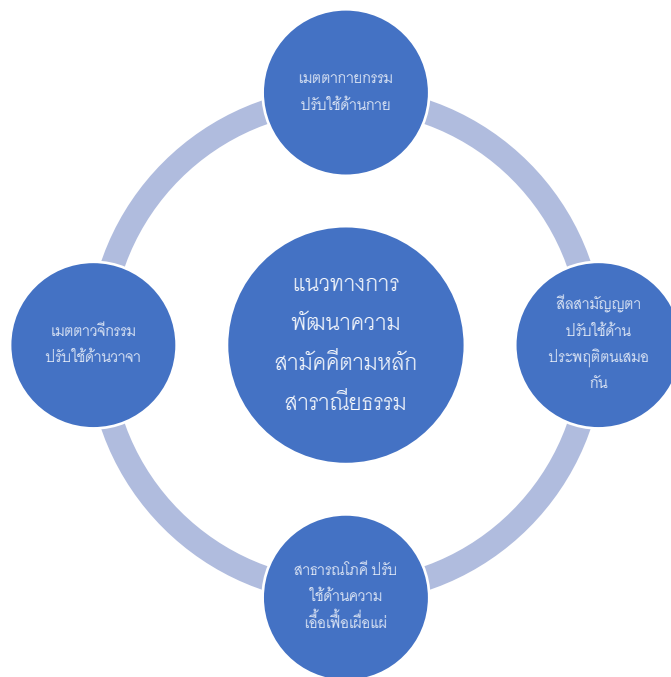
แนวทางการพัฒนาสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ดังนี้ 1) การส่งเสริมความสามัคคีทางกาย คือ (1) เมตตาทายกรรม ปรับใช้ด้านกาย ให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) เมตตาวิจิตรกรรม ปรับใช้ด้านวาจา การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม (3) สาธารณโภคี ปรับใช้ด้านเอื้อเพื่อแบ่งปัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก (4) สีสสามัญญตา ปรับใช้ด้านประพุดิตินเสมอกัน การประพุดิตปฏิบัติดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความถูกต้อง 2) การส่งเสริมความสามัคคีทางใจ คือ การใช้หลักเมตตาโมโนกรรม การปรับความคิดเห็นเข้าหากัน การให้ความเคารพยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์อมร อมโร (สีคำ) (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” ผลการวิจัยพบว่า หลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่เคารพกันกัน เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่ทะเลาะวิวาท สามารถสรุปได้ เป็น 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คิด พูด ทำ ด้วยเมตตา มาจาก สาราณียธรรม 3 ข้อ คือ เมตตาทายกรรม (ทำด้วยเมตตา) เมตตาวิจิตรกรรม (พูดด้วยเมตตา) และเมตตามโนกรรม (คิดด้วยเมตตา) ประการที่สอง ในการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตรงกับสาราณียธรรมข้อ สาธารณโภคี (แบ่งปันให้เท่าเทียมกัน) ประการที่สาม ในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นที่ว่า “การที่ทุกคนประพุดิตินอยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน” ตรงกับสาราณียธรรมข้อ สีสสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) ประการที่สี่ ในการมีส่วนร่วมของชุมชน นั้นที่ว่า “การที่ต่างคนต่างพยายามปรับความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องลงรอยเดียวกัน” ตรงกับสาราณียธรรมข้อ ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นลงรอยกัน) การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวพันกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนคิดริเริ่มจัดทำเป็นกิจกรรมหรือโครงการ เช่น กิจกรรมพัฒนา วัด โรงเรียน โครงการชุมชนรักษ์ป่าต้นน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม เพราะประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี แนว

ทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อมนั้น เริ่มมาจากสถาบันทางสังคม คือ ครอบครัวยุคใหม่ที่ช่วยอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การแต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิธีปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม สถาบันศาสนา ทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกในสังคมศาสนาเป็นสิ่งยึดถือ และใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะ ผู้นำทางศาสนาเป็นตัวเชื่อมหลักระหว่างผู้คนในชุมชนและศาสนา ผู้นำของสงฆ์ เป็นผู้ที่มียศถาบรรดาศักดิ์มากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อสมาชิกในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดหรือองค์กรต่าง ๆ ผ่านวิธีการเผยแผ่

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

แนวทางการพัฒนาความสามัคคีของชุมชนด้วยหลักสาราณียธรรม ประกอบด้วย 1) เมตตาทายกรรม ปรับใช้ด้านกาย 2) เมตตาวาจกรรม ปรับใช้ด้านวาจา 3) สาธารณโภคี ปรับใช้ด้านเอื้อเฟื้อแบ่งปัน 4) สีสสามัญญตา ปรับใช้ด้านประพฤตินิยมเสมอกัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ภาครัฐควรช่วยส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของประเทศ เพื่อเป็นการแสดงออกร่วมกับชุมชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

2) ภาครัฐในพื้นที่ควรส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เพื่อรักษาไว้ซึ่งการแสดงออกการสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี คติความเชื่อและคุณค่าในการสร้างความสามัคคีทางชุมชนที่ยั่งยืน

3) ภาครัฐควรส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีในชุมชน โดยเฉพาะการเคารพซึ่งกันและกัน ผู้น้อยเคารพและให้เกียรติผู้ใหญ่หรืออาวุโสกว่า ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกียรติผู้บังคับบัญชาแสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันในชุมชน

1.4) วัดควรจัดกิจกรรมในการสร้างความสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในการเรียนรู้แล้วสร้างแบบแผนของการดำเนินชีวิต คิดดีต่อกันไม่คิด อิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาทหากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) วัดควรที่จะมีกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชน เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้หลักธรรมให้เกิดการพัฒนาตนเองที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการสร้างความสามัคคีที่กระทำเพื่อเป็นส่วนร่วมของชุมชน

2) วัดควรที่จะสร้างสถานที่เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนไว้ภายในวัด เพื่อที่จะเป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในแต่ละกระบวนการของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้น ได้คุณค่าอะไรทั้งต่อตนเองและต่อชุมชน

3) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้วัดเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรม เพื่อที่จะเป็นการสะท้อนปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพื่อที่ภาครัฐนั้นจะได้นำไปปรับเพื่อที่จะเป็นการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้อย่างไร

2) ควรศึกษาการสร้างรูปแบบการเรียนรู้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อการศึกษาที่เข้าใจง่าย หรือจะเป็นผลผลิตสื่อการเรียนรู้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อชุมชน

3) ควรศึกษาหลักพุทธธรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแต่ละด้าน เพื่อพัฒนาชุมชน เจริญพุทธสมัยใหม่

4) ควรศึกษาคติธรรมของประเพณีทางสังคม เพื่อสร้างความสามัคคี และเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการพัฒนาเป็นรูปแบบของชุมชนเข้มแข็ง

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีวกุปต์. (2538). *หลักการดำรงชีวิตในสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2547). *ธรรมนุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระมหาอุดม สารเมธี. (2550). *ความสามัคคีนั้นสำคัญนัก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: ระฆังทอง.

พระมหาสมพงษ์ อานนโท (สุทิวรรณา). (2563). *การศึกษาประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมของชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์อมร อมโร (สีคำ). (2562). *แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมโภชน์ สุวรรณรัตน์ และคณะ. (2560). *การสร้างสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม*. คุษณินิพนธ์ศาสนศาสตร์คุษณิบัณฑิต ภาควิชาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Atthaphat C. and Suchiwakun W. (1995). *Principles of Living in Society*. 4th ed. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

- Phra Phromkunaphon (P. A. Payutto). (2004). *The Constitution of Life*. 30th ed. Bangkok: Saha Thamik Company Limited.
- Phra Maha Udom Saramethi. (2007). *Unity is Very Important*. 2nd ed. Nakhon Pathom: Rakhangthong.
- Phra Maha Sompong Ananto (Suthiwanna). (2020). *A Study of the 12 Heet Traditions as a Factor Promoting the Saraniya Dharma Principles of the Pho Chai Subdistrict Community, Mueang District, Nong Khai Province*. Master of Buddhist Studies Thesis, Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Sommuh Amorn Amorn (Dam See). (2019). *Guidelines for the Application of Saraniyadhamma Principles in Community Participation in Ban Chong, Tambon Chong, Amphoe Na Yong, Trang Province*. Master of Buddhist Studies Thesis, Major in Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Suwannarat P., et al. (2017). *Creating Unity in a Model Sufficiency Economy Village with Buddhist Principles*. Doctor of Philosophy in Religious Studies Thesis, Department of Buddhist Studies. Graduate School: Mahamakut Buddhist University.

โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5

The Program of Digital Leadership for School Administrators under
Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5

ภาณุวัฒน์ อดทน

Phanuwat Odthon

ธีระ รุญเจริญ

Teera Runcharoen

มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Sripatum University Khonkaen Campus

Email: phanuwat0903@gmail.com

(Received: May 28, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) สร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 3) ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 154 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า IOC ระหว่าง 0.80 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95 ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นด้วยค่าดัชนี $PNI_{Modified}$ ผลการวิจัยพบว่า: 1. สภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความต้องการจำเป็นเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล 2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 3) ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล 4) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 2. โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมและเครื่องมือการพัฒนา 5) การวัดและ

ประเมินผล ผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการประเมินความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: โปรแกรมพัฒนา; ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current condition, desired conditions, and necessary needs of Leadership Development in the Digital Era. 2) to create and examine the appropriateness of the Leadership Development in the Digital Era program. 3) to evaluate the feasibility and usefulness of Leadership Development the Digital Era program. The research was divided into 3 phases: Phase 1: Study of the current condition, desired condition, and necessity needs. The sample group consisted of 154 school administrators. The informants consisted of 3 school administrators. The tools used in the research were questionnaires and semi-structured interviews. Phase 2: creation and examination of the appropriateness of the Leadership Development program in the Digital Era, the informants 7 experts through discussion. Phase 3: evaluating the feasibility and usefulness. The informants consisted of 15 school administrators, who had taken in using the program. The tools used in the research include a feasibility and usefulness assessment form. Statistics used in the research were percentage, mean, standard deviation, Priority Needs Index(PNI), Index of discrimination, and Reliability test. The results of the research showed that: 1. Results of the study of components, current conditions, desired conditions, necessity needs, and guidelines for Developing Leadership in the Digital era; 1.1 Components of Leadership Development in the digital era were 1) having a vision in the digital era, 2) creating a learning culture in the digital era, 3) The professional of Leadership Development in the digital era, 4) being a citizen in the digital era. 1.2 current condition overall was at a high level, and 1.3 desirable condition was at the highest level. 2. Results of the suitability assessment by experts. The overall picture is appropriate at the highest level. 3. Results of the evaluation of feasibility and usefulness. Overall, the possibility and usefulness are at the highest level.

Keywords: Development program; Leadership in the digital era; school administrators

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านวิทยาการของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โลกไร้พรมแดน ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ทุกชาติทุกภาษารวมทั้งประเทศไทย ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นที่ต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวให้เข้ากับโลกแห่งความรู้ที่ใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อให้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เทคโนโลยีได้ก้าวเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง การสื่อสาร การศึกษา ซึ่งเทคโนโลยีได้เข้ามาช่วยให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงได้ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี โดยระบุไว้ในหมวด 9 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตั้งแต่มาตรา 63 ถึง มาตรา 69 เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยตลอด จากความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่จะพัฒนาคนในชาติให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องอาศัยระบบการศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างรีบด่วนโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครู เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ สำหรับการจัดการเรียนรู้ในอนาคต (จิณฉวีตร ปะโคทัง, 2561: 3-4)

การบริหารสถานศึกษาเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำนโยบายของรัฐไปสู่การปฏิบัติ และเป็นผู้ประสานกิจกรรมของสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาเป็นไปโดยสะดวก กล่าวคือ เป็นผู้ริเริ่ม ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานงาน เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีหน้าที่นำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จโดยการบริหารจัดการสถานศึกษาของตน การบริหารสถานศึกษาในยุคของการปฏิรูปและการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่า โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก จากการกระจายอำนาจดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อการบริหารการศึกษามากขึ้น ทั้งในด้านศาสตร์แห่งการบริหารเฉพาะตนและศิลป์ในการบริหารจัดการที่เหมาะสม ซึ่งความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษามีได้อยู่ที่กฎหมาย แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ ความจริงใจ และภาวะผู้นำ ของผู้มีอำนาจรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของประเทศด้วย (สมาน อัสวภูมิ, 2551: 28) สถานศึกษาเป็นองค์การประเภทหนึ่งที่มีสมาชิกที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างเดียวกัน เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการ

จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน และบุคคลสำคัญที่มีส่วนผลักดันสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ก็คือ ผู้นำหรือผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการปกครองบังคับบัญชา หรือมีภาวะผู้นำที่สามารถจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาหรือครูในโรงเรียนให้มีความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถ หรือเรียกว่าร่วมมือทั้งด้านร่างกายและจิตใจแล้วหลอมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันกับผู้นำ เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมายตามที่สถานศึกษานั้นวางวัตถุประสงค์ไว้ โรงเรียนที่มีประสิทธิผล คือ โรงเรียนที่สามารถปฏิบัติสำเร็จได้ตามเป้าหมาย โดยปัจจัยที่มีส่วนผลักดันโรงเรียนให้ไปสู่ความสำเร็จได้ก็คือ ผู้นำหรือผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานของโรงเรียน (พนารัตน์ หุ่นเอี่ยม, 2559: 2)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มินโยบายสนับสนุนและส่งเสริมการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาทั้งด้านโครงสร้าง ด้านระบบบริหารจัดการ และการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติให้พร้อมที่จะก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการบริหารจัดการในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามความต้องการนั้นภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย 4.0 ให้มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การบริหารงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประเทศชาติต่อไป

จากความสำคัญดังกล่าว ภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ภายใต้อุปสรรคประกอบภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ด้าน คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 3) การพัฒนาระดับมืออาชีพ 4) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล พร้อมทั้งศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาปรับปรุง แก้ไข และวางแผนในการเสริมสร้างให้ผู้บริหารภาวะผู้นำด้านดิจิทัลในยุคดิจิทัลเพื่อการบริหารสถานศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.2 เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.3 เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอขอบเขตเนื้อหา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 1.1 การศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสังเคราะห์เอกสาร

3.1 ขอบเขตเนื้อหา

องค์ประกอบของการพัฒนาพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 3) การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล 4) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล

องค์ประกอบของโปรแกรม ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ 3 วิธีเนื้อหา องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมและเครื่องมือการพัฒนางานองค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผล

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร และการวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเผยแพร่เป็น ตำรา เอกสาร หรือเผยแพร่ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการ พัฒนาระบบผู้นำคณาจารย์ของผู้บริหารสถานศึกษา

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 233 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 154 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนด ขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ได้กลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 154 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาระบบผู้นำในยุค คณาจารย์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สอบถามความต้องการภาวะผู้นำคณาจารย์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษา ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 2) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุค

ดิจิทัล 3) ด้านการพัฒนาในระดับมืออาชีพ 4) ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

2) วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

ศึกษาค้นคว้าแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา หากคุณภาพของแบบสอบถาม ผลการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง .80-1.00 นำเครื่องมือที่ได้ไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 คน แล้วนำแบบสอบถามมาหาค่าอำนาจจำแนกของแบบประเมินเป็นรายข้อ ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.415 ถึง 0.756 มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (Reliability) ของสภาพปัจจุบัน เท่ากับ 0.887 และสภาพที่พึงประสงค์ เท่ากับ 0.920 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในรูปแบบของกูเกิลฟอร์ม (Google form) จำนวน 154 คน

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามในตอนต้นที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ (ขอบเขตเนื้อหา) โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment)

ขั้นตอนที่ 1.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice)

1.3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะนำมาเป็นกรณีศึกษา โดยพิจารณาจากสถานศึกษาที่มีผลงานด้านการบริหารยุคดิจิทัล ระหว่างปี พ.ศ. 2564 – พ.ศ.

2566 อย่างต่อเนื่อง จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 3 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 นำร่างแบบสัมภาษณ์ เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และการใช้ภาษา จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อนำไปส่งถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาในการขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในสถานศึกษาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เก็บเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 3 คน

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์การพัฒนาของภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มาสรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมการพัฒนาการโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ในการสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกโปรแกรมการพัฒนาการโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

นำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 มาเป็นข้อมูลในการยกร่าง ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1 หลักการ 2 วัตถุประสงค์ 3 เนื้อหา 4 กิจกรรมและเครื่องมือการพัฒนา 5 การวัดและประเมินผล ปรับปรุง แก้ไข ร่างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

ในการตรวจสอบยืนยันโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์การพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1) ร่างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม มีวิธีการสร้าง ดังนี้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อนำไปส่งถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ส่งหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มพร้อมกับเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิก่อนล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ดำเนินการสนทนากลุ่มตามวันและเวลาที่กำหนด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาปรับปรุงแก้ไขร่างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 2.3 การประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ในการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็น ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน (ชุดเดิม) ใช้แบบประเมินความเหมาะสมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาปีการศึกษา 2566 จำนวน 15 คน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียการใช้โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล โดยแบ่งออกเป็น ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 13 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 2 คน ใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ) วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ แจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็น โดยรวมรายด้าน

องค์ประกอบ ภาวะผู้นำยุค ดิจิทัล	สภาพปัจจุบันสภาพ ปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น (PNI)			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	ระดับการ ดำเนินงาน	$\bar{S.P.}$	ระดับการ ดำเนินงาน	D	I	$\frac{(I - D)}{D}$		
1. การมี วิสัยทัศน์ยุค ดิจิทัล	3.94	0.43	มาก	4.85	0.55	มากที่สุด	3.94	4.85	0.231	2
2. การสร้าง วัฒนธรรม การเรียนรู้ยุค ดิจิทัล	4.07	0.45	มาก	4.90	0.52	มากที่สุด	4.07	4.90	0.204	4

3. การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล	3.87	0.39	มาก	4.79	0.57	มากที่สุด	3.87	4.79	0.238	1
4. การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	4.00	0.36	มาก	4.90	0.51	มากที่สุด	4.00	4.90	0.225	3
โดยรวม	3.97	0.41	มาก	4.86	0.54	มากที่สุด				

จากตารางที่ 1 พบว่า

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัลและด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล และการพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล

1.2 ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัลและด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล และการพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล

1.3 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล ลำดับที่ 2 ด้านการมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล ลำดับที่ 3 ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ลำดับที่ 4 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

2. ผลการสร้างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2.1 ผลการสร้างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่ 3 เนื้อหา ประกอบด้วย

4 Module ดังนี้ Module 1 การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล Module 2 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล Module 3 การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล Module 4 การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมและเครื่องมือการพัฒนา องค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผล

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยผู้ทรงวุฒิ 7 ท่าน พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยผู้อำนวยการสถานศึกษา 15 ท่าน ศูนย์เครือข่ายโรงเรียนโนนหันนาหนองทุ่ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

1.1 สภาพปัจจุบันการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาตนเอง ดังที่ ธีระ รุญเจริญ และคณะ (2560) กล่าวถึงความหมายของผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าไปในกระบวนการขององค์กร มีภาวะผู้นำในด้านดิจิทัลเป็นผู้นำในด้าน ICT สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ กรณัญญ์ ตาแปง (2563) เรื่อง บทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่สลองใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 พบว่า

1) ผลการศึกษาด้านบทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่ฮ่องสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

1.2 สภาพที่พึงประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพที่พึงประสงค์โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์ผล พบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล เพื่อให้เกิดก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในยุคดิจิทัล ดังที่ ปณตนนท์ เกียรประภากุล(2561) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล หมายถึงผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดี มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ สมรรถนะ มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงานจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนความเปลี่ยนแปลงนโยบาย สังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและพัฒนาการจัดการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของครูและบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานภายใต้ความไว้วางใจ ความร่วมมือ ความเชื่อมั่นความศรัทธา อันจะส่งผลต่อการดำเนินงานในสถานศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ ปาณิสัม ชุมภูยาละ (2563) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ลำดับความต้องการจำเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล ลำดับที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล ลำดับที่ 3 การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ลำดับที่ 4 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล ดังที่ รัตติภรณ์ จงวิศาล (2556) กล่าวถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหาร และสิ่งที่ต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน คือภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลสูง มีความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นและเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในยุคสังคมแห่งความรู้และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและการจะนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่เป้าหมายสิ่งที่ดีกว่า จะต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่เป้าหมายสิ่งที่ดีกว่า จะต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงที่ตัวเองก่อน และจะต้องกระตุ้นให้ผู้อื่นมีการเปลี่ยนแปลงตาม เพื่อจะนำผู้อื่นไปสู่เป้าหมายของยุคดิจิทัลที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ที่หลากหลาย สอดคล้องกับ ญัฐธัญญา พรพทุมชัยกิจ (2564) เรื่อง ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้บริหารมืออาชีพ มีความต้องการจำเป็นในระดับมากที่สุด

2. ผลการสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา ประกอบด้วย 4 Module ดังนี้ Module 1 การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล Module 2 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล Module 3 การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล Module 4 การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล 4) กิจกรรมและเครื่องมือการพัฒนา ประกอบด้วย วิธีการพัฒนา 70:20:10 เช่น 1. การศึกษาด้วยตนเอง 2. การฝึกอบรม 3. การรวมกลุ่มทำงาน และ 4. การศึกษาดูงาน 5) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 1. การประเมินความรู้ความเข้าใจ ก่อน – หลัง การพัฒนา 2. การประเมินภาวะผู้นำยุคดิจิทัล 3. การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมพัฒนา ผลตรวจสอบยืนยันและประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การอบรม การสัมมนา การฝึกปฏิบัติ หรือแบบทดสอบที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของผู้เข้าร่วมโปรแกรม การวัดผลและประเมินการพัฒนาก็อาจถูกนำมาเข้ามาเพื่อปรับปรุงโปรแกรมในอนาคต โปรแกรมการพัฒนานี้มีความสำคัญเนื่องจากช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถพัฒนาความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานของตนได้ และยังส่งผลในการเพิ่มประสิทธิภาพและความเชี่ยวชาญในการบริหาร ผลลัพธ์ของโปรแกรมสามารถเป็นประโยชน์ทั้งต่อบุคลากรและองค์กรในทางในระยะยาว สอดคล้องกับการวิจัย ลภัสรดา ภาราสิริสกุล และชยา กานต์ เรืองสุวรรณ (2566) ได้วิจัยเรื่อง โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับกับงานวิจัยของ สาคร น้อมระวี (2565) ได้ศึกษาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ดผลการวิจัยพบว่าสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

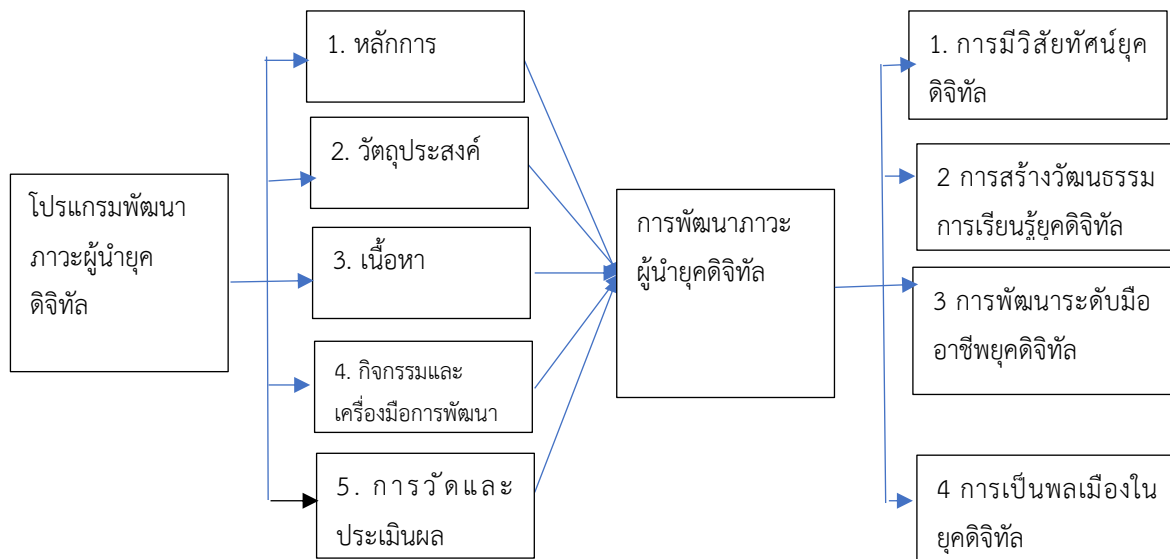
3. ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประเมินโดยผู้อำนวยการสถานศึกษา 15 ท่าน ศูนย์เครือข่ายโรงเรียนโนนหันนาหนองทุ่ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ กนกพิชญ์ สรรพศรี และ พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิริ (2565) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประกอบด้วย 1) หลักการและความสำคัญ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ ยงยุทธ ไชยชนะ (2562) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา

โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) วิธีดำเนินการ และ 5) การประเมินผลโปรแกรม โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

โปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3. วิธีดำเนินการ 4. แนวทางการประเมินรูปแบบ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ ส่วนองค์ประกอบของภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 3) การพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล 4) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ต้องกำหนดนโยบายการภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน กำกับ ติดตาม และประเมินผลเป็นระยะ โดยพิจารณาจากลำดับความสำคัญที่ต้องการจำเป็น ที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด

2) จากผลการวิจัยที่พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประกอบด้วย 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ยุคดิจิทัล 2)

ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล 3) ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพยุคดิจิทัล 4) ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ซึ่งผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยและการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของครู
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรณีภูมิ ตาแปง. (2563). *บทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่ฮ่องสอนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 3. การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.*

กนกพิชญ์ สรรพศรี. (2565). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์. 6(1), 27-38.*

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.*

ณัฐธินิชา พรปทุมชัยกิจ (2564). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ศรีสะเกษ ยโสธร. สาขาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.*

ธีระ รุญเจริญ และวรสิทธิ์ รัตนวราหะ สุจรรยา ขาวสกุล. (2560). *ผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัล. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติครุศาสตร์วิจัย ครั้งที่ 3 วันที่ 29 กรกฎาคม 2560 (หน้า 142). ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.*

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.*

ปณตนนท์ เกียรติประภากุล (2561) . *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0. วารสารวิชาการ Veridian E – Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ. 11(2), 1998-2013.*

- ปานัสร์ม ชุมภูยาละ. (2563). แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 2. *วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษาและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*. 10(1), 137-143.
- พนารัตน์ หุ่นเอี่ยม. (2559). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอแก่งหางแมว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ยงยุทธ ไชยชนะ. (2562). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รัตติภรณ์ จงวิศาล. (2556). ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลภัสสรดา ภาราสิริสกุล และชยาภานต์ เรืองสุวรรณ. (2566). โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 7(2), 257-269.
- สมาน อัครภูมิ. (2551). การบริหารการศึกษสมัยใหม่: แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: หจก.อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สาคร น้อมระวี. (2565). โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*. 9(1), 20-33.

ภาษาอังกฤษ

- Atsawaphum S. (2008). *Modern Educational Administration: Concepts, Theories, and Practices*. 4th ed. Ubon Ratchathani: Ubonkit Offset Printing Co., Ltd.
- Chaichana Y. (2019). *Development of a program to enhance creative leadership of school administrators under the Office of the Secondary Educational Service Area 29*. Master of Education thesis, Educational Administration and Development Program, Graduate School, Maha Sarakham University.
- Chongwisan R. (2013). *Leadership: Theory, Research, and Approaches to Development*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

- Chumphuayala P. (2020). Guidelines for promoting leadership characteristics of digital transformation of school administrators in educational opportunity expansion schools under the Office of the Primary Educational Service Area 2, Uttaradit. *Journal of Graduate Studies and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University*. 10(1), 137-143.
- Hun-iem P. (2016). *Leadership of school administrators in Kaeng Hang Maeo District, under the Office of the Primary Educational Service Area 1 Chanthaburi*. Master's thesis. Graduate School: Burapha University.
- Nomrawee S. (2022). Innovative Leadership Development Program for School Administrators under the Vocational Education Office, Roi Et Province. *Journal of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. 9(1), 20-33.
- Phakotang C. (2018). *Digital-Age Leadership for Professional School Administrators*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- Phonpathumchaikit N. (2021). *Digital-Age Leadership of School Administrators Office of Secondary Education Area, Sisaket, Yasothon*. Department of Educational Administration. Faculty of Education. Sisaket Rajabhat University.
- Pharasirikul L. et al. (2023). Innovative Leadership Development Program for School Administrators under the Office of the Secondary Education Service Area, Mahasarakham. *Journal of Local Administration and Innovation*. 7(2), 257-269.
- Runcharoen T., et al. (2017). Digital Era School Administrators. *Proceedings of the 3rd National Academic Conference and Research Presentation on Education Research, July 29, 2017 (Page 142)*. Lampang: Lampang Rajabhat University.
- Sanphasri K. (2022). Development of a Program to Enhance Innovative Leadership of School Administrators in the 21st Century, Kalasin Primary Educational Service Area Office 1. *Journal of Buddhist Philosophy Evolution*. 6(1), 27-38.
- Srisat B. (2017). *Statistical Methods for Research*. 5th ed. Bangkok: Suwiriyan.
- Tapang K. (2020). *The Role of Educational Leadership of Digital-Age Administrators in the Mae Salong Educational Development Network Expansion Schools, Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 3*. Independent Study for Master of Education. Phayao University.

Thianprapakul P. (2018). Leadership of School Administrators in the Era of Education 4.0. *Veridian E-Journal, Thai Edition, Humanities, Social Sciences and Arts*. 11(2), 1998-2013.

การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัล
เพื่อการจัดการเรียนการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

A Study the Current Status and Desired Conditions of Digital Competencies
for Teaching Management Among Teachers Affiliated with the Bueng Kan
Primary Educational Service Area Office

ศุภฤกษ์ ศิริทองสุข

Suparek Sirithongsook

พิมพ์พร จารุจิตร

Pimporn Charuchit

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udonthani Rajabhat University

E-mail: 65120605126@udru.ac.th

(Received: June 24, 2024/ Revisec: August 15, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ วิธีดำเนินการของผู้วิจัย คือศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2,027 คน จาก 212 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ได้แก่ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน (PNI modified = 0.75)

คำสำคัญ: สมรรถนะดิจิทัล; การจัดการเรียนการสอนของครู; ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

Abstract

The objective of this research article is to study the current status and desired conditions of digital competencies for teaching management among teachers affiliated with the Bueng Kan Primary Educational Service Area Office. The researcher conducted a study on the current status and desired conditions of digital competencies for teaching management among civil servant teachers in primary schools under the Bueng Kan Primary Educational Service Area Office for the 2023 academic year. The population consisted of 2,027 teachers from 212 schools. The research instrument was a 5-level Likert scale questionnaire. The reliability coefficients for the current status and desired conditions questionnaires were both 0.99. Data were analyzed using statistical software to determine frequencies, percentages, means, standard deviations, and necessary requirements.

The findings revealed that the current status of digital competencies for teaching management among teachers affiliated with the Bueng Kan Primary Educational Service Area Office was generally at a low level, while the desired status was at a high level. The essential needs for digital competencies for teaching management among these teachers included the area of instructional planning (PNI modified = 0.75)

Keywords: Digital Competencies; Teaching Management; Instructional Planning

1. บทนำ

ด้วยภาวะปัจจุบัน กระแสโลกที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากเทคโนโลยีดิจิทัล (Disruptive Technologies) ประกอบกับการเกิดโรคอุบัติใหม่ในช่วงที่ผ่านมา คือโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนที่เป็นตัวเร่งปฏิริยาให้ทั่วโลกต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานและการเรียนการสอนไปแบบรวดเร็ว โดยจากรายงานของ World Economic Forum พบว่า โรคระบาดดังกล่าวเร่งให้ปริมาณผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 เนื่องจากการใช้ประชุมทางไกลและการใช้บริการสื่อบันเทิงออนไลน์ (Entertainment Streaming Services) และคาดการณ์อีกว่า การทำงานทางไกล (Remote Working) จะเกิดขึ้นเป็นปกติในอนาคต ซึ่งช่วยลดต้นทุนและทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีผลผลิตภาพ (Productivity) มากขึ้น ช่วยประหยัดเวลาในการเดินทาง โดยการระบาดของ Covid-19 ยังเป็นสาเหตุให้ธุรกิจและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องลุกขึ้นมาปรับตัวครั้งใหญ่ ทั้งเพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืน นำไปสู่การดำเนินชีวิตสู่ความปกติใหม่ หรือ New Normal ส่งผลให้ทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนถูกกดดันให้ต้องปรับตัว ปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อหนีจากการถูกไล่ล่าจากทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ปรับตัวในสังคมที่มีการแข่งขันสูง และปรับตัวให้เข้ากับสถานะเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เพราะวิกฤตจึงเกิดโอกาสให้ได้ทำสิ่งใหม่หลายสิ่ง หลายอย่างที่ไม่เคยมีโอกาสดำเนินได้ หรือได้มีมาก่อน สิ่งใดที่มีประโยชน์จะได้รับการพัฒนาและนำมาปรับใช้ ทำให้การใช้ชีวิตและการทำงาน ง่าย สะดวก และมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลายสิ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนจาก “New Normal” เป็น “Now Normal” หรือวิถีปกติยกตัวอย่าง เช่น การซื้อ - ขายสินค้าออนไลน์ การใช้จ่ายเงินผ่านระบบการชำระเงินที่ไร้การสัมผัส (Contactless Payments) การทำงานที่บ้าน (Work from Home/Remote Working) รวมไปถึงภาคการศึกษาเองก็มีการเรียนทางไกล (Distance Learning) ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น ออนไลน์ผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แม้ว่าสถานการณ์ในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยเริ่มผ่อนคลายลงแล้ว สถานศึกษาหลายแห่งก็ยังคงเลือกใช้วิธีเรียนในห้องสลับกับเรียนออนไลน์อยู่ ปัจจุบันการเรียนผ่านห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) จากที่บ้านคงจะไม่ใช่อะไรใหม่อีกต่อไป และครูผู้สอนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะดิจิทัลให้มากขึ้นและดีกว่าเดิมเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงการเตรียมความพร้อมรับมือกับเหตุการณ์หรือปัจจัยภายนอก ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาจึงได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านดิจิทัลเพื่อการศึกษา (พ.ศ. 2566 – 2570) ของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อต่อยอดการวางกรอบแนวทางการพัฒนาดิจิทัลเพื่อการศึกษาจากแผนฯ ฉบับเดิม (แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2563 – 2565) ทำให้กระทรวงศึกษาธิการมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาของหน่วยงานใน

กระทรวงศึกษาธิการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตั้งแต่ระดับฐานราก รูปแบบการบริหาร กำหนดทิศทางตลอดจนถึงด้านอื่น ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายที่ 4 (SDG4) ของสหประชาชาติ โดยแผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2566 - 2570 ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีดิจิทัลในด้านการจัดการศึกษา โดยในระดับนักเรียน เช่น ช่วยให้นักเรียนเกิดเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ช่วยให้นักเรียนและสื่อการสอนมีความหลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และในระดับครู เช่น สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้หลากหลายทำให้กระบวนการสอนง่ายขึ้น และมีความน่าสนใจ กล่าวคือครูในยุคดิจิทัลจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะความสามารถในการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาให้การเรียนการสอนในชั้นเรียนประสบความสำเร็จ กล่าวได้ว่า ครูจำเป็นต้องมีสมรรถนะดิจิทัล ซึ่งเป็นความรู้ เป็นทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลง ถ้าหากครูมีสมรรถนะดิจิทัลก็ย่อมส่งผลให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมดิจิทัลได้ดียิ่งขึ้น (Røkenes, F. M and Krumsvik, 2016: 45) และเพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพครูให้มีมาตรฐานและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้ดำเนินการปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในส่วนของครูและกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู ตามหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.3/ว 9 ลงวันที่ 20 พฤษภาคม 2564 มีความคาดหวังที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าการจัดทำผลงานวิชาการมีการบูรณาการการทำงานที่เชื่อมโยงกันโดยมีการประเมินที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน และเป็นธรรม ทำให้ได้ครูที่มีศักยภาพตามวิทยฐานะ นอกจากจะต้องมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นตามระดับวิทยฐานะที่คาดหวังแล้ว ยังต้องสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะเต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564: ออนไลน์) ซึ่งตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินนั้นจะมีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การปฏิบัติงานตามมาตรฐานตำแหน่งครู, ภาระงานตามที่ ก.ค.ศ. กำหนด, ผลการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ ส่วนที่ 2 ข้อตกลงประเด็นท้าทาย ในการพัฒนาผลลัพธ์ เพื่อให้ครูมีศักยภาพและสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นตามตำแหน่งและวิทยฐานะที่คาดหวัง เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวิชาชีพครูมีภาวะผู้นำในการบริหารวิชาการและบริหารการเปลี่ยนแปลง มีการเข้าถึงห้องเรียนมากขึ้น รับทราบสภาพปัญหาและความต้องการของห้องเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจะได้ทราบถึงจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของครูและบุคลากรใน

สถานศึกษา ทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครู เพื่อให้ครูสามารถนำผลการพัฒนามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564: ออนไลน์) โดยหนึ่งในส่วนสำคัญของการประเมินก็คือ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องของครูเพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ และมีสมรรถนะในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา สมรรถนะวิชาชีพครู ความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน เป็นแบบอย่างที่ดี นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามขอบเขตของแบบประเมินผลการพัฒนางานตามข้อตกลง PA ที่ใช้ในการประเมินวิทยฐานะรูปแบบใหม่นี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหานั้นได้สอดคล้องกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬ เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 212 โรงเรียน ใน 8 อำเภอ มีคุณภาพและประชากรผู้เรียนแตกต่างกัน ทำให้คุณภาพการจัดการศึกษาของแต่ละสถานศึกษามีความแตกต่างกันไปตามบริบท ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จึงได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมุ่งพัฒนาให้ครูให้มีความรู้ สมรรถนะ และทักษะในการเป็นครูมืออาชีพ มีคุณธรรม มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีการพัฒนาตนเอง ให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา ส่งเสริมการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี ครูรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบและนำผลมาพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำผลที่ได้มาให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยมีการให้ความรู้ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะรูปแบบใหม่ วPA (Performance Agreement: PA) ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบออนไลน์และจัดอบรมแบบออฟไลน์ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ทุกปีงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับประกาศนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2564 ได้แก่ การปรับหลักเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะใหม่ ต้องส่งผลไปถึงผู้เรียน รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้า และพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของสมรรถนะดิจิทัล เพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เพื่อนำผลวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมสมรรถนะดิจิทัลของครู ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนและเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สำหรับการประเมินวิทยฐานะรูปแบบใหม่ วPA (Performance Agreement: PA) รวมทั้งสามารถนำผลวิจัย ไปใช้สนับสนุนการดำเนินงานด้านที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งประกอบการตัดสินใจทางด้านการบริหารสถานศึกษา เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำ

ผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู ไปใช้ในการวางแผนการจัดทำข้อตกลงในการพัฒนางาน (Performance Agreement: PA) เพื่อส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีศักยภาพและสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นตามตำแหน่งและวิทยฐานะที่คาดหวังและสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวสู่การขอตำแหน่งทางวิชาการต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

รายละเอียดเกี่ยวกับประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2,027 คน จาก 121 โรงเรียน

1.1.1 โรงเรียนขนาดเล็ก มีทั้งหมด 97 โรงเรียน จำนวนประชากร 509 คน

1.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง มีทั้งหมด 109 โรงเรียน จำนวนประชากร 1,339 คน

1.1.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ มีทั้งหมด 5 โรงเรียน จำนวนประชากร 179 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 323 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.2.1 การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้โดยการเทียบตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 42-50) ได้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 137 แห่ง จากโรงเรียนทั้งหมด 212 แห่ง และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 323 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 2,027 คน

1.2.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้การกำหนดขนาดของโรงเรียนเป็นเกณฑ์ โดยมีขั้นตอนของการสุ่ม ดังนี้

ขั้นที่ 1 แบ่งกลุ่มตัวอย่างของโรงเรียนตามขนาดของสถานศึกษา คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ แต่เนื่องจากโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬไม่มี ผู้วิจัยจึงได้ตัดกลุ่มนี้ออกจากกลุ่มตัวอย่างและหาโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณดังนี้

$$\text{กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{n \times a}{N}$$

เมื่อ n = โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย
 a = จำนวนโรงเรียนในแต่ละช่วงชั้น
 N = จำนวนของโรงเรียนทั้งหมด

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนโรงเรียน 97 แห่ง ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 63 แห่ง ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มโรงเรียนตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{137 \times 97}{212} = 63$$

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดกลาง ซึ่งมีจำนวนโรงเรียน 110 แห่ง ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 71 แห่ง ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มโรงเรียนตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{137 \times 110}{212} = 71$$

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งมีจำนวนโรงเรียน 5 แห่ง ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 แห่ง ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มโรงเรียนตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{137 \times 5}{212} = 3$$

ขั้นที่ 2 จากกลุ่มตัวอย่างในขั้นที่ 1 ผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างเฉพาะข้าราชการครู ตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียน โดยใช้สูตรการคำนวณดังนี้

$$\text{กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{m \times a}{M}$$

เมื่อ m = กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย
 a = จำนวนประชากรในแต่ละช่วงชั้น
 M = จำนวนของประชากรทั้งหมด

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนประชากร 509 คน ได้ข้าราชการครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 81 คน ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{323 \times 509}{2027} = 81$$

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดกลาง ซึ่งมีจำนวนประชากร 1,339 คน ได้ข้าราชการครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 213 คน ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{323 \times 1339}{2027} = 213$$

กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งมีจำนวนประชากร 179 คน ได้ข้าราชการครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน ตามสูตรการคำนวณด้านล่าง

$$\text{กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน} = \frac{323 \times 179}{2027} = 29$$

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำแนกตามขนาดโรงเรียน ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2566

ขนาดโรงเรียน แบ่งตามจำนวนนักเรียน	จำนวนโรงเรียน	โรงเรียน ที่เลือกมา	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง ที่เลือกมา
ขนาดเล็ก 1 – 120 คน	97	63	509	81
ขนาดกลาง 121 – 600 คน	110	71	1,339	213
ขนาดใหญ่ 601 – 1,500 คน	5	3	179	29
รวม	212	137	2,027	323

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยสร้างและพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงานและขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) ใช้ถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะดิจิทัล 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน (Planning your teaching)
2. การหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน (Approaches to teaching)
3. การสนับสนุนผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการทำงานและประกอบอาชีพ (Supporting learners to develop employability skills)
4. การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment)
5. การพัฒนาตนเองของผู้สอน (Self-development)

ข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Likert) พิจารณาตามการตัดสินใจของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยให้คะแนนตามน้ำหนักของคำตอบ 5 ระดับ (Likert, 1961 อ้างถึงใน กาญจนา วัฒนสุนทร, 2556)

2.2 การสร้างและการหาประสิทธิภาพเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.2.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะดิจิทัลของครู เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยและศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

2.2.2 ศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการ สร้างแบบสอบถามและศึกษาแบบสอบถามที่จัดการศึกษาสร้างไว้และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือแล้วเขียนแบบสอบถามฉบับร่าง ให้ครอบคลุมเกี่ยวกับสมรรถนะดิจิทัลของครู

2.2.3 นำร่างแบบสอบถาม เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำชี้แนะ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอนั้น

2.2.4 นำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขปรับปรุงแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาคัดเลือกจาก 1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก ทางการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูที่จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี จำนวน 1 คน 3) อาจารย์มหาวิทยาลัยหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity)

2.2.5 นำคะแนนมาหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เป็นรายข้อคำถาม โดยในการวิจัยครั้งนี้ควรมีค่าความดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

2.2.6 นำแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัล เพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ที่ปรับปรุงแก้ไข และตรวจสอบความถูกต้อง เสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบอีกครั้ง

2.2.7 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) โดยนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นครูผู้สอน จำนวน 30 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิจัยครั้งนี้ แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่น 0.99 (Cronbach, 1970 อ้างถึงใน สมชาย วรกิจเกษมสกุล, 2554: 273-275)

2.2.8 ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุง แก้ไข แล้วสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2.9 ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สมบูรณ์มาเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วจึงรวบรวมข้อมูลทั้งหมดและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถึงผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เพื่อขอความอนุเคราะห์และอนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้าราชการครูและบุคลากรในสังกัด

3.2 ส่งแบบสอบถามพร้อมกับหนังสือขอความอนุเคราะห์ผ่านทางระบบ e-office ในรูปแบบลิงก์ Google Form หรือ QR Code เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและประสานขอความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ในการตอบแบบสอบถาม

3.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามในรูปแบบลิงก์ตอบกลับ Google Form จำนวน 323 คน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป คิดเป็นร้อยละ 100

3.4 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาผลการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ตามรายละเอียด ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผล (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 103) กำหนดเกณฑ์แปลผลเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ มาวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุที่นำไปสู่การเกิดความต้องการจำเป็นนั้น ๆ เทคนิคการวิเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็น ที่เป็นที่ยอมรับใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ PNImodified คือ เป็นสูตรที่ปรับปรุง โดย นางลักษณ วิรัชชัย และ สุวิมล ว่องวานิช เป็นวิธีการหาผลต่างของ (I-D) แล้วหารด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยช่วงที่ไม่กว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบเมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม (สุวิมล ว่องวานิช, 2550: 15-17) สูตร PNImodified = (I-D)/D

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 323 คน พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.89 ตำแหน่งครู ร้อยละ 32.82 ประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 5 ปี ร้อยละ 48.61 และขนาดสถานศึกษาส่วนใหญ่คือ ขนาดกลาง ร้อยละ 65.94

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ แสดงดัง ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

รายการ	สภาพปัจจุบัน (D)		แปลผล	สภาพที่พึงประสงค์ (I)		แปลผล	ความต้องการจำเป็น (PNI)	
	\bar{x}	S. D.		\bar{x}	S. D.		(I-D)/D	ลำดับที่
	1. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน	2.51	0.16	ปานกลาง	4.41	0.06	มาก	0.75
2. ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	2.52	0.02	ปานกลาง	4.29	0.09	มาก	0.70	2*

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึง			ความต้องการจำเป็น	
	(D)		แปลผล	ประสงค์ (I)		แปลผล	(PNI)	ลำดับที่
	\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.			
3. ด้านการสนับสนุนผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในการทำงานและประกอบอาชีพ	2.23	0.16	น้อย	3.61	0.08	มาก	0.62	4
4. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้	2.58	0.17	ปานกลาง	4.21	0.05	มาก	0.63	3*
5. ด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอน	2.55	0.07	ปานกลาง	4.05	0.23	มาก	0.59	5
โดยรวม	2.48	0.07	น้อย	4.11	0.07	มาก	0.66	-

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.48$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 คือ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.58$) ลำดับที่ 2 คือ ด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอน ($\bar{X} = 2.55$) และลำดับที่ 3 คือ ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 2.52$)

สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 คือ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ($\bar{X} = 4.41$) ลำดับที่ 2 คือ ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.29$) และลำดับที่ 3 คือ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.21$)

ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ สมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู ด้านที่มีความต้องการจำเป็น 3 ลำดับแรก ได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน (PNI modified = 0.75) ลำดับที่ 2 ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน (PNI modified = 0.70) และลำดับที่ 3 ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ (PNI modified = 0.63)

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ได้แก่ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน (PNI modified = 0.75) ทั้งนี้อาจเกิดจากสมรรถนะดิจิทัลเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพครูนั้นเป็นเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้น ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต่าง ๆ เพิ่งได้รับการแจ้งประเมินตามเกณฑ์การประเมินรูปแบบใหม่จึงทำให้หลาย ๆ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหาร และข้าราชการครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินวิทยฐานะ รูปแบบใหม่ ต้องได้เริ่มเรียนรู้ ทบทวนกฎ ระเบียบ กติกาและปรับตัวใหม่อย่างละเอียดรอบคอบ ความรู้ความเข้าใจที่มีในสภาพปัจจุบันจึงอยู่ในระดับน้อย ตามความสามารถของแต่ละบุคคลมีและเข้าใจ ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติมความรู้ สอดคล้องกับ กิตติพิศ โคนสันเทียะ (2565) ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัลของครูในยุคดิจิทัล พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับครูที่ได้จากการศึกษากรอบแนวคิดของต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมวิชาชีพ 2.การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ 3.การจัดการทรัพยากรดิจิทัลทางการศึกษา 4.การวัดประเมินผล 5.การสอนและการเรียนรู้ 6.การส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน และ 7.จริยธรรมและความปลอดภัย โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ต้องมีการให้ความสำคัญ ส่งเสริม สนับสนุนความรู้ในเรื่องนี้ในทุก ๆ ปี ทั้งการจัดอบรมให้ความรู้ครูผู้สอนทั้งในแบบออนไซต์และออนไลน์ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องศึกษาหาข้อมูลให้เข้าใจและช่วยผลักดันครู ส่งเสริมให้ครูได้เข้าร่วมอบรม ให้คำแนะนำ นิเทศติดตาม ครูผู้สอนเองก็ต้องเช็คตัวเอง ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การประเมินของตนเองอยู่เสมอ อบรม เรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เข้าใจถึง กฎ ระเบียบในการประเมินวิทยฐานะ รูปแบบใหม่นี้ สอดคล้องกับ วันเพ็ญ ระวิพันธ์ (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครู ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ รู้จักวิธีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่หลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว อีกทั้งสภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลที่ครูควรพัฒนาเป็นอย่างมากอีกเรื่องคือ ทักษะการใช้ดิจิทัลเพื่อความมั่นคงปลอดภัย ทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษา เพื่อให้ครูและนักเรียนได้เข้าใจถึงปัญหาและอันตรายของการใช้ทักษะดิจิทัลในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับ

กรณีผู้วิจัย (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพความต้องการจำเป็นและ แนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ทักษะดิจิทัลของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ทักษะดิจิทัลของครู โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความต้องการจำเป็น ได้แก่ ทักษะการใช้ดิจิทัลเพื่อความมั่นคงปลอดภัย ทักษะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษา และทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล และ 3) แนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ผลการประเมินแนวทางพัฒนา โดยรวม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมี ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษางานวิจัยรายด้านขององค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัล ทั้ง 5 ด้าน พบว่า

1) สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.51$)

2) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.11$)

3) สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.52$)

4) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ด้านการหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.29$)

5) สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ ด้านการสนับสนุนผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการทำงานและประกอบอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.23$)

6) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ด้านการสนับสนุนผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการทำงาน และประกอบอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.61$)

7) สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.58$)

8) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.21$)

9) สภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 2.55$)

10) สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.05$)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ผู้วิจัยคิดว่าครูผู้สอน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ต้องเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนไป พัฒนาตัวเอง ในด้านดิจิทัล ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้จากการแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพิ่มเติมให้มากขึ้นกว่าเดิม หรือเข้ารับ การฝึกอบรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มเติมสมรรถนะการเรียนรู้ และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ การ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชั้นเรียนให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลในการจัดการเรียน การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการต่อยอดเพื่อส่งเสริมการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพครู ต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการทำวิจัยครั้งต่อไป อาจทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลเพื่อ การจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบ เพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพครู ต่อไป

2) ควรศึกษาปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เพิ่มเติม เพื่อเป็นข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพครู ต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรณีภูธร จิตตากรพงศ์สถิต และคณะ. (2565). สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของ ครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขตอุดรธานี. *วารสารรัชต์ภาคย์*. 16(47), 189-205.
- กิตติพิศ โคนสันเทียะ. (2565). สมรรถนะดิจิทัล: สมรรถนะใหม่สำหรับครูยุคปัจจุบัน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 22(2), 14-23.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น
- สมชาย วรกิจเกษมสกุล. (2554). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. อุดรธานี: โรงพิมพ์อักษรศิลป์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2566 – 2570*. สืบค้นเมื่อ 31 ตุลาคม 2566, จาก <https://itdept.ipst.ac.th/wp-content/uploads/2023/04/MOE-DIGITAL-66-70.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *คู่มือ การดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2566, จาก https://otepc.go.th/images/00_YEAR2564/03_PV1/1Mv9-2564.pdf.
- วันเพ็ญ ระวิพันธ์. (2562). แนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการจัดการเรียนรู้ของครูตาม นโยบายไทยแลนด์ 4.0 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*. 6(1), 116-129.

ภาษาอังกฤษ

- Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST), Ministry of Education. (2023). *Digital Action Plan for Education, Ministry of Education. 2023-2027*. Retrieved on October 31, 2023, from <https://itdept.ipst.ac.th/wp-content/uploads/2023/04/MOE-DIGITAL-66-70.pdf>.
- Konsantia K. (2022). Digital competence: A new competence for modern teachers. *Journal of Education Thaksin University*. 22(2), 14–23.
- Office of the Teacher Civil Service and Educational Personnel Commission (OTEP), Ministry of Education. (2021). *Handbook for implementing criteria and procedures for assessing the position and academic standing of teachers and educational personnel*. Retrieved on October 20 2023, from https://otepc.go.th/images/00_YEAR2564/03_PV1/1Mv9-2564.pdf.
- Rawipan W. (2019). Guidelines for using innovations and information technology in teaching management according to the Thailand 4.0 policy of Phra Nakhonsiyutthaya Primary Educational Service Area Office 2. *Journal of Educational Review*. 6(1), 116-129.
- Røkenes, F. M and Krumsvik, R. J. (2016). Prepared to teach ESL with ICT ? A study of digital competence in Norwegian teacher education. *Computers & Education*. 97(1), 1-20.
- Srisat B. (2013). *Preliminary research*. 9th ed. Bangkok: Suwiriyan.
- Thitakornphongsathit K. and team. (2022). The needs assessment and guidelines for developing teachers' digital skills to enhance 21st-century teaching and learning under the Mukdahan Secondary Educational Service Area Office. *Ratchapak Journal*. 16(47), 189-205.
- Viberg, O., Mavroudi, A., Khilil, M. and Balter, O. (2020). Validating an instrument to measure teacher' preparedness to use digital technology in their teaching. *Nordic Journal of digital literacy*. 15(1), 39-55.
- Worakitkasemsakul S. (2011). *Research methodology in behavioral and social sciences*. Udon Thani: Aksornsri Printing.
- Wongwanich S. (2007). *Needs assessment research*. Bangkok: Chulalongkorn University.

แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1
Guidelines for the Administration of Student Care and Support Systems in
Small Primary Schools under the Office of the
Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1

นิภารัตน์ แสงสว่าง
Niparat Sangsawang
พิมพ์พร จารุจิตร
Pimporn Charuchit
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
Udonthani Rajabhat University
E-mail: 65120605127@udru.ac.th

(Received: June 24, 2024/ Revisec: August 15, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 2) หาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 และ3) ประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 การวิจัยแบบผสม แบ่งออกเป็น 3 ระยะ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 ประชากรใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา,ครู โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 96 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป หาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและร้อยละ ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หาร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการหาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 สามอันดับแรก ได้แก่ การพัฒนา

และส่งเสริมนักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และการส่งต่อ ตามลำดับ 2) แนวทางการบริหารงาน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 โดยใช้กระบวนการบริหารงาน PDSA รวมทั้งหมด 52 แนวทาง และ 3) ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สพป.หนองคาย เขต 1 ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์และด้านเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: สภาพปัจจุบัน; สภาพที่พึงประสงค์; ความต้องการจำเป็น;

การบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the current condition Desired condition of the administration of the student care and support system in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1 2) Find guidelines for the administration of the student care and support system in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1 and 3) Assessing the management guidelines for student care and support systems in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, mixed methods research, divided into 3 phases to study the current condition. Desired condition of the administration of student care and support systems in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1. The population used in the research includes educational institution administrators, teachers. 96 small schools. The research instrument was a 5-level estimation questionnaire with a confidence value of 0.99. Data were analyzed using a ready-made statistical program to find frequencies, percentages, means, standard deviations, and necessary needs. Phase 2. Study the management guidelines for student care and support systems in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, using a semi-structured interview form. Choose specifically Data were analyzed by content and percentage analysis. Phase 3: Evaluation of administrative guidelines for student care and support systems in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, selected specifically. Analyze data from interviews. Semi-structured, find percentage, mean and standard deviation.

The results of the research found that: 1) The need to find management guidelines for student care and support systems in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, the top three areas are student development and promotion. Knowing

students individually and making referrals, respectively. 2) Management guidelines Regarding the student care and support system in small primary schools, Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, using the PDSA management process, a total of 52 guidelines, and 3) the results of evaluating the management guidelines for the student care and support system in small primary schools Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, feasibility Usefulness and appropriateness at the highest level.

Keywords: Actual States; Expected States; Needs;

Student support system administration

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ความรอบรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 22 ได้มีแนวทางการจัดการศึกษาให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักที่ว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องให้ถือว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญที่สุด และต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ รวมถึงมาตรา 23(5) การจัดการศึกษาต้องเน้นให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับชั้น ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการ คือ ด้านความรู้และด้านทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขสมบูรณ์การจัดการกระบวนการเรียนการสอนนั้นให้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์เอาความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้รู้จักคิดเป็นทำเป็นปฏิบัติได้ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา อีกทั้งประสานร่วมมือกับผู้ปกครองและผู้นำชุมชนทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพของมนุษย์ (Sustainable Development Goals : SDGs 2030, 2015)

เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันจำนวนไม่น้อยได้รับผลกระทบจากสภาพปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ไม่ส่งผลดีในสังคม ทำให้มีพฤติกรรมที่มีความแตกต่างไปจากเด็กและเยาวชนในอดีต ถึงแม้ว่าผู้ปกครอง ครู อาจารย์ จะให้ความรักความปรารถนาดีอย่างมากมายสักเพียงใดก็ตามก็ยังไม่สามารถปกป้อง และคุ้มครองเด็ก เยาวชนทุกคนให้ปลอดภัยในพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวังได้ จากสถิติข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็ก และเยาวชนของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า เด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอื่นนั้น ส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนี้ 1) หมกมุ่นในการเล่นเกมจากสมาร์โฟน และคอมพิวเตอร์ และเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจนนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ดี 2) มีค่านิยมประลองความเร็ว

โดยมีการใช้รถจักรยานยนต์ในทางที่ผิดเป็นนักขับวัยรุ่นและเป็นสาวที่นิยมชายชัชรดซึ่ง 3) ใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา ทะเลาะวิวาท จับกลุ่มรวมตัวกันสร้างความรำคาญให้กับสังคม 4) มีเพศสัมพันธ์ขณะที่ยังไม่พร้อมและขาดการรับผิดชอบกับสิ่งที่เกิดขึ้น 5) เข้าถึงสารเสพติดได้ง่าย ไม่ว่าจะเป็นสุรา บุหรี่ หรือแม้กระทั่งสารเสพติดต่างๆที่ทุกวันนี้หาได้ง่ายรอบตัว 6) ขาดศีลธรรมคุณธรรมและขาดความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เป็นสังคมก้มหน้า ติดเพื่อน ติดสื่อออนไลน์และให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าคนในครอบครัว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2559:1-2)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจัดเป็นกระบวนการในส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่จะดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นขั้นตอนวิธีการและเครื่องมือในการทำงาน ที่ชัดเจน มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการจัดการดำเนินงานดังกล่าวโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอาทิเช่นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ฯลฯ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2562 :1) ปัจจุบันโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วทั้งประเทศประสบปัญหาและมีข้อจำกัดในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่หลายประการ อาทิ ครูแนะแนวไม่เพียงพอต่อนักเรียนหรือไม่มีเลยในบางโรงเรียน ส่วนครูที่ทำหน้าที่แนะแนวส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการวิชาแนะแนว เพราะการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในปัจจุบัน ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งทางด้านสุขภาพกาย จิตใจ ด้านการเรียนรู้ ด้านความปลอดภัย ด้านการปกป้องคุ้มครองสิทธิ์ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในและภายนอกโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนซึ่งปัญหาในข้อเหล่านี้ทำให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนและไม่ทั่วถึง ไม่มีข้อมูล ไม่เป็นธรรมกับผู้เรียนบางกลุ่มและบางคน ยิ่งสถานการณ์ปัญหาสังคมที่มีความรุนแรง และเริ่มขยายตัวเป็นวงกว้างสู่โรงเรียนได้อย่างรวดเร็ว ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวซึ่งขาดความอบอุ่นและขาดความมั่นคงแข็งแรง มีแนวโน้มสูงมาก ที่จะออกจากโรงเรียนกลางคัน สถิติการออกเรียนกลางคันของแต่ละโรงเรียนสะท้อนให้เห็นความล้มเหลวทางการศึกษาการออกเรียนกลางคันนอกจากเป็นความสูญเสียเปล่าทางการศึกษาแล้วยังเป็นปัญหาทางสังคม ที่รัฐบาลจะต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูงมาก เพื่อการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเรา ปัญหาของเด็กและเยาวชนจึงนำไปสู่ความเดือดร้อนของครอบครัว ความไม่สงบสุขของสังคม และพัฒนาไปสู่ความไม่มั่นคงของมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยมีเนื้อหาดังนี้ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกัน และช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน เพื่อทำการวิจัยโดยนำผลที่ได้จากการวิจัยไปแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

2.3 เพื่อประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ สถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ปีการศึกษา 2566 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 47 คน และครู จำนวน 580 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 627 คน โดยกำหนดตามตารางของ Krejcie and Morgan (อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

2) ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ จำนวน 9 คน มาจาก 3 กลุ่ม ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน ,ศึกษานิเทศก์ 3 คน และครู 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3) ผู้เชี่ยวชาญประเมินแนวทาง จำนวน 5 คน มาจาก 3 กลุ่ม ผู้บริหารการศึกษา 1 คน, ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน และผู้เชี่ยวชาญ 1 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) ถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

3) แบบประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ซึ่งประเมินใน 3 ประเด็น ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของกัสคีย์ (Guskey, 2000: 36) โดยแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า Rating Scale 5 ระดับ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยขอหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัย พร้อมแบบสอบถามที่สร้างผ่าน Google Form และจัดทำเป็นคิวอาร์โค้ด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าไปดำเนินการตอบแบบสอบถามออนไลน์ด้วยตนเอง

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นทำการติดต่อ นัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ เรียบเรียง และจัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

3) การประเมินแนวทาง ทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน จากนั้นส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ และแบบประเมินแนวทางไปถึงผู้เชี่ยวชาญ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามโดยหา

ค่าสถิติพื้นฐานคือ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคิดเห็นของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยการศึกษาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูล ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล คือ จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่และบุคคล และ 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลตรงตามความเป็นจริงแล้วจึงนำมาดำเนินการแก้ไขเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

3) การประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยการศึกษาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

4.1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

1) สภาพปัจจุบันของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2) สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3) ความต้องการจำเป็นในการหาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เรียงลำดับ

ความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งต่อ การคัดกรองนักเรียนและการป้องกันและแก้ไขปัญหา เป็นลำดับสุดท้าย

4.2 การศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อสรุป จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน ครูชำนาญการพิเศษ 3 คน พบว่า มีการระบุแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การวางแผน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 2) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การดำเนินงาน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 3) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 4) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รวมทั้งหมด 2 แนวทาง

2) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านการคัดกรองนักเรียน การวางแผน รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน การดำเนินงาน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 3) ด้านการคัดกรองนักเรียน การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 4) การคัดกรองนักเรียน การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รวมทั้งหมด 3 แนวทาง

3) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การวางแผน รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 2) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การดำเนินงาน รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 3) การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 4) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รวมทั้งหมด 3 แนวทาง

4) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การวางแผน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 2) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การดำเนินงาน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 3) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งหมด 2 แนวทาง 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รวมทั้งหมด 2 แนวทาง

5) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านการส่งต่อการวางแผน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 2) ด้านส่งต่อ การดำเนินงาน รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 3) ด้านส่งต่อการเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งหมด 3 แนวทาง 4) ด้านการส่งต่อ การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รวมทั้งหมด 3 แนวทาง

สรุปได้ว่า การหาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 รวมทั้งหมด 52 แนวทาง

4.3 การประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับ มากที่สุด

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

5.1 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ภาพรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการจำเป็นมากที่สุด 3 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 2) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) การส่งต่อ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตรพร สุทธิสาร (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ตามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประณตศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการส่งต่อนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาและด้านการส่งเสริมนักเรียน ตามลำดับ

5.2 ผลของการศึกษาแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 มีทั้งหมด 5 ด้าน 52 แนวทาง ดังนี้

1) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การวางแผน (1) โรงเรียนควรจัดประชุมครูวางแผนเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ กำหนดปฏิทิน การปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจนก่อนเปิดภาคเรียน (2) โรงเรียนควรจัดประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่ชัดเจน (3) ครูประจำชั้นวางแผนในการออกเยี่ยมบ้านและจัดเตรียมเอกสารให้พร้อมในการออกเยี่ยมบ้าน, การดำเนินงาน (1) การดำเนินงานทางโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน นักเรียน (2) การดำเนินงานควรเก็บข้อมูลและตรวจสอบเป็นระยะ (3) ครูประจำชั้นควรมีข้อมูลของนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นปัจจุบันตามสภาพจริง, การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล (1) ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรเรียนรู้และรับทราบปัญหาทางนักเรียนทุกคนในโรงเรียน นักเรียนต้องได้รับการตรวจสอบ ประเมินผล (2) ควรมีการตรวจสอบประเมินผลที่หลากหลาย ตามสภาพจริง (3) หลังการประเมิน ควรนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบผู้เรียนเป็นรายบุคคล, การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (1) ควรมีการบันทึกผลเพื่อนำผลการบันทึกมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (2) ควรนำผลการประเมินมาปรับปรุง พัฒนางานให้ได้ตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ไม่ค่อยมีการประชุมครูที่ปรึกษาเพื่อจัดทำปฏิทินการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นรายบุคคล มิไม่การออกแบบและจัดทำเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลนักเรียนอย่างถูกต้อง ขาดงบประมาณ นัดหมายนักเรียนไม่ค่อยชัดเจน และขาดการกำกับติดตามประเมินผล สรุปผล และการปรับปรุงแก้ไข สอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ นายศักรินทร์ โพธิ์เพชร (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดกำแพงเพชร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 พบว่า ด้านรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ประชุมครูที่ปรึกษาเพื่อจัดทำปฏิทินการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นรายบุคคลออกแบบและจัดทำเครื่องมือ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลนักเรียน นัดหมายนักเรียน กำกับติดตามประเมินผล สรุปผล และปรับปรุงแก้ไข

2) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการคัดกรองนักเรียน การวางแผน (1) ผู้บริหารประชุมครูเพื่อสร้างความเข้าใจในการคัดกรองนักเรียน และวางแผนพร้อมจัดทำเครื่องมือแบบคัดกรองให้ชัดเจน (2) โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำเกณฑ์และตัวชี้วัดการคัดกรองนักเรียนการดำเนินงาน (1) การคัดกรองนักเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านและมีคุณภาพ (2) โรงเรียนจัดประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนเพื่อความเข้าใจนักเรียนที่ตรงกันควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากร ใช้เครื่องมือในการคัดกรอง

นักเรียน และนำผลการคัดกรองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครูสามารถใช้เครื่องมือคัดกรองนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และสามารถคัดกรองนักเรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาได้ (3) การดำเนินการคัดกรองนักเรียนต้องเป็นระบบ มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง และมีความหลากหลาย การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล (1) แต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติหน้าที่การคัดกรองนักเรียนอย่างจริงจังและให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ 1 ปี/ครั้ง (2) ครูประจำชั้นมีการบันทึกและรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนเป็นห้องเรียน และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลไว้ที่สถานศึกษา การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

1. โรงเรียนควรสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปกครองในการเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นความลับตามผลการคัดกรอง เมื่อได้ผลคัดกรองครูนำผลการประเมินการคัดกรองนักเรียนมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (2) โรงเรียนจัดทำแบบสรุปลผลการคัดกรองนักเรียนแยกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาเป็นรายบุคคล เป็นห้องเรียน ให้ชัดเจนเพื่อนำผลมาสรุปรมาพัฒนาและแยกกลุ่มเพื่อจัดการศึกษาและดูแลนักเรียน (3) ครูประจำชั้นต้องสังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคลว่ามีพัฒนาการที่ดีขึ้นมากน้อยเพียงใดจัดเก็บเป็นฐานข้อมูล และรายงานต่อผู้บริหาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้ปกครองยังขาดความเชื่อถือในผลการคัดกรองของครูและไม่ยอมรับผลการคัดกรอง ขาดการประชุมครูเพื่อสร้างความเข้าใจในการคัดกรองนักเรียน และวางแผนการจัดทำแบบคัดกรองที่ชัดเจน และไม่มีการจัดทำแบบสรุปลผลการคัดกรองนักเรียนแยกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง เป็นรายบุคคล เป็นห้องเรียนที่ชัดเจนเพื่อนำผลมาสรุปรมาพัฒนา และแยกกลุ่มการจัดการศึกษาและดูแลนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริญ กางกรณ (2558) เรื่อง แนวทางส่งเสริมการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนกลุ่มบ้านไร่เนินเหล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า โรงเรียนควรมีการประชุมชี้แจงครูและบุคลากรให้ทำความเข้าใจในการใช้เกณฑ์โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ มาให้ความรู้ ประสานงานให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการคัดกรองและชี้แจงผู้ปกครองให้ทราบถึงประโยชน์ในการคัดกรองนักเรียน นอกจากนี้ครูต้องนำผลการประเมินการคัดกรองนักเรียนมาปรับปรุง เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถคัดกรองนักเรียนเป็นกลุ่มปกติกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา และกลุ่มมีความสามารถพิเศษได้

3) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก การวางแผน (1) โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนในด้านต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียน เช่น กิจกรรมโฮมรูม, กิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรม และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม (2) โรงเรียนจัดประชุมครูประจำชั้นเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ ออกคำสั่ง กำหนดรายละเอียดในการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน การดำเนินงาน (1) โรงเรียนกำหนดนโยบายการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและมีปฏิทินปฏิบัติงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จัดทำเครื่องมือหรือเอกสาร เพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูและบุคลากรในการจัดกิจกรรม (2) โรงเรียนจัดกิจกรรมที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียน การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล (1) โรงเรียนควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ รายงานผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนให้ผู้บริหารและผู้ปกครองทราบ (2) โรงเรียนควรมีคณะกรรมการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การปรับปรุง

แก้ไขและพัฒนา (1) ครูต้องบันทึกผลการพัฒนาจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมของนักเรียนเพื่อรายงานผู้บริหารทราบเป็นระยะ (2) ครูสังเกตและนำข้อมูลจากการจัดกิจกรรมที่ได้มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมและเก็บเป็นฐานข้อมูลของโรงเรียน (3) โรงเรียนต้องประกาศยกย่อง ชมเชย ให้กับนักเรียนที่มีกิจกรรมดีเด่นเพื่อเป็นกำลังใจในการทำ ความดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาไม่ได้แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมประจำสัปดาห์ ขาดการชี้แจงแนวทางการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้รับทราบ ขาดการจัดทำคู่มือการอบรม และไม่มี การสรุปผล การจัดกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ จุติภรณ์ นิสสัย (2558) ที่พบว่าแนวทางในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ คณะครูควรจัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนมีการจัดกิจกรรมโฮมรูมจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองนักเรียน จัดกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี และคณะครูจัดกิจกรรมกีฬาเพื่อพัฒนา นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา

4) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา การวางแผน (1) โรงเรียนควรมีการจัดประชุมวางแผนและมีการแต่งตั้งคณะกรรมการคอยให้คำปรึกษาเบื้องต้น (2) โรงเรียนควรมีการวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ของครูนักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาของนักเรียน (3) ครูควรจัดทำแบบฟอร์มการบันทึกกิจกรรมการป้องกัน แก้ไขดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคลเพื่อเป็นแบบฟอร์มของโรงเรียน การดำเนินงาน (1) ครูประจำชั้นพบนักเรียนในกิจกรรมโฮมรูม มีการเยี่ยมบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลของนักเรียนจากผู้ปกครอง ขอความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองในการแก้ปัญหาป้องกัน ดูแลนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา (2) ครูควรสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนไว้วางใจและจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม ความสัมพันธ์ของครูและนักเรียน เวลานั้นนักเรียนมีปัญหาจะได้กล้าเข้ามาปรึกษาครู (3) โรงเรียนควรมีการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยตรง กิจกรรมนั้น ได้แก่ กิจกรรมในห้องเรียน, กิจกรรมเสริมหลักสูตร, กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน, กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล (1) โรงเรียนควรส่งเสริมสิ่งที่นักเรียนสนใจเรียนรู้และถนัด พร้อมทั้งจัดบันทึกผลความก้าวหน้าของนักเรียนรายงานผู้บริหารทราบเป็นระยะ (2) โรงเรียนควรมีการนิเทศ ติดตามผล ในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (1) ครูประจำชั้นควรมีการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนที่ตัวเองรับผิดชอบเพื่อทราบถึงปัญหาเพื่อให้การช่วยเหลือ ป้องกัน และมีข้อมูลสารสนเทศจะได้ช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้ง (2) โรงเรียนควรติดต่อประสานงานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ตามจรรยาบรรณครู สถานศึกษาไม่ได้มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน และสถานศึกษาขาดการกำหนดการจัดกิจกรรมให้เป็นลายลักษณ์อักษร ที่มีรูปแบบแน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติพงษ์ เกิดศรี (2557) ที่มีความเห็นว่าโรงเรียนต้องมีการประชุมคณะทำงาน จัดหาแบบบันทึกการให้คำปรึกษา การสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการจัดกิจกรรมป้องกันนักเรียนกลุ่มต่างๆ อบรมให้ครูเกิดความตระหนักมีการจัดบันทึก

การให้คำปรึกษาแก่นักเรียนพร้อมทั้งจัดทำบันทึกรายงานผลการให้คำปรึกษาทุกภาคเรียน และมีการประชุม คณะทำงาน คณะกรรมการสถานศึกษา โดยมีการประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงโครงการพิเศษ กิจกรรมที่โรงเรียน ได้ดำเนินการจัดให้กับนักเรียนเพื่อเลือกตามความถนัดโดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมกับ กิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น

5) แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านการส่ง ต่อการวางแผน (1) โรงเรียนวางแผนแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินการส่งต่อนักเรียนกลุ่มเสี่ยง (2) โรงเรียน ควรมีการวางแผนชี้แจงแนวทางการประสานงานและบันทึกการส่งต่อและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบด้าน การติดตามดูแลนักเรียน (3) โรงเรียนควรวางแผนการส่งต่อนักเรียนให้กับผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเพื่อ ช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น ในการส่งต่อแต่ละครั้งต้องบันทึกข้อมูลการส่งต่อและการช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเก็บ ไว้เป็นข้อมูล การดำเนินงาน (1) โรงเรียนควรมีการประชุมชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบอย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษรถึงผลดีของการส่งต่อและเหตุผลอันดีที่จะได้จากการส่งต่อ (2) การส่งต่อแต่ละครั้งต้องบันทึก ข้อมูล การส่งต่อและการช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูลและหลักฐาน (3) โรงเรียนควรมีการติดต่อ ประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่รับการส่งต่อเป็นประจำเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษาและ หน่วยงานที่ส่งต่อ การเรียนรู้ ตรวจสอบ ประเมินผล (1) โรงเรียนควรมีการสังเกตนักเรียน ติดตามผล และประเมินผลความเหมาะสม ของการความช่วยเหลือนักเรียน และรายงานผลให้ผู้บังคับบัญชาทราบเป็น ระยะ (2) โรงเรียนต้องมีการบันทึก ประเมินผล การส่งต่อนักเรียนไปยังครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียน เช่น ครู แนะแนว ครูปกครอง ครูประจำวิชา ครูพยาบาล เป็นต้น (3) ผู้บริหารควรติดตาม ตรวจสอบ ด้วยตัวเองทั้งนี้เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่คณะทำงานและยังเป็นการสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ปกครองและ นักเรียนถึงการแก้ปัญหาอย่างจริงจังของผู้บริหาร การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (1) โรงเรียนต้องมีการรายงาน ผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ถ้าไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ สถานศึกษาควรส่งต่อนักเรียนไปยัง ผู้เชี่ยวชาญภายนอกในการแก้ไขปัญหา (2) โรงเรียนควรชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและให้รับทราบ ข้อมูลนักเรียนอย่างชัดเจน (3) โรงเรียนควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่ ระมัดระวังไม่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธและข้อมูลทุกอย่างต้องเป็นความลับ ครูประจำ ชั้นต้องสรุปผลและรายงานให้ผู้บริหารได้รับทราบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดการชี้แจงแนวทางการประสานงาน และบันทึกการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียนให้บุคลากรทราบ ไม่มีการจัดทำบันทึก การส่งต่อทุกครั้งให้เป็นปัจจุบัน ไม่มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบด้านการติดตามดูแลนักเรียน และ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ เกียรติพงษ์ เกิดศรี (2557) ที่มีความเห็น ว่า ผู้บริหารและครู ตระหนักและเห็นความสำคัญของการส่งต่อนักเรียนโดยมีการให้คำนำ แนะแนว ปรึกษา ให้กับนักเรียน มีการชี้แจงผู้ปกครองถึงการส่งต่อนักเรียนไปยังหน่วยงานภายนอกให้มีส่วนร่วมกันในการ แก้ปัญหานักเรียน ดังเช่น โครงการ 1 ครู 1 ผู้ปกครอง 1 ตำรวจ ในการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน โดยแต่ละ โรงเรียนจะมีการทำข้อตกลงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของนักเรียน ได้แก่ สถานี ตำรวจ โรงพยาบาล อนามัยและทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ได้มีการออก

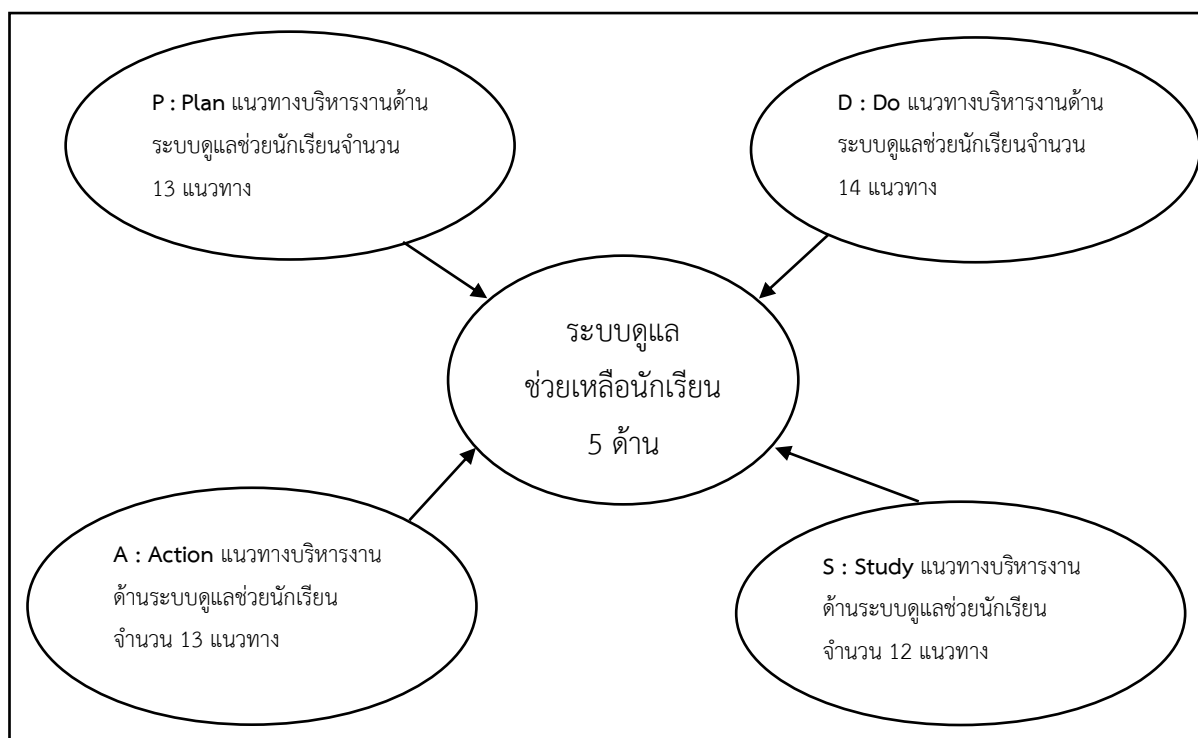

เยี่ยมชมติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนทุกโรงเรียนในสังกัด ทำให้ทุกโรงเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

5.3 ผลการประเมินแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัย ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ในมุมมองผู้ใช้แนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ผลการประเมินแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับนางสาวสุภาภรณ์ อภิชัย (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานคุณภาพตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนปายวิทยาคาร จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าแนวทางการดำเนินงานคุณภาพตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนปายวิทยาคาร มีความเหมาะสม และมีประโยชน์ ระดับมากที่สุด แต่หากพิจารณาประเด็นความเป็นไปได้ของด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและด้านการคัดกรองนักเรียน พบว่าความเป็นไปได้ในขั้นการวางแผนมีร้อยละ 92.86 และ 98.10 ตามลำดับ

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษางานวิจัยรายด้านของแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 5 ด้าน โดยใช้หลักการบริหาร PDSA พบว่าได้แนวทางทั้งหมด 52 แนวทาง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยแนวทางการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการวางแผน เราสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย การกำหนดวางแผนและมอบหมายให้ครูที่ปรึกษามีการสำรวจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนให้ตรงตามความเป็นจริง เพื่อให้การแก้ไขปัญหาตรงตามเป้าหมาย

2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การคัดกรองนักเรียน ด้านการวางแผน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย ในการคัดกรองนักเรียนเราต้องวางแผนการมอบหมายให้ครูที่ปรึกษาสรุปผลการคัดกรองให้ถูกต้อง ชัดเจน และดำเนินการช่วยเหลือให้ตรงตามเป้าหมาย

3) ด้านการส่งเสริมนักเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านปรับปรุงแก้ไข/ดำเนินการต่อ ครูที่ปรึกษาสรุปผลการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักเรียน ตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย มีการมอบหมายให้ครูที่ปรึกษาดำเนินการสรุปผลการ ส่งเสริมนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อสรุปว่าการดำเนินการส่งเสริมนักเรียนสามารถพัฒนา ศักยภาพของนักเรียนได้ตรงตามเป้าหมายหรือไม่

4) ด้านการส่งเสริมนักเรียน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการวางแผนผู้บริหารแต่งตั้งครูที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงานวางแผนการจัดทำเอกสาร คู่มือ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย มีการมอบหมายและแต่งตั้งบุคลากรรับผิดชอบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร อย่างชัดเจน เพื่อเป็นคู่มือ หลักฐาน หรือฐานข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานต่อไป

5) ด้านการส่งต่อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การส่งต่อ ด้านการวางแผน ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ทราบขั้นตอนการปฏิบัติงาน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย มีการมอบหมายและแต่งตั้งครูที่ปรึกษาให้เป็นผู้ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการส่งต่อด้วยตนเอง โดยครูที่ปรึกษาต้องทราบขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาพัฒนาการบริหารงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

2) ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เกียรติพงษ์ เกิดศรี (2557). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนกลุ่มพุทธมณฑล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

จิตรภาพ สุทธิสาร. (2562). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา เอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

จตุภรณ์ นิสสัย. (2558). การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนบ้านหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

เจริญ กางกรณ. (2558). แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนกลุ่ม บ้านไร่เนินเหล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ศักรินทร์ โพธิ์เพชร. (2559). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัด กำแพงเพชร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 41. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สุภาคณีน อภิชัย. (2558). แนวทางการดำเนินงานคุณภาพตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนปาย วิทยาคาร จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

_____. (2562). ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนหลักการแนวคิดและทิศทางในการดำเนินงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

ภาษาอังกฤษ

- Apichai S. (2015). Guidelines for quality operations according to the student care and assistance system at Pai Witthayakarn School. Mae Hong Son Province. Master's Thesis, Department of Educational Administration. Graduate School: Chiang Mai University.
- Guskey, T.R. (2000). *Evaluating professional development*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Kankorn C. (2015). *Guidelines for promoting the operation of the student care and assistance system of Ban Rai Noen Lek Group School*. Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office, Area 2. Master of Education Thesis, Department of Educational Administration. Graduate School: Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Kerdsri K. (2014). *Guidelines for operating the student care and assistance system*. Phutthamonthon Group School Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, Area 2. Master of Education Thesis Department of Educational Administration. Graduate School: Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Office of the Basic Education Commission. (2016). *Guidelines for operating the care and assistance system*. Students in educational institutions. Bangkok.
- _____. (2019). *Student support system, principles, concepts and directions for operations*. 2nd printing. Bangkok: Ministry of Education.
- Phopet S. (2016). *Guidelines for operating the student care and support system in small schools in Kamphaeng Phet Province Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office 41*. Master of Education Thesis, Department of Educational Administration. Graduate School: Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Nissai J. (2015). *A study of the operation of the student care and assistance system of Ban Nong Prue School*. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3. Master's Thesis, Department of Educational Administration. Graduate School: Burapha University.
- Srisa-at B. (2013). *Basic research principles*. 10th printing. Bangkok: Suviriyasan.
- Sutthisan C. (2019). *Development of guidelines for operating the student care and support system*. Private educational institution Under the jurisdiction of the Udon Thani Primary Educational Service Area Office, Area 1. Master of Education degree. Department of Educational Administration and Development, Faculty of Education, Mahasarakham University.

การพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้
สถานการณ์จำลอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

The Development Speaking Skill for English Communication with Provided
Simulation Learning for Grade 5 Students

รติยาภรณ์ ประเสริฐสังข์

Ratiyaporn prasertsang

จิตรภรณ์ วงศ์คำจันทร์

Jitraporn Wongkamjan

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Roi et Rajabhat University

E-mail: Pampam35590@gmail.com

(Received: July 5, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 8 คน โรงเรียนบ้านนากระต๊อบ อำเภอสว่างภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1)แผนการจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง 2)แบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ 3)แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ

ผลการวิจัย พบว่าวงจรถี 1 นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ของจำนวนผู้เรียนทั้งหมด และนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 ของจำนวนผู้เรียนทั้งหมด วงจรถี 2 นักเรียนพูดไม่เป็นธรรมชาติหยุดชะงักบ่อย ไม่เข้าใจสิ่งที่พูดได้ วงจรถี 3 นักเรียนผ่านเกณฑ์ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 ของจำนวนผู้เรียนทั้งหมด และนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 ของจำนวนผู้เรียนทั้งหมด วงจรถี 4 นักเรียนเริ่มปรับตัวได้ นักเรียนมีความกระตือรือร้น พูดคล่องแคล่วมากขึ้น พูดเป็นธรรมชาติเล็กน้อย หยุดชะงักและตะกุกตะกักเป็นบางครั้ง วงจรถี 5 มีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 8 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของนักเรียนทั้งหมด วงจรถี 6 นักเรียนมีความกระตือรือร้น พูดคล่องแคล่ว พูดค่อยข้างเป็นธรรมชาติราบรื่นสามารถพูดเป็นประโยคเข้าใจได้ และพูดสื่อสารตามโครงสร้างของประโยคได้

คำสำคัญ: ทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ; การจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง;

วิจัยเชิงปฏิบัติการ

Abstract

The purpose of this research is to develop speaking skills for English communication. By management of learning using simulation situations. The target group was 8 students in Grade 5, Ban Na Kratueb School, Selaphum District, Roi Et Province. It is action research. The tools used in the research include 1) learning management plan using simulation situations. 2) Speaking skills test for English communication 3) Student behavior observation form. Statistics used to analyze data. Consists of: mean, standard deviation, percentage.

Research results. In the first cycle, 1 student passed the criteria is 12.5 percent of the total number of students. 7 students did not pass the criteria, accounting for 87.5 percent of the total number of students. In this cycle, students speak unnaturally with frequent interruption. Can't understand what's being said. In the second cycle, 3 students passed the criteria, accounting for 37.5 percent of the total number of students. 5 students did not pass the criteria, accounting for 62.5 percent of the total number of students. In this cycle, students begin to adjust. The students are enthusiastic. speak more fluently Speak a little naturally stutters sometimes. In the third cycle, 8 students passed the criteria, accounting for 100 percent of all students. In this cycle, students were enthusiastic. speak fluently, Speak quite naturally. Can speak in understandable sentences and can speak communication according to the structure of sentences.

Keywords: Speaking skills for English communication; Management of learning simulation situations; Action research

1. บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันภาษาอังกฤษมีความสำคัญในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเรื่องสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ใช้ในการประกอบอาชีพ และในปัจจุบันความสามารถของนักเรียนไทยในการใช้ภาษาอังกฤษไม่เกิดผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ในหลายๆปีการศึกษาที่ผ่านมาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา พบว่าคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2564 คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศคือ สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่งได้คะแนนระดับอยู่ที่ 22.73 ซึ่งต่ำกว่าคะแนนระดับประเทศคือ 38.38 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2564: 2) ทั้งนี้อาจมาจากการเรียนการสอนส่วนใหญ่เน้นไปที่การสอนให้อ่าน เขียน และเน้นการเรียนหลักไวยากรณ์ และผู้เรียนไม่ค่อยมีโอกาสฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ จะได้สื่อสารภาษาอังกฤษแค่ในชั่วโมงเรียน จึงส่งผลให้ไม่ค่อยได้ฝึกทักษะด้านฟัง และด้านการพูด และครูอาจจริงจังกับนักเรียนมากเกินไป จึงทำให้เกิดบรรยากาศในการเรียนการสอนที่ตึงเครียด และไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทางภาษา (ทิพย์วลี สุขปาน, 2560: 2)

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ในการเตรียมบุคลากรของชาติให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน โดยสถานศึกษาทุกแห่งมีหน้าที่พัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับอาเซียนและนานาชาติ ในยุคเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงองค์ความรู้การสร้างความร่วมมือระหว่างกันและกันจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อบุคคลมีความสามารถในการใช้ภาษาสากลหรือภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสาร การเรียนภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการสื่อสารภาษาอังกฤษซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เรียนและนักการศึกษาทั่วไป ผู้เรียนควรมีความเชี่ยวชาญในการนำไปใช้ในฐานะเป็นทักษะจำเป็นเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำไปสู่ความเชี่ยวชาญ ในการสื่อสารด้านภาษา อันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในระดับประเทศ การเรียนรู้การสื่อสารภาษาอังกฤษมีความสำคัญมากในสังคมโลกปัจจุบัน เนื่องจากภาษาอังกฤษ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของการสื่อสาร การหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรม และมุมมองของชุมชนโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่างๆ รวมทั้งการ เข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 221)

การจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อภาษาต่างประเทศ แสวงหาความรู้ ประกอบอาชีพ และศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวและวัฒนธรรมอันหลากหลายของประชาคมโลกและสามารถถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรมไทยไปยังประชาคมโลกได้อย่างสร้างสรรค์ ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้นั้นหลักสูตรได้เน้นให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 มาตรา 22 ระบุว่าจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตาม

ธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจะพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ การจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะที่ผู้สอนจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้อีกควรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และการเรียนภาษาจึงควรประกอบไปด้วยกิจกรรมที่หลากหลายทั้งกิจกรรม การฝึกทักษะทางภาษาซึ่งกิจกรรมควรฝึกให้ควบคู่กับการเรียนรู้ที่ไปสู่การเรียนรู้ที่พึ่งตัวเองได้ (Learner-Independence) และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันนำไปสู่การใช้ภาษาให้ถูกต้องคล่องแคล่วเหมาะสมและใช้ได้จริงมากที่สุด(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 221)

โรงเรียนบ้านนากระต๊อบ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอน รายวิชาภาษาอังกฤษ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่น่าพึงพอใจ จากข้อมูลคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2564 คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศคือ สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่งได้คะแนนระดับอยู่ที่ 22.73 ซึ่งต่ำกว่าคะแนนระดับประเทศคือ 38.38 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2561: 2) แสดงให้เห็นว่านักเรียนประสบปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษ และจากการสังเกตจากการสอนในชั้นเรียน พบว่านักเรียนขาดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ รวมถึงขาดความมั่นใจในตนเอง อันเนื่องมาจากบุคลิกภาพส่วนตัว ความกลัวที่จะพูด เพราะสำเนียงไม่ดี ขาดความรู้เรื่องไวยากรณ์ ขาดความมั่นใจในตนเอง การสอนทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง อีกทั้งปัญหาการเรียนส่วนมาก ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษ เนื่องจากนักเรียนไม่มีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อและไม่เกิดความเพลิดเพลินในสิ่งที่เรียนรู้ เพราะบรรยากาศในห้องเรียนเน้นที่ตำราเรียนมากเกินไป ปัญหานี้มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษซึ่งจะส่งผลต่อทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้เรียนด้วย

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นวิธีที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น โดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย น่าสนใจ และผ่อนคลาย เป็นการสร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาให้ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงที่ผู้เรียนอาจประสบในภายหลัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ(สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2540: 151) อีกทั้ง (ทศนา แคมมณี, 2559: 370-373) กล่าวว่า สถานการณ์จำลอง เป็นกระบวนการสอนที่สร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ สภาพเป็นจริง เป็นวิธีการสอนที่เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน จากประสบการณ์ของผู้สอนที่ได้มีโอกาสศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน พบวิธีการสอนมีหลายวิธี สามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระและผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการสอนโดยการใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นวิธีการที่ผู้สอนใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกา ที่

สะท้อนความเป็นจริง ที่อยู่ในสถานการณ์นั้นๆ โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ

จากเหตุผลและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านนากระต๊อบ เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ ซึ่งผลจากการวิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนและพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

3. วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านนากระต๊อบ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 8 คน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือการจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง

ตัวแปรตาม คือทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษโดยใช้การจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง จำนวน 6 แผน ใช้เวลา 12 ชั่วโมง

2) แบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ

3) แบบสังเกตพฤติกรรมความสนใจในการเรียน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ขั้นการวางแผน (Plan) เป็นการวางแผนหรือเตรียมการ หลักการที่ได้วิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข หรือปรับปรุงแล้วเพื่อนำมาดำเนินการในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Act) ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งในวงจรที่ 1 ประกอบด้วย แผนการจัดการที่ 1 เรื่อง Asking for places แผนการจัดการที่ 2 เรื่อง Interesting Activities รวมเป็น 4 ชั่วโมง

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observe)

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกตพฤติกรรม จดบันทึกข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และบันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลังเรียนของผู้เรียน ดำเนินการสอนตามวงจรปฏิบัติการตามการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง

ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)

ดำเนินการโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และบันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมาวิเคราะห์และสรุปข้อมูล เพื่อนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วงจรปฏิบัติการต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เปรียบเทียบคะแนนวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติ

2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งวิเคราะห์จากสภาพปัญหาที่บันทึกไว้ในหลังแผนการเรียนรู้ในแต่ละวงจรปฏิบัติการ จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน และกิจกรรมที่ทำระหว่างเรียน การทำใบงาน และแบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนผล เมื่อสะท้อนผลการปฏิบัติแล้วจะนำหาข้อสรุปและปรับปรุงในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละวงจรปฏิบัติการ

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยของคะแนน (Mean) โดยคำนวณจากสูตร ร้อยละ (Percentage) หาค่าร้อยละจากสูตร

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลจากการประเมินทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ เมื่อสิ้นสุดวงจรปฏิบัติการที่ 1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังจากได้รับการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง พบว่า คะแนนทักษะการพูดเพื่อการสื่อสาร อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 12.5 จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ ทั้งหมด 1 คน นอกจากการวัดโดยใช้แบบวัดทำวงจรถ้วนแล้ว ยังมีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า ในระยะแรก นักเรียนยังปรับตัวไม่ได้ จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง นักเรียนยังมีความคิดว่า ภาษาอังกฤษ ยาก ไม่ชอบ ไม่ถนัด และยังคงมีประสบการณ์เดิมจากการเรียนแบบเดิม คือเน้นการอ่านตามหนังสือ การเขียนตามหนังสือ การเน้นเรียนไวยากรณ์ และอีกสาเหตุ คือนักเรียนไม่ค่อยสนทนาภาษาอังกฤษ จะเน้นไปในการฟัง การเขียนมากกว่า และรู้จักคำศัพท์พื้นฐานน้อย จึงทำให้เกิดการไม่เข้าใจในการสื่อสารด้านการพูด ภาษาอังกฤษเพราะไม่รู้จักคำศัพท์ ส่งผลไปถึงการพูดเพื่อการสื่อสาร จากปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยและนักเรียนได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็น เพื่อหาจุดบกพร่องที่เกิดขึ้นเพื่อทำการวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลและนำไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งนักเรียนก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในทุกขั้นตอน

4.2 ผลจากการวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ เมื่อสิ้นสุดวงจรปฏิบัติการที่ 2 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังจากได้รับการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง พบว่า คะแนนอยู่ในเกณฑ์พอใช้ มีคะแนนเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 37.5 มีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ ทั้งหมด 3 คนจากนักเรียนทั้งหมด 8 คน นอกจากการวัดโดยใช้แบบวัดทำวงจรถ้วนแล้ว ยังมีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนเริ่มปรับตัวได้ และมีความตั้งใจทำกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น ในวงจรนี้ ผู้สอนเน้นการใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น เน้นให้ผู้เรียนรู้คำศัพท์ และการใช้ประโยคง่าย ๆ ให้กับนักเรียน ตั้งแต่ก่อนเริ่มเรียน คือการทักทาย เป็นภาษาอังกฤษ และระหว่างการจัดการเรียนรู้ก็พูดภาษาอังกฤษแทรกให้มากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนกล้าพูด ให้ความมั่นใจในการพูด โดยผู้สอนจะเน้นการตั้งคำถามชักชวนให้ผู้เรียนช่วยกันตอบ และไม่มีคำถาม จากผู้สอนหรือเพื่อนร่วมชั้น เมื่อผู้เรียนพูดผิด จากการทำแบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสาร ภาษาอังกฤษ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับปรุงในวงจรต่อไป

4.3 ผลจากการวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ เมื่อสิ้นสุดวงจรปฏิบัติการที่ 3 หลังจากได้รับการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง พบว่า คะแนนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี มีคะแนนเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 100 มีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 8 คนจากนักเรียนทั้งหมด 8 คน นอกจากการวัดโดยใช้แบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ ยังมีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนพบว่า นักเรียนปรับตัวได้ดี ตั้งใจทำกิจกรรมดีมาก ในวงจรนี้ผู้สอนเน้นการใช้ภาษาอังกฤษในรูปแบบประโยคง่าย ๆ มากขึ้น ให้กับผู้เรียน ตั้งแต่ก่อนเรียน ผู้สอนจะทักทายและแลกเปลี่ยนความรู้เดิมทบทวนความรู้เดิมกับผู้เรียน โดยผู้เรียนมีความกระตือรือร้น อยากทำกิจกรรมมากขึ้น ในวงจรนี้นักเรียนมีความรู้ความจำ และประสบการณ์เดิมเพราะเป็น

เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ เมื่อให้ฝึกพูดนักเรียนทุกคนเข้าใจเร็วกว่าทุกวงจร จากการทำแบบวัดทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษและยังมีนักเรียนที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ คือนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ แต่นักเรียนก็มีคะแนนเพิ่มขึ้น จากการกล่าวปัญหาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปแก้ไขในเด็กที่ปกติ และจะศึกษาค้นคว้าวิธีการการเรียนรู้ในเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษต่อไป

5. อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อภิปรายผลได้ ตามลำดับดังนี้

5.1 ทักษะการพูดเพื่อการสื่อสารภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากวงจรปฏิบัติการที่ 1-3 มีแนวโน้มดีขึ้นทุกวงจรปฏิบัติการ เห็นได้อย่างชัดเจนในวงจรปฏิบัติการที่ 3 ทั้งนี้อาจเนื่องจากแผนการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีชั้นการการเรียนรู้ 3 ชั้น ดังนี้ 1.ขั้นเตรียม 2.ขั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้ 3.ขั้นอภิปรายและสรุปผล ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ผู้สอนจะทำการสอนตามแผนการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ มีทั้งหมด 6 แผน รวม 12 ชั่วโมง ตามขั้นการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากนำเสนอเนื้อหา นำเสนอคำศัพท์ โดยผู้สอนจะชูบัตรคำรูปภาพสถานที่ต่างๆ และให้ผู้เรียนบอกคำศัพท์ภาษาอังกฤษของสถานที่นั้นๆ แก่นักเรียน พูดภาษาอังกฤษกับนักเรียนบ่อยบ่อย เพื่อให้ให้นักเรียนฝึกฝนการพูดเพื่อการสื่อสารได้มากที่สุด โดยในห้องเรียนจะเน้นการนำภาษาอังกฤษมาใช้ในการพูดในการสื่อสาร การพูดเป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกให้ผู้ฟังได้รับรู้และเข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้พูด ดังนั้นทักษะการพูด จึงเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับบุคคลในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน สำหรับการเรียนภาษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรางคณา เค้าอัน, 2560: 56) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้” ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้สถานการณ์ เป็นฐานการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้สถานการณ์ เป็นฐานการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนการสอนการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ห้อง 4/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 24 คน โรงเรียนโกวิทจรัส โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษโดยใช้สถานการณ์ เป็นฐานการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดทักษะด้านการสื่อสาร ภาษาอังกฤษก่อนและหลังเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนรู้อาการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทางสถิติ (Paired t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษโดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้ ของนักเรียน ชั้น

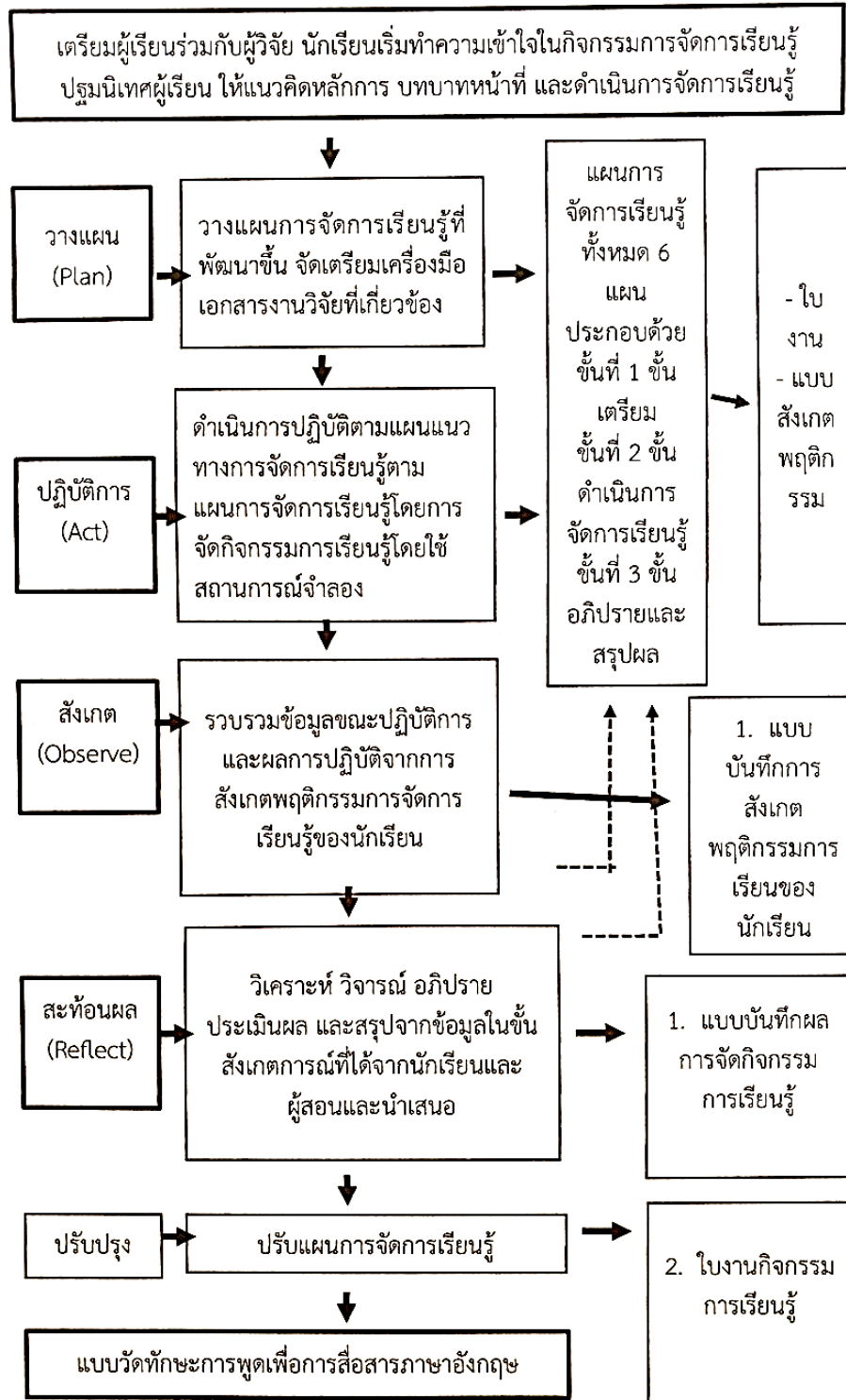

ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโกวิทจรัส พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเกณฑ์การประเมินทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ เป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเข้าใจง่าย ($X = 4.51$, $S.D. = 0.62$) ด้านความคล่องแคล่ว ($X = 4.49$, $S.D. = 0.67$) ด้านคุณภาพของการสื่อสาร ($X = 4.47$, $S.D. = 0.65$) และด้านปริมาณ การสื่อสาร ($X = 4.39$, $S.D. = 0.66$) ผลการศึกษา ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้ สถานการณ์ เป็นฐานการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโกวิทจรัส ในภาพรวมของ ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($X = 4.39$, $S.D. = 0.29$) เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน จากมากไปหาน้อย พบว่าด้านเจตคติต่อการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($X = 4.42$, $S.D. = 0.11$) รองลงมา คือ ด้านพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ($X = 4.40$, $S.D. = 0.29$) และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ($X = 4.35$, $S.D. = 0.41$) และได้ศึกษาวิจัย

วิภาวี ไชยทองศรี (2563: 130) ศึกษาวิจัยเรื่องความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยการใช้สถานการณ์จำลองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 12.00 คิดเป็นร้อยละ 40 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 22.40 คิดเป็นร้อยละ 74.67 และทดสอบความต่างของคะแนนเฉลี่ยพบว่า ผลคะแนนความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยการใช้สถานการณ์จำลองหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย 2. ผลการศึกษาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยการใช้สถานการณ์จำลองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 25.67 คิดเป็นร้อยละ 25.76 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 73.80 คิดเป็นร้อยละ 73.80 และทดสอบความต่างของคะแนนเฉลี่ย พบว่า ผลคะแนนความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยการใช้สถานการณ์จำลองหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย 3. ผลการศึกษาเจตคติต่อการสอนฟัง –พูด ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารโดยการใช้สถานการณ์จำลองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ภาพรวมนักเรียนมีเจตคติอยู่ในระดับดีเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ทักษะการพูดเพื่อสื่อสารภาษาอังกฤษ ผู้สอนควรนำเอารูปแบบนี้ ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถ นำมาใช้ได้ ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้

2) การจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง ผู้สอนควรพิจารณาเนื้อหา มาใช้ในการเรียนการสอนว่าสามารถปรับใช้กับรูปแบบ การจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลองได้เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรจะนำวิธีการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ และสื่อการสอนมาช่วยในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

2) ควรศึกษาทักษะการพูดเพื่อการสื่อสาร โดยการจัดการเรียนรู้สถานการณ์จำลอง และเปรียบเทียบกับการสอนด้วยวิธีอื่น

3) ควรมีการจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลอง เพื่อพัฒนาภาษาอังกฤษในทักษะอื่นๆ เช่น ทักษะการฟัง เป็นต้น

4) ควรนำการจัดการเรียนรู้โดยสถานการณ์จำลองไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นต่างๆ และในรายวิชาอื่น เช่น ภาษาไทย, วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร:

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

_____. (2560). *มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

ทิพย์วลี สุขปาน. (2560) *การใช้วิธีการสอนแบบตอบสนองด้วยท่าทางเพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ทิตนา แคมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- _____. (2552). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วรางคณา เค้าอัน. (2560) *การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานการเรียนรู้*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุมิตรา อังวัฒนกุล. (2540). *แนวคิดและเทคนิควิธีการสอนภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2561). *รายงานผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net). ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ปีการศึกษา 2564. ฉบับที่ 2. ค่าสถิติแยกตามมาตรฐานการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม 2565, จาก <http://www.newonetestresult.niets.or.th>.

ภาษาอังกฤษ

- Kha-on W. (2017). *Enhancing Communication Skills of Prathomsuksa 4 Students using Situation Based Learning*. A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Education Department of Curriculum and Instruction. College of Education Science: Dhurakij Pundit University.
- Linder, Cathy. (1977). *Oral Communication Testing*. Illinois: National Textbook Educational Service. (2008). *Basic Education Core Curriculum 2008*. Bangkok: Printing House, Ministry of Agricultural Cooperatives of Thailand. Limited.
- Ministry of Education. (2017). *Learning standards and needs. According to the core educational curriculum Revised edition B.E. 2017*. Bangkok: Ministry of Education.
- Sukpan T. (2017). *Using gesture-based teaching methods to develop English listening and speaking skills. For Grade 4 students*. Master of Education Thesis. Subject: Curriculum and Teaching Thepsatri Rajabhat University.
- khamanee T. (2016). *Teaching science: knowledge for knowing various stories*. 20th printing. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- _____. (2009). *The science of teaching knowledge to make you know more*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Misuttra Angwattanakul. (1997). *Concepts and techniques for teaching English at the secondary level*. 3rd edition. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

National Institute of Educational Testing. (2018). *Report on the results of basic national education testing. (O-Net). Grade 6. Academic year 2021. Issue 2. Statistics separated according to learning standards for school.* Retrieved on 21 December 2022, from <http://www.newonetresult.niets.or.th>

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เพื่อส่งเสริมทักษะการคิด
วิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

The Development of 4MAT Teaching Approach to Promote
Analytical Thinking skills of Mathayom 4 Students

มาริษา แสงปาก

Marisa Saengpak

จิตรภรณ์ วงศ์คำจันทร์

Jitraporn Wongkamjan

ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์

Channarong Wisetsat

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Faculty of Education and Human Development Roi Et Rajabhat University

E-mail: Saengpak06@gmail.com

(Received: July 5, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 2) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 44 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนโพชนทองพัฒนวิทยา ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT จำนวน 6 แผน 2) แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่าทีแบบตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent sample t - test analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 76.14/76.34 สูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดไว้
- 2) การจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่านักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT; ทักษะการคิดวิเคราะห์; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

Abstract

This research article the objectives are 1) to study the effectiveness of the 4 MAT learning management plan according to the 75/75 criteria for Mathayom 4 students 2) to compare academic analytical thinking skills. Before class and after class using the 4 MAT learning management model for Mathayom 4 students, the sample group used in the research. There are 44 students in Mathayom 4, semester 2 academic year 2020, Phon Thong Phatthana Wittaya School. Derived from Cluster Random Sampling. The tools used include 1) 4MAT Learning management plans. Quantity: 6 plans. 2) Analytical thinking skills test Data analysis used percentage (%), Mean, Standard Deviation and Dependent sample t-test analysis.

The research results found that

1) Efficiency: Development of 4 MAT learning management to promote analytical thinking skills of Mathayom 4 students has an efficiency value (E_1/E_2) equal to 76.14/76.34 higher than the specified efficiency criteria.

2) Learning management using 4 MAT learning management for Mathayom 4 students. It was found that students' analytical thinking skill scores after learning were higher than before learning, with a statistical significance of .05

Keywords: 4MAT Learning management; Analytical Thinking; Mathayom 4 students

1. บทนำ

กระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุก

สถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 14)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้กำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียน เป็นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตหรือศึกษาต่อในวิชาชีพที่ต้องใช้ วิทยาศาสตร์ได้โดยจัดเรียงลำดับความยากง่ายของเนื้อหาแต่ละสาระในแต่ละระดับชั้นให้มีการเชื่อมโยง ความรู้กับกระบวนการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิด ทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ มีทักษะที่สำคัญทั้งทักษะ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และทักษะในศตวรรษที่ 21 ในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้สามารถแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจ มีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการในการสืบเสาะหาความรู้ และแก้ปัญหาที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 1-2)

วิชาชีววิทยาเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญร่วมกับวิทยาศาสตร์ แขนงอื่น ๆ เป็นวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์โดยตรง ไม่ว่าจะเรื่องของสิ่งมีชีวิต สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีทางชีวภาพ การเกษตร อุตสาหกรรม หรือแม้แต่ด้านการสาธารณสุข อาจกล่าวได้ว่าการเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีววิทยาก็เหมือนได้เข้าใจตนเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และยังสามารถเข้าใจและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าวิชาชีววิทยามี บทบาทสำคัญยิ่งในสังคมโลกปัจจุบัน แต่เนื่องจากวิชาชีววิทยา มีเนื้อหาครอบคลุมทุกอย่างที่ เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต จึงทำให้เนื้อหา มีความซับซ้อน และยากต่อการทำความเข้าใจ นักเรียนส่วนใหญ่จึงมักจะเรียนโดยผ่านการท่องจำเสมอมา และแน่นอนว่าการท่องจำโดยปราศจากความเข้าใจ ย่อมทำให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้กับสถานการณ์จริงได้เลยเพราะแท้จริงแล้ว การจัดการเรียนการสอนวิชาชีววิทยามีเป้าหมายสำคัญที่ต้องการให้นักเรียนมีความเข้าใจ มีทักษะ มีการพัฒนากระบวนการคิดและจินตนาการ เพื่อให้มีความตระหนักถึงความสัมพันธ์ ระหว่างชีววิทยา เทคโนโลยีชีวภาพ และมวลมนุษย์ และเพื่อนำความรู้ความเข้าใจในวิชาชีววิทยาไป ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและการดำรงชีวิต (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์, 2554: 1)

ในการพัฒนาสมองของผู้เรียนให้ใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ผ่านการจัดการเรียนการสอนนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมความถนัดของผู้เรียนและส่งเสริมการใช้สมองทั้งสองข้างอย่างสมดุลกัน อันจะส่งผลให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ และผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ (ทีศนา เขมมณี, 2556: 262) และแน่นอนว่า ประสบการณ์ที่ครูผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่จะต้องสอดคล้องกับความสนใจ พัฒนาการช่วงวัย สไตล์การเรียนรู้ ประสบการณ์เดิม และความพร้อมทางการเรียน เป็นต้น จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องปรับสภาพทางกายภาพเหล่านั้นให้เหมาะสมกับนักเรียน และจัดการ เรียนการสอนให้หลากหลายสอดคล้องกับความถนัดของนักเรียน จึงเป็นที่มาของการใช้รูปแบบการ

จัดการเรียนรู้แบบ 4MAT โดย Bernice McCarthy ได้พัฒนาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนจาก แนวคิดของ David Kolb โดยสามารถจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนทั้ง 4 แบบ ได้แก่ นักเรียนที่ถนัดจินตนาการ นักเรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ นักเรียนที่ถนัดการลงมือทำและ นักเรียนที่ถนัดในการประยุกต์ใช้ (เจียร พาณิช, 2544: 26-30) ซึ่งผู้สอนจะต้องเป็นผู้คอยสนับสนุนชี้แนะอย่างเหมาะสม และต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและทักษะต่าง ๆ ผ่านจินตนาการ การทดลองลงมือปฏิบัติ อภิปรายและสะท้อนคิดได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้นักเรียนสามารถจดจำความรู้ได้อย่างยาวนาน และเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะสามารถแก้ปัญหาได้ดังนั้นการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 นี้ จะต้องมุ่งพัฒนาทั้งความรู้และ ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของนักเรียน (ประสาธ เนิ่งเฉลิม, 2558: 7) และแน่นอนว่า ประสบการณ์ที่ครูผู้สอนจัดให้แก่ นักเรียน ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่จะต้องสอดคล้องกับความสนใจ พัฒนาการช่วงวัย สไตล์การเรียนรู้ ประสบการณ์เดิม และความพร้อมทางการเรียน เป็นต้น จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องปรับสภาพทางกายภาพเหล่านั้นให้เหมาะสมกับนักเรียน และจัดการ เรียนการสอนให้หลากหลายสอดคล้องกับความถนัดของนักเรียน จึงเป็นที่มาของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT โดย Bernice McCarthy ได้พัฒนาขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนจากแนวคิดของ David Kolb โดยสามารถจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนทั้ง 4 แบบ ได้แก่ นักเรียนที่ถนัดจินตนาการ นักเรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ นักเรียนที่ถนัดการลงมือทำและ นักเรียนที่ถนัดในการประยุกต์ใช้ (ประสาธ เนิ่งเฉลิม, 2558: 12)

ดังนั้นการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะพื้นฐานสำคัญที่จะส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดด้านอื่น ๆ ที่สูงขึ้น การคิดวิเคราะห์จะช่วยให้อ่านเข้าใจจริง รู้เหตุผลเบื้องต้นของสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจความเป็นมาเป็นไปของเหตุการณ์ รู้ว่าเรื่องนั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง รู้รายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นพื้นฐานความรู้ จึงเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง (มนตรี วงษ์สะพาน, 2556: 125-139) วิชาชีววิทยามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม หรือเรียกได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์นั้นล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับชีววิทยาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านโภชนาการ การเกษตร การแพทย์ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ วิชาชีววิทยา จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตเชิงวิทยาศาสตร์ ด้วยการอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ในการศึกษา ดังนั้นจึงต้องเรียนหรือรู้เกี่ยวกับชีววิทยาเพื่อเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตจนสามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และสิ่งมีชีวิตสามารถอยู่ร่วมกันได้

จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาชีววิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างปีการศึกษา 2560–2562 พบว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แยกเป็นรายปีการศึกษาดังนี้ ปีการศึกษา 2560 นักเรียน 285 คน มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาชีววิทยา คิดเป็นร้อยละ 56.41 (โพนทองพัฒนาวิทยา, 2560) ปีการศึกษา 2561 นักเรียน 298 คน มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาชีววิทยา คิดเป็นร้อยละ 22.14 (โพนทองพัฒนาวิทยา, 2561) และการศึกษา 2562 นักเรียน 324 คน มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาชีววิทยา คิดเป็นร้อยละ 27.45 (โพนทองพัฒนาวิทยา, 2562) และจากการสำรวจสภาพปัญหา

ระหว่างการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนโรงเรียนโพนทองพัฒนาวทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอบถามจากครูประจำวิชาและครูที่เคยสอนในรายวิชาดังกล่าว รวมทั้งนักเรียนที่เรียนในรายวิชานี้ พบว่าหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ การโคลนยีน เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีความซับซ้อนและมีเนื้อหาที่ต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์เข้ามาช่วยในการเรียน จากการศึกษาปัญหาขั้นตอนการเรียนส่วนใหญ่เป็นขั้นตอนที่มีการประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการฟังบรรยายจากครูโดยใช้แบบเรียนเป็นสื่อประกอบ และการทำใบงานหลังการฟังบรรยาย พบว่า นักเรียนยังเน้นการเรียนแบบท่องจำ ซึ่งไม่ได้ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์เข้ามาช่วย จึงทำให้ทักษะการคิดวิเคราะห์ในการเรียนในรายวิชานี้ลดลง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียน เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ เกี่ยวข้องกับกระบวนการระดับต่าง ๆ ในเซลล์ที่ผู้เรียนมองไม่เห็น เช่น โพรตีน ยีน โครโมโซม ด้วยเหตุนี้พันธุศาสตร์จึงกลายเป็นเรื่องนามธรรมและผู้เรียนมองว่าเป็นเรื่องยากในการทำความเข้าใจ นักเรียนจึงเรียนรู้ด้วยการท่องจำมากกว่าการคิด จึงควรต่อการนำมาปรับปรุงทางการเรียนการสอน สนับสนุนให้นักเรียนมีความสามารถในการเรียน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ดังที่ (ทิตนา แคมณี, 2544 : 40) ได้กล่าวว่า เด็กไทยนั้นไม่เก่งเรื่องการคิด การใช้เหตุผลการสอนให้ได้ผลดีนั้นต้องให้ผู้เรียนมีประสบการณ์โดยตรงกับกระบวนการคิด โดยการสอนให้เกิดทักษะการคิดต้องเป็นการสอนแบบเปิดโอกาสให้อภิปรายโดยใช้คำถามที่แยบยลแต่ไม่ยากเกินไป

จากสภาพการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพนทองพัฒนาวทยา เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ สนใจ ใฝ่เรียนรู้ มีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาสมองของผู้เรียนให้ใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ผ่านการจัดการเรียนการสอนนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมความถนัดของผู้เรียนและส่งเสริมการใช้สมองทั้งสองซีกอย่างสมดุลกัน อันจะส่งผลให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ และผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

2.2 เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพหนองพัฒนาวิทยา แผนการเรียนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 10 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 335 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้การวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโพหนองพัฒนาวิทยา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 44 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (cluster random sampling)

2) ตัวแปรในการศึกษา ได้แก่

2.1) ตัวแปรต้น คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT

2.2) ตัวแปรตาม คือ ทักษะการคิดวิเคราะห์

2.3) เนื้อหาการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาระชีววิทยา เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งอยู่ในรายวิชาชีววิทยา2 รหัสวิชา ว30242 จำนวน 6 แผนการจัดการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้สอน 12 ชั่วโมง

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

3.1.1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาชีววิทยา2 เรื่องเทคโนโลยีดีเอ็นเอ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 6 แผน 12 ชั่วโมง

3.1.2) แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ จำนวน 33 ข้อ แบ่งเป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก 30 ข้อ และแบบอัตนัย 3 ข้อ

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.1) ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ แลวเก็บข้อมูลไว้เพื่อการวิเคราะห์ทางสถิติ

4.2) ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 MAT เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ จำนวน 6 แผน เวลา 12 ชั่วโมง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งจะเก็บคะแนนเพื่อนำมาหาค่า

ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ซึ่งเป็นคะแนนที่ได้จากการทำกิจกรรมและทำใบงาน โดยกิจกรรมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

4.3) ทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ฉบับเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียนแล้วเก็บข้อมูลไว้เพื่อการวิเคราะห์ทางสถิติ

4.4) นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบทั้งก่อน และหลังเรียนมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75

5.2) วิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียน และหลังเรียน โดยวิธีการทางสถิติคือค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่าทีแบบตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent sample t - test analysis) คำนวณโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

4. ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนจากการทำกิจกรรมประจำแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ

แผนการจัดการเรียนรู้	N	คะแนนจากการทำกิจกรรม	
		คะแนนเต็ม	คะแนนรวม
1	44	24	924
2	44	24	958
3	44	24	960
4	44	24	968
5	44	49	1322
6	44	49	1367
รวม		194	6499

คะแนนเฉลี่ย (\bar{X})	147.70
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	9.61
ร้อยละค่าเฉลี่ย	76.14

ประสิทธิภาพของกระบวนการแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT (E_1) เท่ากับร้อยละ 76.14

จากตาราง 1 พบว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนจากการทำกิจกรรมประจำแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 147.70 คิดเป็นร้อยละ 76.14 ประสิทธิภาพของกระบวนการแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT (E_1) เท่ากับร้อยละ 76.14

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และร้อยละของคะแนนจากการทำแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ

คะแนนที่นักเรียนสอบได้จาก คะแนนเต็ม 39 คะแนน	จำนวนนักเรียนที่สอบได้	คะแนนรวมของนักเรียนที่สอบ ได้จำแนกตามคะแนน
37	1	37
36	1	36
33	2	66
32	3	96
31	6	186
30	10	300
29	9	261
28	4	112
27	8	216
รวม	44	1310

คะแนนเฉลี่ย (\bar{X})	29.77
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	2.24
ร้อยละค่าเฉลี่ย	76.34

ประสิทธิภาพของผลลัพธ์แผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT (E_2) เท่ากับร้อยละ 76.34

จากตาราง 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT มีค่าเท่ากับ 29.77 คิดเป็นร้อยละ 76.34 ประสิทธิภาพของผลลัพธ์แผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT (E_2) เท่ากับร้อยละ 76.34

ตาราง 3 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแบบ 4 MAT ตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75

คะแนน	จำนวน นักเรียน (n)	คะแนน เต็ม	\bar{X}	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1)	44	194	147.70	9.61	76.14
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2)	44	39	29.77	2.24	76.34
ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT (E_1 / E_2) = 76.14/76.34					

จากตาราง 3 พบว่า 1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแบบ 4 MAT เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ มีประสิทธิภาพ (E_1 / E_2) มีค่าเท่ากับ 76.14/76.34 ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 75/75 2. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT

ตาราง 4 เปรียบเทียบแต่ละด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เทคโนโลยีดีเอ็นเอ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ทักษะการ คิดวิเคราะห์ แต่ละด้าน	คะแนน ทักษะ การคิด วิเคราะห์	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
การวิเคราะห์ ความสำคัญ	ก่อน	4.95	1.22	21.21	.000
	เรียน หลังเรียน	9.17	1.87		
การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์	ก่อน	5.81	1.32	20.46	.000
	เรียน	9.50	1.47		

หลังเรียน				
การวิเคราะห์	ก่อน	5.58	1.28	
คว	าม	เรียน	11.10	1.20
หลักการ	หลังเรียน		24.00	.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 เปรียบเทียบแต่ละด้านของทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เทคโนโลยีดีเอ็นเอ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT พบว่า การคิดวิเคราะห์ความสำคัญมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การคิดวิเคราะห์ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านการวิเคราะห์ ความหลักการ ($X=11.10$, $S.D.=1.20$) ด้านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ($X=9.50$, $S.D.=1.47$) และด้านการวิเคราะห์ความสำคัญ ($X=9.17$, $S.D.=1.87$) ตามลำดับ

ตาราง 5 เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT

คะแนนทักษะ	จำนวน	คะแนน	\bar{X}	S.D.	t-test	Sig.
การคิดวิเคราะห์	นักเรียน	เต็ม				
	(n)					
ก่อนเรียน	44	39	16.34	2.82	32.63	.000
หลังเรียน	44	39	29.77	2.24		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. อภิปรายผล

จากการวิจัยการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 ผู้วิจัยนำเสนอผลการอภิปรายดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 76.14/76.34 ทั้งนี้เนื่องจาก นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT ทั้งหมด 6 แผนการจัดการเรียนรู้ ได้คะแนนจากการทำใบงาน มีคะแนนเฉลี่ย 76.14 และคะแนนหลังจัดกิจกรรมได้

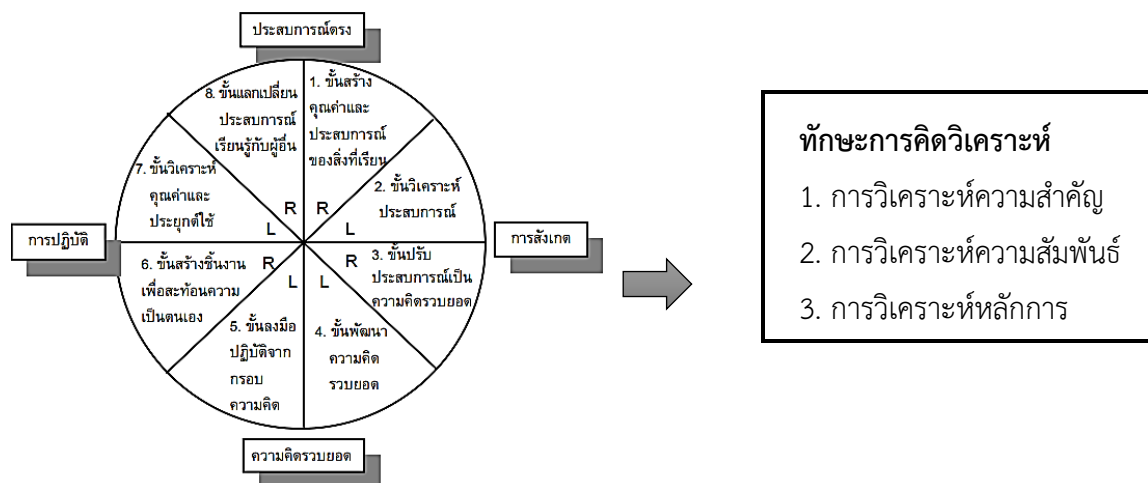
จากการให้นักเรียนทำแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาชีววิทยา2 เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ มีคะแนนเฉลี่ย 76.34 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT มีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 75/75 เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นกระบวนการเรียนการสอน ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ในเรื่องรูปแบบ การเรียนรู้โดยจัดแบ่งช่วงเวลาการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน ในแต่ละเรื่อง เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กิตติยา เกษลี, 2562) อีกทั้งผู้วิจัยได้ศึกษาการเรียนรู้แบบ 4MAT โดยผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ตามแนวคิดของแมคคาร์ธี (ทิสนา แชมมณี, 2553) ได้ศึกษาผู้เรียน 4 แบบกับรูปแบบการเรียนรู้แบบ 4MAT ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือผู้เรียนแต่ละคนสามารถนำไปใช้ได้ในห้องเรียน ขณะเดียวกันจะช่วยให้ผู้เรียนทั้งหมดพัฒนาขึ้น โดยเมื่อเข้าสู่วัฏจักรการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายและเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติจากความรู้สึกไปถึงความคิดไตร่ตรอง และสุดท้ายสู่การกระทำ ครูไม่ต้องแบ่งผู้เรียนเป็นแบบต่าง ๆ แต่ช่วยให้พวกเขาทำงานอย่างสมดุลและสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภักพล พองพรหม, 2552) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4 MAT ประกอบผังมโนทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่องอาหารและสารอาหารชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4 MAT ประกอบผังมโนทัศน์เรื่องอาหารและสารอาหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 79.37/79.29 2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4 MAT ประกอบผังมโนทัศน์เรื่องอาหารและสารอาหารชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเท่ากับ 0.6233 3) นักเรียนที่เรียนรู้โดยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT ประกอบผังมโนทัศน์เรื่องอาหารและสารอาหารมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ทักษะการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (อุษา วงษาสม และทัศนีย์ บุญเติม, 2553) พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น โดยก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 10.02 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 34.00 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 24.40 คิดเป็นร้อยละ 81.33 คะแนนความคิดวิเคราะห์สูงขึ้น โดยก่อนเรียนคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 19.73 คะแนนจากคะแนนเต็ม 45 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 43.85 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 39.97 คิดเป็นร้อยละ 82.15 และคะแนนความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์สูงขึ้น โดยก่อนเรียนคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 22.73 คะแนน คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 38.40 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีผลการเรียนที่สูงขึ้น และยังสอดคล้องกับ (นุรมา อาลี, 2558) ที่ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

วิธีการสอนแบบ 4 MAT เป็นวิธีการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการเรียนรู้โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 แบบ ครูและนักเรียนจะดำเนินกิจกรรมร่วมกันจนครบ 8 ขั้นตอน ของกิจกรรมที่เน้นการใช้สมองทั้งสองซีกอย่างสมดุล มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายและยืดหยุ่น เหมาะสมกับนักเรียนทุกแบบ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความสุข โดยได้เรียนรู้จากการสังเกต ประสบการณ์จริง มีการคิดวิเคราะห์ ได้ลงมือปฏิบัติจริง ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง และประยุกต์เป็นแนวคิดที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับชีวิตจริง นำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ให้ดียิ่งขึ้น แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT เป็นรูปแบบการสอนที่มีขั้นตอนการสอนละเอียดครบทุกองค์ประกอบโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและผ่านการทดลองใช้สอนแล้วพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีค่าประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดไว้ ดังนั้นควรนำไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและ กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาต่อไป

2) การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ควรกำหนดการสอนจากสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง เพิ่มชั่วโมงการสอนเป็นสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง เพื่อให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามแผนการสอนได้ครบและทันตามเวลาที่กำหนดไว้

3) การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจึงควรที่จะเอาใจใส่นักเรียน สร้างบรรยากาศในห้องเรียน ทำให้นักเรียนกล้าแสดงออกในการถามคำถาม และแลกเปลี่ยนเรียน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

1) ในการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะอื่น ๆ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะด้านเทคโนโลยี เป็นต้น

2) ควรนำการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ไปประยุกต์ใช้กับนักเรียนวิชาอื่นๆ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลวรรณ ทับโต. (2561). *การจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรสืบเสาะหาความรู้ 7E เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ในวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและนวัตกรรมการสอน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2560). *ตัวชี้วัดและหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (ฉบับปรับปรุง 2560). กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2546). *4 MAT การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของผู้เรียน*. ราชบุรี: โรงพิมพ์ธรรมรักษ์การพิมพ์.

กิตติยา เกษลี. (2562). *การพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT ร่วมกับการใช้ผังมโนทัศน์ เรื่อง ระบบต่างๆ ในร่างกายมนุษย์และสัตว์*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ชนาธิป พรกุล. (2557). *การสอนกระบวนการคิด : ทฤษฎีและการนำไปใช้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิตนา แคมมณี. (2544). *วิทยาการด้านการคิด*. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.

_____. (2553). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2556). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ด้านสุขภาพการพิมพ์.

- เจียร พานิช. (2544). 4 MAT การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- นุรมา อาลี. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้ และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประสาธ เนืองเฉลิม. (2558). การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาคพล พงษ์พรหม. (2552). ผลการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4 MAT ประกอบผังมโนทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่องอาหาร และสารอาหารชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มนตรี วงษ์สะพาน. (2556). การยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยกระบวนการคิดวิเคราะห์. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 13(2), 125-139.
- โรงเรียนโพนทองพัฒนาวิทยา. (2561). แบบรายงานผลประเมินวิชาการโรงเรียนโพนทองพัฒนาวิทยา. ร้อยเอ็ด: โรงเรียนโพนทองพัฒนาวิทยา.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2554). คู่มือครูรายวิชาเพิ่มเติมชีววิทยา เล่ม 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสศ.ลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อุษา วงษาสม และทัศนีย์ บุญเต็ม. (2553). ผลการเรียนรู้ตามแนววิถีจัดการเรียนรู้ 4 MAT เรื่องระบบในร่างกาย สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาษาอังกฤษ

- Ali N. (2015). *Effects of 4 MAT learning management on academic achievement. persistence in learning and satisfaction with learning management of Mathayom 6 students.* Master's degree, Department of Science and Mathematics Teaching. Faculty of Education Department of Education Prince of Songkla University.

- Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2011). *Teacher's Manual for the Additional Biology Subject, Volume 2, Mathayomsuksa 4-6*. Bangkok: SKSC Printing House, Lat Phrao.
- Kasali K. (2019). *Development of analytical thinking of Mathayom 2 students by using 4 MAT learning management together with using concept maps on various systems in the human and animal bodies*. Master of Education Thesis Science teaching field Sakon Nakhon Rajabhat University.
- Khaemmanee T. (2001). *Cognitive science*. Bangkok: The Master Group Management.
- _____. (2010). *Teaching science: knowledge for organizing an effective learning process*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- _____. (2013). *The science of teaching knowledge for managing the learning process*. Efficient. 16th printing. Bangkok: Dan Suttha Printing Press.
- Ministry of Education. (2002). *National Education Act B.E. 2542, amended (No. 2) B.E. 2002*. Bangkok: Freight Forwarding and Parcel Organization Printing House.
- _____. (2017). *Indicators and core curriculum for the science and technology learning group (revised edition 2017) according to the Basic Education Core Curriculum 2008. (revised edition 2017)*. Bangkok: Agricultural Cooperatives Association. of Thailand Company Limited.
- Nuengchalerm P. (2015). *Learning science in the 21st century*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Office of the National Education Commission. (1999). *National Education Act 1999 and amendments. 2nd edition, 2002*. Bangkok: Teachers' Council of Ladprao Printing House.
- Office of Academic Studies and Educational Standards. (2008). *Guidelines for curriculum management according to the curriculum. Basic Education Core, 2008*. Bangkok: Agricultural Cooperatives Association of Thailand.
- Pongphrom P. (2009). *Results of organizing 4 MAT learning activities with concept maps for the science subject group on food and nutrients, 4th grade*. Master of Education, Department of Educational Administration. Mahasarakham University.
- Phanich T. (2001). *4 MAT organizing teaching and learning activities in accordance with the learning nature of students*. 4th printing. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation.

- Phon Thong Phatthana Wittaya School. (2018). *Academic evaluation report form of Phon Thong Phatthana Wittaya School*. Roi Et: Phon Thong Phatthana Wittaya School.
- Pornkul C. (2014). *Teaching thought processes: theory and application*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Suthasinobon K. (2003). *4 MAT organizing the learning process to develop human potential. Learner's integrity*. Ratchaburi: Thammarak Printing House.
- Thapto K. (2018). *Learning management using the 7E inquiry cycle to develop thinking skills. Analysis in science subjects For Grade 3 students*. Master of Education Thesis. Major: Curriculum and Teaching Innovation Faculty of Industrial Education Rajamangala University of Technology Thanyaburi.
- Wongsasom U. and Bunterm T. (2010). *Learning results according to the 4 MAT learning cycle on body systems. For students Mathayom 2*. Master's degree thesis Department of Curriculum and Instruction. Khon Kaen University.
- Wongsaphan M. (2013). Improving student learning through analytical thinking processes. *Journal of Education, Thaksin University*. 13(2), 125-139.

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์
ตำรธรรมอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู
Management of Citizen Complaints at the Damrongtham
Center Na Klang District Nong Bua Lamphu Province

กัญญาภัค ศรีอุตร

Kanyaphak Sriudorn

ชาญยุทธ หาญชนะ

Chanyut Hanchana

วิทยาลัยพิจญบัณฑิต

Pitchayabundit Colleague, Thailand

Corresponding Author, E-Mail: kanyaphakteera@gmail.com

(Received: July 5, 2024/ Revisec: December 12, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ ตำรธรรม อำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู 2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ตำรธรรมที่จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล และ 3. เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของคุณ์ตำรธรรมอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มจากประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ตำรธรรมในปี พ.ศ. 2566 จำนวน 132 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาตั้งแต่ 0.67-1.00 และมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .808 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ตำรธรรมในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก 2. การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ตำรธรรมที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ และอายุต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ตำรธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 3. แนวทางการพัฒนาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของคุณ์ตำรธรรม พบว่า ศูนย์ตำรธรรมอำเภอกลาง ควรมีการนำระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ และนวัตกรรมการให้บริการด้านการบริการและส่งต่อฐานข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบและมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามงานหรือเอกสารต่างๆ ที่มีการส่งต่อข้อมูลงานบริการที่มีความซับซ้อนและต้องมีการขึ้นตอนเฉพาะที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จทันทีได้ตลอดจนแล้วเสร็จกระบวนการ ควรมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการรับบริการ ระยะเวลาของการรับบริการ เป็นต้น

คำสำคัญ: การบริหารปัญหา; การร้องเรียน; ศูนย์ตำรธรรมอำเภอกลาง

Abstracts

This research aims to achieve the following objectives 1. To investigate the management of citizen complaints at the Center for Justice Administration. 2. To compare the management level of citizen complaints at the Center for Justice Administration categorized by individual characteristics. 3. To propose improvements in the management of complaint handling at the Center for Justice Administration in Na klang District, Nong Bua Lamphu Province. The study utilizes both quantitative and qualitative research methods. The sample group consists of 138 individuals from the local community who utilized services at the Center for Justice Administration in the year 2023 (corresponding to 2566 in the Thai calendar). Data collection involved surveys and interviews. The content validity of the data ranged from 0.67 to 1.00 with a reliability of .808. Data analysis employed statistical methods such as percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research findings are as follows 1. Overall, the management level of citizen complaints at the Center for Justice Administration was found to be high, 2. When comparing the management of citizen complaints at the Center for Justice Administration across different personal characteristics. There was no significant difference in opinions between respondents of different genders and ages. However, respondents with different levels of education and occupations significantly differed in their opinions regarding the management of citizen complaints at the Center for Justice Administration at a significance level of .01, 3. Recommendations for developing the management of citizen complaints at the Center for Justice Administration reveal that the Nakaung district's Center for Justice Administration should implement an online computer system and innovative service delivery and database referral systems systematically. Additionally, there should be staff designated to monitor complex service-related tasks or documents that cannot be completed immediately upon receipt. It is advisable to provide information boards detailing service reception procedures, service timelines etc.

Keywords: Problem management; Complaint; Na Klang District Damrongtham Center

1. บทนำ

เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2536 รัฐบาลในขณะนั้นโดยกระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งศูนย์เพื่อให้บริการข่าวสารมหาดไทย เป็นไปเพื่อการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และให้บริการข้อมูล รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์เกี่ยวกับหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทยทางโทรศัพท์หมายเลข 1567 และทางไปรษณีย์ ตู้ ป.ณ. 101 ปณฝ. มหาดไทย กรุงเทพมหานคร 10206 ต่อมาบทบาทของศูนย์บริการข่าวสารของกระทรวงมหาดไทยได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชน จึงได้มีการปรับปรุงศูนย์บริการข่าวสารของมหาดไทยให้มีเอกภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2537 โดยการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทยมีการจัดตั้งครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกและให้เป็นธรรมกับประชาชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สำหรับศูนย์ดำรงธรรมส่วนกลางแบ่งเป็น 2 ระดับหลัก คือ ศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงมหาดไทย มีที่ตั้งบริเวณ ชั้น 1 อาคารศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย และศูนย์ดำรงธรรมหรือศูนย์ให้บริการประชาชน ในลักษณะเดียวกับศูนย์ดำรงธรรมกระทรวงของหน่วยงาน ระดับกรม และรัฐวิสาหกิจ มีที่ตั้งอยู่ในกรมและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง สำหรับส่วนภูมิภาคแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด ณ ศาลากลางจังหวัดทุกจังหวัด และศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอทุกแห่งในประเทศ การทำงานของศูนย์ดำรงธรรม จะเน้นรูปแบบการสื่อสารทางโทรศัพท์ ไม่เน้นเอกสารแต่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิ ชมรม สมาคม สถาบัน อาสาสมัคร และองค์กรภาคเอกชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นหลักในการประสานความร่วมมือของทุกองค์กร (ประภาศรี พิษณุพงควิชา และคณะ. 2558: 57)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 96/2557 ประกาศ ณ วันที่ 18 กรกฎาคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์และให้บริการข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษารับเรื่องปัญหาความเดือดร้อนและการขอเสนอแนะของประชาชนในพื้นที่ และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในบริการร่วมตามมาตรา 32 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบมาตรา 6 มาตรา 8 และมาตรา 32 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้ปรับปรุง เพิ่มเติมโครงสร้างจากศูนย์ดำรงธรรมเดิมที่เป็นนโยบายของกระทรวงมหาดไทยให้มีอำนาจในการดำเนินการบูรณาการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยให้ส่วนราชการหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่อยู่ในการกำกับของรัฐที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอ ให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้สำเร็จลุล่วง (ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ. 2557: 8)

ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นหน่วยงานราชการหนึ่ง ซึ่งอยู่ในกลุ่มงานอำนวยความสะดวกที่เป็นธรรมของที่ทำการปกครองอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู มีหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่อำเภอากลาง ตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง และจังหวัดหนองบัวลำภู และทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการร่วม (One Stop Service) ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และให้ส่วนราชการทุกส่วนราชการ ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู สนับสนุนกำลังคนปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ตลอดจนการประสานงานแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชนให้สำเร็จลุล่วง รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบถึงการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมในรูปแบบใหม่ และถือว่าศูนย์ดำรงธรรมในระดับอำเภอเป็นนโยบายหลักที่สำคัญของรัฐบาล (ประกาศรี พิชณพวงควิชา และคณะ. 2558: 57)

เมื่อศูนย์ดำรงธรรมอำเภอทุกอำเภอ เป็นหน่วยงานที่รัฐบาลมุ่งหวังให้เป็นหน่วยงานในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นหลัก ผู้ศึกษาจึงมีความต้องการศึกษาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู พร้อมทั้งศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ และการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีความยากลำบาก หรือที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำไปศึกษา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไข และพัฒนาให้ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นหน่วยงานที่ให้บริการประชาชนที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับ และสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู
- 2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน 132 คนมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ดำรงธรรมในปี พ.ศ. 2566 อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 200 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการในศูนย์ดำรงธรรม ในพื้นที่อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ในปี พ.ศ. 2566 ตั้งแต่เดือน มกราคม - ธันวาคมพ.ศ. 2566 จำนวน 132 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ เอกสารงานทางวิชาการ เพื่อเป็นฐานการวิเคราะห์งานวิจัย และข้อมูลปฐมภูมิ โดยเป็นแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการศึกษาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู และเพื่อสอบถามข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลางจังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีแบบสอบถามใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check-list) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ส่วนที่ 2 ระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ลักษณะของแบบสอบถาม จะมีคำตอบให้เลือกโดยใช้มาตรฐานวัดแบบลิเคิร์ต ซึ่งมี 5 ระดับ มากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแบบสอบถามปลาย

3. การสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เพื่อนำมากำหนดขอบเขตคำถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดวัตถุประสงค์และองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึงการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภูจากนั้นนำข้อมูลมาใช้ในการสร้างแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่สร้างเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบเนื้อหาว่าครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหาตั้งแต่ 0.67-1.00 และความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ อัลฟาของครอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.808

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยพิษณุบัณฑิต เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ดำรงธรรมในปี พ.ศ. 2566 อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

4.2 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลการ การบริหาร ปัญหาการเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมตนเอง

4.3 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามไปจำนวน 132 ชุด และนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการตอบคำถาม และนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สถิติเชิงพรรณนา คือค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.2 สถิติเชิงอนุมาน คือค่าสถิติทดสอบ t-test และค่าสถิติทดสอบ F-test

การวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ตามแนวคิดทฤษฎีของ Parasuraman et al. (1988) สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารปัญหาการเรียน ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ภาพรวมและรายด้าน

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม	ระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียน	
	μ	σ
1. ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ	2.90	1.36
2. ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม	3.31	1.08
3. ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ	3.82	0.73
4. ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ	3.75	0.74
5. ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียน	3.52	0.83
รวม	3.46	0.72

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากมี ($\mu = 3.46$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ ($\mu = 3.82$) มองว่าศูนย์ดำรงธรรมมีการบริหารปัญหาการร้องเรียน ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการมากที่สุด รองลงมา ($\mu = 3.75$) คือด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ ในขณะที่ ($\mu = 2.90$) คือด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจำนวนน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของ ศูนย์ดำรงธรรม	เพศชาย		เพศหญิง		t	P
	μ	σ	μ	σ		
1. ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ	2.93	1.32	2.86	1.39	.367	.714
2. ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม	3.38	1.05	3.24	1.12	.943	.347
3. ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้ บริการ	3.78	0.74	3.85	0.72	-.613	.540
4. ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ	3.75	0.73	3.75	0.74	.006	.995
5. ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียน	3.52	0.85	3.51	0.82	.063	.950
โดยภาพรวม	3.47	0.73	3.44	0.72	.311	.756

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของ ประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม	แหล่งความ แปรปรวน	S	df	MS	F	P-value
1. ด้านความน่าเชื่อถือและความ ไว้วางใจ	ระหว่างกลุ่ม	5.409	3	1.803	.974	.406
	ภายในกลุ่ม	362.953	196	1.852		
	รวม	368.362	199			
2. ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม	ระหว่างกลุ่ม	3.342		1.114	.941	.422
	ภายในกลุ่ม	232.095	196	1.184		
	รวม	235.437	199			
	ระหว่างกลุ่ม	1.043	3	.348	.636	.593

3. ด้านการตอบสนองความต้องการของ ผู้มาใช้บริการ	ภายในกลุ่ม	107.129	196	.547		
	รวม	108.172	199			
4. ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ	ระหว่างกลุ่ม	1.279	3	.426	.773	.510
	ภายในกลุ่ม	108.091	196	.551		
	รวม	109.370	199			
5. ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียน	ระหว่างกลุ่ม	1.437	3	.479	.684	.563
	ภายในกลุ่ม	137.233	196	.700		
	รวม	138.670	199			
โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	1.472	3	.491	.931	.427
	ภายในกลุ่ม	103.303	196	.527		
	รวม	104.775	199			

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของ ประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านความน่าเชื่อถือและความ ไว้วางใจ	ระหว่างกลุ่ม	193.106	5	38.621	42.752	.000**
	ภายในกลุ่ม	175.256	194	.903		
	รวม	368.362	199			
2. ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม	ระหว่างกลุ่ม	93.543	5	18.709	25.579	.000**
	ภายในกลุ่ม	141.894	194	.731		
	รวม	235.437	199			
3. ด้านการตอบสนองความต้องการ ของผู้มาใช้บริการ	ระหว่างกลุ่ม	20.930	5	4.186	9.309	.000**
	ภายในกลุ่ม	87.242	194	.450		
	รวม	108.172	199			

4. ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้ บริการ	ระหว่างกลุ่ม	27.591	5	5.518	13.091	.000**
	ภายในกลุ่ม	81.779	194	.422		
	รวม	109.370	199			
5. ด้านการบริหารจัดการเรื่อง ร้องเรียน	ระหว่างกลุ่ม	57.368	5	11.474	27.378	.000**
	ภายในกลุ่ม	81.302	194	.419		
	รวม	138.670	199			
โดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	46.962	5	9.392	31.518	.000**
	ภายในกลุ่ม	57.813	194	.298		
	รวม	104.775	199			

จากตารางที่ 4 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของ ประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	P-value
1. ด้านความน่าเชื่อถือและความ ไว้วางใจ	ระหว่างกลุ่ม	240.666	7	34.381	51.694	.000**
	ภายในกลุ่ม	127.696	192	.665		
	รวม	368.362	199			
2. ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม	ระหว่างกลุ่ม	125.808	7	17.973	31.476	.000**
	ภายในกลุ่ม	109.629	192	.571		
	รวม	235.437	199			
3. ด้านการตอบสนองความต้องการของ ผู้มาใช้บริการ	ระหว่างกลุ่ม	23.039	7	3.291	7.423	.000**
	ภายในกลุ่ม	85.133	192	.443		
	รวม	108.172	199			
4. ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ	ระหว่างกลุ่ม	29.321	7	4.189	10.047	.000**

	ภายในกลุ่ม	80.049	192	.417		
	รวม	109.370	199			
	ระหว่างกลุ่ม	70.814	7	10.116	28.624	.000**
5. ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียน	ภายในกลุ่ม	67.856	192	.353		
	รวม	138.670	199			
	ระหว่างกลุ่ม	59.436	7	8.491	35.956	.000**
โดยภาพรวม	ภายในกลุ่ม	45.339	192	.236		
	รวม	104.775	199			

จากตารางที่ 5 พบว่า การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

จากข้อความแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ การบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 200 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทาง และเป็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรม ดังนี้

แนวทางในการพัฒนาทางการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายสามารถสรุปได้ดังนี้คือ ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง ควรมีการนำระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ รวมถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมมาให้บริการด้านการบริการและส่งต่อฐานข้อมูลต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามงานหรือเอกสารต่าง ๆ ที่มีการส่งต่อข้อมูลงานบริการที่มีความซับซ้อนและต้องมีขั้นตอนเฉพาะที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จทันทีได้ตลอดจนแล้วเสร็จกระบวนการ ควรมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการรับบริการ ระยะเวลาของการรับบริการ และจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร เช่น ป้าย หรือช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน เพื่อการสร้างความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมกับประชาชน ควรมีบุคลากรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากงานในหน้าที่ของปลัดอำเภอถือว่ามีภารกิจค่อนข้างมากเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่อย่างทั่วถึง และแก้ไขหรือให้คำปรึกษาได้ทันทั่วทั้ง ศูนย์ดำรงธรรมควรมีการพัฒนาปรับปรุงการให้บริการโดยการประยุกต์ใช้นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการนำมีแอปพลิเคชันดำรงธรรมมาใช้

เพื่อการติดต่อประสานงาน/การส่งต่อเรื่องร้องเรียน ช่วยส่งผลให้มีระบบการประสานงานเรื่องร้องเรียนที่รวดเร็วขึ้นด้วยระบบออนไลน์ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ที่นั่งรอ ที่จอดรถ ห้องน้ำดื่ม ให้เพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาใช้บริการ

5. อภิปรายผล

ผลการศึกษากาการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง มีการให้บริการด้วยความกระตือรือร้นในการบริการบนพื้นฐานนโยบายและระเบียบของกระทรวงมหาดไทย มีการปรับโครงสร้างองค์กรเชิงรุก มีการกำหนดเป้าหมายโดยการปฏิบัติ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสำนักงาน ทำให้ประชาชนผู้ให้บริการได้รับการบริการที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง ซึ่งตรงกับความต้องการของประชาชนจึงส่งผลให้ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมออกมาในระดับมากที่สุดคล้อยกับ นิจุปฏิภาณ มาตชาว (2563) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยอภิปรายเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนบางส่วนยังไม่มี ความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ในเรื่องของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ตรงไปตรงมา จึงส่งผลทำให้ความพึงพอใจออกมาในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย กนกขวัญ สังข์เพ็ญ และคณะ (2559) ทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การมาใช้บริการของประชาชนในแต่ละครั้งมีจำนวนค่อนข้างมาก บางครั้งเจ้าหน้าที่ให้บริการไม่ทันต่อความต้องการของประชาชน และแต่ละเรื่องในการดำเนินงานต้องใช้เวลาค่อนข้างมากจึงไม่มีสะดวกรวดเร็วเท่าที่ควรจึงส่งผลทำให้ความพึงพอใจออกมาในระดับปานกลางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวรรณ บริพันธ์ (2553) ทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อคุณภาพการให้บริการของอนุญาตผลิต นำเข้า และขึ้นทะเบียนอาหารสัตว์ของ สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการให้บริการที่เป็นรูปธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากกลาง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลางมีช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์และการให้บริการมีหลายช่องทาง เจ้าหน้าที่มีความรู้ มีความสามารถ และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความโปร่งใส เป็นธรรม ไม่ทุจริต ไม่เรียกรับเงิน ไม่เลือกปฏิบัติ ตรงไปตรงมา จึงส่งผลให้ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมออกมาในระดับมาก สู่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกขวัญ สังข์เพ็ญ และคณะ (2559)

ทำการศึกษารื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจด้านการให้บริการประชาชนผู้มาใช้บริการมีความความพึงพอใจต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรีอยู่ในระดับมาก

ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศูนย์ดำรงธรรมอำเภอกลางมีการบริการรวดเร็ว ระยะเวลาในการให้บริการมีความเหมาะสม ขั้นตอนการให้บริการไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อนสะดวกคล่องตัว เจ้าหน้าที่ความสุภาพในการให้บริการจึงส่งผลให้ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมออกมาในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย กนกขวัญ สังข์เพ็ญ และคณะ (2559) ทำการศึกษารื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจด้านการให้บริการประชาชนผู้มาใช้บริการมีความความพึงพอใจต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรีอยู่ในระดับมาก

ด้านการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียน พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศูนย์ดำรงธรรมอำเภอกลางสามารถเป็นศูนย์กลางประสานในการให้บริการและสามารถแก้ไขปัญหาและสามารถยุติเรื่องได้ในระยะเวลาที่กำหนดจึงส่งผลให้ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศูนย์ดำรงธรรมออกมาในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ศักชัย บัวทองจันทร์และ ชาญยุทธ หาญชนะ (2565) ทำการศึกษารื่อง คุณภาพการให้บริการตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพธาราม จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่าคุณภาพการให้บริการด้านการตอบสนองของผู้มาร้องเรียน/ร้องทุกข์/หรืออื่นๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ผลเปรียบเทียบระดับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเพศไม่มีผลต่อความพอใจในระดับการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักชัย บัวทองจันทร์และ ชาญยุทธ หาญชนะ (2565) ทำการศึกษารื่อง คุณภาพการให้บริการตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพธาราม จังหวัดสกลนคร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพธาราม จังหวัดสกลนคร ไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า

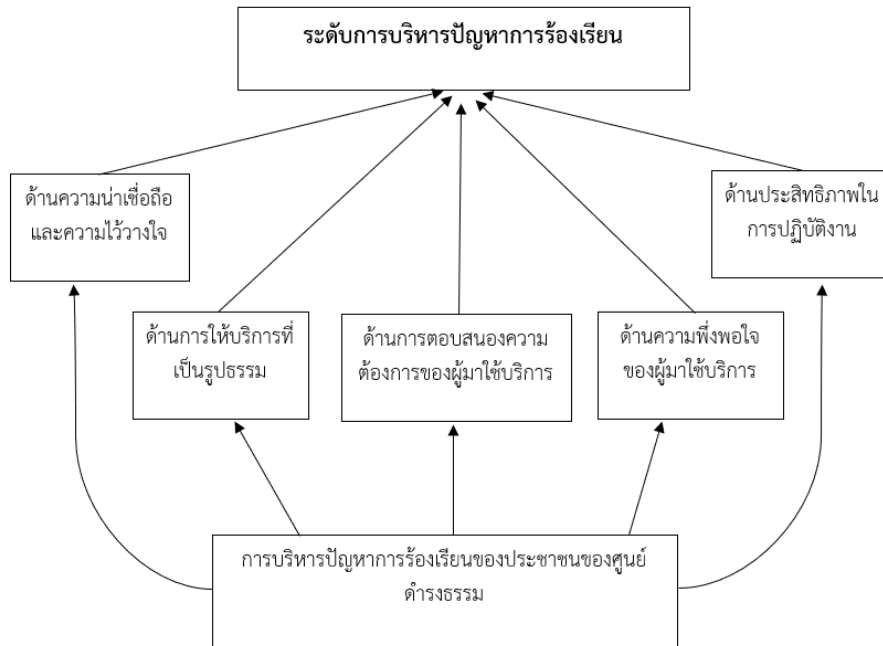
อายุไม่มีผลต่อความพอใจในระดับการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักชัย บัวทองจันทร์และ ชาญยุทธ หาญชนะ (2565) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพธาราม จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพธาราม จังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายที่สำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงกว่าจะสามารถรับรู้และเข้าใจในเรื่องการดำเนินการมากกว่าจึงทำให้มีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัย นิธิปฏิภาณ มาตขาว (2563) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเปรียบเทียบการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มประชากรที่ประกอบอาชีพในส่วนราชการจะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ดีกว่าอาชีพอื่น ๆ จึงทำให้มีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัย นิธิปฏิภาณ มาตขาว (2563 : 82) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู มีอยู่ 5 ด้าน ได้แก่ด้านความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ ด้านการให้บริการที่เป็นรูปธรรม ด้านการตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการ ด้านความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ และด้านประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สามารถอธิบายเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับ ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยครั้งนี้ไปใช้

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู มีข้อเสนอแนะ เพื่อให้เกิดผลดีต่อประชาชน และให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากศูนย์ดำรงธรรมอำเภอากลาง เพิ่มมากขึ้นดังนี้

- 1) ควรจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้กับผู้มาใช้บริการเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจของประชาชนในขั้นตอนการปฏิบัติงาน
- 2) ควรจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ที่นั่ง ที่จอดรถ ห้องน้ำ น้ำดื่ม ให้เพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาใช้บริการ
- 3) ควรมีการประเมินผลการดำเนินการแก้ไขเรื่องร้องเรียนของศูนย์ดำรงธรรมโดยประชาชนผู้ใช้บริการเพื่อนำไปเป็นข้อมูลที่สำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงภารกิจของศูนย์ดำรงธรรมให้สอดคล้องกับความคาดหวังของพี่น้องประชาชนที่มาใช้บริการศูนย์ดำรงธรรมต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง การบริหารปัญหาการร้องเรียนของประชาชนของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเมืองกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้ที่สนใจควรศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

- 1) ควรศึกษาถึงปัญหาขั้นตอนการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเมืองกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ว่ามีปัญหาในการทำงานด้านใดบ้าง เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป
- 2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเมืองกลาง จังหวัดหนองบัวลำภู
- 3) ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรง เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกขวัญ สังข์เพ็ญ และณัฐวิณ บุนนาค. (2559). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดลพบุรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน. หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนวรรณ บริพันธ์. (2553). ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อคุณภาพการให้บริการขออนุญาตผลิตนำเข้าและขึ้นทะเบียนอาหารสัตว์ของ สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์. สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์: กรมปศุสัตว์.
- นิจปฏิภาณ มาตขาว. (2563). คุณภาพการให้บริการของศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดสกลนคร. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 96. 2557. การจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรม ข้อ 1-6. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 138 ง (23 กรกฎาคม 2557).
- ประภาศรี พิษณุพงควิชชา และคณะ. (2558). การประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมมิติใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ.
- ศักชัย บัวทองจันทร์ และ ชาญยุทธ หาญชนะ. (2565). คุณภาพการให้บริการตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 7(6), 329-340.

ภาษาอังกฤษ

- Announcement of the National Council for Peace and Order No. 96. 2014. *Establishment of the Damrongtham Center, Sections 1-6*. Royal Gazette, Volume 131, Special Issue 138 (July 23, 2014).
- Boriphan T. (2010). *Satisfaction of service recipients towards the quality of services for requesting permission to produce, import and register animal feed of the Bureau of System Development and Standards Certification, Department of Livestock Development*. Bureau of System Development and Standards Certification, Department of Livestock Development.
- Buathongchan S. and Hanchana C. (2022). Service Quality According to the Roles and Duties of the Phon Na Kaeo District Damrongtham Center, Sakon Nakhon Province. *Journal of Roi Kaensarn Academy*. 7(6), 329-340.
- Matkhao N. (2020). *Service quality of the Damrongtham Center, Sakon Nakhon Province*. Master of Public Administration, Public Administration Program, Sakon Nakhon Rajabhat University.
- Parasuraman, A. et al. (1998). *SERVQUAL: A Multi-item Scale for Measuring Consumer Perception of Service Quality*. *Journal of Retailing* 64 (1): 12-40.
- Phitsanupongwicha P. et al. (2015). *Evaluation of the Performance of the New Dimension Damrongtham Center*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Interior, Damrong Rajanubhab Institute.
- Sangkhongpeng K. and Bunnak N. (2016). *Satisfaction of the public towards the services of the Damrongtham Center, Lopburi Province, Kasetsart University, Bangkok Campus*. Master of Arts Program. Department of Political Science and Public Administration. Faculty of Social Sciences: Kasetsart University.

การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพ
ของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Knowledge Management to Create Innovation for Professional
Operational Personnel of Autonomous Universities
In the Northeastern Region

สุภาภรณ์ จงจอหอ

Supaporn Jongjoho

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University

E: mail: ppon_25@hotmail.com

(Received: July 7, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 397 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบการอภิปรายผล ผลการวิจัยพบว่า (1) การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2) ปัจจัยที่ส่งต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านประสิทธิภาพ และด้านประโยชน์ ตามลำดับ และ (3) แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การตรวจสอบและปรับปรุงใหม่ การวางแผนพัฒนา การจัดการความร่วมมือและประเมินประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐอย่างชัดเจนและมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม; บุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพ;

มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

Abstract

The objectives of this research article are (1) to study knowledge management for innovation among operations personnel, (2) to study factors affecting knowledge management for innovation among operations personnel, and (3) to study guidelines. Develop knowledge management to create innovation among professional personnel of state-run universities in the northeastern region. It is quantitative research and qualitative research Sample groups include: Professional operational personnel of state-run universities in the Northeastern region, totaling 397 people Group of informants from university administrators, totaling 10 people. Instruments used in the research Including questionnaires and interviews. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, multiple regression analysis and descriptive analysis accompanying the discussion of results The results of the research found that (1) Knowledge management to create innovation among professional personnel of autonomous universities in the northeastern region. Overall, it was at a moderate level. (2) Factors affecting knowledge management for innovation among professional personnel at state-run universities in the northeastern region. Significantly include: creative side Performance and benefits respectively and (3) Guidelines for developing knowledge management to create innovation for professional personnel of state-run universities, consisting of 4 areas inspection and improvement development planning Collaboration management and performance evaluation to create a clear and effective guideline for developing knowledge management to create innovation for professional personnel of autonomous universities.

Keywords: Knowledge management for innovation; professional personnel;
autonomous universities

1. บทนำ

ปัจจุบันนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ล้วนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแข่งขันตามสภาพแวดล้อมในปัจจุบันและอนาคต จึงทำให้องค์กรต่าง ๆ ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญตลอดจนการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมอย่างรวดเร็วทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และองค์กรต้องตระหนักถึงความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และการตอบสนองในการใช้นวัตกรรมจึงมีความสำคัญอย่างมากและต่อเนื่อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของระบบบริหารต่าง ๆ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ในองค์กรนั้นหมายถึงการใช้นวัตกรรมเข้ามาปรับปรับพฤติกรรมของบุคลากรภายในองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการขององค์กรต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการบริหารจัดการองค์กรในปัจจุบันจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดและจะต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวัตกรรมที่นำมาปรับใช้นั้นย่อมบ่งบอกถึงปัจจัยของความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างชัดเจนในการบริหารจัดการ โดยที่องค์กรจะต้องแสวงหาและอาศัยบุคลากรที่มีความชำนาญและความเชี่ยวชาญที่นำไปสู่การบริหารจัดการที่มีความเป็นเลิศในทุก ๆ ด้าน เพื่อการดำเนินงานเชิงนวัตกรรมขององค์กรได้อย่างสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องมีการริเริ่มจากฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลในการคัดเลือกพนักงานเข้าทำงาน โดยการกำหนดแนวทางหรือรูปแบบของกระบวนการนำทักษะมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเหมาะสมกับตำแหน่งและสายงานในองค์กรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (ศศิมา สุขสว่าง, 2561)

อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 34 คณะกรรมการอุดมศึกษาได้กำหนดให้มีการจัดการความรู้เป็นหนึ่งในตัวบ่งชี้ของมาตรฐานด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคมการเรียนรู้ ที่มีความสอดคล้องกับบริบทของความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) นั้นจึงส่งผลให้สถาบันการศึกษาต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับเครื่องมือการจัดการความรู้อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้มหาวิทยาลัยในการกำกับของรัฐซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยจากเกณฑ์ของรัฐบาลในการจัดกิจการภายในองค์กรของตนเองหลาย ๆ ด้าน ซึ่งความอิสระของมหาวิทยาลัยนั้นจึงเป็นเรื่องใหม่ให้อำนาจให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปกครองตนเองโดยไม่ถูกแทรกแซงจากภายนอก แต่ในระยะหลังจะเห็นว่ารัฐได้ให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการปฏิรูปในรูปแบบการบริหารจัดการอย่างเป็นอิสระ การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐนั้นอาจส่งผลกระทบต่อนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมของรูปแบบการทำงานและการบริหารที่เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศอย่างชัดเจน โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พิสิษฐ์ ยอดวันดี, บุญเพ็ง สิทธิวงษา และ ไชยพร สมานมิตร, 2566: 45)

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรย่อมมีปัญหาตามมาอย่างเห็นได้ชัดเช่นไม่ว่าจะเป็นความสลับซับซ้อนของการบริหารจัดการที่ไม่เอื้อต่อการบังคับบัญชา การบริหารที่มีขั้นตอน แต่การนำนวัตกรรมมาปรับใช้กับบุคลากรในมหาวิทยาลัยในการกำกับของรัฐโดยเฉพาะการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคอย่างชัดเจนจากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการ

จัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นกรวิจัยเชิงสำรวจและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสรุปให้เห็นถึงการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากร ได้แก่ บุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 56,845 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสุ่มแบบทาร์ยามาเน่ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 397 คน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้โดยการสัมภาษณ์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากความสามารถในการให้ความรู้ และประสบการณ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารมหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ตามคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ใช้สำหรับกาวิจัยเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์ใช้สำหรับกาวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงจนมีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ไปดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัยซึ่งผู้วิจัยขอความร่วมมือจากบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นตอนและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้ช่วยวิจัย 2) การขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 3) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 4) แจกจ่ายและเก็บแบบสอบถามจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 5) รับแบบสอบถามกลับคืน ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร หนังสือ แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยประสานงาน เพื่อขออนุญาตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ แล้วเดินทางไปตามวันเวลาที่นัดหมาย ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยแนะนำตนเอง สร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามหลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพทั่วไปของการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบการอภิปรายผล 2) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบเป็นลำดับขั้น ประกอบการอภิปรายผล 3) การวิเคราะห์ข้อมูลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัย

ในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยคัดเลือกและจำแนกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบ จัดทำบรรณานุกรมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปเขียนเป็นรายงานตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ 1) การวิเคราะห์ เอกสาร หนังสือ ตำรา โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาเป็นกรอบแนวคิดในแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. ผลการวิจัย

1) การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากร	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านการแสวงหาความรู้	3.06	0.68	ปานกลาง
ด้านการสร้างความรู้	3.04	0.46	ปานกลาง
ด้านการใช้ความรู้	3.02	0.48	ปานกลาง
ด้านการจัดเก็บความรู้	3.10	0.58	ปานกลาง
รวม	3.03	0.48	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} =3.03, S.D=0.48) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดเก็บความรู้ (\bar{x} =3.10, S.D=0.58) ด้านการแสวงหาความรู้ (\bar{x} =3.06, S.D=0.68) ด้านการสร้างความรู้ (\bar{x} =3.04, S.D=0.46) และด้านด้านการใช้ความรู้ (\bar{x} =3.02, S.D=0.48) ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Multiple Regression analysis

ลำดับตัวแปรที่ได้รับ การคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	1.121	.076		14.667	.000	.971	1.271
ด้านความใหม่ (X ₁)	.111	.039	.096	2.850	.275	.188	.035
ด้านประโยชน์ (X ₂)	.206	.064	.830	17.053	.000*	1.209	.959
ด้านการใช้ความรู้ (X ₃)	.025	.031	.024	.805	.421	.036	.085
ด้านความคิดสร้างสรรค์ (X ₄)	.403	.053	1.039	23.923	.000*	1.160	1.367
ด้านประสิทธิภาพ (X ₅)	.217	.048	.179	6.392	.000*	.214	.405

SE_{est} = ±.22806 R = .958; R² = .958 ; Adj. R² = .968 ; F = 1023.253 ; p-value = 0.01

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ (X₄) ด้านประสิทธิภาพ (X₅) และด้านประโยชน์ (X₂) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .403 .217 และ .206 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ด้านการใช้ความรู้ (X₃) และด้านความใหม่ (X₁) ตามลำดับ

3) แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ดังนี้

พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การตรวจสอบและปรับปรุงใหม่ การวางแผนพัฒนา การจัดการความร่วมมือและประเมินประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐอย่างชัดเจนและมีประสิทธิผล

5. อภิปรายผล

การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านการสร้างความรู้ และด้านด้านการใช้ความรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐยังต้องมีการเพิ่มกลยุทธ์ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษสุตา บุรณศักดิ์สถิต (2562) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานสายสนับสนุนวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ การสนับสนุนโดยเพื่อนร่วมงาน และพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานสายสนับสนุนวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการดำเนินงานเชิงนวัตกรรมขององค์กร อยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนโดยเพื่อนร่วมงาน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงาน ส่วนการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการมีอิทธิพลเชิงลบต่อพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานและพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานเชิงนวัตกรรมขององค์กร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ (X4) ด้านประสิทธิภาพ (X5) และด้านประโยชน์ (X2) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .403 .217 และ .206 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ด้านการใช้ความรู้ (X3) และด้านความใหม่ (X1) ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพรัตน์ มีศร (2560) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของพนักงานสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมสร้างสรรค์และการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์เกิดจากความคิดในแง่บวก พนักงานสายสนับสนุนสามารถแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาโดยผ่านการคิดวิเคราะห์ในงานของตนเองคิดวิธีป้องกันปัญหาจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและคิดถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการคิดที่สร้างสรรค์ของพนักงานสายสนับสนุนทำให้เกิดการหาแนวทางแก้ปัญหาใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน พนักงานสายสนับสนุนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานให้ไปศึกษาดูงาน อบรม ประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะได้รับความรู้มาถ่ายทอดกับเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนนำมาต่อยอดกระบวนการทำงานและสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ซึ่งอาจเป็นการสร้างนวัตกรรมให้แก่องค์กรได้

แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การตรวจสอบและปรับปรุงใหม่ การวางแผนพัฒนา การจัดการความร่วมมือและประเมินประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐอย่างชัดเจนและมีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรหทัย ภูส์สวัสดิ์ (2565) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมกับการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.771 - 0.830 และ 4) ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบปกติของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์อย่างมีระดับ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ได้แก่ 1) ด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ 2) ด้านการสร้างความรู้ และ 3) ด้านการใช้ความรู้ ส่วนปัจจัยได้แก่ 1) ด้านความคิดสร้างสรรค์ 2) ด้านประสิทธิภาพ และ 3) ด้านประโยชน์ส่วนรวมประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตรวจสอบและปรับปรุงใหม่ 2) การวางแผนพัฒนา 3) การจัดการความร่วมมือ และ 4) ประเมินประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยพบว่ามีหลากหลายปัจจัยที่มีความสำคัญและควรต่อยอดเพื่อการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อเสนอแนะรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนำผลการวิจัยไปใช้

1) สำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการนำการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในองค์กร สถานศึกษาอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนมากยิ่งขึ้นของลักษณะของการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมในภาครัฐและภาคเอกชนว่าสามารถปรับตัวมุ่งเข้าสู่ขีดความสามารถทางการแข่งขันในการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษาในด้านนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใด เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาในส่วนของปัจจัยส่วนบุคคล โดยการกำหนดการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพ เนื่องจากการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรสายปฏิบัติการวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพ

2) ควรมีการขยายกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาไปยังหน่วยงานประเภทอื่น ๆ เช่น สายงานวิชาการ เพื่อทำการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับกำหนดการจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). *การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Window*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.

เกษสุดา บุรณศักดิ์สถิต. (2562). *พฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นพรัตน์ มีตร. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของพนักงานสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยศิลปากร*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิสิษฐ์ ยอดวันดี และคณะ. (2566). *การบริหารจัดการรูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านการเขียนในช่วงสถานการณ์ Covid-19 ในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนคร*. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*. 1(6), 36-49.

ภัทรหทัย ภู่วัสด์. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์*. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศศิมา สุขสว่าง. (2562). *การพัฒนานวัตกรรมโดยใช้ Design Thinking*. สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2567, จาก <https://hcd-innovation.teachable.com/courses/author/290247>.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2550). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565*. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2567, จาก <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/>.

ภาษาอังกฤษ

- Boonsaksatit K. (2019). *Innovative Behavior of Academic Support Staff of Rattanakosin Rajabhat Universities*. Master of Business Administration Thesis, Master of Business Administration Program. Graduate School: Silpakorn University.
- Meesorn N. (2017). *The Relationship between Knowledge Management and Creativity of Support Staff of Silpakorn University*. Master of Arts Thesis, Public and Private Sector Management. Graduate School: Silpakorn University.
- Office of the Higher Education Commission. (2007). *The 15-Year Higher Education Plan Framework, Issue 2, 2008 - 2022*. Retrieved May 14, 2024, from <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/>.
- Phusawat P. (2022). *Factors Affecting the Innovation Institution of Schools under Uttaradit Municipality*. Independent Study of Master of Education Program in Educational Administration. Naresuan University.
- Suksawang S. (2019). *Innovation Development Using Design Thinking*. Retrieved July 5, 2024, from <https://hcd-innovation.teachable.com/courses/author/290247>.
- Wanichbancha K. (2017). *Advanced Statistics Analysis with SPSS for Windows*. Bangkok: Samlada Limited Partnership.
- Yodwande P. et al. (2023). Management of Online Teaching Models to Enhance Reading and Writing Skills During the Covid-19 Situation in Sakon Nakhon Province. *Journal of Modern Academic Promotion and Development*. 1(6), 36-49.

ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับ
นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Success in Bringing Innovation to Develop Operational Personne to Support
the Thailand 4.0 Policy in Chaiyaphum Rajabhat University

สุภาภรณ์ จงจอหอ

Supaporn Jongjoho

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyaphum Rajabhat University

E: mail: ppon_25@hotmail.com

(Received: July 7, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 356 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบการอภิปรายผล ผลการวิจัยพบว่า (1) ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุน ปัจจัยด้านยด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ปัจจัยด้านด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ และปัจจัยด้านการสร้างแรงเสริมการทำงาน มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 1.552 .703 .422 และ .410 ตามลำดับ และ (3) แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ ได้แก่ การจัดการนวัตกรรมการพัฒนาองค์กรที่เน้นกระบวนการการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากร กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสมาชิกในองค์กรใช้นวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสมรรถนะสูง และการพัฒนาศักยภาพบุคคลและทีมงานอย่างต่อเนื่องจะเป็นการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรมีคุณค่า สร้างแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรให้กับองค์กรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนา; บุคลากรสายปฏิบัติการ; นโยบายไทยแลนด์ 4.0

Abstract

The objectives of this research article are (1) to study the success in bringing innovation to develop operational personnel, (2) to study the factors affecting success in bringing innovation to develop operational personnel, and (3) to study the guidelines. Develop success in bringing innovation to develop operational personnel to support the Thailand 4.0 policies in Chaiyaphum Rajabhat University It is quantitative research and qualitative research. Sample groups include: Chaiyaphum Rajabhat University personnel totaled 356 people. Group of informants from management group totaled 10 people. Instruments used in the research Including questionnaires and interviews. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, multiple regression analysis and descriptive analysis accompanying the discussion of results The results of the research found that: (1) Success in bringing innovation to develop operational personnel to support the Thailand 4.0 policy in Chaiyaphum Rajabhat University. Overall, it is at a moderate level (2) Factors affecting success in bringing innovation to develop operational personnel to support the Thailand 4.0 policy in Chaiyaphum Rajabhat University. Significantly include: Support factors in innovative leadership Creative atmosphere factors and factors in creating work reinforcement The coefficients of the predictors in the raw scores (b) were 1.552, .703, .422, and .410, respectively and (3) guidelines for developing success in bringing innovation to develop operational personnel, including organizational development innovation management that emphasizes the process of developing success in bringing innovation to develop personnel. Set a shared vision among members of the organization to use innovation as a model for successful development in bringing innovation to develop high-performing personnel and continuous development of individual and team potential it will develop success in bringing innovation to develop valuable personnel. Create an appropriate strategic plan for the successful development of innovation in personnel development for the organization in a sustainable manner.

Keywords: Success in Leading Innovation Development; Operational Personnel;

Thailand 4.0 Policy

1. บทนำ

ปัจจุบันองค์กรมีความสำคัญต่อการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน การพัฒนาองค์กรก็เหมือนกันแต่องค์กรต้องมีการพัฒนาให้มีความสามารถในการสร้างเสริมนวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรในองค์กรให้มีความเป็นเลิศในยุคดิจิทัลได้นั้นจะต้องมีกระบวนการ แบบแผน นโยบาย ในการคิดค้นในการนำนวัตกรรมมาปรับใช้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อบุคลากร เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่มีทั้งคุณค่าและประโยชน์ต่อองค์กรและประโยชน์ต่อระบบงานต่าง ๆ อย่างมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดองค์กรนวัตกรรมหรือองค์กรยุคใหม่ที่มีประสิทธิภาพ (วันทนา ธงฉิมพลี, 2560: 23) นอกจากนี้การนำไปใช้ก็มีความสำคัญในทั้งเชิงปฏิบัติการและเชิงรูปแบบของการนำไปปฏิบัติเพื่อให้ความเหมาะสมต่อสายงานและภารกิจของบุคลากร เพื่อให้มีความทันสมัยและเป็นบรรทัดฐานในการนำไปปรับใช้และมีคุณค่าในการประสานงานกับงานหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีมาปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (บุญเพ็ง สิริวิงษา, 2566: 27)

อย่างไรก็ตามการพัฒนาบุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 นวัตกรรมด้านการสรรหาและคัดเลือก กลุ่มที่ 2 นวัตกรรมการฝึกอบรมและพัฒนา และกลุ่มที่ 3 นวัตกรรมด้านค่าตอบแทนและพนักงานสัมพันธ์ ทั้งนี้ย่อมบ่งบอกถึงความสำคัญของนวัตกรรมที่จะต้องมีการนำมาใช้ในองค์กรเพื่อพัฒนาบุคลากรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ และการดำเนินงานภายใต้นโยบายของรัฐบาลที่ประเทศไทยแลนด์ 4.0 แต่การพัฒนาบุคลากรจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญและเป็นกระบวนการเร่งด่วนในการขับเคลื่อนประเทศสู่จุดมุ่งหมายตามนโยบายของภาครัฐ โดยการเพิ่มทักษะใหม่ ๆ ที่มีความจำเป็นและเสริมทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการบริหารจัดการในปัจจุบันอย่างเป็นระบบทั้งเชิงบวกเพื่อการตอบสนองในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบสอดคล้องกับการก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดการพัฒนาและความสำเร็จต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตำแหน่งงาน (รวีภา ธรรมโชติ, 2558: 57)

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาล ที่ว่าประเทศไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการนำนวัตกรรมมาปรับใช้กับบุคลากรในแต่ละสายงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสนองตอบต่อนโยบายภาครัฐ ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมในองค์กรก็คือ นวัตกรรมทางด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถวิเคราะห์ และวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในการสร้างสรรค์นวัตกรรมให้กับองค์กร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัลให้ได้รับผลสำเร็จ จะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทั้งทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ก้าวทันความทันสมัยของเทคโนโลยี จึงทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องได้รับความสำคัญปรับตัวตามไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกและทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้เติบโตได้อย่างเหมาะสมเพื่อรองรับยุคดิจิทัล ประกอบกับรัฐบาลมีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนประเทศสู่ไทย

แลนด์ 4.0 เพื่อยกระดับประเทศไทยสู่ประเทศที่มีรายได้สูง ด้วยการปรับโครงสร้างบุคลากรไปสู่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมถึงการเร่งพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในด้านทักษะดิจิทัล ซึ่งเป็นการพัฒนากำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล จากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ และแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสรุปให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากร ได้แก่ บุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 356 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 356 คน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้โดยการสัมภาษณ์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากความสามารถในการให้ความรู้ และประสบการณ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารในราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 10 คน ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ตามคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ใช้สำหรับกาวิจัยเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์ใช้สำหรับกาวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงจนมีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ไปดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัยซึ่งผู้วิจัยขอความร่วมมือจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้ช่วยวิจัย 2) การขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 3) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 4) แจกจ่ายและเก็บแบบสอบถามจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 5) รับประทานอาหารกลับคืน ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร หนังสือ แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยประสานงาน เพื่อขออนุญาตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ แล้วเดินทางไปตามวันเวลาที่นัดหมาย ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยแนะนำตนเอง สร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์การของการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามหลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพทั่วไปของความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบการอภิปรายผล 2) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบเป็นลำดับขั้น ประกอบการอภิปรายผล 3) การวิเคราะห์ข้อมูลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยคัดเลือก และจำแนกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบ จัดทำบรรณานุกรมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปเขียนเป็นรายงานตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ 1) การวิเคราะห์ เอกสาร หนังสือ ตำรา โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 2) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาเป็นกรอบแนวคิดในแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำ นวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

4. ผลการวิจัย

1) ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านกระบวนการพัฒนา	3.03	0.68	ปานกลาง
ด้านกำหนดวิสัยทัศน์	3.02	0.58	ปานกลาง
ด้านรูปแบบการจัดการ	3.05	0.54	ปานกลาง
รวม	3.02	0.68	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับ นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$, S.D=0.68) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการ ($\bar{x} = 3.05$, S.D=0.54) ด้านกระบวนการพัฒนา ($\bar{x} = 3.03$, S.D=0.68) และด้านกำหนดวิสัยทัศน์ ($\bar{x} = 3.02$, S.D=0.58) ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับ นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับ นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ลำดับตัวแปรที่ได้รับ การคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	6.703	1.028		6.523	.000	8.723	4.683
ปัจจัยด้านการสนับสนุน (X_1)	1.552	.062	.807	24.900	.004*	1.429	1.674
ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (X_2)	1.346	.289	.335	4.665	.439	.779	1.914

ปัจจัยด้านด้านบรรยากาศ สร้างสรรค์ (X ₃)	.422	.154	.416	2.734	.007*	.119	.726
ปัจจัยด้านยด้านภาวะผู้นำ เชิงนวัตกรรม (X ₄)	.703	.107	.681	6.546	.000*	.914	.492
ปัจจัยด้านการสร้างเสริม การทำงาน (X ₅)	.410	.054	.470	7.653	.000*	.305	.516

$$SE_{est} = \pm .41480 \quad R = .857; R^2 = .734; \text{Adj. } R^2 = .731; F = 212.401; p\text{-value} = 0.01$$

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุน (X₁) ปัจจัยด้านยด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (X₄) ปัจจัยด้านด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ (X₃) และปัจจัยด้านการสร้างเสริมการทำงาน (X₅) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 1.552 .703 .422 และ .410 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (X₂) ตามลำดับ

3) แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ สรุปได้ดังนี้

พบว่า แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการนวัตกรรมการพัฒนาองค์กรที่เน้นกระบวนการการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากร กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสมาชิกในองค์กรใช้นวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสมรรถนะสูง และการพัฒนาศักยภาพบุคคลและทีมงานอย่างต่อเนื่องจะเป็นการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรมีคุณค่า ผลิตแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรให้กับองค์กรอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผล

ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$, S.D=0.68) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านรูปแบบการจัดการ ($\bar{x} = 3.05$, S.D=0.54) ด้านกระบวนการพัฒนา ($\bar{x} = 3.03$, S.D=0.68) และด้านกำหนดวิสัยทัศน์ ($\bar{x} = 3.02$, S.D=0.58) ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ัญฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปรีดา

พร อารักษ์สมบูรณ์ (2564) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล สำหรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมการจัดการทรัพยากรมนุษย์ต้องให้ความสำคัญกับนวัตกรรมการฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุน (X1) ปัจจัยด้านยด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (X4) ปัจจัยด้านด้านบรรยากาศสร้างสรรค์ (X3) และปัจจัยด้านการสร้างเสริมการทำงาน (X5) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 1.552 .703 .422 และ .410 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (X2) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรหทัย ภูสวัสดิ์ (2565) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบปกติของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสถานศึกษาแห่งนวัตกรรมของโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์อย่างมีระดับ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการนวัตกรรมการพัฒนางานองค์กรที่เน้นกระบวนการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากร กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสมาชิกในองค์กรใช้นวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสมรรถนะสูง และการพัฒนาศักยภาพบุคคลและทีมงานอย่างต่อเนื่องจะเป็นการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรมีคุณค่า ผลิตแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรให้ก้าวไกลอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพศรี ธรรมวิริยะวงศ์ (2564) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างนวัตกรรมในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนางานองค์กรให้มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมได้นั้น ปัจจัยสำคัญที่สรรค์สร้างให้เกิดนวัตกรรม ก็คือ คน ปัญญา ความรู้ และทักษะความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ เป็นหัวใจหลักของการสร้างประสิทธิภาพของการทำงาน และขับเคลื่อนองค์การให้เติบโตอย่างมั่นคง

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ ด้านรูปแบบการจัดการ ด้านกระบวนการพัฒนาและด้านกำหนดวิสัยทัศน์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ ปัจจัยด้านการสนับสนุน ปัจจัยด้านยด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ปัจจัยด้านด้านบรรยากาศสร้างสรรค์และปัจจัยด้านการสร้างเสริมการทำงาน แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการ

ได้แก่ การจัดการนวัตกรรมการพัฒนาองค์กรที่เน้นกระบวนการการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากร กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสมาชิกในองค์กรใช้นวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสมรรถนะสูง และการพัฒนาศักยภาพบุคคลและทีมงานอย่างต่อเนื่องจะเป็นการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรมีคุณค่า สร้างแผนกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรให้กับองค์กรอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อเสนอแนะรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในด้านการร่วมมือขององค์กรกับองค์กรอื่น เพื่อพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการมีประสิทธิภาพดีขึ้น เพื่อได้เปรียบคู่แข่งชั้นองค์กรอื่นที่มีการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการอย่างมีแบบแผน โครงสร้าง ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิให้ครบทุกกิจกรรมในงานทรัพยากรมนุษย์ที่จะมีผลกระทบต่อความสำเร็จในงานทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มีความครอบคลุมในทุกมิติและจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและแม่นยำมากยิ่งขึ้น

2) ควรขยายขอบเขตการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ องค์กรภาคราชการ องค์กรรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น เพื่อเพิ่มความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ขององค์กรภาคราชการ หรือองค์กรรัฐวิสาหกิจ กับองค์กรภาคธุรกิจ เอกชน เพื่อให้ทราบว่า ความสำเร็จในการนำนวัตกรรมพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการเพื่อรองรับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ขององค์กรในแต่ละหน่วยงานมีความแตกต่างกันอย่างไร และจะสามารถส่งผลต่อความสำเร็จให้กับองค์กรได้อย่างไร

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). *การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Window*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด. สاملดา.
- ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปรีดาพร อารักษ์สมบูรณ์. (2564). การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในยุคดิจิทัล สำหรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารมณีเชษฐาราม วัตจอมมณี*, 4(2), 1-16.
- บุญเพ็ง สิทธิวงษา. (2566). นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนตามหลักทฤษฎีใหม่โคกหนองนาโมเดลในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังค.*, 1(5), 1-13.
- ประไพศรี ธรรมวิริยะวงศ์. (2564). แนวทางการสร้างนวัตกรรมในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*. 15(1), 516 – 528.
- รวิภา ธรรมโชติ. (2558). นวัตกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารนวัตกรรมจัดการภาครัฐและภาคเอกชน*. 3(1), 70-84.
- วันทนา ธงฉิมพลี. (2560). *นวัตกรรมจัดการทรัพยากรมนุษย์*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ภาษาอังกฤษ

- Buasri N. and Araksomboon P. (2021). Development of an Innovative Model of Human Resource Management in the Digital Age for the Eastern Special Development Zone. *Journal of Mani Chettharam, Wat Chommani*, 4(2), 1-16.
- Sitthiwongsa B. (2023). Innovation for Community Quality of Life Development Based on the New Theory of Khok Nong Na Model in Udon Thani Province. *Journal of Interdisciplinary Social Development*, 1(5), 1-13.
- Thammawiriyawong P. (2021). Guidelines for Creating Innovation in Human Resource Management. *Journal of Dusit Thani College*. 15(1), 516 – 528.
- Thammachote R. (2015). Innovation in Human Resource Management. *Journal of Innovation in Public and Private Sector Management*. 3(1), 70-84.
- Thongchimphli W. (2017). *Innovation in Human Resource Management*. Master of Education Thesis, Curriculum and Instruction Program. Chaiyaphum Rajabhat University.
- Wanichbancha K. (2017). *Advanced Statistics Analysis with SPSS for Windows*. 12th ed. Bangkok: Samlada Partnership.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
Factors Affecting the Use of Innovation to Develop the Quality of Community
Enterprises in Chaiyaphum Province

สุภาภรณ์ จงจอหอ
Supaporn Jongjoho
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaiyaphum Rajabhat University
E: mail: ppon_25@hotmail.com

(Received: July 7, 2024/ Revisec: August 25, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 400 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจาก กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการพรรณนาวิเคราะห์ ประกอบการอภิปรายผล ผลการวิจัยพบว่า (1) การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ ด้านการให้บริการ และด้านความง่ายในการใช้งาน ตามลำดับ (2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ด้านการเปิดกว้างทางสังคม (X2) ด้านประโยชน์ (X4) และด้านการสื่อสาร (X5) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .322 .074 และ .039 ตามลำดับ และ (3) แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ระบบการพัฒนอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเชื่อมโยงอย่างครอบคลุม และการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรม; คุณภาพวิสาหกิจชุมชน; จังหวัดชัยภูมิ

Abstract

The objectives of this research article are (1) to study the use of innovation to develop the quality of community enterprises, (2) to study the factors affecting the use of innovation to develop the quality of community enterprises, and (3) to study the guidelines for developing the use of innovation to develop the quality of community enterprises in Chaiyaphum Province. It is quantitative research and qualitative research. Sample groups include: People with the right to vote in Chaiyaphum Province, totaling 400 people, a group of 10 people giving information from government and private sector officials. Research tools including questionnaires and interviews. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, multiple regression analysis and descriptive analysis. Accompanying the discussion of results. The results of the research found that (1) Using innovation to develop the quality of community enterprises in Chaiyaphum Province. Overall, it is at a moderate level. Considering each aspect, it was found that the creative process aspect, Service aspect and ease of use, respectively. (2) Factors affecting the use of innovation to develop the quality of community enterprises in Chaiyaphum Province. Significantly include: Social openness (X2), usefulness (X4), and communication (X5) had the coefficients of the predictors in the raw scores (b) equal to .322, .074, and .039, respectively. and (3) guidelines for developing the use of innovation to develop the quality of community enterprises, consisting of 4 aspects: continuous development system, Planning for effective development, Comprehensive linking process and various developments to meet the need for effective use of innovation to develop the quality of community enterprises.

Keywords: Factors Affecting the Use of Innovation; Quality of Community Enterprises;

Chaiyaphum Province

1. บทนำ

ปัจจุบันการเติบโตของนวัตกรรมโดยเฉพาะสังคมออนไลน์มีความสำคัญอย่างมากในการบริหารจัดการในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ทำให้เกิดกระบวนการในการนำนวัตกรรมมาปรับใช้เป็นจำนวนมาก จากการพัฒนาในเรื่องของนวัตกรรมเพื่อการจัดการระบบตลาดออนไลน์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาตลาดในชุมชนอย่างชัดเจนและส่งผลต่ออนาคต ในรูปแบบการตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มลูกค้า การตลาดส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้ช่องทางการสื่อสารในรูปแบบของดิจิทัลเป็นส่วนมาก นั้นจึงทำให้เกิดกลไกของการบริหารจัดการที่มีความหลากหลายและทันสมัยมากยิ่งขึ้นและการเชื่อมโยงต่อกลุ่มลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว และยังมีการส่งเสริมในการค้าขายสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการอาศัยช่องทางที่มีความรวดเร็วในเวลาที่มีความเหมาะสม นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์นี้ยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อกลุ่มผู้ใช้บริการในการแลกเปลี่ยนและการใช้งานในการค้าขายสินค้าและบริการได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายมีความพึงพอใจและมีการนำมาปรับใช้อย่างมากมายในปัจจุบันในการรับรู้ข่าวสารสินค้าและบริการได้อย่างกว้างขวาง (ภิเชก ชัยนิรันดร์, 2553: 59)

ตลาดวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทั้งยังเป็นสถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของโดยการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อเป็นการนำสินค้าในชุมชนมาประยุกต์และนำมาสร้างรายได้ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน และเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อกระบวนการของการนำนวัตกรรมเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาคอยประสานงานผ่านภาคีเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกันและการนำนวัตกรรมมาปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพร่วมกันในรูปแบบของตลาดออนไลน์ชุมชน (กัญญามน อินทวง และคณะ, 2550: 56) อย่างไรก็ตามล้วนแต่เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อจากตลาดและเป็นการจัดการระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน และอีกทั้งหน่วยงานภาครัฐคอยให้การส่งเสริมในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนในการใช้นวัตกรรมมาปรับใช้ให้ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภคและบริโภคแล้วนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาตลาดวิสาหกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนโดยการใช้นวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (บุญเพ็ง สิทธิวงษา, และคณะ, 2566: 45)

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิปี 2567 มีจำนวนทั้งสิ้นมากกว่า 36 กลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก งานไม้ งานจักสาน งานทอมือ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ปัญหาการพัฒนาศักยภาพและการปรับตัว ตลอดถึงระบบเศรษฐกิจ ฐานความรู้ ชุมชน นั้นยังมีปัญหาอย่างมากจำเป็นจะต้องนำนวัตกรรมเข้ามาปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากแนวทางการดำเนินงานไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่จะผสมผสานองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนยังไม่ตอบสนองเท่าที่ควรจะเป็นผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อชุมชน จากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่

จะศึกษาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ และแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสรุปให้เห็นถึงการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 106,845 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 400 คน โดยการคำนวณจากสูตรของทาร์เย ยามาเน่ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2560)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้โดยการสัมภาษณ์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากความสามารถในการให้ความรู้ และประสบการณ์ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ พิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ตามคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ใช้สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงจนมีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ไปดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและผู้ช่วยวิจัยซึ่งผู้วิจัยขอความร่วมมือจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตจังหวัดชัยภูมิ ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม

ข้อมูลขั้นตอนและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้ช่วยวิจัย 2) การขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 3) ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 4) แจกจ่ายและเก็บแบบสอบถามจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง 5) รับแบบสอบถามกลับคืน ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร หนังสือ แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยประสานงาน เพื่อขออนุญาตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทางโทรศัพท์ แล้วเดินทางไปตามวันเวลาที่นัดหมาย ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยแนะนำตนเอง สร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกสัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามหลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพทั่วไปของการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบการอภิปรายผล 2) การวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแปรแบบเป็นลำดับขั้น ประกอบการอภิปรายผล 3) การวิเคราะห์ข้อมูลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยคัดเลือก และจำแนกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบ จัดทำบรรณานุกรมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปเขียนเป็นรายงานตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ 1) การวิเคราะห์ เอกสาร หนังสือ ตำรา โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ 2) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาเป็นกรอบแนวคิดในแนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

4. ผลการวิจัย

1) การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ดังตารางต่อไปนี้
 ตารางที่ 1 การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านกระบวนการสร้างสรรค์	3.04	0.66	ปานกลาง
ด้านการให้บริการ	3.01	0.48	ปานกลาง
ด้านความง่ายในการใช้งาน	3.02	0.42	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.01	0.48	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$, S.D=0.48) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 3.04$, S.D=0.66) ด้านการให้บริการ ($\bar{x} = 3.01$, S.D=0.48) และด้านความง่ายในการใช้งาน ($\bar{x} = 3.02$, S.D=0.42) ตามลำดับ

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ Multiple Regression analysis

ลำดับตัวแปรที่ได้รับ การคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P-value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	2.073	.376		5.517	.000	.227	.409
ด้านเครือข่ายทางสังคม (X_1)	.249	.101	.186	2.461	.414	.420	2.381
ด้านการเปิดกว้างทางสังคม (X_2)	.322	.081	.281	3.989	.000*	.485	2.062
ด้านความคิดริเริ่ม (X_3)	.070	.079	.047	.889	.374	.847	1.180
ด้านประโยชน์ (X_4)	.074	.042	.088	1.776	.007*	.970	1.031
ด้านการสื่อสาร (X_5)	.039	.075	.102	1.328	.000*	.405	2.467

SE_{est} = ±.64780 R = 0.884; R² = 0.881 ; Adj. R² = 0.864 ; F = 4.7882 ; p-value = 0.01

* statistically significant at the .05 level.

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ด้านการเปิดกว้างทางสังคม (X2) ด้านประโยชน์ (X4) และด้านการสื่อสาร (X5) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .322 .074 และ .039 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ด้านเครือข่ายทางสังคม (X1) ด้านความคิดริเริ่ม (X3) ตามลำดับ

3) แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ สรุปได้ดังนี้

พบว่า แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเชื่อมโยงอย่างครอบคลุม และการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

5. อภิปรายผล

การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ ด้านการให้บริการ และด้านความง่ายในการใช้งาน ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ หนูยศ (2563) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการความรู้ด้านวิสาหกิจชุมชนของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า โดยเฉลี่ยมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเรื่อง วิสาหกิจชุมชน การติดต่อประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องวิสาหกิจชุมชนแก่เกษตรกรและการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนกิจกรรม อยู่ในระดับมาก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ด้านการเปิดกว้างทางสังคม (X2) ด้านประโยชน์ (X4) และด้านการสื่อสาร (X5) มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวพยากรณ์ในคะแนนดิบ (b) เท่ากับ .322 .074 และ .039 ตามลำดับ และปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ด้านเครือข่ายทางสังคม (X1) ด้านความคิดริเริ่ม (X3) ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชินวัตร เชื้อสระคู (2564) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยของการดำเนินงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของอำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยของการดำเนินงานมีความสัมพันธ์ต่อนวัตกรรมผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่ระดับนัยสำคัญ .05

แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเชื่อมโยงอย่างครอบคลุม และการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พนิดา สุกุณา, และคณะ

(2566) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวในภาคกลางของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยว ได้แก่ ส่วนปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว โดยทุกปัจจัยมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน และรูปแบบแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวในภาคกลางของประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ ด้านการให้บริการ และด้านความง่ายในการใช้งาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ด้านการเปิดกว้างทางสังคม ด้านประโยชน์และด้านการสื่อสาร แนวทางการพัฒนาการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ระบบการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเชื่อมโยงอย่างครอบคลุม และการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยพบว่ามีหลากหลายปัจจัยที่มีความสำคัญและควรต่อยอดเพื่อการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อเสนอแนะรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรส่งเสริมการสนับสนุนและแรงจูงใจจากรัฐบาลสำหรับการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน ในด้านการฝึกอบรมด้านการตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความช่วยเหลือทางการเงิน

2) ควรกำหนดแนวทางและมาตรฐานสำหรับวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพและยั่งยืนส่งเสริมความร่วมมือและการแบ่งปันความรู้ระหว่างผู้ประกอบการและการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมและการเติบโตร่วมกัน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป

1) ในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นการหาข้อมูลของพื้นที่ ในครั้งต่อไปจึงควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐหรือระหว่างชุมชนภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ การจัดกิจกรรม การส่งเสริม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชนและสร้างความยั่งยืนของชุมชน

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้นวัตกรรมพัฒนาคุณภาพวิสาหกิจชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งองค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ อย่างมีแบบแผน โครงสร้างตามนโยบายสาธารณะที่รัฐกำหนด และสามารถเข้าถึงการบริหารจัดการในการนำนวัตกรรมมาปรับใช้ในครั้งต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2560). *การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Window*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด. สามลดา.

กัญญามน อินทวง และคณะ. (2550). *รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการค้าขายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

เกียรติศักดิ์ หนูนยศ. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการความรู้ด้านวิสาหกิจชุมชนของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร. สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ชินวัตร เชื้อสระคู. (2564). *ปัจจัยของการดำเนินงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของอำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร*. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*. 17(2), 63 – 76.

บุญเพ็ง สิทธิวงษา และคณะ. (2566). *การขับเคลื่อนธุรกิจ SMEs สตาร์ทอัพในการใช้นวัตกรรมแก่นของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประเทศไทย*. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*. 1(5), 1-16.

พนิดา สุกุณา ปและคณะ. (2566). *แนวทางพัฒนานวัตกรรมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวในภาคกลางของประเทศไทย*. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 8(6), 192-202.

ภิเชก ชัยนิรันดร์. (2553). *Marketing Click กลเม็ดเคล็ดลับการตลาดออนไลน์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

ภาษาอังกฤษ

Chainiran P. (2010). *Maketing Click: Tips and Tricks for Online Marketing*. Bangkok: SE-Education.

Chuesakoo C. (2021). *Factors of operations affecting the success of community enterprise product innovations in Wan Yai District, Mukdahan Province*. *Journal of Academic and Social Science Research*. 17(2), 63-76.

Inhuang K. et al. (2007). *Research report on the study of the creation of a learning network for the development of the Bang Rachan Camp Management System, Singburi Province*. Bangkok: Thailand Research Fund.

- Nunyt K. (2020). Factors affecting the need for knowledge on community enterprises of agricultural extension officers in Chiang Mai Province. Master of Science Thesis in Resource Development and Agricultural Extension. Office of Academic Administration and Development: Maejo University.
- Sitthiwongsa B., et al. (2023). Driving SMEs Startup Businesses Using Innovation to Solve Poverty among People in the Upper Northeastern Region of Thailand. *Journal of Modern Academic Promotion and Development*. 1(5), 1-16.
- Skuna P., et al. (2023). Guidelines for Developing Marketing Innovations for Community Enterprises in Tourism Groups in the Central Region of Thailand. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 8(6), 192 – 202.
- Wanichbancha K. (2017). *Advanced Statistics Analysis with SPSS for Windows*. 12th ed. Bangkok: Samlada Partnership.

การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม เรื่องสิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า
Developing Creative Thinking Skills with Augmented Reality (AR) Technology on Human Rights for Grade 9 Students at Triamudomsuksanomkiao School

ยุทธพล สะและหมัด

Yuttapol Salaemad

โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า

Triamudomsuksanomkiao School

E-mail: yuttapol.sal@tun.ac.th

(Received: July 14, 2024/ Revisec: July 23, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality- AR) เรื่องสิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เป็น การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 4 จำนวน 44 คน จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือการวิจัย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งหมดเท่ากับ 0.85 2) แบบประเมินชิ้นงานความคิดสร้างสรรค์ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งหมดเท่ากับ 0.70 และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งหมดเท่ากับ 0.80 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า:

1) ผลการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) พบว่าการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยภาพรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

2) ความความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการนำเทคโนโลยีความจริงเสริมมาใช้ร่วมกับการเรียนการสอนทำให้เนื้อหาที่สอนเกิดความสุข น่าสนใจ นักเรียนยังได้ออกแบบผลงานด้วยความคิดของตนเอง

งานวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือสามารถนำเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเนื้อหาที่ยากต่อการทำความเข้าใจได้

คำสำคัญ: ทักษะความคิดสร้างสรรค์; เทคโนโลยีความจริงเสริม; สิทธิมนุษยชน

Abstract

The objectives of this research are: 1) to examine the effects of developing creative thinking skills using Augmented Reality (AR) technology on human rights for Grade 9 students, and 2) to study students' satisfaction with learning management using Augmented Reality (AR) technology. This is applied research. The target group for the study consisted of 44 Grade 9 students from Class 4, selected through purposive sampling. The research instruments included: 1) a learning management plan, 2) a creative thinking product evaluation form, and 3) a satisfaction evaluation form, with the quality of the instruments being assessed by reliability. The statistical methods used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation.

Results:

1. The development of creative thinking skills using Augmented Reality (AR) technology showed that the overall improvement in students' creative thinking skills was not less than 80%.

2. Students' satisfaction with learning management using Augmented Reality (AR) technology was at the highest level overall. The integration of AR technology into teaching and learning made the content more engaging and interesting, allowing students to design their projects based on their own ideas.

The study suggests that AR technology can help enhance learning outcomes, especially in subjects that are difficult to understand.

Keywords: Creative Thinking Skills; Augmented Reality Technology; Human Rights

1. บทนำ

โลกในทุกวันนี้กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบการศึกษาในปัจจุบันต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโลก โรงเรียนต้องเตรียมพร้อมผู้เรียนสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องส่งเสริมทักษะการคิดให้กับผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะทางด้านความคิดสร้างสรรค์ อ้างอิงจากทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom’s Taxonomy ด้านพุทธิพิสัยได้กล่าวไว้ว่า ทักษะด้านการสร้างสรรค์เป็นทักษะที่สูงที่สุดในด้านนี้ที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน (รัฐพล ประดับเวทย์, 2560) สอดคล้องกับพฤติกรรมของเด็กในปัจจุบันที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้งสมาร์ทโฟนชั้นสูง ไอแพด แอปแอนิเมชันดิจิทัล และเครื่องมือสร้างแอปบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ (พีรวิชัย คำเจริญ และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ, 2563)

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ 2567 ได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาในจุดเน้นที่ว่าด้วย จัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพหุปัญญาให้กับผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในรูปแบบ Active Learning, STEM Education, Coding ฯลฯ และกระบวนการส่งต่อในระดับที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับจุดเน้นของโรงเรียนที่มีรูปแบบการบริหารที่ว่า TUN Model กล่าวคือ T Technology การใช้ ICT ให้สอดคล้องกับ Thailand ยุค 4.0 (แผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการตามนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ (2567)

จากทฤษฎีของ Bloom’s Taxonomy และปรับปรุงโดย Lorin Anderson ซึ่งเป็นศิษย์ของ Bloom ได้ปรับปรุง Bloom’s Taxonomy เพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยนำเสนอ The Revised Bloom’s Taxonomy (2001) ได้ให้ความหมายของขั้นการสร้างสรรค์คือ การนำเอาองค์ความรู้ที่กล่าวไปแล้วนั้นมาบูรณาการใช้ร่วมกันทั้ง ในด้าน ความสอดคล้องของความรู้ สามารถนำเอาความรู้มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำเอาความรู้เดิมมาจัดระบบความคิดเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ทั้งในด้านแบบแผนหรือโครงสร้างของชุดความรู้ซึ่งผลของขั้นการสร้างสรรค์อาจอยู่ทั้ง ในรูปของการได้มาซึ่งชุดความรู้ใหม่รูปแบบการวางแผนที่แตกต่างไปจากเดิม หรืออาจเป็นผลผลิตใหม่ (รัฐพล ประดับเวทย์, 2560)

สิทธิมนุษยชน เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานระดับสากลอันประกอบด้วย 4 ประการ กล่าวคือ 1) เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) เชื่อมมั่นในความเท่าเทียมของบุคคล 3) ศรัทธาในสิทธิและเสรีภาพของบุคคล 4) ปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563: 4) โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ลงคะแนนเสียงรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จากความสำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามหลักการสากล จะเห็นได้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 จึงได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และได้บัญญัติให้มีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือนถือเป็นเทคโนโลยีที่สามารถผสมผสานเอาโลกแห่งความจริง (Real) ผสมเข้ากับโลกเสมือน (Virtual) โดยผ่านทางอุปกรณ์เว็บแคม กล้องโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือคอมพิวเตอร์ ร่วมกับ

การใช้ซอฟต์แวร์ต่าง ๆ ให้แสดงภาพบนจอภาพออกมาเป็นวัตถุ (Object) อาทิ สัตว์, สิ่งของ เป็นลักษณะ 3 มิติ มีมุมมองมากถึง 360 องศา โดยที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องไปยังสถานที่จริง ผู้วิจัยมีความคิดว่าเทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถตอบสนองนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ เนื่องจาก นักเรียนในศตวรรษที่ 21 เกิดมาในสภาพที่มีสิ่งแวดล้อมทางดิจิทัล (Digital Ecology System) อยู่รอบตัว มีของใช้ทางดิจิทัลให้เห็น สื่อสารข้อมูลในหลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพ คลิปวิดีโอ ใช้สื่อสังคมแบบใหม่ ๆ มีการใช้ในชีวิตประจำวันใหม่ เช่น การเรียนการสอนออนไลน์ เป็นต้น (สุภาวิตา ทับบุรี 2562)

จากเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมาผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 จะช่วยส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และส่งผลให้ผลงานที่ร่วมมือกันทำมีมูลค่ามากขึ้น ประกอบกับเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ทุกคนควรให้ความตระหนักในยุคปัจจุบัน ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ด้วย เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) นับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นปัจจัยที่จำเป็นที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมให้ประเทศชาติพัฒนา เจริญก้าวหน้าได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality- AR)

2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า ที่เรียนรายวิชาสังคมศึกษา 6 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 44 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา 6 เรื่อง สิทธิมนุษยชน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในภาพรวม พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.85

3.3.2 แบบประเมินชิ้นงานความคิดสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินชิ้นงานความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 60 - 65) จำนวน 4 ด้าน ลักษณะแบบสอบถามเป็น

แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert, 1993: 247) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม พบว่า แบบประเมินความพึงพอใจ พบว่า คำถาม 10 ข้อ สามารถนำไปใช้จริงได้ 10 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.70

3.3.3 แบบประเมินความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เรื่อง สิทธิมนุษยชน โดยแบบประเมินฉบับนี้มีรายการประเมิน 10 ข้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert, 1993: 247) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม พบว่า แบบประเมินความพึงพอใจ พบว่า คำถาม 10 ข้อ สามารถนำไปใช้จริงได้ 10 ข้อ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.80

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับนักเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 เรื่องสิทธิมนุษยชน รายวิชาสังคมศึกษา 6 จากนั้นใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจำนวน 1 แผน โดยการจัดการเรียนรู้เน้นทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เมื่อจัดการเรียนรู้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้จึงให้นักเรียนทำแบบประเมินชิ้นงานความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงวัดแบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้นำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ ตีความ และสรุปเพื่อประเมินผู้เรียนว่ามีการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ตามเกณฑ์การประเมินที่ออกแบบโดยอิงหลักการความคิดสร้างสรรค์ตามทฤษฎีของกิลฟอร์ด รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เรื่อง สิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป กล่าวคือ

3.6.1 สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ

- 1) การหาค่าความสอดคล้อง (Index of item Congruence : IOC)

3.6.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

- 1) ค่าร้อยละ (Percentage)
- 2) ค่าเฉลี่ย
- 3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

4. ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เรื่อง สิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สรุปได้ดังนี้

1) ผลการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) พบว่าการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยภาพรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

ตารางที่ 1 แสดงคะแนน/ร้อยละความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 4

ลำดับ	ความคิดสร้างสรรค์ 4 ด้าน				คิดเป็นร้อยละ	เกณฑ์ผ่านคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80
	ด้านละ 3 คะแนน					
	ความคิดริเริ่ม	ความคิดคล่องแคล่ว	ความคิดยืดหยุ่น	ความคิดละเอียดละออ		
1	4	3			93.75	ผ่าน
2	3	4			93.75	ผ่าน
3	4	4			100	ผ่าน
4	3	4			93.75	ผ่าน
5	3	3			81.25	ผ่าน
6	3	4			93.75	ผ่าน
7	4	4			100	ผ่าน
8	4	4			100	ผ่าน
9	4	4			100	ผ่าน
10	4	4			100	ผ่าน
11	4	4			93.75	ผ่าน
12	4	4			93.75	ผ่าน
13	4	4			100	ผ่าน

14	4	4			100	ผ่าน
15	4	4			100	ผ่าน
16	4	4			100	ผ่าน
17	4	4			93.75	ผ่าน
18	4	4			100	ผ่าน
19	4	4			93.75	ผ่าน
20	3	4			93.75	ผ่าน
21	3	4			93.75	ผ่าน
22	4	3			93.75	ผ่าน
23	4	4			100	ผ่าน
24	3	4			93.75	ผ่าน
25	2	4			87.5	ผ่าน
26	3	3			87.5	ผ่าน
27	3	4			87.5	ผ่าน
28	2	4			87.5	ผ่าน
29	3	4			93.75	ผ่าน
30	3	4			93.75	ผ่าน
31	2	4			87.5	ผ่าน
32	3	4			93.75	ผ่าน
33	4	4			93.75	ผ่าน
34	4	4			100	ผ่าน
35	4	4			100	ผ่าน
36	4	3			93.75	ผ่าน
37	4	4			100	ผ่าน
38	4	4			100	ผ่าน
39	4	4			100	ผ่าน
40	4	3			93.75	ผ่าน
41	4	3			93.75	ผ่าน
42	4	4			100	ผ่าน
43	4	4			100	ผ่าน
44	4	4			100	ผ่าน
ค่าเฉลี่ย	3.56	3.84	3.91	3.95	95.45	ผ่าน

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนมีคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งดูได้จากคะแนนทุกด้านค่าเฉลี่ยคือ 95.45 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านความคิดละเอียดละออ มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดคือ 3.95 ส่วนด้านความคิดริเริ่ม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.56

2) ค่าเฉลี่ย ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ในภาพรวมและรายด้าน

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้พัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) เรื่อง สิทธิมนุษยชน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 4

รายการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ	
		\bar{x}	แปลผล
1.	นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาสาระจากการทำกิจกรรม	4.34	มาก
2.	นักเรียนเกิดทักษะในกระบวนการกลุ่ม	4.44	มาก
3.	นักเรียนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น	4.42	มาก
4.	นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ถาม - ตอบกับผู้สอน	4.47	มาก
5.	นักเรียนรู้สึกดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้	4.56	มากที่สุด
6.	นักเรียนรู้สึกดีต่อรายวิชาสังคมศึกษา	4.39	มาก
7.	นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม	4.42	มาก
8.	นักเรียนได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยี	4.52	มากที่สุด
9.	นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	4.50	มาก
10.	นักเรียนสามารถนำความรู้จากวิชานี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.44	มาก
ผลเฉลี่ยโดยภาพรวมทั้งหมด		4.45	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยสูง 3 รายการแรกตามลำดับต่อไปนี้ รายการประเมินข้อที่ 5 "นักเรียนรู้สึกดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้" มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 รายการประเมินข้อที่ 8 "นักเรียนได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยี" มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 และรายการประเมินข้อที่ 9 "นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์" มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50

5. อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยเสนอการอภิปรายผลในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1) จากการศึกษาการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality- AR) พบว่าการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยภาพรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 เนื่องจากการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม ได้ดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่ม ทำให้เกิดความสนใจและเข้าใจในเนื้อหา ประกอบกับกระบวนการกลุ่มได้ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 4 ด้าน คือ 1) ความคิดริเริ่ม 2) ความคิดคล่องแคล่ว 3) ความคิดยืดหยุ่น และ 4) ความคิดละเอียดละออ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรัสพร บัวเรือง (2562) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยการเรียนรู้แบบนำตนเอง วิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

2) จากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ความความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการนำเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริมมาใช้ร่วมกับการเรียนการสอนทำให้เนื้อหาที่สอนเกิดความสนุกสนาน น่าสนใจ อีกทั้งนักเรียนยังได้ออกแบบผลงานด้วยความคิดของตนเอง ทำให้ผลงานมีความสวยงาม สมจริง น่าตื่นตาตื่นใจ นักเรียนได้ทำผลงานผ่านกระบวนการกลุ่ม ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและครูมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุวัฒน์ กาหลิบ และคณะ (2565) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เทคโนโลยีเสมือนจริง จากการออกแบบภาพสัญลักษณ์และระบบป้ายภายในวัด เทพธิดารามวรวิหาร ซึ่งผลการวิจัยปรากฏว่าความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปภาพที่ 1 แผนผังการพัฒนากทักษะความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน

จากแผนผังการพัฒนากทักษะความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2558) อันประกอบด้วย

1) การคิดริเริ่ม (Originality) เป็นความสามารถในการริเริ่มความคิดใหม่ ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากความคิดของผู้อื่น และไม่เหมือนใคร

2) การคิดคล่อง (Fluency) เป็นความสามารถในการคิดได้อย่างรวดเร็วและได้จำนวนความคิดมาก ซึ่งความสามารถในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณของการคิดแบบนี้มักจะสัมพันธ์กัน

3) การคิดยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นความสามารถในการคิดได้หลากหลายลักษณะ หลากหลายประเภท และหลากหลายแง่มุม เป็นความคิดที่ไม่ถูกจำกัดอยู่ในความคิดประเภทเดียวกัน ความยืดหยุ่นในการคิดการมองสิ่งต่างๆช่วยให้ได้ความคิดที่แปลกใหม่และมุมมองที่ต่างกัน

4) การคิดละเอียดลออ (Elaboration) เป็นความสามารถในการขยายการคิดหลักไปสู่การคิดรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำความคิดสู่การปฏิบัติ ความสามารถนี้ช่วยให้ได้แผนงานที่มีความละเอียดรอบคอบ สามารถดำเนินการตามความคิดได้อย่างรวดเร็วและราบรื่น

ซึ่งการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ที่เป็นผลงานของนักเรียน สามารถพัฒนาได้ครบทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ 1) การคิดริเริ่ม (Originality) 2) การคิดคล่อง (Fluency) 3) การคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และ 4) การคิดละเอียดลออ (Elaboration) ทำให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ร่วมแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น และสร้างสรรค์ผลงานออกได้เป็นอย่างดี นักเรียนเกิดความสุขสนุกสนานและมีความสนใจต่อรายวิชานี้

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ครูผู้สอนสามารถนำกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ได้ทั้ง 4 ด้านคือ 1) ความคิดริเริ่ม 2) ความคิดคล่องแคล่ว 3) ความคิดยืดหยุ่น และ 4) ความคิดละเอียดลออ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่ม

2) การนำเอาเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สามารถสร้างความพึงพอใจและส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ได้นั้น ครูผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ครูควรมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมการสร้างความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น โดยบูรณาการกับหน่วยการเรียนรู้อื่นหรือในรายวิชาอื่นๆเพื่อทำให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ด้านความคิดสร้างสรรค์ได้และต่อยอดในการจัดทำนวัตกรรมเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆในอนาคต

2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality-AR) ที่ ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนแบบอื่นเพิ่มเติม เพื่อนำมาทำวิจัยต่อเช่น การพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคโนโลยีความจริงเสริมด้วยทักษะกระบวนการ สืบเสาะหาความรู้ 5E

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2567). แผนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการตามนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- จรัสพร บัวเรือง. (2562). *การพัฒนาชุดความคิดสร้างสรรค์แบบนำตนเอง*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พีรวิชญ์ คำเจริญ และ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. (2563). การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อดิจิทัล และทักษะการรู้เท่าทันดิจิทัลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*. 8(1), 55-66.

ภาณุวัฒน์ กาหลิบ และคณะ. (2565). *การสร้างสรรค์เทคโนโลยีเสมือนจริง จากการออกแบบภาพสัญลักษณ์ และระบบป้ายภายในวัดเทพธิดารามวรวิหาร*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

รัฐพล ประดับเวทย์. (2560). แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีตามแนวคิดอนุกรมวิธานของบลูม. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 10(3), 1053-1065.

สุภาวิตา ทับบุรี. (2562). *การพัฒนาหนังสือเรียนโดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปอเมริกาเหนือสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง*. การศึกษาอิสระ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2563). *แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ภาษาอังกฤษ

Buaroeng C. (2019). *The development of self-directed creative thinking sets*. Master of Education Department of Curriculum and Instruction. College of Education: Dhurakij Pundit University.

Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today, and tomorrow. *The Journal of Creative Behavior*. 1(1), 3-14.

Kalib P., Maneewatthana C., Rattanachaiwong N., and Phimsarn P. (2022). *The creation of virtual technology from the design of symbolic images and signage systems within Thepthidaram Temple*. Suan Sunandha Rajabhat University.

Khamcharoen p. and Ponnikornkit W. (2020). A study of digital media usage behavior and digital literacy skills of primary school students. *Journal of Social Communication Innovation*. 8(1), 55-66.

Likert, Renic. (1993). *A Technique for the Measurement of Attitude*. Chicago : Read Mc. Nally.

Ministry of Education. (2024). *Action Plan for the Operation of the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education, in accordance with the Policies and Focus Areas of the Ministry of Education*. Bangkok: n.p.

Office of the National Human Rights Commission. (2020). *National Human Rights Plan*. Bangkok: n.p.

Pradubwet R. (2017). Guidelines for organizing learning activities with technology based on Bloom's taxonomy. *Silpakorn University Journal*. 10(3), 1053-1065.

Thapburi S. (2019). *The development of textbooks using augmented reality technology in the social studies, religion, and culture learning group, North American geography for Grade 9 students, Angthong Female School, Angthong Province*. An Independent Study. Faculty of Education: Sukhothai Thammathirat Open University.

การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง
ในมณฑลจี๋หลิน สาธารณรัฐประชาชนจีน
Sustainable Strategic Management of Dongfeng Farmers' Paintings in
JiLin Province, People's Republic of China

ตง เหวินฮวา

Dong Wenhua

พิชัย สดภิบาล

Pichai Sodphiban

เมธาสิทธิ์ อัดดก

Methasit Addok

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Bangkokthonburi University

Email: vivan898@hotmail.com

(Received: July 11, 2024/ Revisec: October 8, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

การบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์และกำหนดแนวคิดและกรอบการทำงานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ใช้ทฤษฎีสสมัยใหม่เพื่อสร้างแบบจำลองทางทฤษฎีและรูปแบบเชิงกลยุทธ์ที่ใช้กับการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง กำหนดนโยบายการดำเนินงาน และตัวชี้วัดการประเมินผล การวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้การทบทวนวรรณกรรม การสำรวจภาคสนาม ใช้เครื่องมือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมุ่งเน้นไปที่พื้นที่การผลิตภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในกระบวนการวิจัย ได้นำวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบคลัสเตอร์มาใช้ ผลการศึกษาระบุว่า : 1) ผลการศึกษาข้อแรก เรื่องประวัติศาสตร์และการพัฒนาของการสร้างผลงานภาพวาดเกษตรกร เมืองตงเฟิง เป็นพื้นที่แหล่งเกษตรกรรม มีระบบการเพาะปลูกที่ดี มีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีอาคารเก่าสมัยราชวงศ์ชิง แสดงถึงการเกิดเมืองที่มีความเจริญตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นกว่าร้อยปีและที่ผ่านมาได้เกิดวัฒนธรรมผลงานวาดภาพของชาวนาขึ้น ซึ่งภาพเขียนมีแนวคิดจากประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตในชุมชน ทำให้มีสไตล์ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ต่อมาได้รับการจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น 2) ผลการศึกษาข้อสองวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ จากการวิเคราะห์ทาง PEST และ SWOT พบว่าเกษตรกรจะต้องนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติในพื้นที่ของตน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ของตนไว้ นอกจากนั้น นักวิชาการทางศิลปะจะต้องสืบทอดองค์ความรู้ภาพเขียนไว้ และรัฐจะต้องส่งเสริมนโยบายตลอดไปในมิติต่าง ๆ 3) ผลการศึกษาข้อสาม ได้รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของ

เกษตรกรรม ซึ่งรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง ปลูกถ่ายทางการศึกษา สอนความรู้และกระบวนการผลิตให้กับชาวนา และเยาวชนในพื้นที่ มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ สอนความรู้ องค์ประกอบทางศิลปะ ทฤษฎีทางศิลปะ สุนทรียศาสตร์ รูปแบบกลยุทธ์นี้จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและยังเป็นการ ปกป้องวัฒนธรรมให้ยั่งยืนอีกด้วย

คำสำคัญ: การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืน; ภาพวาด; เกษตรกรรมเพิงมณฑลจี๋หลิน

Abstract

This study aims to Analyze and formulate the concept and framework for the sustainable development of Dongfeng farmer's paintings. Use modern theory to create a theoretical model and strategic model applicable to the sustainable development of Dongfeng farmer's paintings. Set operational policies and evaluation indicators. This study is a mixed methods research. Using a literature review field survey Use questionnaires and in-depth interviews. It focuses on the Dongfeng farmer's painting production area. in the research process A cluster sampling method was adopted. The results of the study indicate that: 1) The first study results on the history and development of the creation of farmer paintings. Dongfeng City is an agricultural area. There is a good cultivation system. There is beautiful scenery. There are old buildings from the Qing Dynasty. It represents the birth of a prosperous city from the Qing Dynasty onwards. It has had a distinctive culture for more than a hundred years, and in the past a culture of peasant painting has emerged. The paintings have ideas from cultural traditions. Way of life in the community Make it have a style that is unique to the local area. Later it was classified as a cultural heritage. 2) The results of the second study analyzed various elements from PEST and SWOT analysis. It was found that farmers must present stories about nature in their area. cultural traditions, beliefs, and way of life in order to preserve their identity. In addition, art scholars must inherit the knowledge of paintings. And the state must promote the policy forever in various dimensions. 3) Results of the third study A sustainable strategic management model of the Tong farmers' drawings was obtained. which the state has direct responsibility Educational transplant Teach knowledge and production processes to farmers and youth in the area. Have a deep understanding of the

history of the area, teaching knowledge and artistic elements. artistic theory aesthetics This strategy will continually increase efficiency and protect the culture.

Keywords: Sustainable Strategic Management; Paintings; Dongfeng Farmers in Jilin

1. บทนำ

การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การวาดภาพเกษตรกรในเขตตงเฟิง มณฑลจี๋หลิน โดยสำรวจการพัฒนาที่ยั่งยืนในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ภาพวาดของเกษตรกร ถือกำเนิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 ไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมในภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางสังคมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ด้วยการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ภาพวาดของเกษตรกร เผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น ความยากลำบากในการรับมรดก การแข่งขันในตลาดที่รุนแรง และการยอมรับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เพียงพอ การศึกษาเสนอมาตรการต่าง ๆ รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการสืบทอดทางศิลปะ การขยายการส่งเสริมตลาด การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดหารูปแบบการจัดการที่ปฏิบัติได้จริงและเป็นไปได้ รวมถึงแนวทางเชิงกลยุทธ์สำหรับการคุ้มครองและพัฒนาเกษตรกรตงเฟิง ให้สร้างสรรค์ภาพวาดให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

การศึกษาใช้วิธีการผสมผสาน ซึ่งผสมผสานการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงวิธีการวิจัยอื่น ๆ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์อย่างครอบคลุมเกี่ยวกับคุณลักษณะทางศิลปะ สถานะการสืบทอด สถานการณ์ตลาด และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนของเกษตรกรตงเฟิง ภาพวาดกรณีศึกษาต่าง ๆ ได้ระบุปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาพวาดของเกษตรกร และบนพื้นฐานนี้ มีการเสนอชุดกลยุทธ์ที่ครอบคลุมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน การวิจัยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเสนอว่าการยกระดับการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในภาพวาดของเกษตรกรสามารถส่งเสริมมรดกและการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การศึกษายังได้สำรวจบทบาทของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเสนอว่าการยกระดับการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ ไม่เพียงแต่จะทำให้การมองเห็นภาพวาดของเกษตรกร ในระดับนานาชาติดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มความเข้าใจภายนอกและความตระหนักรู้เกี่ยวกับชาวจีนร่วมสมัยอีกด้วยในนามศิลปะท้องถิ่น

โดยสรุป การศึกษานี้มีความสำคัญทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกร ไม่เพียงแต่มีส่วนช่วยในการสืบทอดและการพัฒนาศิลปะการวาดภาพพื้นบ้านของจีนร่วมสมัยเท่านั้น แต่ยังให้แนวคิดและแนวทางใหม่ ๆ ในการปกป้องและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 ศึกษาประวัติศาสตร์ พื้นที่และพัฒนาการของการสร้างผลงานภาพวาดเกษตรกร เมืองตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน

2.2 ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อหากลยุทธ์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ของภาพวาดของ เกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน

2.3 กำหนดนโยบายการดำเนินงานและสร้างกลยุทธ์ตัวชี้วัด แบบจำลอง เพื่อพัฒนาภาพวาดของ เกษตรกรตงเฟิงให้ยั่งยืน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การศึกษาเรื่อง การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน สาธารณรัฐประชาชนจีนเรื่องนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการผสมผสานระหว่างวิธีการเชิงคุณภาพและเชิง ปริมาณ ร่วมกับกระบวนการวิเคราะห์ลำดับชั้น (AHP) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้และการบังคับใช้ของกรอบ การจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนสำหรับการคุ้มครองชีวิตของภาพวาดเกษตรกร

ประการแรก ในระดับนวัตกรรมส่วนบุคคล ความคิดสร้างสรรค์และความสามารถเชิงนวัตกรรม ของศิลปินแต่ละคนถือเป็นศูนย์กลางในการปกป้องพัฒนาภาพวาดของเกษตรกร ศิลปินไม่เพียงแต่ต้องรักษา ทักษะดั้งเดิมไว้เท่านั้น แต่ยังต้องสำรวจการผสมผสานประเพณีเข้ากับสุนทรียภาพสมัยใหม่เพื่อดึงดูดผู้ชมรุ่น ใหม่ กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมสามารถกระตุ้นความคิดใหม่ ๆ และเพิ่มพูนทักษะ เพิ่มคุณค่าทางศิลปะ และควมมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของภาพวาดเกษตรกร

ประการที่สอง ในระดับนวัตกรรมขององค์กร หน่วยงานเชิงพาณิชย์และองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริม นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องของภาพวาดชาวนาผ่านการลงทุน การตลาด และโมเดลธุรกิจที่เป็นนวัตกรรม องค์กร ต่าง ๆ สามารถร่วมมือกับศิลปินเพื่อเปลี่ยนงานศิลปะให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่วางตลาดได้ และขยายตลาดผ่าน นิทรรศการ นอกจากนี้การกระจายตัวของผลิตภัณฑ์ยังเป็นรูปแบบหนึ่งของนวัตกรรม โดยนำภาพวาดของ ชาวนามาผสมผสานกับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ของตกแต่งบ้าน เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการค้า

ประการที่สาม ในระดับนวัตกรรมอุตสาหกรรม จุดเน้นอยู่ที่พลวัตในการพัฒนาโดยรวมของ อุตสาหกรรมภาพวาดภาพเกษตรกร รวมถึงกิจกรรมของสมาคม สถาบันวัฒนธรรม และองค์กรพัฒนาเอกชน นวัตกรรมในอุตสาหกรรมสะท้อนให้เห็นเป็นหลักในกลยุทธ์โดยรวมในการส่งเสริมและรักษามรดกทาง วัฒนธรรมของภาพวาดเกษตรกร ซึ่งรวมถึงการสร้างกระบวนการที่ได้มาตรฐาน อำนวยความสะดวกในการ

แบ่งปันความรู้และการแลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างแบรนด์โดยรวมและการพัฒนาวัสดุใหม่ ๆ

สุดท้ายนี้ ในระดับนวัตกรรมของรัฐบาล บทบาทของรัฐบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง รวมถึง การกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม การให้การสนับสนุนทางการเงิน และการ กำหนดกรอบกฎหมาย รัฐบาลยังสามารถส่งเสริมนวัตกรรมและการพัฒนาภาพวาดของชาวผ่านเทคโนโลยี ดิจิทัล และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์และห้องนิทรรศการ

2. การเลือกกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก เช่น ศิลปิน ผู้กำหนดนโยบายด้านวัฒนธรรม และผู้นำชุมชน เพื่อรับข้อมูลเชิงลึกที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์ดำเนินการในรูปแบบกึ่งโครงสร้าง ช่วยให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ขณะเดียวกันก็อำนวยความสะดวกในการอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับคำถามการวิจัย ผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 : กลุ่มผู้ตอบแบบสำรวจ

อัตลักษณ์ทางอาชีพของ ผู้ตอบแบบสำรวจ	ตัวตนหลักของผู้ตอบแบบสำรวจ	ปริมาณ
ตัวตนหลักของผู้ตอบแบบสอบถาม	หมายเลข (สำเนา)	20
บุคลากรจากหน่วยงานราชการ	ผู้นำ เจ้าหน้าที่ ระดับต่าง ๆ	260
ผู้ปฏิบัติงานวาดภาพ เกษตรกรตงเฟิง	ศิลปินวาดภาพเกษตรกร ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิค ผู้ประกอบการ ผู้จัดการ นักออกแบบ ช่างเทคนิค เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต เจ้าหน้าที่การตลาด ผู้จัดการจำหน่าย ฯลฯ	30
ผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม และศิลปะจากที่บ้านและต่างประเทศ	นักวิจัยศิลปะการวาดภาพเกษตรกร คณะวิจัยการวาดภาพเกษตรกรในมหาวิทยาลัย ศิลปินวาดภาพวาดเกษตรกร ผู้ปฏิบัติงานออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และศิลปะอื่น ๆ	60
นักศึกษาสาขาวิชาเอกที่เกี่ยวข้องในวิทยาลัยวิจิตรศิลป์ชั้นสูง	อาจารย์และนักเรียนจากศูนย์วิจัยจิตรกรรมเกษตรกรตงเฟิง ที่มหาวิทยาลัยจีหลิน นอร์มอล และโรงเรียนวิจิตรศิลป์ที่มหาวิทยาลัยตงหัว	30
	รวม	400

ตารางที่ 2 : ผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้รับการคัดเลือก

องค์กร	ตำแหน่ง/บทบาท	จำนวนคน
กรมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเทศมณฑลตงเฟิง	เจ้าหน้าที่อาวุโส	1
สมาคมศิลปินมณฑลจีหลิน	รองประธานกรรมการ	1
พิพิธภัณฑ์จิตรกรรมตงเฟิง	ผู้อำนวยการ	1
โรงเรียนฝึกอบรมจิตรกรรมเกษตรกรรมตงเฟิง	อาจารย์ใหญ่	1
บริษัทที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมเกษตรกรรมตงเฟิง	คนที่มีความรับผิดชอบ	1
สมาคมวิจัยการประดิษฐ์ตัวอักษรและจิตรกรรมเกษตรกรรม	รองประธาน	1
ผู้สืบทอดตัวแทนจังหวัดภาพวาดเกษตรกรรมตงเฟิง ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของจังหวัด	ผู้แทนผู้สืบทอด	3
ผู้สืบทอดตัวแทนระดับเมืองของภาพวาดเกษตรกรรมตงเฟิง ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ระดับเมือง	ผู้แทนผู้สืบทอด	1
จิตรกรชานาตงเฟิง	จิตรกร	20
ศูนย์วิจัยจิตรกรรมเกษตรกรรมตงเฟิง ทีมมหาวิทยาลัยจีหลิน นอร์มอลและวิทยาลัยจิตรศิลป์ของวิทยาลัยครูตงหัว นอร์มอล	ครูและนักเรียน	10
บุคลากรที่ไม่ใช่อุตสาหกรรม	ผู้มาเยือน	10

3. ขอบเขตการเลือกพื้นที่ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง โดยเลือกพื้นที่เมืองตงเฟิงมณฑลจีหลิน ที่มีเกษตรกรชานา ทำงานด้านศิลปะวาดภาพและที่เมืองตงเฟิงนี้มีการจัดแสดงภาพวาดของชานาด้วย พื้นที่เมืองตงเฟิงมีลักษณะภูมิประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีพิพิธภัณฑ์จิตรกรรม

พื้นบ้านตงเฟิง, ศูนย์วิจัยจิตรกรรมพื้นบ้านตงเฟิง ทีมมหาวิทยาลัยครูหลิน, โรงเรียนวิจิตรศิลป์ที่มหาวิทยาลัยครูตงหัว และโรงเรียนฝึกอบรมจิตรกรรมพื้นบ้านหลิวตัน ในเทศมณฑลตงเฟิง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือ 2 ประเภทคือแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) โดยทั้งสองแบบใช้เป็นเครื่องมือและนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบทดลองใช้ก่อนใช้เครื่องมือจริงจากผู้เชี่ยวชาญ และใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ PEST และ SWOT ที่ครอบคลุม ได้ทำการวิเคราะห์หลายมุมของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อการจัดการที่ยั่งยืนในการคุ้มครองความ

เป็นอยู่ของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ การวิเคราะห์ PEST สํารวจปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมหภาคจากแง่มุมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหาและกลยุทธ์การพัฒนาในอนาคต การวิเคราะห์ SWOT ประเมินสภาพแวดล้อมการแข่งขันทั้งภายในและภายนอก โดยระบุจุดแข็งและจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ตลอดจนเงื่อนไขของคู่แข่งภายนอก รวมถึงการศึกษาระดับนานาชาติเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมในประเทศต่าง ๆ เช่น รัสเซีย ตลอดจนการพัฒนาสภาพแวดล้อมในภูมิภาคต่าง ๆ ภายในประเทศ การศึกษาที่บูรณาการการวิเคราะห์ SWOT ได้วิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนสำหรับการปกป้องความเป็นอยู่ของสภาพแวดล้อมของเกษตรกรรมเชิงนิเวศ จากมุมมองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อเสนอเป้าหมายการพัฒนาในทศวรรษหน้า

5.ขั้นตอนการดำเนินการรวบรวมข้อมูล

5.1 เริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านตงเฟิง ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน อาชีพของประชาชน พัฒนาการของการสร้างสภาพแวดล้อมตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.2 การลงพื้นที่เน้นการสอบถามและการสัมภาษณ์ ที่เจาะจงระบุกลุ่มประชากรไว้ในตาราง กลุ่มประชากรข้างต้น

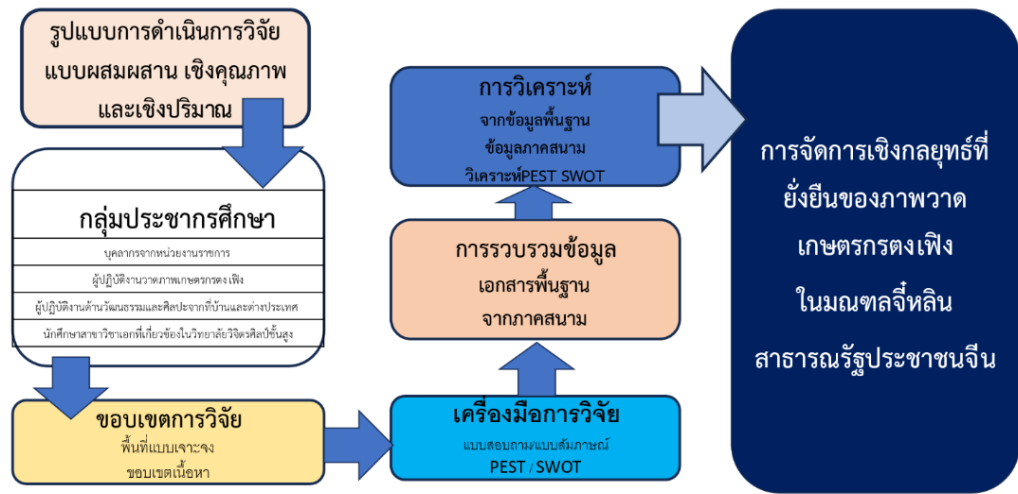
6.การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาทำการวิเคราะห์ถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืน ของสภาพแวดล้อมเชิงนิเวศ มณฑลจี๋หลิน มาวิเคราะห์ร่วมกัน กับข้อมูลที่สอบถามสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรที่เจาะจงไว้ และวิเคราะห์จากทฤษฎี PEST และ SWOT

6.2 ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จากส่วนต่าง ๆ มาสังเคราะห์เสนอรูปแบบการจัดการกลยุทธ์ของสภาพแวดล้อมเชิงนิเวศให้ยั่งยืน โดยพรรณนาบรรยาย และนำเสนอภาพแนวทาง เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ แก้ไข จากนั้นนำเสนอผลการวิจัยในลำดับต่อไป

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 : แสดงขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย

ที่มา : researcher

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาข้อแรกเรื่องประวัติศาสตร์และพัฒนาการของการสร้างผลงานภาพวาดเกษตรกรรมเมืองตงเพิงในมณฑลจี๋หลิน พบว่าเขตตงเพิง มณฑลจี๋หลินเป็นแหล่งเกษตรกรรมเป็นที่เพาะปลูกที่สำคัญ มีการคมนาคมที่สะดวกสบาย มีระบบการเพาะปลูกที่ดี มีทิวทัศน์ที่สวยงามภูเขาสลับซับซ้อน มีสถานที่เชิงเกษตรกรรม มีสกีรีสอร์ท มีอาคารเก่าสมัยราชวงศ์ชิง แสดงถึงการเกิดเมืองที่มีความเจริญตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชิง เป็นต้นมา จี๋หลินมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่สำคัญคือ การเต้นรำกลองเดี่ยว เพลงรูปธง ระยะเวลาที่ร่ำรวยปีที่ผ่านมาได้เกิดวัฒนธรรมที่ชาวนาในตงเพิง ทำเกษตรกรรมแล้วยังวาดภาพ มีพัฒนาการมากขึ้นโดยลำดับ มีวิสัยทัศน์ที่เขียนภาพในแหล่งธรรมชาติ ภาพเขียนมีแนวคิดจากประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตในชุมชน ทำให้มีสไตล์ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ต่อมาได้มีการพัฒนาการแข่งขัน มีการแสดงผลงาน รัฐบาลมีการส่งเสริมผู้วาดภาพตัวอย่างในปี.ศ. 1983 มีงานแข่งขันระดับชาติครั้งแรก ปี.ศ. 2008 ภาพวาดชาวนาจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัด ปี.ศ. 2010 จัดเป็นจิตรกรชาวนา 1/10 แห่งของประเทศ ปัจจุบันมีกลุ่มชาวนาร่วม 52,000 คน นักเรียน 40,000 คน และมีการนำผลงานไปแสดงนิทรรศการในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

2. ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อหากกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน พบว่าจากการวิเคราะห์ข้อมูล ที่จะสร้างกลยุทธ์ที่สำคัญได้แก่

2.1 เกษตรกรจะต้องนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติในพื้นที่ของตน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ของตนไว้ให้เป็นแนวคิดสร้างผลงาน

2.2 นักวิชาการทางศิลปะสืบทอดองค์ความรู้ภาพเขียน เรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะภาพเกษตรกร และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศิลปะให้กับเกษตรกรที่วาดภาพ

2.3 รัฐบาลจะต้องส่งเสริมมีนโยบายตลอดไปในมิติด้านต่าง ๆ เช่นส่งเสริมการแข่งขันตามช่วงอายุส่งเสริมจัดพิพิธภัณฑ์เพิ่มเติม ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ ตระหนักในอาชีพเกษตรกรรมที่จะทำให้เกิดภาพวาดตามมา ส่งเสริมการท่องเที่ยวธรรมชาติแหล่งพื้นที่ต่าง ๆ ที่เกิดภาพ

3. ได้รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผลจากการวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ พื้นที่เกษตรกร พัฒนาการของภาพวาดเกษตรกร องค์ประกอบด้านนโยบายของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง ปลูกถ่ายทางการศึกษา สอนความรู้และกระบวนการผลิตให้กับชาวนาและเยาวชนในพื้นที่ มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ สอนความรู้และกระบวนการผลิตให้กับเยาวชนในพื้นที่ มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ องค์ประกอบความรู้ทางศิลปะ ทฤษฎีทางศิลปะสุนทรียศาสตร์ จากการวิเคราะห์ทาง PEST และ SWOT กำหนดรูปแบบการจัดการภาพวาดให้ยั่งยืนของการปรับเปลี่ยนแบบไดนามิก และการเพิ่มประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้เกิดการแข่งขันและยังเป็นการปกป้องวัฒนธรรมอีกด้วย

5. อภิปรายผล

1. เรื่องประวัติศาสตร์ พื้นที่และ พัฒนาการของการสร้างผลงานภาพวาดเกษตรกร เมืองตงเฟิงในมณฑลจี๋หลิน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารพื้นฐาน จากหนังสือ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยเมืองนี้จะเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของมรดกทางวัฒนธรรมภาพวาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ควรคำนึงถึงชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นย้ำถึงบทบาทผู้นำของชุมชนในกระบวนการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

2. ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อหากกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ของภาพวาดของ เกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจี๋หลิน องค์ประกอบต่าง ๆ ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ เพื่อหากกลยุทธ์ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ในอินเทอร์เน็ต เป็นข้อมูลเรื่องที่สุดคล้องกับการทำวิจัยประเด็นเรื่องความยั่งยืนสอดคล้องกับการศึกษาของ (Cui Haiwei, 2013) ภาพวาดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จะต้องคุ้มครองเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมมนุษย์โดยละเอียด ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางปฏิบัติในการ

คุ้มครองคุณภาพสูงสุดคล้องกับการศึกษาของ (Song Junhwa, 2023) เกษตรกรจะต้องนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับ ธรรมชาติในพื้นที่ของตน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ของตนไว้ให้เป็นแนวคิดสร้างผลงาน รัฐบาลจะต้องส่งเสริมมีนโยบายตลอดไปในมิติด้านต่าง ๆ เช่นส่งเสริมการแข่งขันตามช่วงอายุ ส่งเสริมจัดพิพิธภัณฑ์เพิ่มเติม ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ ตระหนักในอาชีพเกษตรกรรมที่จะทำให้เกิดภาพวาดตามมา ส่งเสริมการท่องเที่ยวธรรมชาติแหล่งพื้นที่ต่าง ๆ ที่เกิดภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการส่งเสริมความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การดำเนินการตามกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องบูรณาการการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับชาติ โดยไม่เพียงแต่คำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสันติภาพและความมั่นคงด้วย (Zhang Ling, 2021)

3. ได้รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ยั่งยืนของภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง ในมณฑลจีหลิน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผลจากการวิเคราะห์ด้านประวัติศาสตร์ พื้นที่เกษตรกร พัฒนาการของภาพวาดเกษตรกร องค์ประกอบด้านนโยบายของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรง ปลูกถ่ายทางการศึกษา สอนความรู้และกระบวนการผลิตให้กับชาวนาและเยาวชนในพื้นที่ มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ องค์ประกอบความรู้ทางศิลปะ ทฤษฎีทางศิลปะสุนทรียศาสตร์ ในการจัดการกลยุทธ์ สอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการของการปรับเปลี่ยนแบบไดนามิกและการเพิ่มประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง (Chen Chunhua and Zhu Li, 2017) และยังคงสอดคล้องในประเด็นกำหนดกลยุทธ์จะเป็นการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ (Michael E. Porter, 2014) การสร้างกลยุทธ์ขึ้นมาจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืน เป็นแนวคิดการปกป้องวัฒนธรรมสอดคล้องกับการวิจัยของนักวิชาการที่ปฏิบัติในระดับนานาชาติและในประเทศ (Laurajane Smith, (2020)

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เราจะได้รูปแบบจำลองกลยุทธ์ที่จะอนุรักษ์คุ้มครองและพัฒนาภาพวาดของเกษตรกรตงเฟิง เป็นรูปแบบการจัดการที่เกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะเป็นหลัก การได้รูปแบบใหม่จะเป็นกลยุทธ์ในการคุ้มครองรักษาการคงมรดกวัฒนธรรมเดิมเอาไว้แนวประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อันวิเคราะห์ได้จากแรงกดดันทางเศรษฐกิจที่ศิลปินต้องเผชิญ การสนับสนุนนโยบายและการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ นโยบายสำหรับการคุ้มครองภาพวาดของ บทบาทและผลกระทบของภาพวาดของเกษตรกร ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ประสิทธิภาพการดำเนินงานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเมินความสำเร็จ และประสิทธิผลของการจัดการที่ยั่งยืนโดยพิจารณาจากการพัฒนาที่สมดุลในระยะยาวในด้านศิลปะ สังคม

และเศรษฐกิจ

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีประเด็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. นโยบายการสนับสนุนการจัดการของหน่วยงานราชการจะเกี่ยวข้องและสำคัญเป็นอย่างมากที่จะต้องนำมาประกอบในการศึกษาเพื่อจะได้ทราบแนวโน้มในอนาคตต่อการจัดการ
2. รัฐควรสนับสนุนเข้าช่วยเหลือสนับสนุนงบประมาณให้ศิลปินผู้สร้างผลงาน องค์กรที่รวมกลุ่ม ชุมชน ให้รักษามรดกภูมิปัญญาความรู้ต่อไปอย่างยั่งยืน
3. ในด้านของการปฏิบัติสร้างผลงาน หน่วยงานที่มีความรู้ มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนทาง ไอที ควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เทคโนโลยีแนวใหม่ สร้างผลงานที่ทันสมัยและมีการแลกเปลี่ยนกัน
4. ด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และเรื่องวัฒนธรรม เช่น เรื่องเทคนิคการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม จะทำให้การป้องกัน การรักษา มีความยั่งยืนและถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ เรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยจะสัมพันธ์กับมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ เน้นเส้นทางการเข้าชมสภาพแวดล้อม จะทำให้ชุมชนเห็นคุณค่า ตระหนักหวงแหน มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- Chen Chunhua, Zhu Li, (2017). Strategic Thinking and Organizational Capability in the Digital Age. *Chinese and Foreign Management*. (12), 88-90.
- Cui Haiwei, (2013). *Formation and Preliminary Implementation Study of China's Sustainable Development Strategy (1992-2002) [D]*. Central Party School of the Communist Party of China, Retrieved April 20, 2023, from [Http://www.chinamhl.com/96/152.html](http://www.chinamhl.com/96/152.html)
- Laurajane Smith, authored by, translated by Su Xiaoyan and Zhang Chaozhi. (2020). *Heritage as a and Cultural Process*. In Laurajane Smith (Ed.). translated by Su Xiaoyan and Zhang Chaozhi, Uses of Heritage Science Press.
- Michael E. Porter, authored by, translated by Chen Lifang (2014). *Strategic Decision-Making, in Michael E. Porter, authored by, translated by Chen Lifang Strategy*. CITIC Press.
- Song Junhwa, (2023). The Concept of Sustainable Development and Systematic Protection of Intangible Cultural Heritage" [J]. *Cultural Heritage*. (03), 1-8.
- Zhang Ling, (2021). Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development" [J]. *Forum on Folk Culture*. (01), 13-19.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

The Development Model for Visionary Leadership of

School Administrators under Nakhon Ratchasima

Primary Educational Service Area Office 4

พรรณีภา พินไธสง

Pannipa Pinthaisong

สุรินทร์ ภูสิงห์

Surin Phusing

มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Sripatum University Khonkaen Campus

Email: kukkai249986@gmail.com

(Received: May 28, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 2) เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา 3) เพื่อประเมินความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา, กลุ่มตัวอย่างของวัตถุประสงค์ที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 123 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 2 ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ และแบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่น และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ผลการวิจัย พบว่า 1. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินผล และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ 2. สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ และด้าน

การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ตามลำดับ 3. ผลตรวจสอบยืนยันและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ผลการประเมินความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมาเขต 4 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ; การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current condition, desired condition, and necessary needs, 2) to create and verify the appropriateness of the model, 3) to evaluate the feasibility and usefulness of the model. The sample group consisted of 123 school administrators under Nakhon Rachasima Primary Educational Service Area Office 3. The group of information providers includes 7 experts and 17 school administrators. The research tools included interviews and questionnaires to assess the appropriateness of the model and questionnaires to assess feasibility and usefulness. Statistics used in the research were percentage, mean, standard deviation, Priority Needs Index, Index of discrimination, Reliability test, and the index of essential needs. The research results found that; 1. The visionary leadership development model for school administrators under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4 has 5 elements: 1) principles, 2) objectives of the model, 3) procedures, 4) evaluating results, 5) conditions for achievement. 2. The current condition of visionary leadership development of school administrators entire was at a high level. The desired condition was at the highest level. The order of needs descending order: being a good role model, Vision implementation, Vision creation, Vision dissemination, and respectively. 3. The results of verification and evaluation of the suitability of the model found that overall, it was at the highest level. 4. The results of the evaluation of the feasibility and usefulness of the visionary leadership development model of school administrators under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4 were at the highest level.

Keywords: model; visionary leadership development; school administrators

1. บทนำ

ปัจจุบันผู้นำองค์กรยุคใหม่ต้องเผชิญกับปัญหาที่หลากหลายภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ เพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายขององค์กรภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้อง มุ่งเน้นการปรับภาวะผู้นำให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกิดขึ้นจากผู้ใต้บังคับบัญชาและ เปิดโอกาสให้มีอิสระในการทำงานมากขึ้น ซึ่งจิตวิญญาณที่ผู้นำยุคใหม่ต้องมีคือการมีวิสัยทัศน์ (Visionary) ผู้นำทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารองค์กรยุคการแข่งขันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสำคัญคือวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการกำหนด วิสัยทัศน์และ กลยุทธ์จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ภาวะผู้นำในองค์กรประสบความสำเร็จได้ วิสัยทัศน์ของผู้นำจะหมายถึง การสังเคราะห์ความคิดด้วยการฉายภาพอนาคต การสร้างภาพอนาคตที่สะท้อนเป้าหมาย ความหวัง ค่านิยม และความเชื่อขององค์กร เป็นภาพที่พึงประสงค์อย่างชัดเจน เมื่อนำความคิดออกมาเขียนให้ทุกคนได้ร่วมสร้างวิสัยทัศน์ เรียกว่า วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) หรือสานฝัน ในองค์กรหลายแห่ง ผู้นำจะเป็นผู้ริเริ่มคิดวิสัยทัศน์และกระตุ้นให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) เป็นรูปแบบของภาวะผู้นำในปัจจุบันและสมัยใหม่ (นนทิพร สาน้อย, 2557)

ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ถูกพัฒนาจากแนวคิดภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพเป็นแนวคิดภาวะผู้นำแนวใหม่ (The New Leadership Approach) ที่เริ่มต้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพนั้น (Transformational leadership) ครอบคลุมแนวคิดภาวะผู้นำโดยเสน่ห์ (Charismatic leadership) และภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary leadership) แม้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เกิดขึ้นมานานแล้วแต่ยังขาดความปัจจุบันจะเห็นได้ว่า องค์กรจำนวนมากได้นำหลักการเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์มาใช้ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (Modern paradigm) ที่แสดงความคาดหวังต่อการสร้าง การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) เนื่องจากทุกองค์การตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลกเพราะการศึกษาภาวะผู้นำที่ผ่านมายังไม่เพียงพอที่จะทำให้้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้จึงให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำในเชิงวิสัยทัศน์ (Hongthong & Udomsap, 2016) การบริหารองค์กรสู่ความเป็นเลิศนั้นปัจจัยแห่งความสำเร็จ อยู่ที่ตัวผู้นำ ถ้าองค์กรได้ผู้นำมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ยอมให้การนำพาองค์กรไปสู่ความได้เปรียบ ในการแข่งขัน ทั้งนี้ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์จะสามารถเชื่อมโยงองค์การให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการพัฒนาองค์กร เทคโนโลยี นวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ผู้บริหารที่มีภาวะเชิงวิสัยทัศน์จะสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและอนาคตทำให้องค์การนั้น ๆ สามารถมองเห็นปัญหาและพร้อมสร้างความร่วมมือคนในองค์กร มีการมอบอำนาจให้กับกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่การเปลี่ยนแปลงตลอดจนการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง และการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับองค์กรได้อย่างประสบผลสำเร็จ (เสนห์ จุ้ยโต, 2552)

ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เป็นวิธีการที่องค์กรทางการศึกษาในพื้นที่ สามารถเลือกใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาองค์การของตนเอง เพื่อครอบคลุมระบบการบริหารงาน บุคคล ทั้งระบบทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มุ่งเน้นสู่การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิภาพต่อไปซึ่งปัญหาหลักคือการนำวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ มักจะเกิดจากการที่ผู้บริหารไม่สามารถสื่อสาร และเผยแพร่วิสัยทัศน์ให้กับบุคลากรได้อย่างทั่วถึงและเข้าใจ ผู้บริหารควรสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในองค์กร สร้างแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจในการอยากปฏิบัติงานให้เต็มศักยภาพ เพื่อให้บรรลุ วิสัยทัศน์และเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดังนั้นผู้บริหารนอกจากจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ เผยแพร่วิสัยทัศน์ และนำไปสู่การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์และการเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ต้องเข้าใจและวางแผนใน การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับสาขาวิชาที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาสำเร็จการศึกษา

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลหลักที่ต้องรับผิดชอบต่อประสิทธิภาพและ ความสำเร็จของโรงเรียน วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารจัดการโรงเรียนให้ ทันท่วงทีความก้าวหน้า ของเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งผู้บริหารควรใช้ทักษะความรู้ความสามารถทางการ บริหารมาบริหารโรงเรียน จากเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

2.2 เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4

2.3 เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิง วิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอขอบเขต แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4

ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1.1 การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 โดยการสังเคราะห์เอกสาร

1.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของขอบเขตเนื้อหา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 ได้แก่ องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 4) การเป็นแบบอย่างที่ดี องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินการ 4) แนวทางการประเมิน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

1.1.2 แหล่งข้อมูล แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสาร ตำรา ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4

1.1.3 ประเด็นที่ศึกษา ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ องค์ประกอบของเนื้อหา และองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 ได้แก่ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ 3.1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 3.2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3.3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 3.4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) แนวทางการประเมินรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต4

1.2.1 ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของการรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต4 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี

1.2.2 แหล่งข้อมูล

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต4 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 180 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต4 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 123 คนผู้วิจัยได้วิธีการ เปรียบเทียบประชากรกับตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

1.2.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต4 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี

ขั้นตอนที่ 1.3 ศึกษาแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมาเขต4 จากผู้บริหารที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice)

1.3.1 ขอบเขตเนื้อหา

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมาเขต4 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ 3.1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 3.2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3.3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 3.4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) แนวทางการประเมินรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

1.3.2 แหล่งข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา โดยพิจารณาจากสถานศึกษาที่มีผลงานด้านการบริหารงานเป็นเลิศ จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.3.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ 3.1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 3.2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3.3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 3.4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) แนวทางการประเมินรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

การสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

2.1.1 ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) นำมาร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ 3.1) ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ 3.2) ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3.3) ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 3.4) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) แนวทางการประเมินรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

2.1.2 นำร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอของอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

2.2.1 แหล่งข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.2.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสมของร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ขั้นตอนที่ 2.3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4

2.3.1 แหล่งข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน (ชุดเดิม) ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งทำหน้าที่ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4

2.3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4

3.1 แหล่งข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 17 คน ได้มาโดยเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการพัฒนาระบบผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4

4. ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการ จำเป็นในการพัฒนาระบบผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมและรายด้าน

องค์ประกอบ ภาวะผู้นำเชิง วิสัยทัศน์	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น			
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	D	I	PNI	ลำดับ
1. การสร้าง วิสัยทัศน์	4.03	0.22	มาก	4.61	0.30	มากที่สุด	4.02	4.60	0.144	1
2. การเผยแพร่ วิสัยทัศน์	4.00	0.24	มาก	4.48	0.25	มาก	4.00	4.47	0.117	3
3. การปฏิบัติตาม วิสัยทัศน์	4.10	0.22	มาก	4.60	0.23	มากที่สุด	4.10	4.59	0.119	2
4. การเป็น แบบอย่างที่ดี	4.20	0.21	มาก	4.42	0.25	มาก	4.20	4.41	0.005	4
โดยรวม	4.08	0.22	มาก	4.52	0.25	มากที่สุด				

จากตารางที่ 1 พบว่า พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อ สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ตามลำดับ

สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดและมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การสร้างวิสัยทัศน์อยู่ในระดับมากที่สุด การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด การเผยแพร่วิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก และการเป็นแบบอย่างที่ดี อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้แก่ ลำดับที่ 1 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ($PNI_{modified} = 0.144$) ลำดับที่ 2 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ($PNI_{modified} = 0.119$) ลำดับที่ 3 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ($PNI_{modified} = 0.117$) และลำดับที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ($PNI_{modified} = 0.005$) ตามลำดับ

ผลการสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า

1) ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ด้านที่ 2 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ ด้านที่ 3 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ และด้านที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

2) ผลตรวจสอบยืนยันและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการประเมินความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 พบว่า มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าวิสัยทัศน์เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมี และจะต้องเข้าใจบริบทของสถานศึกษาทั้งภายในและภายนอกมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้ชัดเจน แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ มีวิธีประยุกต์วิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับนโยบาย แผน กลยุทธ์ แผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภาวัฒน์ แสงคำมี (2561) ได้ให้ความหมายของการสร้างวิสัยทัศน์ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการระดมความคิดร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คิดริเริ่ม และคิดเชิงบวกเกี่ยวกับภาพอนาคตของสถานศึกษา เพื่อนำไปกำหนดทิศทาง หรือเป้าหมายหลักของสถานศึกษา ซึ่งต้องอาศัยทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลการตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ จิตมา วรณศรี (2550) ได้ให้ความสำคัญของการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้ การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นการนำวิสัยทัศน์เชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริง โดยวิธีการแปลงวิสัยทัศน์ของตนเองไปสู่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ แผนงาน โครงการ และกิจกรรมของสถานศึกษา ดังที่ พิเชษฐ์ ภูเฉลิมตระกูล (2561) ได้วิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของเทศบาลตำบลบางเตย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. สภาพที่พึงประสงค์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาและความต้องการให้มีแนวทางในการดำเนินงานมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนนำวิสัยทัศน์เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ กระตุ้นการทำงานเป็นทีม สอดคล้องกับแนวคิดของ นิ กัญชลา ล้นเหลือ (2554) ได้เสนอตัวบ่งชี้ของการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้ พฤติกรรมการแสดงออกของผู้บริหารที่แสดงออกถึงความสามารถในการนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง โดยการเชื่อมโยงและแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่ นโยบาย เป้าหมาย แผนงาน โครงการขององค์การ รวมถึงการส่งเสริมให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ กระตุ้นการทำงานเป็นทีม ให้บุคลากรใช้ศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ ดังที่ สุภาวัฒน์ แสงคำมี (2561) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยคุณลักษณะด้านการสื่อสารที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 การวิจัยครั้งนี้มี

ความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ลำดับความต้องการจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต4เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ลำดับที่ 2 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ลำดับที่ 3 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ และลำดับที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการสร้างวิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่ผู้นำจะต้องมี และจะต้องเข้าใจบริบทของสถานศึกษาทั้งภายในและภายนอก เพื่อนำวิกฤติและโอกาสมาร่วมกำหนด สร้างเป็นวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และต้องเผยแพร่วิสัยทัศน์ไปสู่ครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้วิสัยทัศน์เกิดการปฏิบัติตามเป้าหมายอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ นนทิพร สาน้อย (2557) ได้ให้ความหมายของการสร้างวิสัยทัศน์ หมายถึง การสร้างภาพในอนาคตได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลตามสภาพการณ์ เพื่อหาจุดแข็งจุดอ่อนในองค์กร หาโอกาส และอุปสรรคจากภายนอกองค์กร โดยมีเป้าหมายให้ผลการปฏิบัติบรรลุตามวิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้น ดังที่ จาตุรงค์ ยตะโคตร (2564) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ผลการสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ ประกอบไปด้วย 5 หน่วย หน่วยที่ 1 ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ หน่วยที่ 2 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ หน่วยที่ 3 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ หน่วยที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) วิธีการพัฒนา ประกอบไปด้วย วิธีการพัฒนา 70:20:10 เช่น 1. การศึกษาด้วยตนเอง 2. การฝึกอบรม 3. การรวมกลุ่มทำงาน และ 4. การศึกษาดูงาน 5) การวัดผลและประเมินผล ประกอบด้วย 1. การประเมินความรู้ความเข้าใจ ก่อน - หลัง การพัฒนา 2. การประเมินภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ 3. การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมพัฒนา ผลตรวจสอบยืนยันและประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์นั้นเป็นชุดกิจกรรมที่ถูกออกแบบและพัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีและหลักการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์ ในการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการทางวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องทำ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้

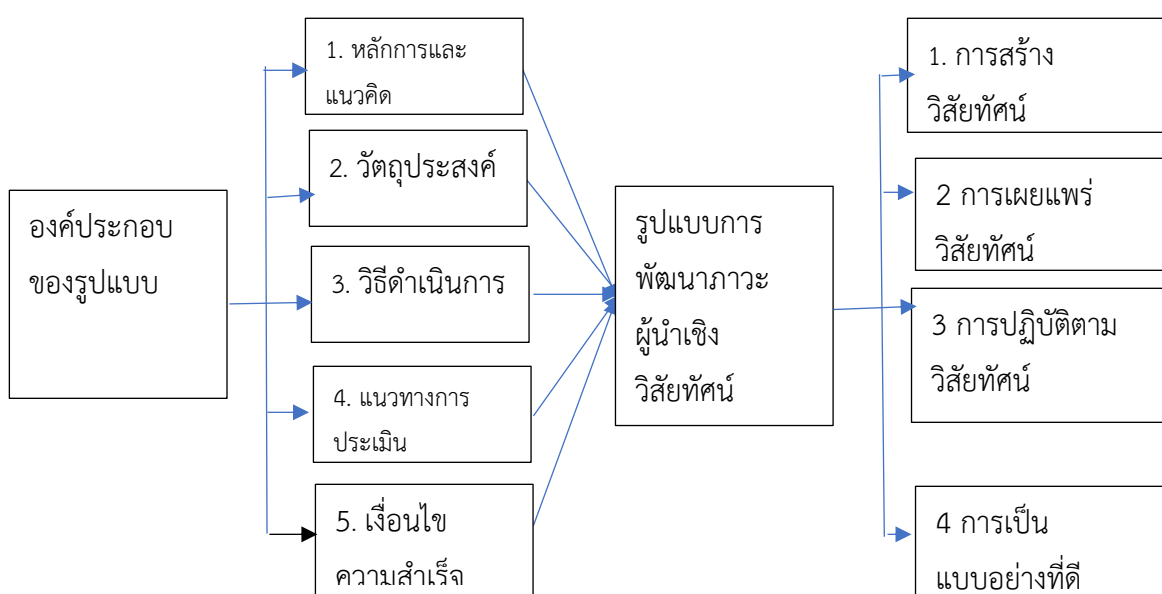
ด้วยตนเอง การอบรม การสัมมนา การฝึกปฏิบัติ หรือแบบทดสอบที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และ พัฒนาทักษะของผู้เข้าร่วมโปรแกรม การวัดผลและประเมินการพัฒนาก็อาจถูกนำเข้ามาเพื่อปรับปรุงพัฒนาให้ ผู้เข้าร่วมสามารถพัฒนาความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานของตนได้ และยังส่งผลในการเพิ่มประสิทธิภาพ และความเชี่ยวชาญในการบริหาร ผลลัพธ์ของรูปแบบสามารถเป็นประโยชน์ทั้งต่อบุคลากรและองค์กรในทาง ในระยะยาว สอดคล้องกับการวิจัยของ สมแพง อินอาน (2564) ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ของรองผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า 1.องค์ประกอบภาวะ ผู้นำ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม 3) การส่งเสริมการ เรียนรู้ของผู้เรียน 4) การเสริมสร้างแรงจูงใจ และ 5) การมุ่งเน้นผลสำเร็จ 2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของ รองผู้อำนวยการ ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบ 3) เอกสารประกอบการ พัฒนา 4) กระบวนการพัฒนา และ 5) การติดตามและประเมินผล 3. การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่า 1) ภาวะผู้นำของรองผู้อำนวยการในระยะติดตามผล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ 4.94 2) ภาวะผู้นำ ของรองผู้อำนวยการระหว่างระยะใช้รูปแบบกับระยะก่อนใช้รูปแบบมีค่าร้อยละความก้าวหน้าเท่ากับ 25.20 3) ภาวะผู้นำของรองผู้อำนวยการ ระหว่างระยะใช้รูปแบบกับระยะติดตามผล มีค่าร้อยละความก้าวหน้า เท่ากับ 25.60 จากผลการทดลอง แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำนี้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ ได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิง วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต4 มี ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบ ได้รับการออกแบบให้เข้ากับความต้องการและความพร้อมของผู้บริหาร ทำให้มีความเหมาะสมมากที่สุด รูปแบบมีการปรับปรุงพัฒนา ทำให้มีประสิทธิภาพและความเป็นประโยชน์ที่สูง มีการสนับสนุนที่ดีจาก ผู้สนับสนุนหรือวิทยากรที่เชี่ยวชาญในด้านภาวะผู้นำสามารถทำให้รูปแบบมีความสำเร็จและเป็นประโยชน์มาก ขึ้น มีการติดตามและประเมินผลที่สม่ำเสมอช่วยให้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์สามารถเป็น วิธีการปรับปรุงตนเองตามความต้องการและตอบสนองต่อผลลัพธ์ที่ต้องการ สอดคล้องกับการวิจัยของ สายฝน สวัสดิ์เอื้อ (2566) ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สถานศึกษา ประถมศึกษาขนาดเล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าการประเมินผล โดยรวมมีค่าความ เป็นไปได้อยู่ใน ระดับ มากที่สุด

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ประกอบด้วย 1. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ 3) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ 4) การเป็นแบบอย่างที่ดี 2. องค์ประกอบของรูปแบบ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินการ 4) แนวทางการประเมิน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษากำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน
- 2) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพูดโน้มน้าว จูงใจให้บุคลากรยึดมั่นและร่วมสานฝันต่อวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา
- 3) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ไปสู่นโยบาย เป้าหมาย แผนงาน โครงการของสถานศึกษา

4) ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างศรัทธาโดยเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานตามค่านิยมของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรสู่อนาคต

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

2) ควรศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทภาวะผู้นำด้านอื่นๆ ของ สถานศึกษา เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการบริหารการศึกษาให้สอดคล้องตามสภาพบริบทของ แต่ละพื้นที่

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จิตติมา วรณศรี. (2550). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จาดุรงค์ ยตะโคตร. (2564). ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. 15(3), 20.

นนทิพร สาน้อย. (2557). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

นิกัญชลาลัน เหลือ. (2554). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิเชษฐ์ ภูเฉลิมตระกูล. (2561). ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของเทศบาลตำบลบางเตย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์. 4(ฉบับพิเศษ), 300-310.

เสน่ห์ จุ้ยโต. (2552). วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ผู้นำยุคใหม่. นนทบุรี: พับลิเคชั่นส์.

สุภาวัฒน์ แสงคำมี. (2561). ปัจจัยคุณลักษณะด้านการสื่อสารที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สมแพง อินอาน. (2564). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของรองผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรัชญาดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สายฝน สวัสดิ์เอื้อ และคณะ. (2566). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ประถมศึกษาขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมจรอุบลปริทรรศน์*. 8(3), 1382-1390.

ภาษาอังกฤษ

Hongthong, R., & Udomsap, T. (2016). Visionary Leadership in the Context of Leading Change. *Journal of Human Society Review, Phetchaburi Rajabhat University*. 18(2), 73-88.

In-an S. (2021). *Leadership development model of deputy directors of secondary schools in the Northeast*. Doctor of Philosophy Dissertation in Educational Administration. Graduate School, Sakon Nakhon Rajabhat University.

Juito S. (2009). *Vision and strategies of new-era leaders*. Nonthaburi: Publications.

Lonluea N. (2011). *Structural Equation Model of Visionary Leadership of Basic Education School Administrators*. Doctor of Philosophy Thesis in Educational Administration. Graduate School, Khon Kaen University.

Phuchalertrakul P. (2018). Visionary leadership of administrators affecting the effectiveness of Bang Toei Subdistrict Municipality, Sam Khok District, Pathum Thani Province. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology, Humanities and Social Sciences*. 4(Special Issue), 300-310.

Sanoi N. (2014). *A Study of Factors Affecting the Visionary Leadership of School Administrators Under the Office of the Primary Educational Service Area, Lower Northern Region*. Master of Education Thesis in Educational Administration. Graduate School, Naresuan University.

Saengkhammee S. (2018). *Communication characteristics factors affecting visionary leadership of school administrators under the Office of the Primary Educational Service Area, Phitsanulok Area 3*. Master of Education Thesis in Educational Administration. Graduate School, Pibulsongkram Rajabhat University.

- Sawasuea S., et al. (2023). Development model of transformational leadership of administrators of small primary schools in the Northeast. *Journal of MCU Ubon Paritharn*. 8(3), 1382-1390.
- Wansri C. (2007). *Causal Relationship Model of Factors Affecting the Vision of Basic Education School Administrators*. Doctor of Education Thesis in Educational Administration. Graduate School, Naresuan University.
- Yatakot C. (2021). Visionary Leadership of Administrators Affecting the Effectiveness of Academic Administration in Schools Under the Office of Sakon Nakhon Primary Educational Service Area 2. *Sisaket Rajabhat University Academic Journal*. 15(3), 20.

JOURNAL OF
GRADUATE
SAKET
REVIEW

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170 โทรศัพท์ 092-746 7383, 081-739 1811

